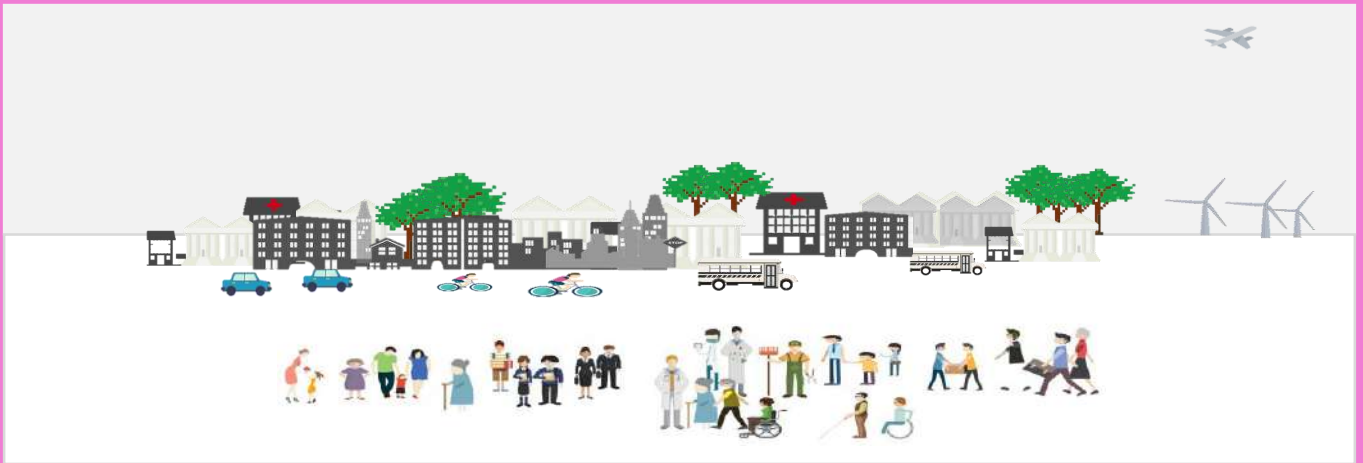

แผนแม่บทการพัฒนาศักยภาพคนไทยตามช่วงวัย พ.ศ. 2561-2579

กันยายน 2560

กระทรวงการพัฒนาลังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ร่วมกับคณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แผนแม่บทการพัฒนาศักยภาพคนไทยตามช่วงวัย พ.ศ. 2561-2579

กันยายน 2560

สารบัญ

หน้า

บทที่ 1	แนวโน้มการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมของโลกที่มีผลกระทบต่อสังคมไทย.....	1-1
1.1	แนวโน้มใหญ่ด้านการเมือง (Political Megatrend)	1-1
1.2	แนวโน้มใหญ่ด้านเศรษฐกิจ (Economic Megatrend).....	1-3
1.3	แนวโน้มใหญ่ด้านสังคมและประชากร (Societal and Demographic Megatrend).....	1-5
1.4	แนวโน้มใหญ่ด้านเทคโนโลยี (Technological Megatrend).....	1-6
1.5	แนวโน้มใหญ่ด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Megatrend)	1-7
1.6	แนวโน้มใหญ่ด้านกฎหมายและธรรมาภิบาล (Legal Megatrend)	1-9
1.7	บทสรุป	1-10
บทที่ 2	ประเด็นปัญหาวิกฤต (Critical Issues) ที่จะมีผลกระทบสูงต่อการพัฒนาคนและสังคม ในระยะ 20 ปีข้างหน้า	2-1
2.1	ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม	2-1
2.2	โครงสร้างประชากรเปลี่ยนเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์	2-3
2.3	การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างตลาดแรงงาน การเคลื่อนย้ายคน และแรงงานระหว่างประเทศ..	2-8
2.4	กระแสโลกาภิวัตน์และภูมิภาคนิยม และประเด็นด้านสังคมที่เชื่อมโยงกับ การค้าระหว่างประเทศ	2-10
2.5	การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change)	2-12
2.6	การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี	2-14

สารบัญ

หน้า

บทที่ 3	สถานการณ์การพัฒนาคอนไทยทุกช่วงวัยและสถานการณ์สังคมไทย	3-1
3.1	ภาพรวมสถานการณ์คนไทยและสังคมไทย.....	3-1
3.2	ประสบการณ์ต่างประเทศด้านการพัฒนาคอน.....	3-8
3.3	การพัฒนาศักยภาพคนไทยทุกช่วงวัย.....	3-42
3.3.1	ปฐมวัย (ในครรภ์ – ก่อน 6 ปี).....	3-42
3.3.2	วัยเรียน วัยรุ่น/นักศึกษา (5 -21 ปี)	3-49
3.3.3	วัยทำงาน (15-59 ปี).....	3-61
3.3.4	วัยผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป)	3-69
บทที่ 4	ยุทธศาสตร์ชาติ นโยบาย และยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง	4-1
บทที่ 5	แผนแม่บทการพัฒนาศักยภาพคนไทยตามช่วงวัย	5-1
5.1	สรุปสถานการณ์และความท้าทายในการพัฒนาคอนไทยตามช่วงวัย.....	5-1
5.2	ทิศทางนโยบายการพัฒนาคอนไทยตามช่วงวัย.....	5-2
5.3	ยุทธศาสตร์การพัฒนาคอนไทยตามช่วงวัย	5-3
	ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพคนไทยตามช่วงวัย	5-11
	ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์การสร้างความมั่นคงในชีวิต	5-21
	ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคม ส่งเสริมบทบาทครอบครัว ความเข้มแข็งชุมชนและองค์กรด้านการพัฒนาคอนไทย	5-30
	ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนานวัตกรรมทางสังคม และกลไกการขับเคลื่อน.....	5-36

เอกสารอ้างอิง

บทที่ 1

แนวโน้มการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมของโลก ที่มีผลกระทบต่อสังคมไทย

เนื้อหาในส่วนนี้จะทำการทบทวนและวิเคราะห์แนวโน้มการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมของโลกที่คาดว่าจะมีผลกระทบต่อสังคมไทย ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพคนไทยทุกช่วงวัยในระยะ 20 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2561-2579) ในการทบทวนและวิเคราะห์จะใช้กรอบ PESTEL ซึ่งเป็นการพิจารณาแนวโน้มในด้านหลักต่างๆ อย่างรอบด้าน โดย PESTEL ประกอบไปด้วยการวิเคราะห์แนวโน้มใหญ่ (Megatrend) ใน 6 ด้าน คือ แนวโน้มด้านการเมือง (Political) แนวโน้มด้านเศรษฐกิจ (Economic) แนวโน้มด้านสังคมและประชากร (Social) แนวโน้มด้านเทคโนโลยี (Technology) แนวโน้มด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) และแนวโน้มด้านกฎหมาย (Legal) แนวโน้มใหญ่ด้านต่างๆ เหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมไทยทั้งทางตรงและทางอ้อมในหลากหลายมิติทั้งในด้านภาวะเศรษฐกิจ ตลาดสินค้าและบริการ มิติทางสังคม การศึกษา สุขภาพ แรงงาน ความเสี่ยงในด้านต่างๆ กฎระเบียบที่เข้มข้นและหลากหลายขึ้น ซึ่งภาครัฐและภาคส่วนต่างๆ จะต้องเตรียมพร้อมในการรับมือบริหารจัดการความเสี่ยงและแสวงหาโอกาสจากแนวโน้มใหญ่เหล่านี้

1.1 แนวโน้มใหญ่ด้านการเมือง (Political Megatrend)

แนวโน้มใหญ่ด้านการเมืองประการแรกคือแนวโน้มการเปลี่ยนจากโลกที่มีขั้วอำนาจขั้วเดียว (Unipolar World) ไปสู่โลกที่มีหลายขั้วอำนาจ (Multipolar World) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนได้จากข้อมูลและสถิติที่ปรากฏในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาและการคาดการณ์ของสถาบันระดับโลก ทั้งธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และสถาบันวิจัยภาคเอกชน โดยข้อมูลเศรษฐกิจและการประมาณการอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของโลกและภูมิภาค ชี้ว่าสัดส่วนของผลิตภัณฑ์มวลรวมของโลก (GDP) ที่มาจากเศรษฐกิจตลาดเกิดใหม่และประเทศกำลังพัฒนามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นโดยตลอด โดยเฉพาะจีน อินเดีย รัสเซีย บราซิลและอาเซียน ที่ได้ขยายตัวจนมีสัดส่วนในผลิตภัณฑ์มวลรวมของโลกสูงขึ้น ในขณะที่สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมของสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปที่อยู่ในสัดส่วนสูงในอดีตเริ่มมีแนวโน้มที่ลดลง การขยายตัวเร็วของประเทศจีน อินเดีย อาเซียนและประเทศกำลังพัฒนาต่างๆ เหล่านี้ทำให้กลุ่มคนชั้นกลางได้ขยายตัวเพิ่มจำนวนขึ้น ส่งผลต่อการใช้จ่ายเพิ่มขึ้น สินค้าบริโภค และมีการใช้ทรัพยากรในด้านต่างๆ เพิ่มขึ้น

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจดังกล่าวส่งผลทำให้ขั้วอำนาจทางการเมืองมีแนวโน้มกระจายตัวมากขึ้น จากเดิมที่มีขั้วอำนาจขั้วเดียวคือสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป สู่อการเป็นขั้วอำนาจหลายขั้ว

อันประกอบด้วยประเทศกำลังพัฒนาขนาดใหญ่ เช่น จีน รัสเซีย อินเดีย เป็นต้น นอกจากนี้ หลายประเทศสามารถพัฒนาหลุดพ้นจากความยากจนและก้าวสู่ประเทศรายได้ปานกลาง และเริ่มมีบทบาทในเวทีโลกและเป็นผู้เล่นที่สำคัญในด้านภูมิรัฐศาสตร์ของโลก

แนวโน้มด้านการเมืองประการที่ 2 ได้แก่ การแข่งขันระดับโลกในทรัพยากรด้านต่างๆ จะมีแนวโน้มรุนแรงขึ้น โดยจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจโลกที่มีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้โดยรวมจะมีอัตราการขยายตัวต่ำ (Low Growth) แต่ก็มีหลายประเทศที่เศรษฐกิจขยายตัวสูง เช่นกลุ่มประเทศ BRIC (บราซิล รัสเซีย อินเดีย และจีน) ตลอดจนเศรษฐกิจเกิดใหม่ เมื่อเศรษฐกิจประเทศเหล่านี้เติบโตขึ้นก็จะส่งผลให้มีความต้องการพลังงาน โดยเฉพาะเชื้อเพลิง เช่น น้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ และถ่านหิน รวมถึงไปถึงความต้องการในทรัพยากรธรรมชาติเช่น น้ำ ดิน ป่าไม้ แร่ธาตุต่างๆ ก็มีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้นไปพร้อมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจและการเพิ่มขึ้นของชนชั้นกลาง โดยประเทศที่มีน้ำมันสำรอง 10 ประเทศหลักโดยเฉพาะกลุ่ม OPEC ซึ่งมีน้ำมันสำรองสูงถึงร้อยละ 80 ประเทศเหล่านี้อาจสร้างอำนาจจากความจำกัดด้านอุปทานน้ำมันเพื่อสร้างอิทธิพลราคาได้ หากมีการปรับราคาสูงขึ้นก็อาจส่งผลกระทบต่อต้นทุนการผลิต ราคาสินค้าต่างๆ ซึ่งส่งผลต่อค่าครองชีพและคุณภาพชีวิตสำหรับประชาชนในประเทศต่างๆ ที่พึ่งพาน้ำมันได้

นอกจากนี้ ในด้านแร่ธาตุ มีแนวโน้มว่าปริมาณสต็อกของวัตถุดิบและแร่ธาตุ 14 กลุ่มที่สำคัญ¹ กำลังเข้าสู่ภาวะวิกฤต เนื่องจากความต้องการมีสูงและมีความเสี่ยงด้านอุปทานที่มีจำกัด ตัวอย่างเช่น ความต้องการแร่ฟอสฟอรัสที่ใช้มากในการทำปุ๋ยทางการเกษตร คาดว่าจะเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 50-100 ในปีค.ศ. 2050 เนื่องจากโลกมีความต้องการอาหารและรูปแบบการบริโภคเปลี่ยนไปบริโภคเนื้อสัตว์มากขึ้น ส่งผลให้ความต้องการปุ๋ยมากขึ้นและนำไปสู่การต้องการแร่ฟอสฟอรัสที่เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ ราคาของทรัพยากรในระยะยาวคาดว่าจะมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นสะท้อนความขาดแคลนและการเพิ่มขึ้นของความต้องการอันเนื่องมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ดังนั้น ความต้องการทรัพยากรที่เพิ่มขึ้นอาจส่งผลให้เกิดการผูกขาดในการเข้าถึงทรัพยากร โดยเฉพาะกับประเทศที่เข้าไปจับจองทรัพยากรก่อน ตัวอย่างเช่น ประเทศจีนได้เข้าทำสัญญากับประเทศในทวีปแอฟริกาเพื่อรักษาความมั่นคงในทรัพยากรและแร่ธาตุต่างๆ มาล่วงหน้าหลายปีแล้ว อย่างไรก็ตาม การรวมกลุ่มทางการค้าและความร่วมมือทางเศรษฐกิจและความร่วมมือในด้านการพัฒนาต่างๆ อาจเป็นปัจจัยสำคัญต่อการบรรเทาการแข่งขันในทรัพยากรลงได้

แนวโน้มด้านการเมืองประการที่ 3 แนวโน้มของประชาธิปไตยโลกและการกระจายอำนาจ โดยมีการเพิ่มขึ้นของการเน้นสิทธิระดับบุคคล เช่น ผู้หญิง คนกลุ่มน้อย คนด้อยโอกาสในสังคม กลุ่มความหลากหลายทางเพศสภาพ และการให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชนในหลากหลายมิติ ทั้งนี้ การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศส่งผลให้การสื่อสารสามารถกระจายได้ในวงกว้าง เสริมอำนาจให้บุคคลในการเรียนรู้รวมกลุ่ม ติดต่อกันสื่อสาร และเพิ่มอำนาจการตัดสินใจจากประชาสังคมและท้องถิ่นมากขึ้น และมีแนวโน้มที่

¹ ได้แก่ Antimony, Beryllium, Cobalt, Fluorspar, Gallium, Germanium, Graphite, Indium, Magnesium, Niobium, PGMs (Platinum Group Metals), Rare earths (เช่น yttrium, scandium, lanthanides), Tantalum และ Tungsten

ประเทศต่างๆ จะกระจายอำนาจและความรับผิดชอบให้ท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรและการปกครองในพื้นที่มากขึ้น รวมถึงการให้ความสำคัญกับธรรมาภิบาล ทั้งในด้านความโปร่งใส การตรวจสอบได้ และความรับผิดชอบ โดยมาตรฐานหรือเงื่อนไขทางสังคมและธรรมาภิบาลต่าง ๆ จะนำมาเป็นเงื่อนไขทางการค้า ทั้งการตั้งเป็นมาตรฐานบังคับ มาตรฐานโดยสมัครใจ หรือเป็นมาตรฐานที่กำหนดโดยบริษัทเอกชนเพื่อเป็นเงื่อนไขให้กับบริษัทคู่ค้าให้ปฏิบัติตาม

แนวโน้มด้านการเมืองประการที่ 4 ได้แก่แนวโน้มในมิติความมั่นคงที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้าย อันเป็นผลมาจากกลุ่มรากฐานนิยม (Fundamentalist) ความเลื่อมใสในลัทธิหรือศาสนาในการรวมรัฐ ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ซึ่งจะส่งผลให้มีการต่อสู้และเหตุการณ์ก่อการร้าย นำไปสู่การแพร่กระจายความไม่มั่นคงที่มากขึ้นในด้านต่างๆ เช่น ด้านพลังงาน การอพยพหนีภัยสงคราม การเกิดเหตุรุนแรงในเมือง เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีแนวโน้มว่าสงครามจะเกิดในรูปแบบสงครามจากที่ห่างไกล (War from Afar) โดยในอดีตที่ผ่านมา สงครามหรือการต่อสู้ระหว่างรัฐหรือกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐ เช่น ผู้ก่อการร้าย มักเกิดขึ้นในระยะใกล้หรือในเขตพื้นที่ติดกันของรัฐ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันจนถึงในอนาคตข้างหน้า สงครามและการต่อสู้ต่างๆ จะมีลักษณะที่เรียกว่าสงครามจากที่ห่างไกล โดยรัฐและกลุ่มไม่ใช่รัฐต่างๆ มีการพัฒนาศักยภาพในการโจมตีทางไกล ทั้งจรวดวิถีไกล โดรน รวมถึงการพัฒนาการโจมตีทางไซเบอร์ และการใช้หุ่นยนต์ ทั้งนี้ การก่อการร้ายทางชีวภาพ (Bioterrorism) ก็จะมีความเสี่ยงโดยตรงต่อสุขภาพมนุษย์และความเสี่ยงต่อห่วงโซ่อาหาร นอกจากนี้ ความขัดแย้งระหว่างรัฐและกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐจะยังคงมีแนวโน้มเกิดขึ้นจนไม่สามารถแยกช่วงเวลาสันติภาพออกจากช่วงเวลาสงคราม (Grey Zone of Conflicts) ได้อย่างชัดเจนนัก ดังนั้น แต่ละประเทศ รวมถึงประชาชนจะต้องมีการเตรียมการรับมือกับมิติทางความมั่นคงใหม่นี้ และมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม

1.2 แนวโน้มใหญ่ด้านเศรษฐกิจ (Economic Megatrend)

แนวโน้มด้านเศรษฐกิจประการแรก ได้แก่ การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วและความยากจนทั่วโลกลดน้อยลง โดยจากข้อมูลการขยายตัวทางเศรษฐกิจของโลกที่จัดทำโดยกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) พบว่าอัตราขยายตัวทางเศรษฐกิจในอดีตเฉลี่ยทั่วโลกประมาณร้อยละ 3.2 ต่อปี โดยในปีค.ศ. 1980-2010 ประเทศพัฒนาแล้วมีอัตราการขยายตัวร้อยละ 2.6 ต่อปี ขณะที่จีนและอินเดียมีอัตราการขยายตัวสูงถึงร้อยละ 10 และร้อยละ 6.2 ต่อปีตามลำดับ ส่งผลให้จำนวนประชากรที่ยากจนสุดขีด (Extreme Poverty) ซึ่งหมายถึงประชากรที่มีรายได้น้อยกว่า 2 ดอลลาร์สหรัฐ มีแนวโน้มลดน้อยลง โดยคนยากจนในโลกที่ลดลงมาเกิดจากการปฏิรูประบบเศรษฐกิจของประเทศจีน อินเดียและในหลายประเทศในเอเชีย โดยประชากรที่ยากจนสุดขีดลดลงจากร้อยละ 35 ในปีค.ศ. 1990 เหลือร้อยละ 10 ในปีค.ศ. 2016 อย่างไรก็ตามในบางพื้นที่เช่น ในทวีปแอฟริกาที่ประเทศส่วนใหญ่ในภูมิภาคนี้ยังคงตามหลังประเทศกำลัง

พัฒนาอื่นๆ อยู่มาก เนื่องจากยังมีการกีดกันทางการค้าในตลาดสินค้าเกษตร และมีความไร้เสถียรภาพทางการเมือง

แนวโน้มในอนาคตทางด้านเศรษฐกิจโลกจากการประมาณการผลิตภัณฑมวลรวมภายในประเทศ (GDP) ถึงปีค.ศ. 2050 พบว่า สหรัฐอเมริกาจะเป็นเศรษฐกิจขนาดใหญ่ที่สุดของโลก รองลงไปอันดับสองคือสหภาพยุโรป และอันดับสามคือ จีน อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อถกเถียงว่าประเทศจีนอาจขึ้นมาเป็นขนาดเศรษฐกิจอันดับสองของโลกแทนสหภาพยุโรปได้ จากปัญหาเศรษฐกิจของสหภาพยุโรปและการปฏิรูปประเทศอย่างต่อเนื่องของจีน แรงขับเคลื่อนของการขยายตัวทางเศรษฐกิจโลกอย่างต่อเนื่องมาจากการขยายตัวของประชากร การติดต่อสื่อสารและโลกาภิวัตน์ การพัฒนาทางเทคโนโลยีและนวัตกรรม อย่างไรก็ตาม ยังอาจมีข้อจำกัดคือการขาดแคลนทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารและพลังงาน ส่วนในระยะยาวมีแนวโน้มจะเผชิญกับข้อจำกัดในด้านการขาดแคลนน้ำมันอย่างสูง นอกจากนี้ ยังมีข้อจำกัดที่ต้องพิจารณา ได้แก่ นโยบายของประเทศเศรษฐกิจเกิดใหม่และกรอบความตกลงทวิภาคีที่จะเป็นการผูกขาดทรัพยากรธรรมชาติ ความไม่แน่นอนเชิงสังคมการเมือง ความสามารถในการเรื่องแรงงานมีฝีมือเมื่อเกิดสังคมผู้สูงอายุในระยะยาว รวมทั้งเสถียรภาพทางภูมิรัฐศาสตร์ และความขัดแย้งทางทหารที่อาจส่งผลให้ภาพแนวโน้มมีลักษณะแตกต่างกันออกไป

แนวโน้มด้านเศรษฐกิจประการที่ 2 ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของชนชั้นกลางและการเพิ่มขึ้นของความเป็นเมือง (Urbanization) ประชากรประเทศต่างๆ จะเข้าไปอยู่อาศัยกระจุกตัวอยู่ในเมืองเพิ่มสูงขึ้น เกิดการแผ่ขยายความเป็นเมืองและสังคมความเป็นเมืองเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ แนวโน้มสัดส่วนของประชากรที่อยู่อาศัยในเมืองเพิ่มสูงขึ้นมาโดยตลอด จากเดิมในปีค.ศ. 1950 มีประชากรโลกเพียงประมาณร้อยละ 30 เท่านั้น ที่อาศัยในเมือง ในปีค.ศ. 2050 คาดว่าจะมีประชากรที่อาศัยอยู่ในเมืองสูงถึงร้อยละ 70 ซึ่งข้อมูลที่เป็นจริงมักจะมีประชากรแฝงในเมืองเพิ่มขึ้นเข้าไปอีก ในภูมิภาคเอเชียคาดว่าจะมีประชากรอาศัยอยู่ในเมืองมากกว่าร้อยละ 50 ในปีค.ศ. 2050 การขยายตัวอย่างมากของประชากรที่เข้าอยู่อาศัยในเมืองมีผลต่อการจัดการทรัพยากรและระบบสังคม แม้กระทั่งในเมืองขนาดกลางและขนาดเล็ก การพัฒนาเมืองจะก่อให้เกิดโอกาสการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตและปกป้องสิ่งแวดล้อมได้หากมีการบริหารจัดการโดยภาครัฐอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการบริหารจัดการเมืองมีประสิทธิภาพจะเป็นโอกาสสำคัญในการลดอุปสงค์ต่อพลังงานและลดความกดดันต่อการใช้ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ

ประชากรโลกที่เพิ่มจำนวนขึ้นได้เพิ่มแรงกดดันต่อภาครัฐในการจัดบริการสาธารณูปโภคพื้นฐานและโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ โดยเฉพาะในเมือง โดยในปี ค.ศ. 2030 จำนวนเมืองขนาดใหญ่มาก (Megacity) ซึ่งเป็นเมืองที่มีประชากรมากกว่า 10 ล้านคนจะเพิ่มเป็น 41 เมือง (จากเดิม 28 เมืองในปีค.ศ. 2014) จำนวนเมืองขนาดใหญ่ที่มีประชากร 5-10 ล้านคนจะเพิ่มขึ้นจากเดิม 43 เป็น 63 เมือง และเมืองขนาดกลางที่มีประชากร 1-2 ล้านคนจะเพิ่มจาก 417 เมืองเป็น 558 เมือง ในประเทศเศรษฐกิจเกิดใหม่หรือเมืองขนาดใหญ่ มักมีแนวโน้มจะเกิดความยากจนในเมืองหรือคนจนเมืองเพิ่มสูงขึ้น การวางแผนพัฒนาที่อยู่อาศัยในเมือง

สำหรับผู้มีรายได้น้อยจะยังไม่ตื่นกลัว เกิดความเสี่ยงสูงต่อคุณภาพอากาศที่ส่งผลเสียต่อสุขภาพคน รวมถึงปัญหาน้ำเสีย ขยะและขยะอิเล็กทรอนิกส์ รวมไปถึงการเข้าถึงบริการพื้นฐานขั้นต่ำ ซึ่งหากไม่สามารถบริหารจัดการได้ก็อาจจะเกิดเป็นสลัมขนาดใหญ่ (Mega Slum) การย้ายถิ่นของประชากรเข้าสู่เมืองเกิดจากการมีอัตราการเกิดของประชากรที่สูงในชนบทในขณะที่โอกาสทางอาชีพมีน้อย ในขณะที่ในเมือง มักจะมีงานและโอกาสที่ดี รวมถึงโอกาสทางการศึกษาและการยกระดับคุณภาพชีวิต อย่างไรก็ตาม เมืองมักจะมีปัญหาสังคมต่างๆ ทั้งอาชญากรรม ขาดงาน คนไร้บ้าน รวมถึงผลกระทบต่อคนด้อยโอกาส รวมถึงคนพิการ ทั้งในด้านอาชีพ การเดินทาง การยอมรับในสังคม และการอยู่ร่วมกันของคนท่ามกลางความหลากหลาย

1.3 แนวโน้มใหญ่ด้านสังคมและประชากร (Societal and Demographic Megatrend)

แนวโน้มด้านสังคมและประชากร ประการแรก ได้แก่ จำนวนประชากรโลกที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยสหประชาชาติคาดการณ์ว่าประชากรโลกจะเพิ่มขึ้นจากประมาณ 7.3 พันล้านคน ในปีค.ศ. 2016 เป็น 8.8 พันล้านคนในปีค.ศ. 2035 (พ.ศ. 2578) หรือเพิ่มขึ้น 1.5 พันล้านคน ซึ่งเทียบเท่ากับประมาณ 22 เท่าของประชากรของประเทศไทย ประชากรที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นที่เอเชียและแอฟริกา โดยประชากรสูงวัยอายุมากกว่า 60 ปีจะเป็นกลุ่มอายุที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นเร็วที่สุด ทั้งนี้ แม้การขยายตัวของประชากรโลกจะเพิ่มขึ้น แต่ก็มี ความแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค เช่น ในยุโรปตะวันออกคาดว่าจะมีประชากรลดลงประมาณครึ่งหนึ่งในปีค.ศ. 2100 ขณะที่ในประเทศกลุ่มแอฟริกาจะมีประชากรเพิ่มขึ้นเท่าตัว สำหรับอเมริกาเหนือและยุโรปตะวันตกจะมีการขยายตัวของประชากรเล็กน้อยเนื่องมาจากการเข้าสู่สังคมสูงอายุและย้ายถิ่นฐาน ทั้งนี้ ในช่วงปีค.ศ. 2000-2050 สัดส่วนจำนวนประชากรในเอเชียต่อประชากรโลกคาดว่าจะลดลงเล็กน้อยแต่ยังมีสัดส่วนสูงกว่าร้อยละ 50 ของประชากรโลก นอกจากนี้ อายุเฉลี่ยของประชากรจะเพิ่มขึ้นในศตวรรษนี้

แนวโน้มด้านสังคมและประชากรประการที่ 2 ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของสังคมสูงวัย โดยสังคมสูงวัยจะเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในหลายประเทศ ในปีค.ศ. 2050 ประเทศกำลังพัฒนาจะเผชิญกับสังคมสูงวัยอย่างรวดเร็ว และมีระยะเวลาสั้นเมื่อเทียบกับประเทศพัฒนาแล้วในการจัดการความท้าทายเรื่องโครงสร้างประชากรด้วยทรัพยากรที่จำกัด ทั้งนี้ จำนวนประชากรที่อายุมากกว่า 60 ปีเพิ่มขึ้นประมาณ 3 เท่า นับจากปีค.ศ. 1950 โดยมีจำนวน 600 ล้านคนในปีค.ศ. 2000 และ 700 ล้านคนในปีค.ศ. 2006 โดยมีการคาดการณ์ว่าจำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็น 2,100 ล้านคนในปีค.ศ. 2050 สังคมสูงวัยที่เพิ่มสูงขึ้นเกิดจาก 2 ปัจจัยหลักคือการที่ประชาชนอายุยืนยาวขึ้นและการลดลงของอัตราการเกิดของเด็ก ส่งผลให้จำนวนคนหนุ่มสาวลดลง สังคมสูงวัยส่งผลให้ผลิตภาพการผลิตโดยรวมมีแนวโน้มลดลง ส่งผลกระทบต่องบประมาณแผ่นดิน โดยค่าใช้จ่ายด้านสวัสดิการมีแนวโน้มสูงขึ้น สินค้าบริการสำหรับผู้สูงอายุมิแนวโน้มเติบโต ประชาชนและภาครัฐจะต้องเตรียมพร้อมรับมือ โดยขึ้นกับสังคมสูงวัยของแต่ละประเทศจะเกิดขึ้นช้าหรือเร็วเพียงใด

แนวโน้มทางด้านสังคมและประชากรประการที่ 3 คือ แนวโน้มการย้ายถิ่นฐานและการเคลื่อนย้ายประชากร โดยการเคลื่อนย้ายประชากรระหว่างประเทศมีแนวโน้มสูงขึ้นจากการที่ประชากรแสวงหาโอกาส

ทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น การหลบหนีจากความขัดแย้ง และสภาพสิ่งแวดล้อมที่ทรุดโทรมลง โดยหลังปีค.ศ. 1950 เป็นต้นมา มีการเคลื่อนย้ายประชากรมากขึ้นอันเนื่องมาจากการเปิดเสรีการค้ามากขึ้น ในอนาคตการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานมีความซับซ้อนมากขึ้นเนื่องจากปัจจัยทางด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม การย้ายถิ่นประชากรทำให้ต้องมีการบริหารจัดการเมือง การบริหารจัดการความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม รวมถึงประชากรแฝงและการจัดงบประมาณที่เหมาะสมในการบริหารจัดการ

แนวโน้มด้านสังคมและประชากรประการที่ 4 คือความเสี่ยงที่จะเกิดโรคระบาดและโรคใหม่ๆ โดยในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ประชาชนจะประสบปัญหาด้านโภชนาการและโรคอันเนื่องมาจากการติดเชื้อ ขณะที่กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วจะเกิดโรคที่ไม่เกิดจากการติดเชื้อ เช่น โรคเกี่ยวกับหัวใจและหลอดเลือด โรคเกี่ยวกับระบบประสาท โรคเบาหวาน โรคมะเร็ง สุขภาพจิต เป็นต้น ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเสี่ยงในการเกิดโรคระบาดและโรคใหม่ๆ ได้แก่ การพัฒนาและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การย้ายถิ่น การขยายตัวที่รวดเร็วของความเป็นเมือง ความสามารถในการป้องกันโรคบริเวณแนวพรมแดน การบริโภค การเข้าถึงระบบสุขภาพ น้ำสะอาด มาตรฐานทางสุขภาพ การทำลายสิ่งแวดล้อม และสภาวะภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ ในเรื่องความเสี่ยงของโรคระบาดในวงกว้างยังคงไม่สามารถคาดการณ์ได้แน่นอน เช่น โรคเอดส์ ซาร์ส ไข้หวัดนก และอื่นๆ ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากอิทธิพลของการเดินทาง การค้า การท่องเที่ยวอันเป็นผลจากโลกาภิวัตน์ นอกจากนี้ ยังอาจมีการแพร่ขยายของปัญหาทางสุขภาพจิต อันเกิดจากความตึงเครียดจากการทำงานและภาวะซึมเศร้า อันเป็นผลจากวิถีชีวิตสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป ส่วนแนวทางในการดูแลสุขภาพจะมีแนวโน้มที่เปลี่ยนจากการรักษาเยียวยาโรค (curative) ไปสู่การป้องกัน (preventative care) มากขึ้น เนื่องจากงบประมาณในการรักษามีอยู่อย่างจำกัด

1.4 แนวโน้มด้านเทคโนโลยี (Technological Megatrend)

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของการพัฒนาเทคโนโลยีนำมาซึ่งความเสี่ยงและโอกาส โดยเฉพาะนาโนเทคโนโลยีและเทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีข้อมูลสารสนเทศ และนวัตกรรมต่างๆ นำไปสู่โอกาสอย่างมากสำหรับการพัฒนาคนและสังคม แต่ก็อาจก่อให้เกิดปัญหาใหญ่ขึ้น ถ้าหากความเสี่ยงทั้งหลายไม่ได้รับการกำกับดูแลอย่างเพียงพอ ทั้งนี้ ในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมและเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วตามมา ทั้งนี้กระบวนการสร้างสรรค์ ความเป็นเจ้าของ การแบ่งปันองค์ความรู้ได้เปลี่ยนแปลงอย่างมากในโลกที่มีการเชื่อมต่อกัน มีการเปิดช่องทางใหม่ๆ สำหรับการสร้างองค์ความรู้ อย่างไรก็ตาม ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีและสารสนเทศ (digital and technological divide) ยังคงมีอยู่ระหว่างประเทศที่พัฒนาและกำลังพัฒนา รวมถึงความเหลื่อมล้ำภายในประเทศระหว่างคนที่เข้าถึงเทคโนโลยีกับคนที่ไม่เข้าถึงเทคโนโลยี ทั้งนี้ การสร้างสมดุลระหว่างโอกาสและความเสี่ยงเป็นสิ่งจำเป็นมาก เทคโนโลยีที่สำคัญโดยเฉพาะนาโนเทคโนโลยี เทคโนโลยีชีวภาพและเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นรูปแบบของโครงสร้างพื้นฐานสำคัญในระยะยาวซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนา

นวัตกรรม การเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงาน การใช้ชีวิต และการสื่อสาร ซึ่งอาจกระทบต่อการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้

การพัฒนาเทคโนโลยี เช่น ระบบอัตโนมัติ ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และเทคโนโลยีอื่นๆ สร้างความเสี่ยงต่อตำแหน่งงานในปัจจุบัน ทั้งงานในโรงงาน (Blue-collar) รวมไปถึงงานในออฟฟิศ (White-collar) การพัฒนาเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าแล้วนำมาใช้เพื่อทดแทนแรงงาน ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน แต่ก็จะกดดันให้ค่าจ้างมีแนวโน้มลดลง ในด้านบวก เทคโนโลยีจะช่วยเสริมอำนาจให้กับบุคคล บริษัทและประเทศพร้อมๆ กับเพิ่มแรงกดดัน ความซับซ้อน และความรวดเร็วในการเปลี่ยนแปลง เทคโนโลยีสมัยใหม่ ทั้งในด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ (ICT) ปัญญาประดิษฐ์ วัสดุยุคใหม่ หุ่นยนต์ ระบบอัตโนมัติ เทคโนโลยีชีวภาพ จะส่งผลกระทบต่อตลาดแรงงานเป็นอย่างสูง รวมถึงส่งผลกระทบต่อชีวิตในหลายด้านทั้งบวกและลบ ทั้งในด้านการศึกษา สาธารณสุข ความปลอดภัย ความเป็นส่วนตัว อาชญากรรมรูปแบบใหม่ๆ สินค้าและบริการใหม่ๆ การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

เทคโนโลยีสมัยใหม่มีนัยยะต่อการพัฒนาคนและสังคมหลายประการ โดยขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการ เทคโนโลยีและผลกระทบอย่างเหมาะสม ทั้งในด้านความเป็นส่วนตัว ความเป็นส่วนตัว ทัศนคติจิต การเสพติด จิตใจและสื่อบันเทิงต่างๆ ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและขยะจากเทคโนโลยี ปัญหาการแฮกระบบและการโจมตีทางไซเบอร์ ปัญหาจริยธรรมจากเทคโนโลยีชีวภาพ ปัญหาการสูญเสียงานจากเทคโนโลยีใหม่ๆ โดยเฉพาะปัญญาประดิษฐ์และระบบอัตโนมัติ รวมถึงระบบอัจฉริยะต่างๆ ทั้งนี้ งานด้านสังคมสามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์ได้มากมายทั้งในด้านการวิเคราะห์ข้อมูลและข้อมูลขนาดใหญ่ (Data Analytic and Big Data) การใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ติดตามตัวเพื่อระวังเด็กหรือคนหาย การใช้เทคโนโลยีสื่อสารและสารสนเทศในการเรียนรู้และการเสริมอำนาจให้กับบุคคลกลุ่มต่างๆ

1.5 แนวโน้มใหญ่ด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Megatrend)

แนวโน้มด้านสิ่งแวดล้อมประการแรก ได้แก่ การลดลงของปริมาณสต็อกของทรัพยากรธรรมชาติ
การที่อุปสงค์หรือความต้องการในทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มขึ้นมีสาเหตุหลักจากอัตราการขยายตัวอย่างต่อเนื่องของประชากรและการเพิ่มขึ้นของการบริโภคส่วนบุคคล ส่งผลต่อเนื่องให้เกิดการลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพและการลดลงของจำนวนพืชและสัตว์ การทำลายป่ามีแนวโน้มเกิดขึ้นในระดับที่สูง โดยการศึกษาส่วนใหญ่เกี่ยวกับการพยากรณ์พื้นที่ป่า พบว่าในปี.ศ. 2050 พื้นที่ต่างๆ มีแนวโน้มพื้นที่ป่าลดลง อัตราการขยายตัวของประชากรโลกในทศวรรษที่กำลังจะมาถึง รวมทั้งมีการเปลี่ยนวิธีการบริโภคอาหารโดยเน้นบริโภคเนื้อสัตว์แทน จะส่งผลให้ความต้องการการผลิตสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยการคาดการณ์ของ UN (United Nations) และ FAO (Food and Agriculture Organization) พบว่าความต้องการอาหาร อาหารสัตว์ และเส้นใยจะขยายตัวสูงร้อยละ 70 ในปี.ศ. 2050 การขยายตัวในอุปสงค์ผลผลิตทางการเกษตรจะส่งผลกระทบต่อการใช้ที่ดินและระบบนิเวศ นอกจากนี้ การบริหารจัดการที่ไม่ยั่งยืนอาจส่งผลกระทบต่อการผลิตที่

เสี่ยงอันตรายในระยะยาว การทำลายป่า และการบริหารการจัดการภาคเกษตรที่ไม่เหมาะสมจะนำไปสู่การทำลายดินให้เสื่อมโทรมขนาดใหญ่ทั้งในเชิงขนาดพื้นที่และในหลายพื้นที่ การกัดกร่อนของดินจากน้ำไหลบ่าหน้าดินจะลดขีดความสามารถในการผลิตอาหาร องค์การสหประชาชาติชี้ว่าในปีค.ศ. 2035 ประชากรกว่าครึ่งหนึ่งในโลกจะเผชิญกับการขาดแคลนน้ำ (Water Shortages) จากการเพิ่มขึ้นของประชากรโลก การบริโภคที่เพิ่มขึ้น และการผลิตทางการเกษตร โดยส่วนใหญ่เกิดขึ้นที่ประเทศแถวตะวันออกกลาง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อทางเศรษฐกิจ สังคม และความตึงเครียดทางการเมือง

แนวโน้มด้านสิ่งแวดล้อมประการที่ 2 คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change)

โดยที่ผ่านมามนุษย์ดำเนินกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (Green House Gas, GHG) จากเชื้อเพลิงฟอสซิลที่ใช้สำหรับภาคพลังงาน รวมถึงการทำเกษตรแบบไม่ยั่งยืน การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นปัจจัยขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างกว้างขวางและมีผลกระทบต่อทั้งทิศทางและขนาดของแนวโน้มโลกในด้านอื่นๆ กระทบต่อการผลิตและเก็บเกี่ยวพืชผล น้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ และการเป็นกรดของมหาสมุทร ทั้งนี้ ความเข้มข้นของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในชั้นบรรยากาศเพิ่มขึ้นจาก 280 parts per million (ppm) ในช่วงก่อนยุคอุตสาหกรรม และมากกว่า 387 ppm ในปีค.ศ. 2008 ส่งผลให้ค่าเฉลี่ยของอุณหภูมิอากาศทั่วโลกเฉลี่ยเพิ่มขึ้นประมาณ 0.7-0.8 องศาเซลเซียสในปีค.ศ. 2009 การพยากรณ์ในปัจจุบันพบว่า ค่าอุณหภูมิโลกเฉลี่ยจะเพิ่มขึ้น 1.8-4 องศาเซลเซียสในปีค.ศ. 2100 เนื่องจากผลของข้อตกลงในการควบคุมการปล่อย GHG ไม่สำเร็จในศตวรรษนี้ โดยแม้ว่าการเก็บเกี่ยวผลผลิตทั่วโลกจะยังคงเพิ่มขึ้นก่อนปีค.ศ. 2030 แต่ผลจากภาวะโลกร้อนประมาณการว่าจะเกิดผลกระทบต่อทางลบในระยะยาวต่อการเก็บเกี่ยวผลผลิตแน่นอน ในด้านของปริมาณน้ำที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมีความแตกต่างกันไปตามพื้นที่ต่างๆ ของโลก นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบต่อความหลากหลายของพืชและสัตว์ การเพิ่มขึ้นอย่างสะสมของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในชั้นบรรยากาศยังส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทางทะเล ปะการังชนิดต่างๆ ได้รับผลกระทบหนัก และอาจหมดไปในบางภูมิภาคเมื่อสิ้นศตวรรษนี้ ทั้งนี้ ประเด็นผลกระทบต่อมนุษย์คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพในระยะยาว อาจมีความขัดแย้งระดับภูมิภาค เกิดการย้ายถิ่นฐาน และความไม่เสถียรภาพทางการเมือง น้ำแข็งขั้วโลกละลาย (Melting Ice) ทั้งน้ำแข็งจากอาร์กติกในขั้วโลกเหนือ และแอนตาร์กติกในขั้วโลกใต้มีการละลายอย่างรวดเร็วทำให้ระดับน้ำทะเลสูงขึ้น ส่งผลกระทบต่อเมืองชายฝั่ง

นอกจากนี้ การที่ประชากรโลกที่เพิ่มขึ้นส่วนหนึ่งจะกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ที่เปราะบางต่อการเพิ่มขึ้นของระดับน้ำทะเล น้ำท่วม และคลื่นพายุซัดฝั่ง (storm surges) เมืองขนาดใหญ่หลายแห่ง เช่น โฮจิมินห์ ซิตี้ จาการ์ตา มะนิลา รวมถึงกรุงเทพฯ มีความเสี่ยงต่อการจมนหรือทรุดตัวจากการดึงน้ำใต้ดินมาใช้งานมากเกินไปที่ เหมาะสม การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) ส่งผลให้เกิดภาวะสภาพอากาศสุดขั้ว (Extreme Weather Events) และสร้างแรงกดดันต่อมนุษย์ มหาสมุทร น้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและความมั่นคง ภาวะสภาพอากาศสุดขั้วส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อพืชผลทางการเกษตร ไฟป่า การเกิดไฟดับ โครงสร้างพื้นฐานเสียหาย

ห่วงโซ่การผลิตใช้การไม่ได้ การเคลื่อนย้ายประชากร และการแพร่กระจายของโรคติดต่อ โดยเฉพาะจะมีผลกระทบสูงต่อประชากรที่อยู่ในพื้นที่เปราะบาง เช่น ในเขตเมือง ชายฝั่งทะเล และพื้นที่เปราะบางทางน้ำ ทั้งนี้ ข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมีแนวโน้มจะเข้มข้นมากขึ้น เพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และควบคุมการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิเฉลี่ยให้โลก

แนวโน้มด้านสิ่งแวดล้อมประการที่ 3 ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของปริมาณมลพิษทางสิ่งแวดล้อม อัตราการขยายตัวของประชากรและผลกระทบจากมนุษย์มีต่อผลกระทบทางอากาศและน้ำ เริ่มแรกเกิดในลักษณะท้องถิ่น แต่ในทศวรรษหลังๆ เกิดผลกระทบมากขึ้นๆ และมีลักษณะเป็นภูมิภาคมากขึ้น เช่น ฝนกรดและปัญหาหลายประการได้กลายเป็นผลกระทบระดับโลกไปแล้ว เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและโอโซนที่อยู่ชั้นบรรยากาศสตราโตสเฟียร์ถูกทำลาย แนวโน้มการเปลี่ยนของมลพิษทางสิ่งแวดล้อมที่สำคัญได้แก่การที่ฝุ่นละอองขนาดเล็ก (Particulate Matter up to 10 micrometres, PM10) พบมากในเมือง มลพิษประเภทนี้คาดการณ์ว่าจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในประเทศกำลังพัฒนา ในปีค.ศ. 2035 มลภาวะทางอากาศนอกรอาคาร (Outdoor Air Pollution) คาดว่าจะเป็นสาเหตุด้านสิ่งแวดล้อมอันดับต้นๆ ที่มีส่วนทำให้เกิดการเสียชีวิตทั่วโลก นอกจากนี้ สำหรับกลุ่มก๊าซไนโตรเจนที่มีความไว (Reactive Nitrogen) มีปริมาณสูงเป็นเหตุให้การเจริญเติบโตของสาหร่ายและพีชน้ำเจริญเติบโตมากขึ้นจนก่อการรบกวนและทำลายสมดุลของสิ่งมีชีวิตและคุณภาพน้ำ ทั้งนี้ จำนวนรวมของกลุ่มก๊าซไนโตรเจนที่มีความไวคาดว่าจะเพิ่มขึ้นในสายการผลิตอาหารและการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิล

1.6 แนวโน้มใหญ่ด้านกฎหมายและธรรมาภิบาล (Legal Megatrend)

แนวโน้มด้านกฎหมายและธรรมาภิบาลของโลกได้แก่การกำกับดูแลและธรรมาภิบาลระดับโลกได้ขยายตัวและขอบเขตกว้างขึ้นอันเป็นผลจากความร่วมมือระดับพหุภาคีและความร่วมมือระดับภูมิภาค ตลอดจนรูปแบบและวิธีการกำกับดูแลเพิ่มมากขึ้นและมีบทบาทที่เข้มแข็งขึ้น และผู้มีบทบาทที่มีใช้ภาครัฐ (non-state actors) มีจำนวนมากขึ้น อีกทั้งมีการรวมตัวในหลากหลายรูปแบบ และมีธรรมาภิบาลร่วมกันระหว่างรัฐและเอกชนเพิ่มมากขึ้น กรอบความตกลงระหว่างประเทศในด้านต่างๆ เป็นแนวโน้มหลักในช่วงที่ผ่านมา ทั้งนี้ ในช่วงทศวรรษ 1990s ถือเป็นช่วงที่มีกรอบความตกลงจำนวนมากที่สุด โดยมีการจัดตั้งองค์กรและข้อตกลงระดับพหุภาคีจำนวนมาก เช่น องค์กรการค้าโลก (World Trade Organization (1994)) พิธีสารเกียวโต (Kyoto Protocol (1997)) ศาลอาญาระหว่างประเทศ (International Criminal Court (1998)) เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (UN Millennium Declaration (2000)) โดยความก้าวหน้าบางส่วนได้เกิดขึ้นในลักษณะความร่วมมืออย่างใกล้ชิดในภูมิภาคและเกิดขึ้นในหลายภูมิภาค โดยเฉพาะในสหภาพยุโรปและเอเชียตะวันออก ประเทศต่างๆ ได้ให้ความร่วมมือกันอย่างมากในการลดมาตรการกีดกันทางการค้า กำหนดมาตรฐานสินค้า และระบุมาตรฐานเพื่อกำกับดูแลด้านสังคม แรงงานและสิ่งแวดล้อม

การกำกับดูแลระดับโลกยังคงมีความพยายามอย่างต่อเนื่องและพยายามขยายกลุ่มใหม่ อย่างไรก็ตาม ในช่วงหลายปีมานี้ ผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายและความร่วมมือมักจะเปลี่ยนจากการให้ความสนใจในกรอบความร่วมมือของสหประชาชาติ (UN) ไปสู่การรวมกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการในกลุ่มประเทศผู้นำมากกว่า เช่น กลุ่ม G8, G20 แนวโน้มหนึ่งนี้อาจไม่เป็นที่สังเกต แต่มีผลกระทบสูงต่อการกำกับดูแลในอนาคต คือ กฎหมายเชิงบริหารโลกาภิวัตน์ เริ่มมีการรวมกันเป็นหนึ่งเดียว และความร่วมมือในการกำหนดบรรทัดฐานและมาตรฐานเพิ่มขึ้น เช่น การประเมินผลกระทบทางด้านแรงงาน ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดย International Organization for Standard หรือมาตรฐานทางด้านสิ่งแวดล้อม หลักของธรรมชาติที่ดีได้ ถูกยอมรับอย่างแพร่หลายทั่วโลกทั้งในภาครัฐและเอกชน ซึ่งได้นำมาใช้โดยผ่านกฎหมายด้านแรงงาน สิทธิมนุษยชน ตลอดจนกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อม

กระบวนการนโยบายระหว่างประเทศได้มีอิทธิพลเพิ่มขึ้นจากภาคเอกชน เช่น ความร่วมมือในบริษัทข้ามชาติ หรือ NGOs เกิดการกำกับดูแลร่วม (Co-regulation) ความร่วมมือรัฐร่วมกับเอกชนในระดับโลก (Global Public-Private Partnership) ถูกคาดหวังจะมีความสำคัญเพิ่มขึ้น ครอบคลุมในประเด็นต่างๆ เช่น การกำหนดมาตรฐาน การผลักดันกฎหมาย การช่วยเหลือการพัฒนา โดยแนวความคิดการร่วมมือแบบผสมผสานระหว่างรัฐและเอกชนในธรรมชาติโลกได้มีเพิ่มขึ้นและแพร่ขยายแนวคิดดังกล่าว และภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีบทบาทมากขึ้น

ทั้งนี้ การพัฒนาทางเทคโนโลยีสมัยใหม่และแนวคิดทางปรัชญาส่งผลต่อการคิดและผลักดันสิทธิมนุษยชนใหม่ๆ โดยสิทธิมนุษยชนที่มีการถกเถียงกันได้แก่ สิทธิในการมีและใช้อาวุธ สิทธิของคนรุ่นอนาคต (Future generation rights) โดยคนรุ่นปัจจุบันควรรับผิดชอบต่อผลประโยชน์และความต้องการของคนในอนาคต สิทธิที่เกี่ยวข้องกับเพศสภาพต่างๆ (Sexual orientation and gender identity) สิทธิในน้ำและสุขอนามัย (water and sanitation rights) สิทธิในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและดิจิทัล (Rights to Internet Access and Digital Rights) สิทธิของการไม่ถูกส่งผู้ลี้ภัยกลับไปยังดินแดน (Right to Non-refoulement) สิทธิในการลี้ภัย (Right to Asylum) เป็นต้น

วาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2030 ซึ่งเป็นทิศทางหลักในการพัฒนาของโลกหลัง ค.ศ. 2015 โดยมีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals, SDGs) ประกอบด้วย 17 เป้าหมายและ 169 เป้าประสงค์ ทำให้ประเทศต่างๆ ต้องมีการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกพร้อมไปกับการพัฒนาภายในประเทศต่อไป

1.7 บทสรุป

เนื้อหาในบทนี้ได้ทบทวน ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวโน้มใหญ่ของโลก (Megatrend) ในหลายด้าน โดยใช้กรอบ PESTEL เป็นหลักในการแยกแยะมิติในการวิเคราะห์แนวโน้ม อันประกอบไปด้วยแนวโน้มด้านการเมือง (Politic) แนวโน้มด้านเศรษฐกิจ (Economic) แนวโน้มด้านสังคมและ

ประชากร (Social) แนวโน้มด้านเทคโนโลยี (Technology) แนวโน้มด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) และ แนวโน้มด้านกฎหมาย (Legal) ซึ่งในความเป็นจริงแล้วแนวโน้มทั้ง 6 ด้านล้วนมีผลกระทบต่อเนื่องซึ่งกันและกัน ตัวอย่างเช่น การเพิ่มขึ้นของประชาชนโลกได้ส่งผลกระทบไปในมิติต่างๆ ที่หลากหลาย ทั้งในด้านการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจและการเมือง เช่นเดียวกับการพัฒนาทางเทคโนโลยีได้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการพัฒนาด้านกฎหมายและกฎระเบียบใหม่ๆ การเข้าสู่สังคมสูงวัยก็จะส่งกดดันต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมที่จะต้องมีการเตรียมพร้อมรับมือ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบต่อความเสี่ยงในการเกิดผลกระทบในหลากหลายด้านต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ภัยพิบัติตลอดจนเกิดกฎหมายและข้อตกลงใหม่ๆ เพื่อจะนำมาใช้ในการบริหารจัดการปัญหา เป็นต้น ดังนั้น แนวโน้มใหญ่ด้านต่างๆ เหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมไทยทั้งทางตรงและทางอ้อมในหลากหลายมิติทั้งในด้านภาวะเศรษฐกิจ ตลาดสินค้าและบริการ มิติทางสังคม การศึกษา สุขภาพ แรงงาน ความเสี่ยงในด้านต่างๆ กฎระเบียบที่เข้มข้นและหลากหลายขึ้น ซึ่งภาครัฐและภาคส่วนต่างๆ จะต้องเตรียมพร้อมในการรับมือบริหารจัดการความเสี่ยงและแสวงหาโอกาสจากแนวโน้มใหญ่เหล่านี้

บทที่ 2

ประเด็นปัญหาวิกฤต (Critical Issues)

ที่จะมีผลกระทบสูงต่อการพัฒนาคนและสังคมในระยะ 20 ปีข้างหน้า

เนื้อหาในส่วนนี้จะทำการทบทวนและวิเคราะห์ประเด็นปัญหาวิกฤต (Critical Issues) ที่สำคัญของสังคมไทยที่คาดว่าจะมีผลกระทบสูงในระยะ 20 ปีข้างหน้า เพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบายการบริหารเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม โดยคณะที่ปรึกษาได้ทบทวนและกำหนดประเด็นปัญหาวิกฤตที่สำคัญในระยะ 20 ปีข้างหน้าเป็น 6 ประเด็น ได้แก่ (1) ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม (2) โครงสร้างประชากรเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (3) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างตลาดแรงงาน การเคลื่อนย้ายคน และแรงงานระหว่างประเทศ (4) กระแสโลกาภิวัตน์และภูมิภาคนิยม ประเด็นด้านสังคมที่เชื่อมโยงกับการค้าระหว่างประเทศ (5) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (6) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี

2.1 ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม

ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมถือเป็นประเด็นสำคัญในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคนและสังคมของประเทศไทย และคาดว่าปัญหาดังกล่าวจะยังคงเป็นปัญหาสำคัญในระยะ 20 ปีข้างหน้า ความเหลื่อมล้ำในสังคม หรือความไม่เสมอภาคหรือความไม่เท่าเทียมกันของบุคคลอาจแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม และความเหลื่อมล้ำทางการเมืองหรือทางอำนาจ โดยความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจครอบคลุมความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เท่าเทียมกันในเชิงรายได้ ทรัพย์สิน และการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ที่ดิน น้ำ เป็นต้น ส่วนความเหลื่อมล้ำทางสังคมครอบคลุมความเหลื่อมล้ำในเชิงของการเข้าถึงบริการทางสังคมต่างๆ โดยเฉพาะการศึกษาและสาธารณสุข สวัสดิการทางสังคม และความยุติธรรมหรือกระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้ ความเหลื่อมล้ำทางการเมืองมักครอบคลุมมิติการกระจายอำนาจ ระบบและกลไกทางราชการ และสิทธิสตรี เป็นต้น

ทั้งนี้ ความเหลื่อมล้ำในมิติต่างๆ มักส่งผลกระทบต่อกันและกัน ตัวอย่างเช่น ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้และทรัพย์สิน และส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางสังคมและความเหลื่อมล้ำทางการเมือง เป็นต้น ในขณะที่ความเหลื่อมล้ำทางสังคมและการเมืองก็ส่งผลกระทบทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้และทรัพย์สินจากการเข้าถึงบริการสาธารณะที่มีคุณภาพและการเรียกร้องสิทธิต่างๆ รวมถึงการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

ในด้านความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่งและรายได้ ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคด้านรายได้ (Gini Coefficient) มีแนวโน้มลดลงจาก 0.514 ในปีพ.ศ. 2549 เหลือ 0.445 ในปีพ.ศ.

2558 ซึ่งหมายถึงความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของประเทศไทยดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้อาจยังเป็นปัญหาเมื่อพิจารณาการกระจายรายได้ระหว่างกลุ่มประชากร โดยกลุ่มที่รวยที่สุดร้อยละ 10 มีสัดส่วนรายได้ร้อยละ 35.0 ของรายได้รวมปีพ.ศ. 2558 ขณะที่กลุ่มประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุด (หรือกลุ่ม Bottom 40) มีสัดส่วนรายได้เพียงร้อยละ 14.3 ของรายได้รวม หรือหากเทียบกับกลุ่มประชากรร้อยละ 10 ที่มีรายได้ต่ำสุดจะมีสัดส่วนรายได้เพียงร้อยละ 1.58 เท่านั้น นอกจากนี้ ประเทศไทยยังมีความเหลื่อมล้ำทางด้านสินทรัพย์และการถือครองที่ดิน โดยกลุ่มผู้ถือครองที่ดินร้อยละ 10 ที่มีที่ดินมากที่สุด มีส่วนแบ่งการถือครองที่ดินมากกว่าร้อยละ 60 ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนผู้ถือครองที่ดินร้อยละ 40 ที่มีที่ดินน้อยที่สุด (กลุ่ม Bottom 40) มีส่วนแบ่งการถือครองที่ดินเพียงร้อยละ 1.2 ของพื้นที่ทั้งหมดเท่านั้น

ในด้านการเข้าถึงบริการภาครัฐ แนวโน้มที่ผ่านมาของประเทศไทยในระยะยาวถือว่าการเข้าถึงบริการภาครัฐมีแนวโน้มที่ดีขึ้นจากบริการที่ทั่วถึงทั้งด้านการศึกษาและสาธารณสุข อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังถือว่ามีความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการภาครัฐที่มีคุณภาพอยู่ในด้านการศึกษา พบว่าการประเมินสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีโรงเรียนที่ผ่านเกณฑ์ประเมินเพียงร้อยละ 69.9 เท่านั้น และมีความแตกต่างโรงเรียนที่อยู่ในเมืองกับนอกเมือง โรงเรียนที่อยู่ต่างภูมิภาค โรงเรียนที่อยู่ต่างสังกัด โรงเรียนขนาดใหญ่กับขนาดเล็ก โรงเรียนชั้นนำของประเทศกับโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล ส่วนในด้านสาธารณสุข ยังคงมีการกระจุกตัวของบุคลากรทางการแพทย์ในเขตกรุงเทพฯ โดยมีสัดส่วนแพทย์ต่อประชากรอยู่ที่ 1 คนต่อ 722 คน ในขณะที่ค่าเฉลี่ยของประเทศอยู่ที่ 1 คนต่อ 2,131 คน

แนวโน้มในอนาคตของความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยหากเป็นไปตามแนวโน้มปัจจุบันคาดว่าความเหลื่อมล้ำจะมีแนวโน้มที่รุนแรงมากขึ้น เนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจที่เข้มข้นทั้งของประเทศและในระดับโลก กระแสโลกาภิวัตน์ การเคลื่อนย้ายของทุนระหว่างประเทศ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ต่างๆ ที่รวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลกระทบต่อให้เกิดความเสี่ยงในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเกษตร น้ำ ภัยพิบัติ โรคระบาด และภัยธรรมชาติ ส่งผลกระทบต่อความผันผวนของผลผลิตทางการเกษตรและความเสี่ยงต่อครัวเรือนเกษตรกรที่มีความเปราะบาง ทั้งนี้ ประชาชนกลุ่มที่มีรายได้สูง การศึกษาสูงและมีความพร้อมจะสามารถปรับตัวไปกับการพัฒนาสมัยใหม่ได้ ในขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่ที่มีการศึกษาน้อย เป็นแรงงานที่ทักษะต่ำ ไม่สามารถเคลื่อนย้ายไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการสมัยใหม่ได้ และยังคงถูกทดแทนโดยเทคโนโลยี เครื่องจักรและหุ่นยนต์ โดยจากการประมาณการของธนาคารโลกพบว่าแรงงานไทยร้อยละ 70 มีความเสี่ยงที่จะถูกแทนที่ด้วยระบบอัตโนมัติและหุ่นยนต์ได้ในอนาคต จึงทำให้เกิดช่องว่างของคนหลักๆ สองกลุ่มของชัดเจน ค่าตอบแทนแรงงานจะแตกต่างกันมากขึ้น ทำให้ความเหลื่อมล้ำมีแนวโน้มจะขยายตัวต่อไปได้ หากไม่สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำไม่สามารถแก้ไขได้โดยกลไกตลาด แต่เป็นเรื่องการเลือกของสังคมสมาชิกในสังคมต้องร่วมกันตัดสินใจว่าต้องการให้สังคมมีความเท่าเทียมกันในระดับใด การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำที่สำคัญต้องแก้ไขที่สาเหตุคือการทำให้การพัฒนาที่มีความสมดุลมากยิ่งขึ้น โดยการกระจายทรัพยากร

จากส่วนกลางไปส่วนท้องถิ่น การเพิ่มการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจบริหารทรัพยากรของประเทศแทนการสั่งการจากบนลงล่าง การเพิ่มโอกาสและแต้มต่อให้กับคนยากจน และการปรับความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างคนในสังคมให้อยู่ในระดับที่ใกล้เคียงมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ แนวโน้มการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในนานาประเทศ เน้นที่การเพิ่มความเท่าเทียมกันของโอกาส (Equality of Opportunity) มากกว่าแก้ไขที่ความเท่าเทียมกันของรายได้โดยตรง (Equity) เพราะการกระจายรายได้โดยตรงเป็นการโอนเงินจากคนหนึ่งไปให้อีกคนหนึ่งจึงทำให้ผลรวมของสังคมเป็นศูนย์ หรือที่เรียกว่า Zero-sum game (Commission on Growth and Development, 2008)

ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญที่จะลดความเหลื่อมล้ำได้ คือ ปัจจัยในเชิงโอกาส เช่น การจัดการระบบการศึกษาที่มีคุณภาพและเปิดโอกาสทางการศึกษา การเปิดโอกาสให้โอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุน การเปิดโอกาสให้เข้าถึงบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น การเปิดช่องทางหรือโอกาสจะช่วยให้บุคคลมีโอกาสนในการเลื่อนฐานะทางสังคม (Social Mobility) ช่วยให้คนได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่เต็มได้อย่างเต็มที่ ซึ่งเป็น การสร้างแต้มต่อให้กับคนในสังคม โดยการให้ความเท่าเทียมกันเชิงโอกาส (Equality of Opportunities) และเข้าไปหยุดกลไกของความไม่เท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการศึกษา การหารายได้ การออม การเข้าถึงแหล่งทุน สุขภาพและการรักษาพยาบาล สวัสดิการทางสังคมต่างๆ เป็นต้น

2.2 โครงสร้างประชากรเปลี่ยนเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์

สถานการณ์ทางสังคมที่เป็นแนวโน้มหลักของโลกปัจจุบันและมีความเป็นไปได้สูงที่จะมีความสำคัญ ต่อเนื่องไปในอนาคตคือประเด็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรโลก โดยเฉพาะการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) ของหลายๆ ประเทศในโลกอย่างต่อเนื่อง องค์การสหประชาชาติ (UN) ได้ทำการ คาดการณ์ว่าประชากรโลกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก 6,070 ล้านคนในปี 2543 (ค.ศ. 2000) เป็น 7,851 ล้านคน ในปี 2568 (ค.ศ. 2029) (UN 2010) ในจำนวนนี้ ประชากรวัยสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) จะมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 7 ในปี พ.ศ. 2543 เป็นร้อยละ 16 ในปี พ.ศ. 2593 (ค.ศ. 2000) ในขณะที่ประชากรวัยเด็ก (อายุ 0-19 ปี) จะมีจำนวนลดลงจากร้อยละ 39 เหลือเพียงร้อยละ 27

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้เป็นภาพรวมของประชากรโลก แต่หากพิจารณาในแต่ละภูมิภาคของโลก พบว่าจำนวนประชากรในอเมริกาเหนือและยุโรปมีการขยายตัวเล็กน้อยเพราะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และตั้งแต่ปี พ.ศ. 2593 (ค.ศ. 2050) อเมริกาเหนือและยุโรปจะมีสัดส่วนประชากรรวมกันเหลือเพียงกว่าร้อยละ 10 ของประชากรโลก ในขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรของจีนและอินเดียจะมีผลอย่างมาก ต่อโครงสร้างประชากรโลก เนื่องจากทั้งสองประเทศมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วและมีจำนวนประชากรสูงสุดสองอันดับแรกของโลก

สถานการณ์ของประเทศไทยก็ดำเนินไปเช่นเดียวกับนานาประเทศ จากการคาดการณ์ของสถาบันวิจัยมหิตล (2554) ระบุว่า ในปี พ.ศ. 2565 อัตราการเพิ่มประชากรของไทยจะใกล้เคียงศูนย์ ซึ่งสะท้อนการเข้าสู่

สังคมผู้สูงวัยอย่างเต็มรูปแบบมากขึ้น เช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่นและเยอรมนีในปัจจุบัน ที่อัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรเป็นลักษณะหดตัวลง ทั้งนี้ ในปีพ.ศ. 2559 ประชากรไทยมีทั้งหมด 65.3 ล้านคน เป็นเด็กร้อยละ 17.62 วัยแรงงานหรือวัยผู้ใหญ่ร้อยละ 65.67 และวัยสูงอายุร้อยละ 16.90 ในขณะที่อัตราการเจริญพันธุ์รวมของประชากรไทยในปีพ.ศ. 2560 เท่ากับ 1.59 ซึ่งต่ำกว่าระดับทดแทนคือ 2.0 และมีแนวโน้มจะลดลงเหลือ 1.35 ในปีพ.ศ. 2579 ซึ่งจะส่งผลให้โครงสร้างประชากรไทยเปลี่ยนแปลงเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงวัยอย่างสมบูรณ์ในช่วงปีพ.ศ. 2564 โดยสัดส่วนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 17.1 เป็นร้อยละ 19.8 ขณะที่สัดส่วนวัยเด็กและวัยแรงงานจะลดลงจากร้อยละ 17.5 และ 65.3 เหลือร้อยละ 16.6 และ 64.1 ตามลำดับ การลดลงของจำนวนวัยแรงงานที่เคยมีจำนวนสูงสุดในปีพ.ศ. 2557 ที่กำลังทยอยลดลงมาเรื่อยๆ นั้นถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและงบประมาณของประเทศในอนาคต ทั้งนี้ วัยแรงงานถือเป็นกลุ่มเดียวที่มีรายได้มากกว่าค่าใช้จ่าย หรือมีเงินออม ดังนั้น การลดลงของจำนวนวัยแรงงานจึงส่งผลกระทบต่อรายได้และงบประมาณของภาครัฐที่จะนำมาใช้จ่ายในการพัฒนาประเทศและการจัดสวัสดิการทางสังคมต่างๆ

ประเด็นปัญหาวิกฤติและรากเหง้าปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อผู้สูงอายุ เป็นเรื่องเชิงโครงสร้าง กล่าวคือ ปรากฏการณ์ที่สำคัญ 4 ประการ คือ เด็กเกิดน้อยลง ประชาชนอายุยืนยาวมากขึ้น คนวัยทำงานน้อย และประชาชนยังไม่รวย หรือที่มีเรียกว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่แก่ก่อนรวย จึงมีปัญหามากกว่าประเทศพัฒนาแล้วเช่น ญี่ปุ่น ที่รวยก่อนแก่ ปัญหาและทางแก้จะมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ ประการแรก การที่เด็กเกิดน้อยลงเกิดจากคนไทยมีลูกน้อยลง โดยอัตราเจริญพันธุ์ ในปัจจุบันลดลงต่ำกว่าอัตราการทดแทน โดยผู้หญิงไทยคนหนึ่งมีบุตรเฉลี่ยลดลงมากเทียบกับอดีตที่มีลูกมากถึง 6 คนเมื่อ 50 ปีที่แล้ว (พ.ศ.2508) ประการที่สอง คนไทยอายุยืนยาวขึ้น เนื่องจากพัฒนาการทางการแพทย์และระบบสาธารณสุข ทำให้คนไทยมีอายุยืนขึ้น ปัจจุบันอายุเฉลี่ยเท่ากับ 74.7 ปี ซึ่งมีอายุยืนยาวขึ้นจากเมื่ออดีตคนไทยอายุเฉลี่ย 62 ปี (พ.ศ. 2513) ประการที่สาม คนวัยทำงานจะหายไปจากระบบอย่างน้อย 7 ล้านคน (เมื่อเทียบกับปัจจุบัน) นอกเหนือปัญหาเชิงปริมาณแล้ว ประเทศไทยประสบปัญหาเชิงคุณภาพอีกด้วย กล่าวคือ ปัจจุบันผลิตภาพแรงงานยังต่ำอีกด้วย และประการที่สี่ ผู้สูงอายุจำนวนมากยังมีฐานะยากจน จากรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พบว่า มีผู้สูงอายุจำนวน 1 ใน 3 มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน (น้อยกว่า 2,572 บาทต่อเดือน)

ในส่วนเฉพาะผู้สูงอายุเองนั้น ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งยังมีความต้องการที่จะทำงาน (ร้อยละ 23.4 ของผู้สูงอายุวัยต้น ร้อยละ 8.9 ของผู้สูงอายุวัยกลาง และร้อยละ 2.6 ของผู้สูงอายุวัยปลาย) อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ (ร้อยละ 75.8) จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าระดับประถมศึกษา โดยแหล่งรายได้ที่สำคัญหรือแหล่งรายได้หลักของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้รับจากบุตร (ร้อยละ 36.7) รองลงมาคือรายได้จากการทำงานของผู้สูงอายุเอง (ร้อยละ 33.9) จากเบี้ยยังชีพจากรัฐ (ร้อยละ 14.8) จากบำเหน็จบำนาญ (ร้อยละ 4.9) จากคู่สมรส (ร้อยละ 4.3) และจากดอกเบี้ยเงินออมที่ผู้สูงอายุได้เก็บออม เงินออม การขายทรัพย์สินที่มีอยู่ (ร้อยละ 3.9) ในปีพ.ศ. 2559 ผู้สูงอายุที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไปมีจำนวน 4.6 ล้านคนหรือคิดเป็นร้อยละ 42.9 ของประชากรผู้สูงอายุทั้งหมด และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็น 5.6 ล้านคนในปีพ.ศ. 2564 ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นวัยฟุ้งเฟ้อ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ โดยผู้สูงอายุที่มีอายุ 75 ปีขึ้นไป จะมีสภาวะติดเตียงเพิ่มขึ้น

เป็นร้อยละ 2.6 จากช่วงอายุ 60-65 ปีที่มีเพียงร้อยละ 0.9 ส่งผลต่อภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลที่เพิ่มสูงขึ้น มีการคาดการณ์ว่าค่าใช้จ่ายสุขภาพของผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นจาก 63,565 ล้านบาทในปีพ.ศ. 2553 เป็น 228,482 ล้านบาทในปีพ.ศ. 2565

โดยผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่คนเดียวมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 3.6 ในปีพ.ศ. 2537 เป็นร้อยละ 8.7 ของผู้สูงอายุทั้งหมดในปีพ.ศ. 2557 โดยส่วนใหญ่มักมีปัญหาด้านสุขภาพทั้งทางกายและทางจิต รวมทั้งขาดผู้ดูแล สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุช่วง 60-69 ปีที่มีสุขภาพดีมีประมาณร้อยละ 59.9 ซึ่งเป็นวัยที่ยังทำงานได้ แต่สัดส่วนของการทำงานยังไม่สูงนัก โดยในปีพ.ศ. 2557 ผู้สูงอายุวัย 60-64 ปีมีงานทำร้อยละ 59.2 และกลุ่มวัย 65-69 ปีมีร้อยละ 45.6 ของประชากรวัยเดียวกัน ซึ่งส่งผลต่อรายได้และเงินออมในบั้นปลายของชีวิต ทั้งนี้ผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 7.2 เท่านั้นที่พึงพอใจในบริการสาธารณสุขทุกระบบและสถานที่สาธารณสุขส่วนใหญ่ไม่มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุได้

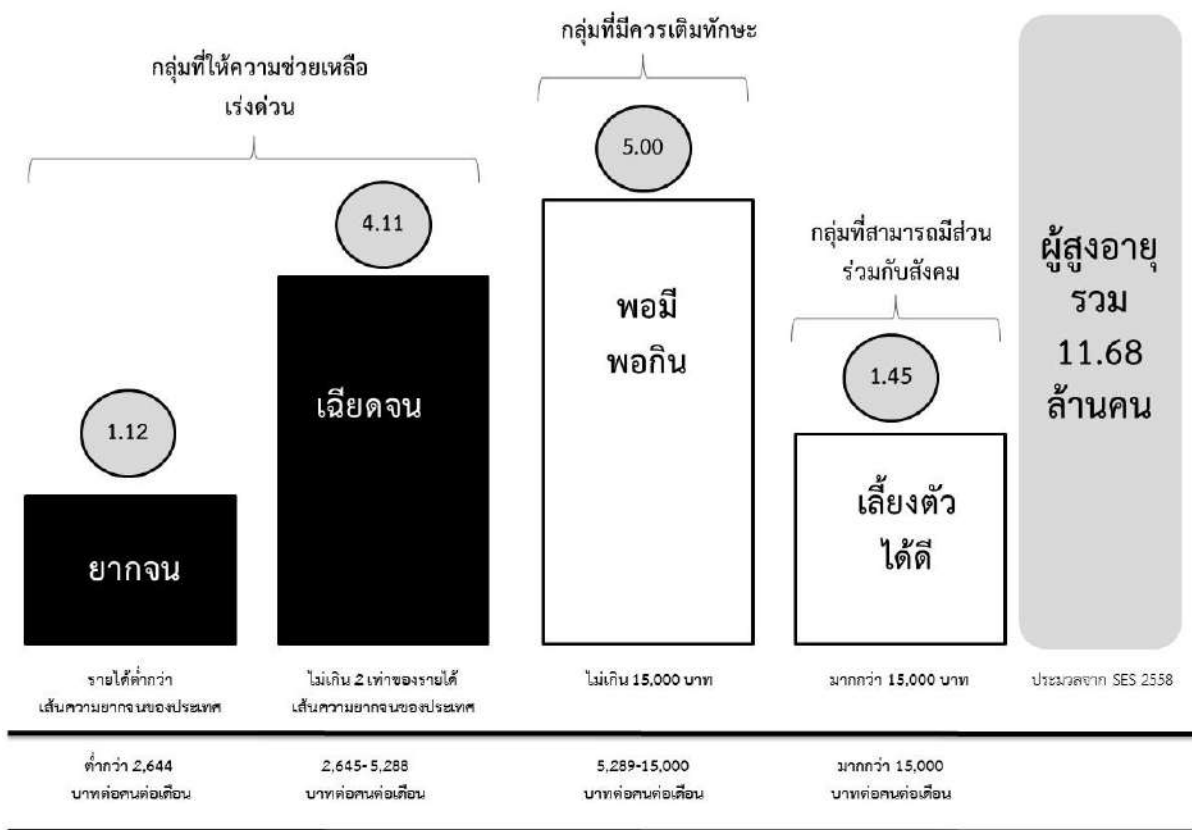
ทั้งนี้ ในระดับส่วนบุคคลผู้สูงอายุ มีประเด็นสำคัญคือ เรื่องรายได้ อาชีพ เงินออม ในภาพรวมระดับประเทศหรือระดับนโยบาย ได้แก่ เรื่องการสร้างหลักประกันด้านรายได้ ภาระทางการคลัง ระบบสวัสดิการ โดยความมั่นคงทางการเงิน เป็นข้อกังวลของผู้สูงอายุไทยเช่นเดียวกับทั่วโลก

นอกจากนี้ ประชาชนไทยยังขาดการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างหลักประกันด้านรายได้ การที่ประชากรไทยมีอายุยืนยาวขึ้นส่งผลให้ค่าใช้จ่ายในยามชราเพิ่มขึ้น จนทำให้รายได้และ/หรือเงินออมอาจไม่เพียงพอต่อการยังชีพ อย่างไรก็ตามในประเด็นเรื่องการเตรียมความพร้อม พบว่า ปัจจุบันผู้สูงอายุของไทยจำนวนหนึ่งยังขาดการเตรียมความพร้อมเพื่อหลักประกันด้านรายได้ ไม่มีรายได้หรือเงินออมเพียงพอ ทำให้ต้องพึ่งรายได้หลักจากเบี้ยยังชีพ ขณะที่คนวัยทำงานปัจจุบันส่วนหนึ่งยังขาดการเตรียมความพร้อมด้านการเงินเพื่อการดำรงชีวิตยามชราภาพ หรือบางคนไม่คิดเตรียมการทางการเงินเพื่อสร้างหลักประกันในยามสูงวัยเลย

ดังนั้น ภายใต้แนวโน้มสังคมสูงวัยดังกล่าว อาจส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ ตลาดแรงงาน การค้าและการทำธุรกิจต่อไปในระยะข้างหน้า อาทิ การเผชิญกับปัญหาแรงงานที่ตึงตัว หากประชากรเกิดใหม่ยังมีทิศทางชะลอตัวลง ภาคธุรกิจและภาครัฐต้องเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับกับปัญหาการขาดแคลนแรงงาน เช่น การปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตจากเน้นการใช้แรงงานเข้มข้นมาเป็นการใช้องค์ความรู้และเทคโนโลยีมากขึ้น หรือ การใช้แรงงานจากต่างประเทศ ทั้งนี้ ผลกระทบจากการเป็นสังคมผู้สูงอายุของประเทศต่างๆ อาจทำให้เกิดการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติทั้งแรงงานที่มีฝีมือและไร้ฝีมือ เพื่อทดแทนกำลังแรงงานในประเทศที่เป็นสังคมผู้สูงอายุ หรือเกิดภาวะสมองไหล ขณะเดียวกันแนวโน้มของผู้สูงวัยที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นได้บอกถึงนัยสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการ ซึ่งความต้องการผลิตภัณฑ์สำหรับผู้สูงอายุมากขึ้น เช่น กลุ่มสินค้าด้านการแพทย์และสุขภาพที่จำเป็นสำหรับผู้สูงวัย อีกทั้งยังเป็นโอกาสของธุรกิจบริการที่เน้นกลุ่มผู้บริโภคนสูงวัย อาทิ โรงพยาบาล อุปกรณ์ทางการแพทย์ การท่องเที่ยวพักผ่อน ซึ่งอุปสงค์มีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่องในอนาคต

ทั้งนี้ ในด้านการช่วยเหลือผู้สูงอายุในระยะ 5-10 ปีข้างหน้า สามารถแบ่งกลุ่มผู้สูงอายุออกเป็น 4 กลุ่ม (ภาพที่ 2.1) โดยกลุ่มแรกคือกลุ่มที่ยากจนและเฉียดจนที่มีรายได้ไม่มากนัก ควรจะมีการให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ อย่างเร่งด่วน ส่วนกลุ่มที่พอมีพอกิน เป็นกลุ่มที่ควรเติมหรือเสริมทักษะให้ดูแลตัวเองหรือทำงานบางอย่างได้ ส่วนกลุ่มสุดท้ายคือกลุ่มที่เลี้ยงตัวได้ไปจนกลุ่มที่มีฐานะดี เป็นกลุ่มที่ควรส่งเสริมให้มีส่วนร่วมกับสังคม

ภาพที่ 2.1: ผู้สูงอายุในประเทศไทยจำแนกตามระดับรายได้เฉลี่ยต่อคนของครอบครัว

ที่มา: คณะที่ปรึกษาประมวลข้อมูลจาก SES 2558

สำหรับด้านการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ สามารถแบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 3 กลุ่มหลัก (ภาพที่ 2.2) ได้แก่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้สูงอายุที่ต้องการทำงานแต่หางานทำไม่ได้ รัฐควรเปิดโอกาสให้มืงงานทำเพิ่มทักษะ เชื่อมต่ออุปสงค์กับอุปทานแรงงานในวัยนี้ ให้แรงจูงใจภาคเอกชนในการรับผู้สูงอายุหรือขยายอายุการทำงาน หรือพิจารณาเพิ่มสิทธิประโยชน์ในเงื่อนไขจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ ใช้การจัดจ้างบุคลากรภาครัฐในสาขาที่ขาดแคลนและผู้สูงอายุสามารถทำงานได้ ตลอดจนส่งเสริมเงื่อนไขการจ้างงานที่ยืดหยุ่น เช่น ทำงานสัปดาห์ละ 2-3 วัน กลุ่มที่สอง คือกลุ่มผู้ที่กำลังจะสูงวัย ช่วงอายุ 50-59 ปี ควรเร่งเตรียมพร้อมสำหรับอนาคตในด้านต่างๆ ทั้งทักษะการทำงาน การออม สวัสดิการ สุขภาพ และอื่นๆ และกลุ่มเป้าหมายที่สาม คือกลุ่มเกษียณอายุ ควรเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมกับงานทางสังคม งานที่มีคุณค่า และงานอาสาสมัครต่างๆ

ภาพที่ 2.2: การส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทยจำแนกตามกลุ่มเป้าหมาย

ที่มา: คณะที่ปรึกษา

2.3 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างตลาดแรงงาน การเคลื่อนย้ายคน และแรงงานระหว่างประเทศ

โครงสร้างการผลิตของประเทศไทยได้ค่อยๆ ปรับเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมและบริการ ส่งผลให้เกิดสังคมเมือง เกษตรกรเคลื่อนย้ายออกจากท้องถิ่นเพื่อไปทำงานหรืออาศัยในเมืองมากขึ้น ในขณะที่โครงสร้างการจ้างงานปรับเปลี่ยนช้า แรงงานส่วนใหญ่มีทักษะต่ำทำให้เกิดปัญหาเชิงโครงสร้างการผลิตที่ไม่สามารถก้าวข้ามไปเป็นประเทศที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเป็นสังคมสูงวัยส่งผลให้กำลังแรงงานลดลง นอกจากนี้แรงขับเคลื่อนของแรงงานต่อระบบเศรษฐกิจได้ลดลง ซึ่งนอกจากกำลังแรงงานจะลดลงแล้ว การเพิ่มผลผลิตการผลิตของกำลังแรงงานยังเป็นไปอย่างล่าช้า และยังมี การขาดการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม การพัฒนาคุณภาพการศึกษายังไม่เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ประเทศไทย ยังไม่สามารถยกระดับประเทศไปเป็นประเทศที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและองค์ความรู้ได้ และยังมีแรงงานที่อยู่นอกระบบอยู่มาก แรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานในกลุ่มแรงงานที่ไร้ฝีมือ ขณะที่แรงงานไทยยังไม่สามารถยกระดับเป็นแรงงานฝีมือและผู้มีวิชาชีพขั้นสูงได้อย่างเพียงพอ

ทั้งนี้ โครงสร้างแรงงานของไทยจากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร (ธันวาคม พ.ศ. 2559) พบว่า จำนวนผู้มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป จำนวน 55.77 ล้านคน เป็นผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงานหรือผู้ที่พร้อมที่จะทำงาน 37.79 ล้านคน ประกอบด้วย ผู้มีงานทำ 37.36 ล้านคน ผู้ว่างงาน 3.03 แสนคน และผู้ที่รอฤดูกาล 1.29 แสนคน สำหรับผู้อยู่นอกกำลังแรงงานหรือผู้ที่ไม่พร้อมทำงาน 17.98 ล้านคน ได้แก่ แม่บ้าน นักเรียน คนชรา เป็นต้น โดยในจำนวนผู้มีงานทำ 37.36 ล้านคน ประกอบไปด้วยผู้ทำงานในภาคเกษตรกรรม 12.57 ล้านคนและนอกภาคเกษตรกรรม 24.79 ล้านคน โดยเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเดียวกันของปี พ.ศ.2558 พบว่า ในภาคเกษตรกรรมมีจำนวนผู้ทำงานลดลง 1.06 ล้านคน หรือจาก 13.63 ล้านคนเป็น 12.57 ล้านคน ส่วนใหญ่เป็นการลดลงในการปลูกข้าวและอ้อย ส่วนนอกภาคเกษตรกรรมมีจำนวนผู้ทำงานลดลง 4.5 แสนคน หรือจาก 25.24 ล้านคน เป็น 24.79 ล้านคน เป็นการลดลงในสาขาการผลิต 3.8 แสนคน สาขาการก่อสร้าง 2.0 แสนคน สาขาการบริหารราชการ 1.1 แสนคน สาขาที่พักแรมและบริการด้านอาหาร 4.0 หมื่นคน โดยสาขาที่เพิ่มขึ้นคือสาขาขายส่งขายปลีกและซ่อมยานยนต์

ทั้งนี้ กลุ่มวัยแรงงานไทยยังมีปัญหาสำคัญคือปัญหาผลิตภาพแรงงานต่ำ โดยในช่วงปีพ.ศ. 2545-2557 ผลิตภาพแรงงานเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.9 ต่อปี ต่ำกว่าประเทศมาเลเซีย 1 เท่าตัว และต่ำกว่าประเทศสิงคโปร์ 5 เท่าตัว โดยสาเหตุสำคัญเกิดจากทักษะและสมรรถนะไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน เนื่องจากโครงสร้างของภาคการผลิตและบริการยังพึ่งพาแรงงานทักษะต่ำในเกือบทุกอุตสาหกรรม แต่ไม่สอดคล้องกับแรงงานที่มีระดับการศึกษาที่สูงขึ้น นอกจากนี้ แรงงานระดับอุดมศึกษาที่มีสัดส่วนว่างงานสูง เพราะตลาดแรงงานมีความต้องการแรงงานที่มีการศึกษาระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษาปีที่ 6 มีมากถึงร้อยละ 64 ของความต้องการแรงงานทั้งหมด นอกจากนั้น แรงงานเองก็มีทักษะและความรู้ไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ประกอบการ ผลการสำรวจพบว่าในปีพ.ศ. 2558 แรงงานไทยทั้งที่เป็น

แรงงานฝีมือและแรงงานกึ่งฝีมือยังมีทักษะต่ำกว่าความคาดหวังของผู้ประกอบการทั้งด้านภาษาต่างประเทศ การใช้คอมพิวเตอร์ คณิตศาสตร์ การสื่อสาร การบริหารจัดการ และความสามารถเฉพาะในวิชาชีพ

ในด้านการย้ายถิ่นของประชากร ผลสำรวจในปี พ.ศ. 2559 พบว่า ผู้ย้ายถิ่นมีจำนวนทั้งสิ้น 7.73 แสนคน หรือคิดเป็นอัตราการย้ายถิ่นร้อยละ 1.1 จากประชากรทั้งประเทศ โดยภาคกลางมีผู้ย้ายถิ่นและอัตราการย้ายถิ่นสูงที่สุดจำนวน 2.94 แสนคน ส่วนกรุงเทพมหานครมีผู้ย้ายถิ่นและอัตราการย้ายถิ่นน้อยที่สุด จำนวน 2.5 หมื่นคน โดยกลุ่มที่มีการย้ายถิ่นมากที่สุดคือกลุ่มวัยผู้ใหญ่ (25-59 ปี) จำนวน 4.21 แสนคน หรือคิดเป็นร้อยละ 54.5 ของผู้ย้ายถิ่นทั้งหมด รองลงมาคือกลุ่มวัยเยาวชน (15-24 ปี) จำนวน 2.33 แสนคน กลุ่มวัยเด็ก (0-14 ปี) 9.09 หมื่นคน และกลุ่มวัยผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) จำนวน 2.80 หมื่นคน โดยเมื่อพิจารณาตามประเภทของการย้ายถิ่น พบว่าผู้ย้ายถิ่นภายในภาคเดียวกันมีจำนวนมากกว่าผู้ย้ายถิ่นระหว่างภาค (5.21 แสนคน และ 2.32 แสนคน ตามลำดับ) โดยสาเหตุของการย้ายถิ่นส่วนใหญ่ร้อยละ 34.7 เนื่องจากการงาน ได้แก่ การหางานทำ หน้าที่การงาน หรือต้องการเปลี่ยนงาน รองลงมาคือด้านครอบครัว ร้อยละ 33.2 เช่น ติดตามคนในครอบครัว หรือกลับภูมิลำเนา ส่วนสาเหตุอื่นๆ ได้แก่ ด้านที่อยู่อาศัย ร้อยละ 17.4 ด้านการศึกษา ร้อยละ 6.4 ด้านสุขภาพ ร้อยละ 3.7 และที่เหลือเป็นสาเหตุอื่นๆ เช่น เพื่อดูแลผู้อื่น หรือขาดคนดูแล เป็นต้น

ทั้งนี้ ผลการสำรวจปีพ.ศ. 2559 พบว่า ในจำนวนผู้มีงานทำทั้งสิ้น 38.3 ล้านคน เป็นแรงงานนอกระบบ 21.3 ล้านคน หรือร้อยละ 55.6 โดยผู้ที่เป็นแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าจำนวน 13.2 ล้านคนหรือร้อยละ 61.9 รองลงมาเป็นระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา แรงงานนอกระบบมากกว่าครึ่งหนึ่งทำงานในภาคเกษตรกรรม (11.7 ล้านคน) รองลงมาเป็นภาคการค้าและการบริการ และภาคการผลิตตามลำดับ โดยปัญหาจากการทำงานที่แรงงานนอกระบบต้องการให้ภาครัฐช่วยเหลือมากที่สุด ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับค่าตอบแทน (ร้อยละ 52.8) รองลงมาเป็นการทำงานหนัก (ร้อยละ 17.1) และงานที่ทำไม่ได้รับการจ้างอย่างต่อเนื่อง (ร้อยละ 16.6) ที่เหลือเป็นความต้องการด้านสวัสดิการ การไม่มีวันหยุด การทำงานไม่ตรงเวลาปกติ ชั่วโมงทำงานมากเกินไป และการลาพักผ่อนไม่ได้ เป็นต้น เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549-2559 พบว่าในช่วงปี 2554-2556 แรงงานนอกระบบเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 62.6 เป็นร้อยละ 64.3 และลดลงเป็นร้อยละ 57.6 ในปี พ.ศ. 2557 และร้อยละ 55.6 ในปีพ.ศ. 2559 เนื่องจากนโยบายของภาครัฐที่ต้องการผลักดันผู้ทำงานในตลาดแรงงานเข้าสู่ในระบบ ในอนาคตภาครัฐจะต้องเร่งสร้างโอกาสและเพิ่มทักษะให้กับแรงงานนอกระบบโดยการพัฒนาทักษะและเรียนรู้ตลอดชีวิต และมีมาตรการจูงใจให้มีแรงงานนอกระบบเข้าสู่ระบบมากขึ้น

สำหรับสถานการณ์แรงงานต่างด้าว ณ เดือนกุมภาพันธ์ 2560 พบว่า คนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานชั่วคราวจากจกมีจำนวนทั้งสิ้น 1.5 ล้านคน โดยแรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ คือเมียนมา ลาว กัมพูชาที่ได้รับอนุญาตทำงานมี 1.3 ล้านคน โดยบางงานวิจัยประมาณการณ่ว่าจะมีคนงานต่างด้าวอยู่ในประเทศไทยมากกว่าตัวเลขทางการอีกหนึ่งเท่าหรือประมาณสามล้านคน คนต่างด้าวประเภทพิสูจน์สัญชาติได้รับการอนุญาตทำงานมากที่สุดในกิจการก่อสร้าง การให้บริการต่างๆ และเกษตรและปศุสัตว์ ทั้งนี้ การเคลื่อนย้าย

แรงงานตลอดจนการลงทุนนับว่ามีผลกระทบต่อความมั่นคงรูปแบบใหม่ ทั้งในด้านโรคติดต่อ โรคระบาด สิ่งแวดล้อม อาชญากรรมข้ามชาติ ยาเสพติด การค้ามนุษย์ และการละเมิดสิทธิมนุษยชนจากการย้ายถิ่นฐานของคนในภูมิภาคซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงปลอดภัย ค่าใช้จ่ายด้านสวัสดิการสังคมที่เพิ่มขึ้น จึงต้องมีการจัดระเบียบการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติหรือแรงงานต่างด้าว ใฝ่ระวางแรงงานผิดกฎหมาย สร้างหลักประกันสุขภาพให้กับแรงงานต่างด้าว แก้ไขปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานผิดกฎหมาย อาชญากรรมข้ามชาติ การละเมิดสิทธิแรงงาน ผู้หญิงและเด็กที่เสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ การใฝ่ระวางโรคระบาด รวมทั้งการพัฒนาการคุ้มครองทางสังคมให้กับแรงงานไทยที่ไปทำงานในต่างประเทศ ทั้งนี้ ในอนาคตภาครัฐจะต้องเตรียมตัวรับมือกับการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวอย่างเหมาะสม ทั้งการทดแทนกำลังแรงงานที่ลดลงในประเทศ การบริหารจัดการบุตรและหลานของแรงงานต่างด้าวที่เกิดในประเทศไทย การพิจารณาขยายสวัสดิการให้กับแรงงานต่างด้าวและการสร้างการยอมรับกับประชาชนไทย ตลอดจนการเตรียมพร้อมรับมือในกรณีประเทศเพื่อนบ้านมีการพัฒนาเศรษฐกิจได้ดีขึ้น จนมีแรงงานต่างด้าวย้ายกลับประเทศตนในระยะ 20 ปีข้างหน้า

2.4 กระแสโลกาภิวัตน์และภูมิภาคนิยม และประเด็นด้านสังคมที่เชื่อมโยงกับการค้าระหว่างประเทศ

กระแสโลกาภิวัตน์และภูมิภาคนิยมทำให้เกิดการไหลเวียนของสินค้า บริการ เงินทุน แรงงาน และองค์ความรู้ระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น ซึ่งเชื่อมโยงกับการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพของคนและสังคม นอกจากนั้น ประเด็นด้านสังคมเองก็กลายเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่สำคัญในการทำการค้าระหว่างประเทศในอนาคต ทั้งนี้ ในด้านการค้าระหว่างประเทศคาดว่าความตกลงในระดับพหุภาคีในกรอบ WTO น่าจะยังคงไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ โดยความตกลงทางการค้าในระดับ WTO จะมีบทบาทลดลงเนื่องจากไม่สามารถหาข้อตกลงร่วมกันภายในประเทศสมาชิกที่มีการประชุมมายาวนานได้ จึงทำให้การเจรจาความตกลงในระดับภูมิภาค RTA (Regional Trade Agreement) มีความสำคัญมากขึ้น กรอบความร่วมมือที่มีความสำคัญใกล้ชิดกับประเทศไทยเป็นอย่างมากคือการรวมกันเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) และการรวมกลุ่มของเอเชียตะวันออก (Regional Comprehensive Economic Partnership: RCEP) ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบเฉพาะเจาะจงมากขึ้น

นอกจากนี้ วาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2030 นับเป็นทิศทางหลักในการพัฒนาของโลกหลังจากเป้าหมายสหัสวรรษ (MDGs) สิ้นสุดลง และมีการจัดทำเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals, SDGs) ขึ้นมาแทน โดยประกอบด้วย 17 เป้าหมายและ 169 เป้าประสงค์ โดยประเด็นใน SDGs ที่ประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ให้ความสำคัญ ได้แก่การสร้างหลักประกันในการจัดให้มีน้ำและสุขอนามัยสำหรับทุกคน การยกระดับคุณภาพน้ำ การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำทุกภาคส่วน การมีรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การลดการเกิดของเสีย การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทรและทะเล การปกป้องและฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้

อย่างยั่งยืน และการหยุดยั้งการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ การบริหารจัดการเมืองอย่างยั่งยืน การลดผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อม และการดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังมีมิติด้านสังคม เช่น การลดความยากจน การลดความเหลื่อมล้ำ และการเพิ่มความเสมอภาคระหว่างเพศ เป็นต้น

ในด้านการรวมกลุ่มอาเซียนหลังปี พ.ศ. 2558 คาดว่าจะมีการเปิดเสรีเพิ่มมากขึ้น ทั้งในด้านการค้าสินค้าและการค้าบริการ ทำให้การเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิต ทุน แรงงาน ได้อย่างเสรีมากยิ่งขึ้น โดยสมาชิกอาเซียนได้มีการจัดทำแผนงานข้อตกลงร่วมภายหลังปีค.ศ. 2005 หรือปฏิญญากัวลาลัมเปอร์ว่าด้วยอาเซียน ค.ศ. 2025 เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียนในอนาคต ซึ่งได้กำหนดทิศทางในอนาคตของอาเซียนให้มีเอกภาพทางการเมือง มีการรวมตัวทางเศรษฐกิจ มีความรับผิดชอบต่อสังคม ทำเพื่อประชาชนและมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง และยึดมั่นในกฎกติกาอย่างแท้จริง สิ่งที่อาเซียนจะเร่งดำเนินการต่อเนื่องให้แล้วเสร็จโดยเร็วที่สุด ได้แก่ การผลักดันมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการอำนวยความสะดวกทางการค้า เช่น มาตรการด้านการขนส่งและศุลกากร ระบบการเชื่อมโยงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ณ จุดเดียวของอาเซียน การจัดทำระบบรับรองถิ่นกำเนิดสินค้าด้วยตนเองของอาเซียน คลังข้อมูลการค้าอาเซียน การจัดทำความตกลงยอมรับร่วมกันในสินค้ากลุ่มต่างๆ และให้มีการจัดทำวาระด้านความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน

ทั้งนี้ กระแสโลกาภิวัตน์และภูมิภาคนิยม และการเชื่อมโยงกับมิติทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ ส่งผลให้ประเทศที่ให้ความสำคัญกับประเด็นด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สหภาพยุโรปจะนำเงื่อนไขต่างๆ ผนวกเข้ามาในการติดต่อทำการค้ากับประเทศต่างๆ รวมถึงไทย ส่งผลให้มาตรฐานด้านสังคม แรงงาน สิทธิมนุษยชน ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมจะเป็นเงื่อนไขที่อยู่ในการค้าระหว่างกัน ทำให้ประเทศไทยต้องยกระดับในเรื่องต่างๆ เหล่านี้ให้สูงขึ้นตลอดเวลา ทั้งนี้ สหภาพยุโรปเป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากกับประเด็นด้านสังคม สิทธิพื้นฐานและสิ่งแวดล้อม โดยการคุ้มครองสิทธิในด้านต่างๆ ของประชาชนมีการระบุอยู่ในธรรมนูญต่างๆ ของสหภาพยุโรปตั้งแต่การก่อตั้งประชาคมเศรษฐกิจยุโรป จนถึงกฎบัตรว่าด้วยสิทธิพื้นฐาน (Charter of Fundamental Rights) โดยเป็นกฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานให้กับพลเมืองแบ่งออกเป็น 6 หมวด ได้แก่ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เสรีภาพ ความเสมอภาค มาตรฐานสิทธิของพลเมืองยุโรปและสิทธิในกระบวนการยุติธรรม เนื้อหาของของกฎบัตรอยู่บนกรอบแนวคิดด้านสิทธิมนุษยชนของยุโรป และกฎหมายทำให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นระบบ ตลอดจนมีการขยายขอบเขตของสิทธิมนุษยชนในด้านต่างๆ เช่น สิทธิทางสังคมของแรงงาน การคุ้มครองการเปิดเผยข้อมูลส่วนตัว ดังนั้น สหภาพยุโรปจึงให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน สิทธิแรงงาน และเรื่องที่เกี่ยวข้องชีวิตความเป็นอยู่ของคนเป็นอย่างยิ่ง โดยนำไปสู่การนำประเด็นเหล่านี้ผนวกรวมไว้ในการทำข้อตกลงทางการค้ากับประเทศต่างๆ รวมถึงการติดตามความเคลื่อนไหวด้านสิทธิมนุษยชนในประเทศต่างๆ อย่างใกล้ชิด ที่ผ่านมามีประเทศไทยได้เผชิญเงื่อนไขด้านสิทธิพื้นฐานเหล่านี้จนกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศแล้ว เช่น เรื่องแรงงานบนเรือประมง การปฏิบัติกับแรงงานต่างด้าวและเด็กในโรงงานและในฟาร์มเลี้ยงกุ้ง เป็นต้น นอกจากนี้ ประเทศ

ในสหภาพยุโรปมีการใช้การออกฉลากต่างๆ เช่น ฉลากสังคม (Social Label) ฉลากนิเวศ (Ecology Label) เพื่อส่งเสริมการผลิตที่เคารพสิทธิแรงงานและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอีกด้วย

ในกรณีของสหรัฐอเมริกาที่ให้ความสำคัญกับการค้ามนุษย์ โดยได้มีการจัดทำรายงานสถานการณ์การค้ามนุษย์ของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา (TIP Report) และนำมาใช้เป็นเงื่อนไขในการค้าและความช่วยเหลือต่างๆ โดยในปี พ.ศ. 2557 ไทยเคยถูกปรับลดระดับให้อยู่ในบัญชี Tier 3 ซึ่งเป็นระดับต่ำสุดเนื่องจากข้อกังวลในด้านการค้ามนุษย์ในภาคประมง การบังคับใช้กฎหมาย การมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ การดูแลและการคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ เป็นต้น นอกจากนี้ การดำเนินงานด้านมาตรฐานทางด้านสังคมขององค์กรเอกชนก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะแนวโน้มของกระแสความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัท (Corporate Social Responsibility) ที่ดำเนินการบนพื้นฐานของการคำนึงถึงปัญหาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยองค์กรระหว่างประเทศว่าด้วยมาตรฐาน (ISO) ได้กำหนดมาตรฐานว่าด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมขึ้น (ISO 26000, Social Responsibility) เพื่อให้บริษัทและองค์กรต่างๆ ได้เพิ่มตระหนักและสร้างความเข้าใจในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม กระแสเหล่านี้จะนำไปสู่การวางเงื่อนไขให้บริษัทคู่ค้าที่ติดต่อกับบริษัทที่ยอมรับเงื่อนไขดังกล่าว โดยเฉพาะบริษัทข้ามชาติในประเทศพัฒนาแล้ว โดยเฉพาะสหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ปฏิบัติตามเงื่อนไขด้านสังคม แรงงานและสิทธิมนุษยชนเหล่านี้ด้วย

2.5 การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change)

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นประเด็นระยะยาวที่มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตมนุษย์และสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน โดยอุณหภูมิโลกที่สูงขึ้นส่งผลให้สภาพภูมิอากาศแปรปรวน ก่อให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติที่รุนแรงขึ้น สร้างความเสียหายให้แก่ผลผลิตทางการเกษตรของโลก ความไม่แน่นอนของปริมาณน้ำฝน และการระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืชจากสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลต่อระบบการเพาะปลูกและปริมาณผลผลิตทางการเกษตรในหลายพื้นที่ของโลก รวมทั้งปริมาณผลผลิตพืชอาหาร เช่น ข้าว ก็มีแนวโน้มลดลงเพราะมีข้อจำกัดเรื่องพื้นที่เพาะปลูกและศักยภาพของเทคโนโลยี ซึ่งอาจทำให้ไม่สามารถเพิ่มผลผลิตได้เท่าที่ควร

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมีสาเหตุทั้งจากปัจจัยทางธรรมชาติและการกระทำของมนุษย์ โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อการปล่อยก๊าซเรือนกระจกที่สำคัญ ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของประชากร การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม การใช้เชื้อเพลิงที่เพิ่มมากขึ้น รวมไปถึงการตัดไม้ทำลายป่า ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าลดลงทำให้ความสามารถในการดูดซับก๊าซเรือนกระจกของธรรมชาติลดลง ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลให้อุณหภูมิของโลกสูงขึ้น นอกจากนี้ ยังส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล เกิดผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบต่อมนุษย์และระบบนิเวศ เช่น ทำให้สามารถทำการเกษตรบนพื้นที่ที่เคยมีอากาศหนาว

เย็นได้มากขึ้น แต่ในบางพื้นที่ที่อากาศรุนแรงจนอาจกลายเป็นทะเลทราย น้ำแข็งบริเวณขั้วโลกละลาย เกิดความแปรปรวนและความรุนแรงของภัยพิบัติต่างๆ เกิดผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร การแพร่ระบาดของโรคในเขตร้อนมากขึ้น

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่สำคัญได้แก่ การเกิดก๊าซเรือนกระจกเพิ่มสูงขึ้น อุณหภูมิเฉลี่ยเพิ่มสูงขึ้น ปริมาณน้ำฝนแปรปรวนมากขึ้น และระดับน้ำทะเลเพิ่มสูงขึ้น โดยในด้านการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกนั้น พบว่าปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของไทยในปีพ.ศ. 2520 มีประมาณ 333 ล้านตัน และลดลงมาเหลือประมาณ 163 ล้านตันในปี พ.ศ. 2540 โดยปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เฉลี่ย 2.60 ตันต่อประชากร (เพิ่มเป็น 4.2 ตันต่อประชากรในปีพ.ศ. 2551) ขณะที่จากข้อมูลในปีพ.ศ. 2543 ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกทั้งหมดซึ่งรวมทั้งที่เกิดจากแหล่งปล่อยและส่วนที่ดูดกลับเท่ากับ 229.09 ล้านตันคาร์บอนไดออกไซด์เทียบเท่า โดยภาคพลังงานเป็นภาคที่ปล่อยก๊าซเรือนกระจกมากที่สุดเท่ากับ 159.39 ล้านตันคาร์บอนไดออกไซด์เทียบเท่า หรือคิดเป็นร้อยละ 69.6 ของการปล่อยก๊าซเรือนกระจกทั้งหมดของประเทศ ทั้งนี้ คาดว่าในอนาคตไทยยังคงมีปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นตามการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การใช้พลังงาน และการเพิ่มของประชากร

ทั้งนี้ ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภาวะโลกร้อนที่สำคัญได้แก่ ภาคการเกษตร เกิดความแปรปรวนของฤดูกาล ส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนในการเพาะปลูก ผลผลิตที่ได้น้อยลง หรืออาจให้ผลผลิตไม่ถูกต้องตามฤดูกาล เสี่ยงต่อการระบาดของโรคในพืชและศัตรูพืช ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศ ภัยพิบัติธรรมชาติ ระดับน้ำทะเลสูงขึ้นส่งผลกระทบต่อบริเวณชายฝั่งอ่าวไทยมากกว่าชายฝั่งอันดามัน เกิดคลื่นลมแรงกระทบชายฝั่ง ทำให้เกิดการกัดเซาะชายฝั่งรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ฝั่งทะเลอ่าวไทยตอนบน ตั้งแต่ปากแม่น้ำบางปะกงจนถึงปากแม่น้ำแม่กลอง ครอบคลุมพื้นที่ 5 จังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา สมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร สมุทรสาคร และสมุทรสงคราม และพื้นที่ชายฝั่งด้านอ่าวไทยตอนล่าง

นโยบายที่ภาครัฐจะต้องให้ความสำคัญคือการเพิ่มศักยภาพลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกให้กับทุกภาคส่วน การเพิ่มศักยภาพในการปรับตัวเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการเพิ่มขีดความสามารถของประเทศโดยใช้โอกาสจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ในมิติทางด้านสังคมที่ควรเฝ้าระวังนัยยะที่เกิดจากผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้แก่ ปัญหาเรื่องสุขภาพ และถิ่นที่อยู่อาศัยซึ่งอาจได้รับผลกระทบจากความผันผวนของสภาพอากาศ นอกจากนี้ การที่ทรัพยากร ดิน น้ำ ได้รับผลกระทบจนส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลง ส่งผลต่อรายได้ของเกษตรกรลดลงก็จะส่งผลต่อการเกิดปัญหาทางสังคมได้ การเฝ้าระวังในชุมชนพื้นที่ชายฝั่งทะเลที่อาจได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติทางธรรมชาติที่รุนแรงและมีความถี่สูงขึ้น ตลอดจนการเฝ้าระวังและปรับตัวรองรับภาวะเปราะบางทางการค้าและด้านอื่นๆ ที่มีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับวาระการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศก็เป็นสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก

2.6 การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี

ความก้าวหน้าของนวัตกรรมและเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็วและได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและรูปแบบทางเศรษฐกิจ ทำให้ประเทศพัฒนาแล้วปรับโครงสร้างเศรษฐกิจจากภาคอุตสาหกรรมไปเป็นภาคบริการ และการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีใหม่ๆ ทั้งนาโนเทคโนโลยี เทคโนโลยีหุ่นยนต์ และเทคโนโลยีชีวภาพ ในด้านผู้ผลิตของประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทยก็ได้มีการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ การบริหารจัดการทั้งด้านการเงิน การผลิตและการควบคุมคลังสินค้า รวมทั้งช่วยลดต้นทุน

นอกจากนี้ เทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชาชนโดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การเชื่อมโยงของอินเทอร์เน็ตทั่วโลกทำให้การสื่อสารสามารถทำได้รวดเร็วและสะดวกสบายในทุกสถานที่ เกิดเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network) ซึ่งเป็นช่องทางในการพัฒนาการตลาดเพื่อเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพและช่วยลดต้นทุนด้านการเดินทางและขนส่ง รวมทั้งทำให้ผู้ผลิตทราบถึงความต้องการของผู้บริโภคได้ดียิ่งขึ้น เจ้าหน้าที่รัฐทราบถึงความต้องการของประชาชน พลเมือง และผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือได้ดีขึ้น รวดเร็วขึ้น นอกจากนี้อินเทอร์เน็ตยังทำให้ผู้บริโภครับรู้ข้อมูลของสินค้าง่ายขึ้นและสามารถแสดงความคิดเห็นความพึงพอใจต่อสินค้าหรือบริการได้โดยตรง ประชาชนสามารถรับรู้นโยบาย มาตรการ ความช่วยเหลือ จากภาครัฐได้สะดวกรวดเร็วขึ้น

ภาครัฐสามารถนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อพัฒนาสังคมในหลายด้านโดยเฉพาะเทคโนโลยีดิจิทัล โดยผ่านการส่งเสริมให้คนไทยทุกกลุ่มทั้งเกษตรกร ผู้สูงอายุ แรงงาน ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ และผู้ที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล ตลอดจนประชาชนทุกช่วงวัยสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากบริการต่างๆ ของภาครัฐ ในลักษณะของบริการครบวงจร (One Stop Services) ทั้งบริการการศึกษา บริการสุขภาพ บริการทางสังคม และบริการด้านอื่นๆ ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งช่วยอำนวยความสะดวกและลดต้นทุนในการเดินทางและเอกสารต่างๆ รวมถึงมีการจัดทำข้อมูลและองค์ความรู้ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้และนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยภาครัฐต้องจัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพด้านดิจิทัลให้ทั่วถึงทั่วประเทศ พร้อมทั้งสร้างความรู้และยกระดับทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้กับประชาชน สำหรับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรมีการติดตามความคืบหน้าของการพัฒนาเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่จะเข้ามาช่วยยกระดับในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งเทคโนโลยีดิจิทัล การวิเคราะห์ข้อมูลและข้อมูลขนาดใหญ่ การใช้ระบบเซ็นเซอร์และอินเทอร์เน็ตของสิ่งต่างๆ (Internet of Things) ระบบปัญญาประดิษฐ์ (AI) และอื่นๆ โดยสามารถนำมาใช้เพื่อวิเคราะห์ข้อมูล กำหนดเป้าหมายการช่วยเหลือ ให้สอดคล้องกับความต้องการ ตัวอย่างเช่น กรณีประเทศญี่ปุ่น ได้มีความริเริ่ม Society 5.0 ซึ่งเป็นการนำ Internet of Things มายกระดับประสิทธิภาพทางสังคมโดยการเชื่อมต่อโลกกายภาพกับโลกดิจิทัล ซึ่งสามารถช่วยประชาชน คนสูงวัย เด็ก คนพิการ ให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างสะดวกและปลอดภัยมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ภาครัฐจะต้องเตรียมพร้อมพร้อมกับการที่ระบบอัตโนมัติและระบบปัญญาประดิษฐ์จะเข้ามาทดแทนงานหลายประเภท จนส่งผลให้เกิดการสูญเสียตำแหน่งงานจำนวนมาก ส่งผลให้กลุ่มคนที่เปราะบาง

และไม่สามารถปรับตัวได้ต้องเข้ามาพึ่งพาสวัสดิการภาครัฐมากขึ้น ดังนั้น ในเชิงป้องกันล่วงหน้า ภาครัฐจะต้องเร่งยกระดับและเปลี่ยนผ่านทักษะแรงงานสู่ทักษะในศตวรรษที่ 21 พร้อมกับเตรียมรองรับสำหรับผู้ที่ปรับตัวเองไม่ได้ ให้สามารถปรับทักษะไปสู่ภาคการบริการที่ระบบอัตโนมัติ หุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ยังทดแทนไม่ได้

ในส่วนของภาครัฐ ภาควิชาการและมหาวิทยาลัย ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม ควรเพิ่มความสำคัญของการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นให้สามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและนวัตกรรมต่างๆ เช่น ในด้านการเกษตร ในด้านการเงิน หรือในด้านการอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุและผู้พิการ เป็นต้น ตลอดจนให้ความสำคัญกับการวิจัยและพัฒนาด้านเทคโนโลยีเพื่อตอบโจทย์ความต้องการของประชาชนทุกช่วงวัย เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง

ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของการพัฒนาเทคโนโลยีนำมาซึ่งความเสี่ยงเช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น การจารกรรมข้อมูลธุรกิจหรือข้อมูลส่วนบุคคล การเสี่ยงภัยจากการที่ต้องพึ่งพาอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศมากขึ้น และการใช้สื่อเผยแพร่ข้อมูลเท็จ เป็นต้น รวมถึงการเข้าถึงเทคโนโลยีที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา และโดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีระหว่างกลุ่มคนในสังคม (Digital Divide) อาจเป็นช่องว่างที่จะทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการพัฒนา ซึ่งจะต้องมีการเตรียมพร้อมรับมือไว้ล่วงหน้าและมีแผนการดำเนินการที่ชัดเจน

บทที่ 3

ภาพรวมสถานการณ์การพัฒนาคนตามช่วงวัย

3.1 ภาพรวมสถานการณ์คนไทยและสังคมไทย

ประเทศไทยเผชิญกับสถานการณ์กับดักที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ กับดักประเทศที่มีรายได้ระดับปานกลาง กับดักความเหลื่อมล้ำ กับดักเชิงซ้อนของทุนมนุษย์ (สุวิทย์ เมษินทรีย์)

ประการแรก กับดักประเทศที่มีรายได้ระดับปานกลาง ประเทศไทยติดอยู่ภายใต้กับดักของรายได้ปานกลาง หากต้องการที่จะพัฒนาไปสู่ประเทศรายได้สูงในประเทศไทยจึงจะต้องมีการเปลี่ยนระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจอีกครั้งโดยเน้นการขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมมากขึ้น อันจะนำมาสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มให้สูงขึ้นและจะช่วยให้ประเทศไทยมีโอกาสได้เห็นการเติบโตทางเศรษฐกิจในอัตราที่สูงดังเช่นในอดีตอีกได้

ประการที่สอง กับดักความเหลื่อมล้ำ แม้ว่าสัดส่วนคนจนของประเทศไทยจะลดลงอย่างมาก จากร้อยละ 57.97 ในปี พ.ศ. 2531 เหลือร้อยละ 7.2 ในปี พ.ศ. 2558 แต่ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ซึ่งวัดจากค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini Coefficient) กลับลดลงเพียงเล็กน้อย จาก 0.49 ในปี พ.ศ. 2531 เป็น 0.45 ในปี พ.ศ. 2558

ช่องว่างของรายได้และโอกาสของคนจนและคนรวยถ่างออกมากขึ้น ดังสะท้อนจากข้อมูลสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2558) รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย

- 10% ของคนรวยสุด มีส่วนแบ่งรายได้คิดเป็นร้อยละ 34.98 ของรายได้ทั้งหมด
10% ของคนจนสุด มีส่วนแบ่งรายได้คิดเป็นร้อยละ 1.58 ของรายได้ทั้งหมด
- 10% ของคนรวยสุด ถือครองที่ดินจำนวน 58.33 ล้านไร่
10% ของคนจนสุด ถือครองที่ดินจำนวน 0.07 ล้านไร่
- 10% ของคนรวยสุด มีหนี้สินต่อรายได้ครัวเรือน คิดเป็น 13.14 เท่า
10% ของคนจนสุด มีหนี้สินต่อรายได้ครัวเรือน คิดเป็น 40.52 เท่า

ปัจจุบันประเทศไทยมีคนจน คนเกือบจน และคนที่เสี่ยงต่อความยากจนทั้ง 3 กลุ่มรวมกัน 26.7 ล้านคน (หรือประมาณร้อยละ 40) จากคนไทยทั้งหมด 66 ล้านคน เป็นกลุ่มคนไทยที่ยังติดอยู่ในวงจรแห่งความยากจน หรือยังอาจขาดโอกาส ยังขาดความมั่นคง มั่งคั่ง ประชาชนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญที่จะต้องให้ความสำคัญเร่งด่วน

- คนจน (มีรายได้ต่ำกว่า 2, 572 บาทต่อคนต่อเดือน) ซึ่งมีจำนวน 7.3 ล้านคน
- กลุ่มคนเกือบจน (รายได้อยู่ระหว่าง 2, 572 -3,085บาทต่อคนต่อเดือน) ซึ่งมีจำนวน 6.7 ล้านคน
- กลุ่มคนที่เสี่ยงต่อความยากจน (รายได้อยู่ระหว่าง3,086-4, 991 บาทต่อคนต่อเดือน) ซึ่งมีจำนวน 12.7 ล้านคน(ในขณะที่รายได้เฉลี่ยของคนไทยอยู่ที่ 10,830 บาทต่อคนต่อเดือน และ Median อยู่ที่ 6,050 บาทต่อคนต่อเดือน)

ประการที่สาม กับดักเชิงซ้อนของทุนมนุษย์ เกิดจากเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ ประเทศไทยก้าวสู่สังคมสูงวัย ที่มีจำนวนผู้สูงอายุจำนวนมากขึ้น ขณะที่การพัฒนาคุณภาพของบุคลากร หรือทุนมนุษย์ต่างๆ ที่ยังไม่ดีพอ จากประเด็นทั้งสองส่วนนี้จึงส่งผลให้เกิดประเด็นท้าทายในสังคมที่สำคัญอื่นๆ ตามมา เช่น เป็นสังคมสูงวัย เกษียณแล้วยังไม่พอกิน เยาวชนที่หลุดออกนอกระบบ ผลผลิตภาพแรงงานต่ำ

ประเทศไทยก้าวสู่สังคมสูงวัยอย่างรวดเร็ว ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Ageing Society)² นับตั้งแต่ พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา และประเทศไทยจะเป็นสังคมผู้สูงอายุสมบูรณ์ (Complete Aged Society) ในปี พ.ศ. 2564 และจะเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super Aged Society) ในอีกไม่เกิน 20 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2578) โดยมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทยประมาณการว่าจะมีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มเป็นร้อยละ 30 ของประชากรทั้งหมด

ประเด็นปัญหาวิกฤติเชิงโครงสร้างประชากรของประเทศไทยระยะ 20 ปี ที่ประเทศไทยต้องเผชิญ มีปรากฏการณ์ที่สำคัญ 4 ประการ คือ เด็กเกิดน้อย คนอายุยืน คนทำงานน้อย และยังไม่รวย

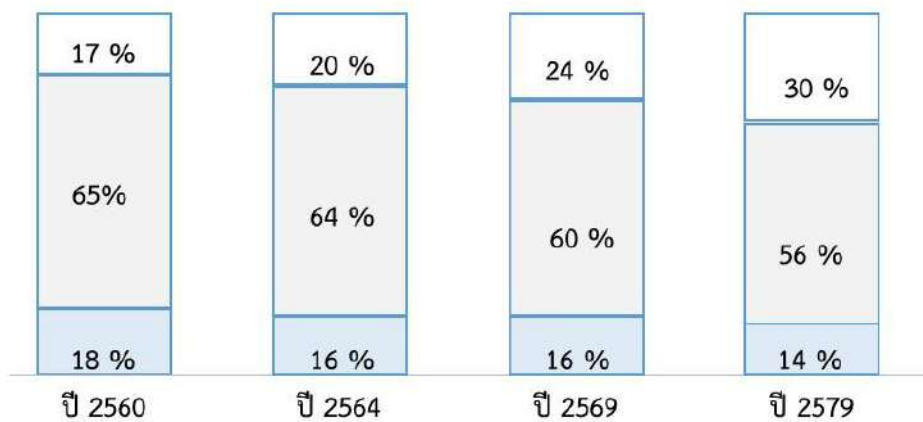
- **ประการแรก คนไทยมีลูกน้อยลง** อัตราเจริญพันธุ์ (Fertility Rate)³ ในปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2558) ลดลงเหลือ 1.5 ซึ่งเห็นได้ว่า ผู้หญิงไทยคนหนึ่งมีบุตรเฉลี่ยลดลงมากเทียบกับอดีตที่มีลูกมากถึง 6 คนเมื่อ 50 ปีที่แล้ว (พ.ศ.2508)
- **ประการที่สอง คนไทยอายุยืนขึ้น** เนื่องจากพัฒนาการทางการแพทย์และระบบสาธารณสุข ทำให้คนไทยมีอายุยืนขึ้น จากข้อมูล World Development Indicators พบว่า ปัจจุบันอายุเฉลี่ย (Life Expectancy) เท่ากับ 74.7 ปี ซึ่งมีอายุยืนยาวขึ้นจากเมื่ออดีตคนไทยอายุเฉลี่ย 62 ปี (พ.ศ. 2513)

² นิยามขององค์การสหประชาชาติ สังคมผู้สูงอายุ (Ageing Society) เมื่อประเทศใดมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเกินร้อยละ 10 หรืออายุ 65 ขึ้นไปเกินร้อยละ 7 ของประชากร และสังคมผู้สูงอายุสมบูรณ์ (Complete Aged Society) เมื่อมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเกินร้อยละ 20 หรืออายุ 65 ขึ้นไปเกินร้อยละ 14 ของประชากร และสังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super Aged Society) เมื่อมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเกินร้อยละ 25 ของประชากรทั้งหมด

³ อัตราเจริญพันธุ์หมายถึงจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยที่สตรีคนหนึ่งจะมีตลอดวัยเจริญพันธุ์ของตน

- **ประการที่สาม คนวัยทำงานจะหายไปอย่างน้อย 6 ล้านคน** จากปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2560 มีคนวัยทำงานประมาณ 42.59 ล้านคน อีกไม่เกิน 20 ปี หรือในปี 2579 จะเหลือคนวัยทำงาน 36.46 ล้านคน (ดูตารางที่ 3.1) นอกเหนือปัญหาเชิงปริมาณแล้ว ประเทศไทยประสบปัญหาเชิงคุณภาพอีกด้วย กล่าวคือ ปัจจุบันผลิตภาพแรงงานยังต่ำอีกด้วย
- **ประการที่สี่ ผู้สูงอายุจำนวนมากยังมีฐานะยากจน** จากรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พบว่ามีผู้สูงอายุจำนวน 1 ใน 3 มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน (น้อยกว่า 2,572 บาทต่อเดือน)

ภาพที่ 3.1: โครงสร้างประชากรของไทย (ร้อยละ)

ที่มา: สรุปรจากข้อมูลสศช. (2556) การคาดประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583

ตารางที่ 3.1 : ประมาณการจำนวนประชากรของไทย (ล้านคน)

	ปี 2560	ปี 2564	ปี 2569	ปี 2579
จำนวนรวม (ล้านคน)	65.52	66.11	66.38	65.11
ผู้สูงอายุ	11.14	13.22	15.93	19.53
วัยทำงาน	42.59	42.31	39.83	36.46
วัยเด็ก	11.79	10.58	10.62	9.11

ที่มา: คณะที่ปรึกษาประมาณการจำนวนประชากรจากข้อมูลสัดส่วนประชากร สศช. (2556) การคาดประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583

กลุ่มเด็กปฐมวัย วัยเรียน วัยรุ่น/นักศึกษา⁴

ประเทศไทยมีเด็กน้อยลง เนื่องจากในเชิงโครงสร้างประชากรของประเทศไทย ถือว่ามีการเปลี่ยนแปลงไป ภาวะเจริญพันธุ์ของประชากรไทยลดลงอย่างรวดเร็ว จาก 6 คน ก่อนปี พ.ศ. 2513 เหลือเพียง 2 คน ในปี พ.ศ. 2533 และ 1.6 ในปี 2553 การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างดังกล่าวทำให้ประเทศไทยมีเด็กน้อยลง จำนวนประชากรเด็กในปี 2557 มีจำนวน 14.40 ล้านคน (กรมการปกครอง) ทั้งนี้จากข้อมูลประมาณการประชากรของ สศช. (2556) ว่าแนวโน้มจำนวนเด็กจะลดลง และในอีก 20 ปีข้างหน้าหรือปี พ.ศ. 2579 จะมีประชากรวัยเด็กจำนวนเพียง 9.11 ล้านคน (หรือมีวัยเด็กเพียงร้อยละ 14 ในขณะที่มีวัยทำงานร้อยละ 56 และผู้สูงอายุร้อยละ 30) จากโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลให้เด็กไทยในอนาคตมีโอกาสจะต้องรับภาระสูงขึ้นในการประกอบอาชีพและการดูแลผู้สูงอายุ

ภาพรวมของสถานการณ์พื้นฐานด้านเด็กและเยาวชนมีแนวโน้มสถานการณ์ที่ดีขึ้น จากข้อมูลองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF, 2014) ได้ติดตามสถานการณ์ด้านเด็กและเยาวชนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 ถึงปี พ.ศ. 2558 จากข้อมูลดังกล่าวพบว่า เด็กและเยาวชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเป็นลำดับ เนื่องจากความก้าวหน้าและมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สถานการณ์ที่มีการพัฒนาดีขึ้น เช่น อัตราการเสียชีวิตของเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี ลดลง เด็กเข้าถึงแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคเพิ่มมากขึ้น พัฒนาการช่วงแรกของเด็กเพิ่มขึ้น อัตราการไม่เรียนหนังสือของเด็กปฐมวัยลดลง ความยากจนในเด็กลดลง กลไกการคุ้มครองปกป้องและให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมแก่เด็กในภาวะยากลำบาก เช่น ภัยพิบัติ ภัยสงคราม เพิ่มมากขึ้น อัตราการใช้แรงงานเด็กอายุระหว่าง 5-17 ปี ลดลงกว่า 1 ใน 3 ของประชากรเด็ก การป้องกันการแต่งงานก่อนวัยอันควรและการตั้งครภในเด็กและเยาวชนลดลง อัตราการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ และการถ่ายทอดเชื้อเอชไอวี/เอดส์จากแม่สู่ลูกลดลง

ในด้านการพัฒนายังมีบางประเด็นที่น่ากังวล เช่น เรื่องพัฒนาการล่าช้าไม่สมวัย เรื่องสุขภาพ คุณภาพการศึกษาและโอกาสการพัฒนาคุณภาพชีวิต เด็กในประเทศไทยยังพบว่า มีสุขภาพต่ำกว่ามาตรฐาน ไม่ว่าจะเป็นภาวะผอม เตี้ย หรืออ้วนเกินมาตรฐานที่กำหนด โดยเฉพาะกลุ่มเด็กที่อยู่ในครอบครัวยากจน ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาด้านอารมณ์และสติปัญญา และโอกาสในการได้รับการศึกษา ตลอดจนโอกาสในการเลี้ยงชีพและสร้างรายได้เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระยะยาว นอกจากนี้ แม้ประเทศไทยจะมีการลงทุนด้านการศึกษาที่สูงเป็นอันดับต้น ๆ ในภูมิภาคนี้ กลับพบว่าอยู่ในอันดับต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับประเทศสมาชิกอาเซียนอื่น ๆ และมีผลการทดสอบความสามารถด้านการอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ในระดับต่ำ

⁴ นิยามคำว่า เด็ก หมายถึง บุคคลซึ่งอายุต่ำกว่า 18 ปี บริบูรณ์ ส่วนเยาวชน หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุตั้งแต่ 18 ปี บริบูรณ์ถึง 25 ปีบริบูรณ์ ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้ ซึ่งเป็นการศึกษาครั้งนี้ซึ่งศึกษากลุ่มเด็กปฐมวัย วัยเรียน วัยรุ่น/นักศึกษา จึงมีช่วงอายุที่คาบเกี่ยวกันเด็กปฐมวัย (0-5 ปี) วัยเรียน (5-14 ปี) วัยรุ่น/วัยนักศึกษา (15-21 ปี)

ทิศทางการพัฒนาเด็กและเยาวชนช่วงวัยต่างๆ ในช่วง 20 ปีจากนี้จะต้องมุ่งไปที่การจัดปัญหา ความเหลื่อมล้ำ ความยากจน และการเสริมสร้างศักยภาพในมิติต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีการ พัฒนา เตรียมความพร้อมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน การสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เด็กและเยาวชน การเสริมสร้างความ เข้มแข็งให้แก่ครอบครัว การสร้างเครือข่ายครอบครัวในระดับท้องถิ่น ตลอดจนการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ให้กับภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้อง จะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาเรื่องเด็กและเยาวชน

กลุ่มวัยทำงาน

ประเด็นท้าทายการพัฒนาศักยภาพคนไทยวัยทำงานในอีก 20 ปีข้างหน้า มีความท้าทายเชิงโครงสร้าง สำคัญ 4 ประการใหญ่ ได้แก่

1) การขาดแคลนกำลังแรงงานในเชิงปริมาณและคุณภาพ

แม้ประเทศไทยจะมีกำลังแรงงานสูง แต่กลับพบว่าปัญหาการขาดแคลนแรงงานเป็นเรื่องที่ทวี ความสำคัญยิ่งขึ้นในภาคการผลิตและภาคการค้าและบริการ ภาคเกษตรกรรม นอกจากนี้การขาดแคลน แรงงานอาจมาจากกลุ่มคนทำงานที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

2) การเพิ่มจำนวนบุคลากรวิชาชีพระดับสูง (Talent) และผู้ประกอบการเพื่อตอบโจทย์โมเดล ไทยแลนด์ 4.0

การขับเคลื่อนประเทศสู่ประเทศไทย 4.0 นอกจากบุคลากรด้านแรงงานซึ่งต้องมีการยกระดับทักษะ ต่างๆ เพิ่มขึ้นแล้ว บุคลากรวิชาชีพระดับสูงก็เป็นทุนมนุษย์ที่เป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญ ความท้าทายสำคัญ ในด้านวัยทำงานคือการเพิ่มจำนวนบุคลากรวิชาชีพระดับสูง (Talent) ทั้งการสร้างขึ้นในประเทศ และการ ดึงดูดบุคลากรวิชาชีพระดับสูงจากต่างประเทศ (Talent Mobility)

นอกจากนี้ กลุ่มผู้ประกอบการก็เป็นอีกกลุ่มที่สำคัญที่จะช่วยสร้างตำแหน่งงานและธุรกิจใหม่ๆ ขึ้นมา ในประเทศ โดยในอนาคตจะต้องมีการปรับเปลี่ยนผู้ประกอบการ SMEs สู่การเป็น Smart SMEs และการ สร้างสตาร์ทอัพใหม่ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีหัวคิดสร้างสรรค์และก้าวหน้าสามารถใช้เทคโนโลยีมา ช่วยในการสร้างธุรกิจสมัยใหม่

3) การยกระดับความรู้ให้เกษตรกรสู่การเป็นสมาร์ทฟาร์มเมอร์ (Smart Farmer)

ภาคเกษตรของไทยยังคงเป็นจุดแข็งและถือเป็นสาขาเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญ แต่จำเป็นต้องมีการ ยกระดับความรู้ การใช้เทคโนโลยี และการตลาดสมัยใหม่เข้ามาเพื่อพัฒนาเกษตรกรให้ยกระดับเป็นสมาร์ท ฟาร์มเมอร์ โดยในปัจจุบัน จะเริ่มพบเกษตรกรรุ่นใหม่ที่น่าเทคนิคสมัยใหม่เข้ามาสู่ภาคเกษตรเพื่อตอบโจทย์ ความต้องการใหม่ๆ ที่เพิ่มขึ้น เช่น สินค้าออร์แกนิก ทำให้สามารถผลิตสินค้ามูลค่าสูง มีการแปรรูป การทำ บรรจุภัณฑ์ที่สวยงาม การสร้างเรื่องราวและตราสินค้าที่น่าสนใจ การจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา

ตลอดจนการใช้ช่องทางการค้ารูปแบบใหม่ทางพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์และแพลตฟอร์มสื่อสังคมยุคใหม่ ซึ่งเป็นอนาคตของภาคเกษตรไทย ความท้าทายใน 20 ปีข้างหน้าคือการเพิ่มสมรรถภาพฟาร์มเมอร์และยกระดับเกษตรกร ปัจจุบันให้มีศักยภาพในการผลิตและการตลาด โดยใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้มากขึ้น

4) ความมั่นคงในชีวิตและความอบอุ่นในครอบครัววัยทำงาน

- มิติด้านเศรษฐกิจ: หากแบ่งคนวัยทำงานเป็นกำลังแรงงานในระบบและนอกระบบ พบว่ากำลังคนของประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอกระบบ แม้ว่าจำนวนแรงงานนอกระบบจะมีแนวโน้มลดลง แต่ยังคงทรงตัวอยู่ในระดับสูงกว่าร้อยละ 55 นอกจากนี้ แรงงานนอกระบบเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่ไร้ทักษะและมีการศึกษาต่ำทำให้ได้ค่าตอบแทนที่ต่ำ (กลุ่มสถิติแรงงาน, 2559) ทำให้แรงงานนอกระบบเหล่านี้ต้องทำงานคิดเป็นจำนวนชั่วโมงต่อวันที่มากขึ้นเพื่อให้มีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพของครอบครัว อันนำมาซึ่งปัญหาการขาดความอบอุ่นในครอบครัว และมีโอกาสน้อยในการเข้าถึงสวัสดิการและความมั่นคงที่พึงได้
- มิติด้านสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงาน: รายงานจากกลุ่มสถิติแรงงาน (2559) ได้ระบุปัญหาสำคัญที่พบในแรงงานนอกระบบนอกเหนือจากเรื่องค่าตอบแทนได้แก่ ปัญหาการทำงานหนักและงานที่ทำไม่ได้รับการจ้างอย่างต่อเนื่อง ที่เหลือเป็นอื่นๆ เช่น ไม่มีสวัสดิการ ไม่มีวันหยุดทำงานไม่ตรงเวลาปกติ ชั่วโมงทำงานมากเกินไปและลาพักผ่อนไม่ได้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังระบุปัญหาจากสภาพแวดล้อมในการทำงานประกอบด้วย อิริยาบถในการทำงาน ผุ่นละออง ควัน กลิ่น และมีแสงสว่างไม่เพียงพอ และ ปัญหาจากความไม่ปลอดภัยในการทำงานส่วนใหญ่ได้รับสารเคมีเป็นพิษ เครื่องจักรเครื่องมือที่เป็นอันตราย และได้รับอันตรายต่อระบบหู/ระบบตา เป็นต้น รวมทั้งมีแนวโน้มการเจ็บป่วยจากกลุ่มโรคไม่ติดต่อ (Non-Communicable Diseases: NCDs) เพิ่มสูงขึ้นในคนวัยทำงาน
- มิติด้านสังคม : จากการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุและภาวะเจริญพันธุ์ที่ลดลงทำให้กำลังแรงงานมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง การให้ความสำคัญที่ลดลงกับบทบาทของสตรีและคนพิการในกำลังแรงงานในสังคมไทยตามสถิติที่ได้กล่าวไว้ในส่วนที่แล้วจะยิ่งทำให้ปัญหาความขาดแคลนแรงงานทวีความรุนแรงมากขึ้น ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในสังคมดังกล่าวอาจจะนำมาซึ่งปัญหาความอบอุ่นในครอบครัวและความมั่นคงในชีวิตของแรงงานสตรีและคนพิการได้

กลุ่มผู้สูงอายุ

สถานการณ์ความท้าทายสำคัญคือ ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุ และจะเป็นสังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด (Super Aged Society) ในอีก 20 ปีข้างหน้า⁵ จากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่จะส่งผลให้ประเทศไทยมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ขณะที่คนวัยทำงานหรือกำลังแรงงาน (Labour Force) ลดลง ดังนั้น ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญในเชิงระบบมากขึ้น ตลอดจนพิจารณาเรื่องการขยายอายุเกษียณ การส่งเสริมการออมเพื่อการเกษียณอายุ การเพิ่มผลผลิตของกำลังแรงงาน (Labour Productivity) เป็นต้น

สถานการณ์สำคัญของกลุ่มผู้สูงอายุ คือ มีผู้สูงอายุจำนวนมากที่มีรายได้ไม่เพียงพอ เงินออมไม่เพียงพอสำหรับวัยเกษียณ ขาดหลักประกัน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าระดับประถมศึกษา มีภาวะพึ่งพิง⁶ นอกจากนี้อนาคต จากสถานการณ์ที่ประชากรไทยมีบุตรลดลง จะทำให้ผู้สูงอายุในอนาคตจะต้องพึ่งพาตนเองมากยิ่งขึ้น

ประเด็นท้าทายการพัฒนาศักยภาพคนไทยจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุประชากรสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอดอีก 20 ปีข้างหน้า มีความท้าทายเชิงโครงสร้างสำคัญ 2 ประการใหญ่ ได้แก่

1) ผลกระทบต่อตลาดแรงงาน การขาดแคลนแรงงานคุณภาพ

ด้านผลกระทบต่อตลาดแรงงาน การขาดแคลนแรงงานคุณภาพ ในเชิงปริมาณ ปัญหาการขาดแคลนแรงงานจะทวีความรุนแรงมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super Aged Society) จะทำให้กำลังแรงงานไทยจะลดลงอย่างมาก โดยประมาณการว่าคนวัยทำงานจะลดลงอย่างน้อย 7 ล้านคนใน 20 ปี ในเชิงคุณภาพ เนื่องจากปัจจุบันผลิตภาพแรงงาน (Productivity) ของไทยยังต่ำ ความท้าทายคือประเทศไทยจะต้องเพิ่มผลิตภาพแรงงาน (Productivity) มหาศาลเพื่อชดเชยกำลังแรงงานจำนวนมากที่หายไปเพื่อยกระดับสู่ประเทศรายได้สูง

2) ด้านความมั่นคงในชีวิต

มิติด้านเศรษฐกิจ ในระดับส่วนบุคคล ผู้สูงอายุมีประเด็นสำคัญคือ เรื่องรายได้ อาชีพ เงินออม ผู้สูงอายุขาดการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างหลักประกันด้านรายได้ ผู้สูงอายุจำนวนมากยังยากจน ข้อมูล

⁵ นิยามขององค์การสหประชาชาติ สังคมผู้สูงอายุ (Ageing Society) เมื่อประเทศใดมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเกินร้อยละ 10 หรืออายุ 65 ขึ้นไปเกินร้อยละ 7 ของประชากร และสังคมผู้สูงอายุสมบูรณ์ (Complete Aged Society) เมื่อมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเกินร้อยละ 20 หรืออายุ 65 ขึ้นไปเกินร้อยละ 14 ของประชากร และสังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super Aged Society) เมื่อมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเกินร้อยละ 25 ของประชากรทั้งหมด

⁶ ผู้สูงอายุมีภาวะพึ่งพิง โดยข้อมูลจากกรมกิจการผู้สูงอายุ (2560) ประมาณการว่า ผู้สูงอายุติดสังคมมีประมาณร้อยละ 80 ขณะที่ผู้สูงอายุที่ติดบ้านและติดเตียงมีประมาณ ร้อยละ 20 (ผู้สูงอายุติดบ้าน ร้อยละ 19.0 ผู้สูงอายุติดเตียง ร้อยละ 1.5)

สำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า มีผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) มากถึงหนึ่งในสาม (ร้อยละ 34.3) ของผู้สูงอายุทั้งหมดมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน (ไม่รวมคนที่ไม่มียาได้) หรือมีรายได้ **ระดับประเทศหรือระดับนโยบาย ได้แก่ เรื่องการสร้างหลักประกันด้านรายได้ ภาระทางการคลัง ระบบสวัสดิการ** กล่าวคือ ในภาพรวมเชิงระบบ ระบบบำนาญและระบบการออมเพื่อยามชราภาพของประเทศไทยมีอยู่หลายระบบ แต่เป็นระบบที่แยกส่วนกัน การขาดความเชื่อมโยงระหว่างระบบส่งผลให้ระบบบำนาญมิได้ทำหน้าที่สร้างความมั่นคงทางการเงิน นอกจากนี้ ยังมีความเหลื่อมล้ำระหว่างระบบเนื่องจากประชากรแต่ละกลุ่มอยู่ภายใต้ระบบบำนาญที่แตกต่างกัน รวมทั้งมีความท้าทายด้านภาระทางการคลังและความยั่งยืนทางการคลัง

มิติด้านสุขภาพ มีความท้าทายเรื่องการส่งเสริมความมั่นคงในชีวิตด้านสุขภาพ โดยความมั่นคงของสุขภาพ หมายถึงการมีสุขภาพดีปลอดจากโรคร้ายต่างๆ และความเจ็บไข้ได้ป่วยอื่นๆ รวมถึงการเข้าถึงบริการด้านการรักษาพยาบาล ในภาพรวมของประเทศไทย ความมั่นคงด้านสุขภาพเป็นความท้าทายสำหรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็วของไทย เพราะต้องจัดให้มีหลักประกัน การคุ้มครองให้เกิดสุขภาพที่ยั่งยืน

มิติด้านสังคม ในระดับมหภาคของประเทศไทย ยังขาดระบบสวัสดิการที่ครอบคลุมและยั่งยืน ที่ผ่านมาสวัสดิการและนโยบายทางสังคม ผู้สูงอายุมีความหลากหลาย แต่การกำหนดนโยบายยังเป็นแบบเหมารวม นอกจากนี้การเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงอายุของไทยยังมีน้อย ทั้งในเรื่องการเตรียมความพร้อมเพื่อเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ การเป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีพลัง การเสริมศักยภาพครอบครัว บทบาทของชุมชน และการทำงานเชิงรุกของภาครัฐและทุกภาคส่วน สภาพแวดล้อมและชุมชนน่าอยู่สำหรับสังคมสูงวัย

3.2 ประสบการณ์ต่างประเทศด้านการพัฒนาคน

3.2.1 ประสบการณ์ต่างประเทศด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัย วัยเรียน วัยรุ่น/วัยนักศึกษา

การศึกษาทบทวนประสบการณ์ต่างประเทศในส่วนนี้ครอบคลุมการพัฒนาเด็กปฐมวัย วัยเรียน วัยรุ่น/วัยนักศึกษา ในเรื่องการเสริมศักยภาพเพื่อเป็นรากฐานการพัฒนา การเรียนรู้ การศึกษา ทักษะการใช้ชีวิต การเตรียมความพร้อม การสร้างโอกาสและการสร้างภูมิคุ้มกัน

หลักการสำคัญ

- สิทธิเด็ก (Children's Rights) : อนุสัญญาสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child : CRC) ฉบับองค์การประชาชาติ (United Nations) เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน ค.ศ. 1989 โดยอนุสัญญานี้มีหลักการที่สำคัญว่า เด็กทุกคนมีสิทธิต่างๆ ติดตัวมาตั้งแต่เกิด และประเทศสมาชิกของอนุสัญญาฉบับนี้ต้องดำเนินการต่างๆ เพื่อให้การปกป้องคุ้มครองและส่งเสริมการใช้สิทธิของเด็กอย่างเต็มที่และอย่างน้อยต้องเป็นไปตามมาตรฐานของอนุสัญญาฯ อนุสัญญานี้เป็นเครื่องมือสากลที่มีผลบังคับตามกฎหมาย และครอบคลุมสิทธิมนุษยชนทั้งหมด ทั้งสิทธิพลเมือง วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง หรือสังคม ทั้งนี้ CRC ตั้งอยู่บนพื้นฐานหลัก (Core principles)

- 4 ประการ กล่าวคือ (1) ไม่มีการเลือกปฏิบัติ (2) ยึดผลประโยชน์ของเด็กเป็นที่ตั้ง (3) สิทธิเด็กที่จะมีชีวิตอยู่รอดและการได้รับพัฒนาการ และ (4) คำนึงถึงมุมมองของเด็ก ในการตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อตัวเด็ก ตามอายุและวุฒิภาวะ (Maturity) ของเด็ก
- จุดเน้นที่ครอบครัว (Family-Oriented) : ครอบครัวเป็นกลุ่มพื้นฐานสำคัญของสังคมและเป็นสภาพแวดล้อมโดยธรรมชาติที่จะส่งผลต่อการเจริญเติบโตและความเป็นอยู่ที่ดีของเด็ก

ด้านพัฒนาการ และสุขภาพ

WHO Twelfth General Programme of Work 2014-2019 ได้อธิบายถึงเรื่องที่มีลำดับความสำคัญที่เกี่ยวกับสุขภาพของเด็กและวัยรุ่น

- ความครอบคลุมของระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (Universal Health) เพื่อขยายการเข้าถึง และสร้างความยั่งยืนเรื่องการบริการสุขภาพ โดยส่งเสริมสนับสนุนเรื่องหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (Universal Health Coverage)
- เน้นย้ำความท้าทายอนาคตเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ ตามกรอบ Millennium Development Goals เพื่อบรรลุเป้าหมายและพัฒนาไปมากกว่านั้น
- เน้นเรื่องความท้าทายจากกลุ่มโรค NCDs (Non-Communicable Diseases) หรือ กลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง สุขภาพจิต ความรุนแรง อุบัติเหตุ เด็กที่มีภาวะความบกพร่องในการเรียนรู้ (Learning Disabilities: LD)
- เน้นปัจจัยสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมที่กระทบต่อสุขภาพเพื่อลดความไม่เท่าเทียมเรื่องสุขภาพของเด็กและวัยรุ่น

การเสริมศักยภาพเพื่อเป็นรากฐานการพัฒนา การเรียนรู้ การศึกษา ทักษะการใช้ชีวิต

ปฐมวัย

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา งานวิจัยหลายชิ้นได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการลงทุนการศึกษาปฐมวัย โดยประเด็นที่สำคัญได้แก่

- การลงทุนในทุนมนุษย์ที่แตกต่างกันยังส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ เป็นผลมาจากการที่แต่ละบุคคลมีทุนมนุษย์ (human capital) ที่แตกต่างกัน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเกิดจากผลการลงทุนเพื่อสร้างทุนมนุษย์ที่แตกต่างกัน
- งานวิจัยของ Cunha and Heckman(2007) และ Heckman(2008) ที่ชี้ว่า “กว่าครึ่งหนึ่งของความเหลื่อมล้ำในสังคมอเมริกันเป็นผลมาจากปัจจัยที่เกิดขึ้นก่อนอายุ 18 ปี” ยิ่งไปกว่านั้น Heckman (2008) ยังได้สรุปหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวกับการลงทุนในการพัฒนาทุนมนุษย์ไว้ อย่างน่าสนใจว่า “การลงทุนในเด็กที่มีอายุน้อยกว่าจะนำไปสู่อัตราผลตอบแทนที่สูงกว่า”

- การพัฒนาเด็กในช่วงปฐมวัย สามารถเพิ่มประสิทธิภาพด้านการผลิตและการสร้างความเสมอภาคด้านเศรษฐกิจและสังคมควบคู่กันได้ ทั้งยังเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างทุนมนุษย์ ให้กับประชากรของประเทศ ซึ่งมีส่วนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพด้านการผลิตของสังคม ลดต้นทุนที่เกิดจากการก่ออาชญากรรมและการติดยาเสพติด

วัยเรียน

ประเทศต่างๆ ทั่วโลกได้ให้ความสำคัญกับการใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของผู้เรียนอย่างสมดุลในทุกๆ ด้าน OECD (2006) ได้ระบุชี้ถึงแก่นสำคัญ (key themes) ในการพัฒนาการศึกษาเรียนรู้ของผู้เรียนไว้ 5 ประการ ได้แก่

- ผู้เรียนต้องมาก่อน (Student First): ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โรงเรียนต้องเปลี่ยนจากโมเดลการสอนเหมารวม (One-size-fit-all) และแทนที่ด้วยการตั้งเป้าหมาย และพิจารณาบริบทของผู้เรียนแต่ละคนเป็นศูนย์กลาง
- ครูผู้สอนที่ให้แรงบันดาลใจ (Inspiring Teachers): ต้องให้นิยามใหม่กับ “ครู” โดยต้องถอยออกจากรูปแบบดั้งเดิม จากการเป็นครูผู้ถ่ายทอดความรู้ สู่อการเป็นครูที่ให้คำปรึกษา เป็นผู้ชี้แนะ เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน นั่นคือ บทบาทครูจะต้องมีความยืดหยุ่นมากขึ้น และเป็นผู้เชี่ยวชาญอย่างมืออาชีพ
- ผลกระทบทางสังคม (Social Effects): ผลสำเร็จต้องไม่เป็นเพียงแค่ผลลัพธ์ทางวิชาการเท่านั้น หากแต่จะต้องมีผลลัพธ์ทางสังคมด้วย นั่นคือ ความคาดหวังให้การศึกษารสร้างคน ที่เป็นพลเมืองที่ดีเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจและสังคม เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว และส่วนหนึ่งของชุมชน
- ความเชื่อมโยงกับชุมชน (Community Connectedness): การเรียนรู้จะต้องเชื่อมโยงกันระหว่างผู้คนและสถานที่นอกโรงเรียน ดังนั้นครอบครัว ผู้ปกครอง อุตสาหกรรม และผู้นำชุมชน จึงถือเป็นแหล่งของความรู้ที่มีศักยภาพ เป็นแรงบันดาลใจ เป็นต้นแบบที่ช่วยเสริมสร้างโอกาสการเรียนรู้
- ความพร้อมพร้อมในเทคโนโลยี (The Place of Technology): บทบาทของเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในอนาคตจะยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้น

วัยรุ่น/วัยนั้กศึกษา

UNDP ได้ชี้ให้เห็นว่าเป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่สำคัญในยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มวัยรุ่น/นั้กศึกษา อายุ 15-24 ปี ในมิติการเสริมศักยภาพที่สำคัญ ได้แก่

- การเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจ เพิ่มการมีงานทำ ทั้งนี้จะต้องเสริมศักยภาพเชิงคุณภาพด้วยการปรับปรุงผลิตภาพ อำนวยความสะดวกการเคลื่อนย้ายคนไปในสาขาที่มีผลิตภาพสูง เพิ่มการ

- เข้าถึงการคุ้มครองทางสังคม การเข้าถึงแหล่งเงินทุนและตลาด ตลอดจนพัฒนาทักษะการเป็นผู้ประกอบการ การบ่มเพาะพัฒนาทักษะผ่านการศึกษาอบรมและไม่ใช่เป็นทางการด้วย
- เพิ่มการมีส่วนร่วม เปิดโอกาส เปิดช่องทางที่กลุ่มวัยรุ่น/นักศึกษาได้มีส่วนร่วมเพื่อใช้สิทธิ์ และเสนอข้อคิดเห็นซึ่งจะกระทบต่อชีวิตของพวกเขาเองด้วย
 - ให้เป็นกลุ่มคนที่มีความสำคัญในการพัฒนาชุมชนของพวกเขา ต้องเน้นเรื่องการเสริมศักยภาพให้คนกลุ่มนี้เพื่อเป็นกลุ่มผู้ที่จะขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Positive Agent of Change) สำหรับชุมชนของพวกเขาเอง เพราะเด็กวัยรุ่นนี้เป็นวัยที่มีพลัง และจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต

การเตรียมความพร้อม การสร้างโอกาสและการสร้างภูมิคุ้มกัน เพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของเด็ก กลุ่มประเทศ OECD

OECD (2009) นำเสนอสาระสำคัญเกี่ยวกับนโยบายที่เหมาะสมที่จะช่วยยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี (Well-Being) ของเด็กว่า ควรมีลักษณะนโยบายและการดำเนินนโยบายด้วยวิธีการต่างๆ สรุปได้ดังนี้

- เพื่อความเป็นธรรมและประสิทธิผล การลงทุนนี้ยังต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็กที่เปราะบาง (vulnerable children) มากขึ้น การลงทุนในช่วงต้นจำเป็นต้องได้รับการเสริมแรงในช่วงวัยต่อมาของวัยเด็ก
- การลงทุนในวัยเด็กอย่างเข้มข้นในช่วงต้นและช่วงที่เปราะบางนั้นน่าจะเป็นผลดีและมีประสิทธิผล ต่อผลลัพธ์เรื่องการพึ่งพาเด็ก ๆ กับพ่อแม่ของพวกเขา หรือประเด็นเรื่องความเสมอภาคระหว่างกัน (intergenerational inequality) ซึ่งเป็นความกังวลอย่างกว้างขวางในหลายประเทศ
- การแทรกแซงสำหรับเด็กควรได้รับการออกแบบมาเพื่อเสริมสร้างพัฒนาการในเชิงบวก ตลอดวัฏจักรชีวิตของเด็กและในผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี (well-being) นอกจากนี้ นโยบายในการสนับสนุนความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กในมิติต่างๆ ที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ควรเป็นนโยบายที่มีสอดคล้องกันทั้งความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กในปัจจุบันและอนาคต
- ควรมีการกำหนดเป้าหมายเพื่อสร้างผลลัพธ์ที่ดีสำหรับเด็กไว้ (Well-being targets) เป้าหมายสร้างแรงจูงใจในเชิงบวกแก่นักการเมืองและผู้กำหนดนโยบายเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ระบุไว้ เป้าหมายต้องมีความชัดเจนสามารถทำได้โดยการเปลี่ยนแปลงนโยบายและสามารถทำได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด เป้าหมายที่ควรสอดคล้องกับข้อมูลที่เก็บรวบรวมเพื่อเฝ้าติดตามความเป็นอยู่ที่ดีของเด็ก
- ประเทศจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีคุณภาพสูงอย่างสม่ำเสมอเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กในระดับประเทศและระดับนานาชาติ ข้อมูลดังกล่าวจำเป็นเร่งด่วนในการตรวจสอบความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กเป็นประจำตลอดเวลาในทุกขั้นตอนของวงจรชีวิตเด็ก

- รัฐบาลควรทดสอบนโยบายและโครงการต่างๆอย่างต่อเนื่องสำหรับเด็ก ๆ อย่างจริงจังเพื่อประเมินว่าพวกเขาช่วยเพิ่มความเป็นอยู่ที่ดีของเด็ก และปรับเรื่องการจัดสรรเงินงบประมาณให้เหมาะสม เลิกโครงการที่ดำเนินการไปแล้วไม่เป็นประโยชน์ วิธีการนี้ช่วยให้มั่นใจได้ว่าทรัพยากรที่จัดสรรให้กับเด็ก จะช่วยเพิ่มความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กได้

OECD (2011) ชี้ว่าความเป็นอยู่ที่ดีของเด็ก (Child well-being) เป็นแนวคิดการพัฒนาแบบหลายมิติ (multidimensional concept) โดยได้อ้างถึง OECD (2009) มุ่งเน้นไปที่สามมิติที่ตกลงร่วมกันโดยทั่วไปเท่านั้น คือ ความเป็นอยู่ (material well-being) การศึกษา (Education) และสุขภาพ (Health)

ประเทศ OECD พิจารณาตัวชี้วัดเพื่อให้ครอบคลุมถึงผลลัพธ์ของเด็กในวัยเด็กสรุปข้อค้นพบได้ดังนี้
ความเป็นอยู่ (material well-being) : รายได้ของครอบครัว

จำนวนประเทศ OECD และสหภาพยุโรปเมื่อเร็ว ๆ นี้ได้กำหนดรายได้เป้าหมายความยากจนในรอบหลายปีที่ผ่านมา (สหภาพยุโรป, 2010) อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีความเท่ากันก็ตามรายได้ของครอบครัวสำหรับครอบครัวที่มีบุตรได้เพิ่มขึ้นในแง่ที่แน่นอนในอดีต 20 ปี แต่การเพิ่มขึ้นเหล่านี้ไม่ได้แปลเป็นความยากจนในเด็กที่ต่ำกว่าอัตราความยากจนในเด็กยากจนเพิ่มขึ้นเล็กน้อยในช่วงเวลานี้

ผลลัพธ์ทางสุขภาพ: อัตราการเสียชีวิตของทารกและน้ำหนักแรกคลอดต่ำ

ดัชนีชี้วัดสองมาตรการที่สำคัญของผลลัพธ์ด้านสุขภาพเด็ก คือ อัตราการเสียชีวิตของทารกและน้ำหนักแรกคลอดต่ำ สำหรับในปี 2007 อัตราการเสียชีวิตของทารกหรือต่ำมากในประเทศ OECD ส่วนใหญ่ และในช่วง 20 ปีที่ผ่านมามีการปรับปรุงประเทศในกลุ่ม OECD ทั้งหมด ญี่ปุ่นและประเทศในยุโรปเหนือส่วนใหญ่มีอัตราทารกเสียชีวิตในปี พ.ศ. 2548 (2-3 คนต่อ 1,000 คน) เม็กซิโกและตุรกีมีความผิดปกติและมีอัตราการตายของทารกสูงกว่าประเทศ OECD อื่น ๆ ในอัตรา 16 และ 21 ต่อการเกิด 1,000 รายตามลำดับ

ผลลัพธ์ด้านการศึกษา: คะแนนการรู้หนังสือเด็กที่ไม่ได้อยู่ในการศึกษาและการจ้างงาน

การศึกษาที่ดีมีความสำคัญต่อการพัฒนาส่วนบุคคลและสังคมของเด็ก การศึกษาภาคบังคับของเด็กในประเทศ OECD ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นระหว่างอายุ 5 ปีถึง 15 ปี ขั้นตอนที่สำคัญที่สุดซึ่งอย่างน้อยสำหรับการมีส่วนร่วมในตลาดแรงงานภายหลังอยู่ในช่วงระยะเวลาของการสอบและออกจากโรงเรียนภาคบังคับ ประเทศ OECD ทั้งหมดให้ระบบการศึกษาที่ครอบคลุม แต่ระบบเหล่านี้ประสบความสำเร็จอย่างไรที่ทำให้เด็ก ๆ เข้ามาทำงานหรือเรียนต่อและให้เด็กมีทักษะชีวิตที่จำเป็น?

ตัวบ่งชี้ NEET : Not in Education, Employment and Training (ไม่ได้อยู่ในการศึกษาการทำงานและการฝึกอบรม) บ่งชี้ว่าสัดส่วนของเด็กโตที่ไม่สามารถหางานการฝึกอบรมหรือโอกาสทางการศึกษาต่อหลังจากที่ได้รับการศึกษาภาคบังคับและเปรียบเทียบอัตรารายงานของ NEET ในปี พ.ศ. 2540 และพ.ศ. 2550 ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา อัตราเด็กอายุ 15-19 ปีที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมการศึกษาหรือการศึกษาต่อมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำกว่าร้อยละ 10 ของ OECD ข้อมูลแสดงให้เห็นว่าอัตราการได้ลดลงเล็กน้อยในช่วงที่

นำไปสู่วิกฤตการณ์ทางการเงิน ในปี พ.ศ. 2550 มีเพียง 5 ประเทศที่ OECD มีบุตรไม่ถึงร้อยละ 10 ที่ไม่ได้
รับการศึกษาการฝึกอบรมหรือการจ้างงานระหว่างอายุ 15 ถึง 19 ปี (สหราชอาณาจักร สเปน อิสราเอล
เม็กซิโก และตุรกี)

ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (Subjective well-being) ความพึงพอใจในชีวิตของเด็กที่รายงานด้วยตัวเอง

แบบสอบถามนี้ได้สอบถามความคิดเห็นเด็กอายุ 11 ถึง 15 ปี ให้ประเมินการรับรู้ทัศนคติในปัจจุบัน
ของชีวิต โดยให้คะแนน 10 หมายถึงสิ่งที่ดีที่สุด ชีวิตที่เป็นไปได้ และระดับล่างคะแนน 0 หมายถึงชีวิตที่
เลวร้ายที่สุด จากการออกแบบสอบถาม พบว่า ความเป็นอยู่ที่ดีในหมู่เด็ก ๆ ในประเทศ OECD สามารถวัดได้
โดยพิจารณาจากสัดส่วนของเด็กที่รายงานคะแนนตั้งแต่ 6 ขึ้นไป สะท้อนว่า เป็นระดับความพึงพอใจส่วนตัว
ของตนเองต่อชีวิต ยกเว้นเด็กในประเทศตุรกีที่มีอย่างน้อยจำนวน 4 ใน 5 ของเด็กระบุว่าชีวิตของพวกเขาอยู่
ในครึ่งบนของมาตราส่วน ความพึงพอใจในชีวิต (มีคะแนน 6 คะแนนขึ้นไป) มีสูงมากในเบลเยียมเดนมาร์ก
ฟินแลนด์เนเธอร์แลนด์และสเปนซึ่งกว่าร้อยละ 90 ของเด็กพอใจกับชีวิต อย่างไรก็ตามประมาณร้อยละ 15
ของเด็ก OECD กล่าวว่าชีวิตมีชีวิตที่ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ (Currie et al., 2008)

ชีวิตครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ในประเทศ OECD ส่วนใหญ่อัตราการ
เจริญพันธุ์ทั้งหมดได้ลดลงและแม้จะมีการฟื้นตัวในหลายประเทศที่ผ่านมาอัตราการเจริญพันธุ์ยังคงต่ำกว่า
ระดับทดแทนในประเทศ OECD ส่วนใหญ่ มีการยืดเวลาการคลอดบุตรในกลุ่มสตรีที่เพิ่มมากขึ้นซึ่งในกรณีนี้
รุนแรงได้ก่อให้เกิดการมีบุตรมากขึ้น อัตราการไม่มีบุตรดูเหมือนเชื่อมโยงอย่างมากกับระดับการศึกษาของ
สตรี: ผู้หญิงที่มีระดับการศึกษาที่สูงกว่ามักจะไม่มีบุตร

อัตราการเจริญพันธุ์ที่ลดลงและความไร้ความเป็นอยู่ที่ดีเพิ่มขึ้นส่งผลให้จำนวนครัวเรือนโดยเฉลี่ยลดลง
และครัวเรือนส่วนใหญ่ที่ไม่มีบุตร การสมรสที่ลดลง การเพิ่มอัตราการหย่าร้างหมายความว่าคนที่แต่งงานน้อย
และผู้ที่มีโอกาสหย่าร้างมากขึ้น ดังนั้นเด็กหลายคนเกิดมาจากการสมรสและประสบการณ์การสลายตัวของ
ครอบครัว การเพิ่มขึ้นของการเกิดนอกสมรสส่วนหนึ่งเกิดจากการเพิ่มขึ้นของรูปแบบการเป็นหุ้นส่วนที่ไม่ใช่
การอยู่ร่วมกันแบบดั้งเดิม การอยู่ร่วมกันกำลังเป็นที่นิยมมากขึ้นในหมู่คนรุ่นใหม่ขณะที่พวกเขาอยู่ร่วมกัน
ก่อนแต่งงาน โดยรวมแล้วการเปลี่ยนรูปแบบของครอบครัว ทำให้เด็ก ๆ อาศัยอยู่ในครอบครัวที่เป็นพ่อหรือ
แม่เลี้ยงเดี่ยวมากขึ้น

การเพิ่มระดับความสามารถทางการศึกษาของสตรีได้ผสมเข้ากับผลเรื่องตลาดแรงงานที่ดีขึ้นสำหรับ
สตรี อย่างไรก็ตามแม้จะมีการจ้างงานหญิงที่เพิ่มสูงขึ้นในช่วงสองสามทศวรรษที่ผ่านมา ช่องว่างระหว่างเพศ
ยังคงมีอยู่ ผู้หญิงจำนวนมากยังหางานทำได้ยากกว่าผู้ชายและเมื่อพวกเขาอยู่ในตลาดแรงงานแล้วก็ต้องเผชิญ
กับความยากลำบากในการหางานที่มีรายได้ทัดเทียมกับผู้ชาย โดยเฉพาะแล้วมีอัตราการว่างงานของชายและ
หญิงในวัยผู้ใหญ่ (อายุ 25-54 ปี) มีช่องว่างถึงร้อยละ 15 ผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะทำงานนอกเวลาและทำ
สัญญาชั่วคราวและมีแนวโน้มที่จะไม่ถึงตำแหน่งที่เป็นผู้บริหารอีกด้วย

ตัวชี้วัดสามมิติที่สำคัญของคุณภาพชีวิตของเด็ก ๆ มีการพัฒนาไปในทิศทางที่ต่างกัน กล่าวคือ

- รายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้น แต่ในขณะที่เดียวกันอัตราความยากจนในเด็กก็เพิ่มขึ้นเมื่อครัวเรือนที่ไม่มีบุตรได้รับผลประโยชน์ทางการเงินมากกว่าครัวเรือนที่มีบุตร
- เยาวชนส่วนมากตอนนี้อยู่ในการจ้างงานหรือการศึกษามากกว่าก่อน
- ผลลัพธ์ด้านสุขภาพของเด็กแสดงให้เห็นถึงหลักฐานทั้งด้านการปรับปรุงระดับสุขภาพของเด็กที่ดีขึ้น แต่มาตรการเพื่อความเท่าเทียมได้ลดลงไป ในขณะที่มีการปรับปรุงในบางพื้นที่ได้ดีขึ้นนั้นแสดงให้เห็นว่า มาตรการด้านสุขภาพนั้นสามารถทำเพื่อปรับปรุงสวัสดิภาพของเด็กได้

ประเทศญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นเป็นประเทศหนึ่งที่มีอัตราการเกิดน้อยและอัตราการเจริญพันธุ์น้อย แต่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเร็วกว่าประเทศใดๆ ทำให้ประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการมีบุตร

ญี่ปุ่นมุ่งให้สตรีมีบทบาทมากขึ้นและรัฐบาลให้ความช่วยเหลือพวกเขาเหล่านั้นให้มีบุตรมากขึ้นโดยปราศจากข้อกักรวม นอกจากนี้ Equal Employment, Child and Family Policy Bureau ได้มีนโยบายสำคัญเพื่อทำให้สังคมญี่ปุ่นเป็นสังคมที่พร้อมสำหรับการมีบุตร โดยมีเสาหลักสำคัญ 2 เสาหลัก คือ การปฏิรูปสวัสดิการการทำงาน และการสนับสนุนเรื่องการสร้างสมดุลระหว่างการทำงานและการดูแลบุตร

กระทรวงสวัสดิการ แรงงาน และสุขภาพ (Ministry of Health, Labour and Welfare, 2016) เป็นหน่วยงานหลักในการจัดสวัสดิการสำหรับคนญี่ปุ่น และให้ความสำคัญกับการจัดสวัสดิการให้เด็กและเยาวชนอย่างมาก นโยบายที่สำคัญ ได้แก่

การขยายศูนย์ดูแลเด็กเล็ก (Day Care Centers) โดยสนับสนุนเรื่องสถานบริการดูแลเด็ก (Child Care Service) ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยใช้ Consumption Tax เป็นแหล่งเงินทุนเพื่อสนับสนุนให้สตรีมีงานทำ ญี่ปุ่นให้ความสำคัญเรื่อง Day Care Centers เป็นเรื่องสำคัญเร่งด่วน ทั้งนี้ ญี่ปุ่นได้ให้ความสำคัญในระดับพื้นที่ โดยในชุมชนต่างๆ จะมีการจัดตั้งศูนย์รับดูแลเด็กเล็กของรัฐเพื่อให้บริการแก่เด็กเล็กก่อนเข้าโรงเรียนสำหรับเด็กที่ครอบครัวต้องทำงานหรือเจ็บป่วย ไม่สามารถที่จะดูแลเด็กในเวลากลางวันได้ นอกจากนี้ ยังได้มีการจัดตั้งบริการดูแลเด็กหลังเลิกเรียน หรือ After-School Children's Club อีกด้วย เพื่อรอผู้ปกครองมารับกลับบ้านหลังเลิกงาน

นโยบายสนับสนุนการทำงานและการปรับสมดุลชีวิตครอบครัว (Support Balancing Work and Family Life)

- ให้เงินอุดหนุนเพื่อสร้างสถานรับเลี้ยงเด็กภายในสถานที่ประกอบธุรกิจและการสนับสนุน

- ให้การสนับสนุนให้ SMEs สนับสนุนการทำงานที่สมดุลและการใช้ชีวิตครอบครัว ด้วยการหลักสูตรการสรรหาบุคลากรทดแทน หลักสูตรการสนับสนุนแรงงานชั่วคราวให้ทำงานต่อ
- เงินอุดหนุนเพื่อสนับสนุนการทำงานในระยะเวลาสั้น ๆ สำหรับการดูแลเด็ก

โครงการส่งเสริมให้คนงานชั่วคราวออกจากสถานรับเลี้ยงเด็ก

1) โปรแกรมเพื่อสนับสนุนการกลับมาจากการลาเลี้ยงดูเด็ก

- จะพัฒนาและส่งเสริมการใช้แบบจำลองเพื่อสนับสนุนคนงานชั่วคราวที่กลับมาจากการลาเลี้ยงดูเด็ก
- วางแผนการลาพักเพื่อดูแลเด็กจะสร้างแผนโดยไปที่สถานที่ประกอบธุรกิจและสนับสนุนการจัดระเบียบในการดูแลเด็กและเลี้ยงครอบครัว
- จะได้รับเงินอุดหนุนแก่นายจ้างที่สร้างและแนะนำ "แผนสนับสนุนสำหรับการลาจากการเลี้ยงดูเด็ก" เมื่อมีคนงานที่เกี่ยวข้องออกจากสถานรับเลี้ยงเด็กและเมื่อลูกจ้างกลับมาทำงาน

2) จะได้รับการอุดหนุนเพิ่มเติมให้กับนายจ้างที่คัดเลือกคนที่เปลี่ยนคนงานชั่วคราวที่ได้รับการเลี้ยงดูบุตร

3) ข้อกำหนดจะถูกปลดเปลื้องเพื่อจ่ายเงินช่วยเหลือเมื่อคนงานชั่วคราวที่ได้รับการเลี้ยงดูบุตรกลับคืนสู่งานก่อนหน้าหรืออื่น ๆ

มาตรการให้เงินช่วยเหลือครอบครัวที่มีเด็กเล็ก รัฐบาลญี่ปุ่นได้มีมาตรการให้เงินเพื่ออุดหนุนการเลี้ยงดูเด็ก โดยครอบครัวที่มีเด็กเล็กที่ยังไม่ได้เข้าโรงเรียน จะได้รับเงินช่วยเหลือจากรัฐเป็นค่าเลี้ยงดูเด็กจนถึงอายุ 12 ปี

มาตรการอื่นๆเพื่อสนับสนุนการดูแลเด็ก (Childcare Support Projects) ในปี ค.ศ. 2014 กระทรวงสวัสดิการ แรงงาน และสุขภาพของญี่ปุ่น มีโครงการสำคัญเพื่อช่วยดูแลเด็ก ได้แก่ การช่วยเหลือโดยการเยี่ยมเยียนที่บ้าน (Home-Visit Support) ในลักษณะโครงการการเยี่ยมเยียนทุกครอบครัวที่มีเด็กทารก การเยี่ยมเยียนที่บ้านเพื่อให้การช่วยเหลือในการดูแลเด็ก การบริการช่วยเหลือในการดูแลเด็กในระยะสั้น (Short-Term Childcare Support) ด้วยการบริการดูแลเด็กในช่วงกลางวันแบบชั่วคราว การให้บริการดูแลเด็กแบบให้ที่อยู่อาศัยในระยะสั้น การให้บริการช่วยดูแลเด็กในช่วงกลางคืน รวมทั้งการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน (Mutual-Aid) ได้แก่ ศูนย์ภูมิภาคในการช่วยเหลือดูแลเด็ก ศูนย์ให้บริการสนับสนุนครอบครัว

มาตรการป้องกันการทารุณกรรมเด็กและเยาวชน (Child Abuse Prevention) โดยรัฐบาลญี่ปุ่นได้มีการออกกฎหมายป้องกันการทารุณเด็ก (Child Abuse Prevention Act of 1999) ซึ่งการปรับปรุงล่าสุดใน ค.ศ. 1999 ได้ให้ความคุ้มครองเด็กและเยาวชนจนถึงอายุ 18 ปีบริบูรณ์ โดยนอกจากกฎหมายจะมีการลงโทษผู้ที่ทารุณกรรมเด็กและเยาวชน ทั้งจากผู้ที่เป็นสมาชิกในครอบครัวและบุคคลภายนอกแล้ว ยังมีมาตรการอื่นๆ

ที่สำคัญ คือ การจัดตั้งศูนย์ให้คำแนะนำเกี่ยวกับเด็ก (Child Guidance Centers) โครงการเพื่อลดจำนวนเด็กที่รอเข้ารับบริการดูแลในสถานรับเลี้ยงเด็ก (Acceleration Plan for Reducing Wait-listed Children) การจัดตั้งสถานพักพิงสำหรับเด็กและสตรีที่ถูกละเมิด (Foster Homes)

มาตรการการป้องกันและแก้ปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น การดำเนินโครงการต่างๆ ที่สำคัญ เช่น การมีบริการสายด่วนเพื่อให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์แก่มารดาในการดูแลบุตร การมีบริการสายด่วนเพื่อให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์แก่สตรีในการคุมกำเนิดและป้องกันการตั้งครรภ์ การจัดโครงการฝึกอบรมสัมมนาเกี่ยวกับชีวิตและสุขภาพทางเพศในโรงเรียนมัธยมต่างๆ ในชุมชนเพื่อเป็นการช่วยบิดา-มารดา ช่วยป้องกันปัญหาการทารุณกรรมในเด็ก และการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ ทั้งเป็นการป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในเด็กวัยรุ่น โดยเป็นการให้ความรู้แก่เด็กวัยรุ่นในการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น จัดโครงการฝึกอบรมสัมมนาเพื่อเพิ่มความรู้และความสามารถของหญิงวัยรุ่นให้ต่อต้านการละเมิดทางเพศและสามารถรับความช่วยเหลือหากถูกละเมิดทางเพศได้ จัดกิจกรรมเพื่อรณรงค์โน้มน้าวให้สมาชิกในสังคมสนับสนุนการคุมกำเนิดของวัยรุ่น

สหรัฐอเมริกา

การจัดการบริหารสวัสดิการเด็กและเยาวชนของรัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกาผ่านทางโครงการเพื่อสวัสดิการเพื่อเด็กและเยาวชน โดยส่วนใหญ่อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานเพื่อเด็ก (The Children's Bureau) ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งภายใต้กรมการบริการด้านสุขภาพและการมนุษย์ (The U.S. Department of Health and Human Services: HHS) นอกจากนี้นโยบายหลักเรื่องการศึกษาของเด็กและเยาวชนที่รัฐบาลสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษาเป็นเวลา 12 ปี และการคุ้มครองเด็กจากการใช้ความรุนแรงภายในครอบครัว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งตามกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิเด็กแล้ว ยังมีนโยบายเพื่อดูแลสวัสดิการเด็กและเยาวชนของรัฐบาลกลางสหรัฐฯ ที่สำคัญ 4 มาตรการหลัก ดังนี้

1) มาตรการให้ความช่วยเหลือชั่วคราวในการดูแลเด็กแก่ครอบครัวที่มีความจำเป็น (Temporary Assistance for Needy Families: TANF program) โดยพัฒนามาจากแผนงานการให้ความช่วยเหลือครอบครัวยากจนที่มีเด็กในการดูแลของครอบครัว เป็นมาตรการที่รัฐบาลกลางร่วมกับรัฐบาลแห่งมลรัฐให้ความช่วยเหลือด้านการเงินแก่ครอบครัวที่มีรายได้น้อย ให้ความช่วยเหลือทางการเงินเพื่อเน้นการดูแลเด็กและมารดา ซึ่งรัฐอนุญาตให้ครอบครัวที่มีรายได้น้อย นำค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวกับการดูแลเด็ก อาทิ การดูแลเด็ก การคุมกำเนิด การให้การศึกษาแก่เด็ก และกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กมาขอรับเงินสนับสนุนจากรัฐบาลได้ โดยคำนวณอัตราการได้รับความช่วยเหลือจากเงินได้ที่แจ้งภาษีและจำนวนเด็กที่อยู่ในการดูแล

2) มาตรการให้ความช่วยเหลือด้านโภชนาการแก่เด็ก (Child Nutrition Program) มาตรการนี้ รัฐบาลกลางสหรัฐฯ จัดสวัสดิการในการดูแลเด็กโดยการให้บริการอาหารเช้า อาหารกลางวัน และอาหารหลังเลิกเรียนแก่เด็กนักเรียนที่เข้าเรียนในสถานศึกษาของรัฐบาล โครงการนี้อยู่ภายใต้การดำเนินการร่วมกันระหว่างกระทรวงเกษตรร่วมกับหน่วยงานด้านการศึกษาของแต่ละมลรัฐ โดยการให้การสนับสนุนอาหาร

กลางวันสำหรับเด็กและเยาวชน ซึ่งรูปแบบการสนับสนุนค่าอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาของรัฐมีด้วยกัน 3 รูปแบบ ได้แก่ อาหารกลางวันสำเร็จรูปเป็นชุดในถุงกระดาษ อาหารจานร้อน ราคาปกติที่มีโภชนาการสูง และอาหารจานร้อนในราคาลดพิเศษหรือให้ฟรี รัฐบาลสหรัฐฯ ได้เพิ่มงบประมาณให้กับโครงการนี้เพื่อให้ครอบคลุมจำนวนเด็กนักเรียนที่ได้รับการดูแลด้านโภชนาการผ่านโครงการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากพบว่าโครงการนี้ช่วยให้ภาวะทุพโภชนาการในเด็กและเยาวชนในวัยเรียนของประเทศลดลงได้ถึงร้อยละ 25 ในปี ค.ศ. 2005 เมื่อเปรียบเทียบกับภาวะทุพโภชนาการในเด็กและเยาวชนในวัยเรียนเมื่อปี ค.ศ. 1981 ที่มาตรการนี้เริ่มนำมาใช้ (U.S. Federal Safety-Net, 2015)

3) *มาตรการช่วยดูแลเด็กก่อนวัยเรียน (Child Care and Head Start Program)* มาตรการนี้เป็นการให้ความช่วยเหลือด้านค่าใช้จ่ายให้แก่ครอบครัวที่มีรายได้น้อยในการนำเด็กเล็กและเด็กก่อนวัยเรียนซึ่งมีอายุต่ำกว่า 5 ขวบ ที่อยู่ในปกครอง เข้าไปฝากให้อยู่ในการดูแลของศูนย์เด็กเล็กหรือศูนย์ดูแลเด็กเพื่อเตรียมตัวก่อนเข้าเรียน โดยกระทรวงสาธารณสุขและบริการมนุษย์จะให้เงินทุนสนับสนุนแก่หน่วยงานทั้งของภาครัฐและเอกชนที่เข้าร่วมโครงการนี้ในแต่ละมลรัฐ และมาตรการนี้ยังครอบคลุมไปถึงการให้คำแนะนำแก่ผู้ปกครองเด็กเล็ก ภายใต้โครงการการให้บริการครอบครัว โดยศูนย์ดูแลเด็กต่างๆ ที่เข้าร่วมโครงการจะมีบริการให้การฝึกอบรม ให้คำปรึกษา และให้ความรู้ต่างๆ เพื่อให้ความรู้และแนวทางที่เหมาะสมในการดูแลเด็กก่อนปฐมวัยให้แก่ผู้ปกครองด้วย

4) *มาตรการการให้บริการอื่นๆ ทางสังคมเพื่อดูแลเด็กและเยาวชน (Child and Youth Social Service Programs)* มาตรการนี้เป็นการจัดสวัสดิการที่เกี่ยวข้องในการดูแลเด็กและเยาวชนผ่านโครงการต่างๆ ตามความต้องการและปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชน โดยมีโครงการหลักที่สำคัญ อาทิ โครงการเกี่ยวกับการจัดหาครอบครัวอุปการะดูแลเด็กและการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม (Foster Care and Adoption Programs) โครงการให้บริการเพื่อปกป้องดูแลเด็ก (Child Protective Service Programs) โครงการการจัดหาที่พักฉุกเฉินสำหรับเด็ก โครงการเยี่ยมเยียนผู้ปกครองและเด็กตามครอบครัวที่มีความเสี่ยง โครงการให้บริการทางสังคมเพื่อเยาวชน (Youth Service Programs) โครงการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น การให้คำปรึกษาเกี่ยวกับด้านการเรียนและวิชาการประจำวัน ซึ่งจะรวมถึงการช่วยทำการบ้าน และการช่วยเหลือแนะแนวในการเรียนต่อ กิจกรรมเกี่ยวกับการแนะนำอาชีพและการสมัครงานสำหรับเยาวชน ซึ่งรวมไปถึงการเตรียมตัวสมัครและสัมภาษณ์งาน 1-2 ครั้งต่อสัปดาห์การให้ความรู้เกี่ยวกับชีวิตครอบครัวและการมีเพศสัมพันธ์

เยอรมนี

รัฐบาลเยอรมันมีนโยบายการจัดสวัสดิการเพื่อการดูแลเด็กและเยาวชนตั้งแต่แรกเกิด จนถึงอายุ 18 ปี โดยมีนโยบายและมาตรการที่สำคัญ ดังนี้

1) *นโยบายเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงดูเด็กและเยาวชนโดยครอบครัว* รัฐบาลเยอรมันมีนโยบายการส่งเสริมภาวะเจริญพันธุ์เพื่อจูงใจให้ประชาชนชาวเยอรมันมีบุตรมากขึ้น โดยรัฐบาลยังมีมาตรการอื่นๆ ในการ

ส่งเสริมการเจริญพันธุ์ เช่น มีระบบการให้คำแนะนำทางการแพทย์แก่ผู้หญิงขณะมีครรภ์ที่มีคุณภาพเพิ่มมากขึ้น มีการทดสอบทางพันธุกรรมและอื่นๆ ตลอดจนมีโปรแกรมแม่ลูกอ่อนที่ให้บริการออกกำลังหลังคลอดสำหรับแม่และเด็กทารก ซึ่งแผนงานการประกันสุขภาพของรัฐเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายทั้งหมด และเพื่อเป็นการบริหารนโยบายให้สอดคล้องกัน รัฐบาลเยอรมันจึงมีนโยบายเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงดูเด็กและเยาวชนโดยครอบครัว โดยมีมาตรการเกี่ยวข้องที่สำคัญ ได้แก่

- *มาตรการให้ผลประโยชน์เพื่อเด็ก (Child Benefits)* เป็นการให้เงินประโยชน์ทดแทน (Cash Benefits) และการหักลดหย่อนภาษี (Tax Allowances) ให้ครอบครัวที่มีบุตร การให้ประโยชน์ทดแทนแก่เด็กทำได้สองรูปแบบ คือ 1. ให้เป็นเงิน หรือ 2. ให้เป็นการหักลดหย่อนภาษี ครอบครัวชาวเยอรมัน ไม่ว่าจะมียาไร จะได้รับเงินประโยชน์สำหรับเด็ก (Child benefit) เพื่อเป็นเงินช่วยเหลือรายเดือนแก่บิดามารดาในการเลี้ยงดูบุตรจนถึงอายุ 18 ปี การให้สวัสดิการด้วยมาตรการนี้เป็นการรวมการกระจายรายได้แนวราบ (Horizontal Redistribution) และการกระจายรายได้แนวตั้ง (Vertical Redistribution) เข้าไว้ด้วยกัน กล่าวคือ เป็นการกระจายรายได้ที่นำเงินมาจากบุคคลที่ไม่มีบุตรมาช่วยครอบครัวที่มีบุตร (แนวราบ) ขณะเดียวกันก็นำเงินจากครัวเรือนที่มีรายได้สูงกว่ามาช่วยเหลือครอบครัวที่มีฐานะยากจน (แนวตั้ง)

- *มาตรการการจัดศูนย์ดูแลเด็กเล็กในชุมชน* รัฐบาลเยอรมันกำหนดให้เทศบาลมีความรับผิดชอบโดยตรงที่จะให้งบประมาณแก่บริการดูแลเด็กเล็ก (เน้นการดูแลก่อนเข้าสู่การศึกษาระดับประถม) เพื่อเป็นการลงทุนทางสังคมผ่านการศึกษาในเด็กช่วงอายุต้นๆ ที่เรียกว่า “Educare” และเพื่อเป็นการช่วยให้บิดามารดาสามารถผนวกรวมการทำงานที่มีรายได้และชีวิตครอบครัวได้ดียิ่งขึ้น แนวคิดในการจัดบริการดูแลเด็กจึงเปลี่ยนผ่านจาก “การดูแลด้วยการเล่น” (Play-Care) มาเป็น “การดูแลพร้อมการให้การศึกษา” (Educare) โดยบิดามารดาชาวเยอรมันไม่ว่าจะมีสถานภาพทางเศรษฐกิจอย่างไร ก็มีสิทธิเท่าเทียมกันในการเข้าถึงบริการดูแลเด็ก (Childcare) ตามศูนย์บริการดูแลเด็กที่รัฐจัดไว้

2) *นโยบายเพื่อดูแลสวัสดิการและคุ้มครองเยาวชน (Youth Welfare and Protection)* โดยสวัสดิการเพื่อเยาวชนที่รัฐบาลกำหนดไว้ ประกอบด้วยมาตรการต่างๆ ดังนี้

- การให้การคุ้มครองแก่เด็กที่อยู่ในศูนย์และครอบครัวอุปการะ ตลอดจนให้การดูแลคุ้มครองระหว่างการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม
- การจัดตั้งศาลคดีเยาวชนตลอดจนจัดตั้งศูนย์การให้ความช่วยเหลือเยาวชน และศูนย์ภาคทัณฑ์สำหรับเยาวชนที่มีคดีความ
- การให้ความดูแลเยาวชนที่ทำผิดให้ได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมายเพื่อให้เยาวชนกลุ่มนี้ใช้ชีวิตในสังคมได้ตามปกติ โดยการมีบริการจัดหาสถานศึกษาและที่พักอาศัยที่เหมาะสมให้เยาวชน
- การให้บริการที่ปรึกษาแก่เยาวชนและครอบครัวเมื่อเด็กกระทำผิดกฎหมาย

- การให้บริการที่ปรึกษาสำหรับเยาวชนในการศึกษาต่อระดับวิทยาลัย หรือวิชาชีพ
- การจัดบริการดูแลสุขภาพสำหรับเยาวชนที่เป็นมารดา
- การจัดกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมให้เด็กและครอบครัวมีกิจกรรมนันทนาการร่วมกัน
- การให้บริการดูแลสุขภาพสำหรับเยาวชน โดยเป็นบริการสาธารณะที่รัฐจัดให้
- การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมด้านการศึกษาและการนันทนาการสำหรับเยาวชน

3) นโยบายเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน (Child and Youth Development Policy) รัฐบาลเยอรมันยังมีการอนุมัติโครงการสนับสนุนการพัฒนาเยาวชน (Youth Promotion and Development Scheme) และให้งบประมาณจำนวนมากเพื่อโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนผ่านองค์การอิสระที่เกี่ยวข้องในการดูแลเด็กและเยาวชน โดยส่วนมากเป็นการให้การสนับสนุนเพื่อจัดโครงการอบรมเพื่อให้ความรู้และทักษะแก่ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการเด็กและเยาวชน ซึ่งมีโครงการที่สำคัญ 4 โครงการ ได้แก่

- โครงการจัดฝึกอบรมให้แก่เยาวชน ซึ่งได้รับการว่าจ้างให้เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำงานด้านเด็กและเยาวชน ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยรัฐบาลได้มีนโยบายจ้างเยาวชนอายุระหว่าง 18-25 ปี เพื่อมาทำงานด้านการดูแลเด็กและเยาวชน เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและความทุ่มเทในการดูแลเด็กและเยาวชนด้วยเยาวชนเอง
- โครงการจัดฝึกอบรมด้านการพัฒนาองค์การและการจัดการ สำหรับกลุ่มผู้นำในองค์กรเพื่อเยาวชน องค์กรต่างๆ ซึ่งจะทำให้องค์กรเหล่านี้สามารถให้บริการที่มีคุณภาพดีแก่เยาวชนกลุ่มต่างๆ ต่อไป
- โครงการจัดฝึกอบรมสำหรับเยาวชนที่ทำหน้าที่เป็นนักการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเยาวชนคนอื่นๆ โดยทางรัฐบาลได้มีการเปิดโอกาสให้เยาวชนมาเป็นอาสาสมัครในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อนในศูนย์เยาวชนต่างๆ และมีการจัดฝึกอบรมความรู้และทักษะที่จำเป็น เช่น ทักษะการให้คำปรึกษา เป็นต้น ให้แก่เยาวชนที่ทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครกลุ่มนี้
- การจัดกิจกรรมอื่นๆ เพื่อส่งเสริมการศึกษาและการพัฒนาตนเองของเยาวชน เช่น การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเยาวชนระหว่างประเทศ โดยเปิดโอกาสให้เยาวชนที่เป็นสมาชิกในองค์กรสำหรับเยาวชนต่างๆ มีโอกาสไปทำงานอาสาสมัครสำหรับเยาวชนในต่างประเทศ เป็นต้น

3.2.2 ประสบการณ์ต่างประเทศด้านการพัฒนาคนวัยทำงาน

ในส่วนนี้จะทำการศึกษาประสบการณ์จากต่างประเทศในประเทศสิงคโปร์ ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกาซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นแบบอย่างที่ดี (Best Practices) ในด้านการพัฒนาคนวัยทำงาน เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์การพัฒนาคนไทยวัยทำงานซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

สิงคโปร์

แนวทางการพัฒนาวัยทำงานของประเทศสิงคโปร์

แผนการพัฒนากำลังคนของประเทศสิงคโปร์ มีชื่อว่า แผนการพัฒนากำลังคน 21 (Manpower 21) โดยมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่พัฒนาวัยทำงานของประเทศดังต่อไปนี้

กระทรวงกำลังคน (Ministry of Manpower: MOM) คือ หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาแรงงาน ซึ่งได้กำหนดวิสัยทัศน์เพื่อส่งเสริมให้มีแรงงานและสถานที่ทำงานที่ดีที่สุด (A great workforce, A great workplace) โดยการพัฒนาแรงงานให้มีคุณภาพ มีฝีมือแรงงาน เพื่อที่จะนำไปสู่การได้รับค่าจ้างที่สูงขึ้น และการมีโอกาสดำเนินงานในหน้าที่การงาน รวมไปถึงส่งเสริมการมีสถานที่ทำงานซึ่งมีระบบปฏิบัติการวัฒนธรรมองค์กรที่ดี

ภารกิจหลักของกระทรวงกำลังคน สิงคโปร์คือการพัฒนาประสิทธิภาพของแรงงานและสภาพแวดล้อมของสถานที่ทำงานเพื่อให้แรงงานชาวสิงคโปร์มีงานที่ดีและได้รับสวัสดิการที่มั่นคงยามเกษียณ โดยการส่งเสริมให้มีการพัฒนาทักษะและผลิตผลของแรงงานสิงคโปร์ รวมไปถึงการเสริมสร้างให้สถานที่ทำงานมีความสัมพันธ์และวัฒนธรรมการทำงานที่ดีในองค์กร รวมไปถึงยกระดับมาตรฐานด้านความปลอดภัยในการทำงานและการมีสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี นำไปสู่การสร้างสมดุลระหว่างการใช้ชีวิตและการทำงานของแรงงานชาวสิงคโปร์

SkillsFuture Singapore (SSG) เป็นคณะกรรมการตามกฎหมายภายใต้กระทรวงศึกษาธิการ ทำหน้าที่ช่วยผลักดันและประสานงานการดำเนินงานของการขับเคลื่อนระดับชาติในการพัฒนาศักยภาพของประชาชนของสิงคโปร์โดยเริ่มตั้งแต่วัยเรียน (in school) หรือวัยก่อนทำงาน (Pre-employment Training: PET) และ วัยเริ่มต้นทำงาน (starting work) วัยทำงาน (career) หรือวัยหลังจากเข้าทำงาน (Continuing Education and Training: CET) ให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เนื่องจากประเทศสิงคโปร์มีมุมมองว่าการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ผ่านการศึกษาและการฝึกอบรมเป็นหัวใจสำคัญของความเจริญก้าวหน้าของประเทศสิงคโปร์ ดังนั้น ประชาชนในประเทศสิงคโปร์จึงควรจะได้รับ การพัฒนาศักยภาพเพื่อกลายเป็นแรงงานที่มีทักษะและแรงงานฝีมือ ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนของสิงคโปร์ได้รับเงินค่าจ้างสูง งานที่ดี และมีมาตรฐานการครองชีพสูง ซึ่งการดำเนินงานขับเคลื่อนดังกล่าวจำเป็นต้องความร่วมมือระหว่างหลายฝ่าย อาทิ กระทรวงกำลังคน กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาความรู้และศักยภาพของประชาชนอย่างเต็มที่

กฎแฉ 4 ข้อ ในการดำเนินงานของ SkillsFuture Singapore (SSG) คือ

- การช่วยเหลือบุคคลให้มีทางเลือกในด้านการศึกษา การฝึกอบรม และการประกอบอาชีพ
- การพัฒนาแบบบูรณาการ ด้วยการนำระบบการศึกษาและการฝึกอบรมที่มีคุณภาพ สามารถตอบสนองต่อความต้องการอุตสาหกรรมที่พัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- การส่งเสริมการรับรู้ต่อนายจ้างในการพัฒนาอาชีพบนพื้นฐานของทักษะและความชำนาญ
- ส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมที่สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ตัวอย่างของโปรแกรมที่ดำเนินงานโดย SSG ได้แก่ เครือข่ายการศึกษาของผู้ใหญ่ (adult education network) การฝึกงาน (enhanced internship) การสนับสนุนการฝึกอบรมของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (training support for SMEs) การให้เงินสนับสนุนสำหรับนายจ้าง (funding support for employers) ในการส่งลูกจ้างเข้าฝึกอบรม เป็นต้น

สำหรับในส่วนของวัยทำงาน จะมีหน่วยงาน Workforce Singapore (WSG) เป็นคณะกรรมการตามกฎหมายภายใต้ Ministry of Manpower เพื่อสนับสนุนดูแลแรงงานในท้องถิ่นรวมถึงอุตสาหกรรมเพื่อตอบสนองความท้าทายในภาคเศรษฐกิจ และรองรับการเติบโตของอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง และช่วยเหลือหน่วยธุรกิจและภาคธุรกิจต่างๆ ในการสร้างงานให้มีคุณภาพ พัฒนาแรงงานให้เหมาะสมกับการเติบโตของอุตสาหกรรม แรงงานได้งานที่เหมาะสมกับความถนัดและทักษะของตนเอง เช่น การมีโปรแกรมสนับสนุนการประกอบอาชีพสำหรับแรงงานและผู้ประกอบการ เป็นต้น

การพัฒนาฝีมือแรงงานในประเทศสิงคโปร์ให้มีสมรรถนะตรงตามที่ต้องการจะมีหน่วยงานที่เรียกว่า The Singapore Workforce Skill Qualifications (WSQ) ซึ่งเป็นระบบสำคัญในการฝึกเพิ่มทักษะและความรู้ให้แก่แรงงาน โดยมี Singapore Workforce Development Agency (WDA) เป็นผู้บริหารระบบ ซึ่งจะมีการฝึกอบรม พัฒนา ทักษะที่จำเป็นต่อแรงงานและทำให้แรงงานสามารถตอบสนองต่อความต้องการของภาคอุตสาหกรรมได้อย่างเต็มที่

สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (2560) ระบุว่า ระบบ WSQ เป็นระบบการรับรองสมรรถนะแรงงานระดับชาติ (National credentialing system) ที่ยึดสมรรถนะแรงงาน (Competency-based) เป็นหลักประกอบด้วยกลไกสำคัญ 3 อย่าง คือ มาตรฐานสมรรถนะอาชีพ (Occupational competency standard) กรอบคุณวุฒิ (Qualifications framework) และ กลไกในการประกันคุณภาพ (Quality assurance mechanisms) กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ WSQ ประกอบด้วย การฝึกอบรม การพัฒนา การประเมินผล และรับรองสมรรถนะที่ภาคอุตสาหกรรมต้องการ โดยมีลักษณะสำคัญ คือ

- มาตรฐานที่ภาคอุตสาหกรรมยอมรับ
- ประเมินสมรรถนะจากการปฏิบัติ
- ให้ความยอมรับประสบการณ์
- เข้าถึงได้ทุกคน
- ใช้หลักการการศึกษาผู้ใหญ่
- ยึดถือสมรรถนะเป็นหลัก (ความรู้ ทักษะ และ คุณลักษณะ)

ระบบ WSQ จึงถูกออกแบบมาเพื่อภาคปฏิบัติที่สามารถเข้าถึงได้สำหรับแรงงานทุกคน และเป็นเครื่องมือที่สำคัญของนายจ้างที่สามารถเข้าถึงทักษะแรงงานตามที่ต้องการได้ สร้างความได้เปรียบในการแข่งขันในทางธุรกิจด้วยโปรแกรมของการพัฒนาแรงงานของประเทศสิงคโปร์ ประกอบด้วย การฝึกอบรมภายในองค์กร (In House Training) และ การฝึกอบรมภายนอกองค์กร (External training)

ในการวางแผนกำลังคนจะถูกดำเนินการโดยหน่วยงานวางแผนพัฒนากำลังคน (Manpower Planning and Policy Division :MPPD) ซึ่งมีวิสัยทัศน์ของหน่วยงานคือ การสร้างงานที่มีคุณภาพแก่ชาวสิงคโปร์ หน่วยงานทำหน้าที่ช่วยขับเคลื่อนวางแผนกำลังคน นโยบายตลาดแรงงาน และการศึกษาวัยทำงาน ภาวะเศรษฐกิจ ด้วยวัตถุประสงค์ต้องการสร้างงานที่ดี รายได้สูง แก่ประชาชนสิงคโปร์ และพัฒนาให้ขีดความสามารถของแรงงานในภาวะเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันสูง

เราจะเห็นได้ว่าการดำเนินพัฒนาวัยทำงานของประเทศสิงคโปร์นั้นจะถูกออกแบบ โดยมีหน่วยงานที่วางแผนโดยมองไปถึงคุณภาพชีวิตของประชากรในระยะยาว ดังนั้น ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาจากระบบการศึกษาที่ดี เมื่อก้าวเข้าสู่วัยทำงาน จะมีหน่วยงานที่ช่วยดูแล วางแผน และช่วยเหลือเรื่องสวัสดิการในการทำงาน และมีการสนับสนุนให้มีการพัฒนาแรงงานเพื่อเป็นแรงงานที่มีฝีมือสามารถแข่งขันในตลาดแรงงานได้อย่างมีศักยภาพ รวมไปถึงหน่วยงานที่ทำหน้าที่พัฒนาวัยทำงานจะมีการบูรณาการระหว่างกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงกำลังคนเพื่อร่วมกันสนับสนุนทั้งองค์ความรู้ และทักษะฝีมือแรงงานที่มีคุณภาพระดับสากล

ญี่ปุ่น

แนวทางการพัฒนาวัยทำงานของประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร เช่น การลดลงของจำนวนประชากร การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ รวมไปถึงปัญหาเรื่องความต้องการแรงงานของตลาดแรงงานและภาคอุตสาหกรรมต่างๆ นอกจากนี้พบว่าอัตราของแรงงานที่ขาดโอกาสในการพัฒนาความสามารถในการประกอบอาชีพมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้น ดังนั้น ประเทศญี่ปุ่นจึงจำเป็นต้องพัฒนาและปรับปรุงทักษะขีดความสามารถ สร้างศักยภาพในการทำงาน และการเพิ่มผลผลิตจากวัยทำงาน ซึ่งวัยทำงานดังกล่าวอาจหมายรวมถึงคนรุ่นใหม่ สตรีผู้สูงอายุ คนพิการ เพื่อนำไปสู่การสร้างสังคมคุณภาพและการมีเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ในด้านการพัฒนาประชาชนซึ่งรวมไปถึงวัยทำงานมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข แรงงาน และสวัสดิการ (Ministry of Health, Labour and Welfare) โดยยึดนโยบายหลักว่า “for people, for life, for the future” เพื่อดูแลประชากรญี่ปุ่นตลอดช่วงชีวิต (every life stage) การดำเนินงานจะเป็นการบูรณาการหน่วยงานเพื่อดูแลประชากรญี่ปุ่นนับตั้งแต่การเกิด วัยเด็ก วัยเรียน วัยทำงาน การใช้ชีวิตครอบครัว วัยเกษียณ และการดูแลระยะยาวในวัยผู้สูงอายุ

แผนการดำเนินงานของกระทรวงสาธารณสุข แรงงาน และสวัสดิการ ในปี ค.ศ. 2016 โดยหน่วยงานย่อยในกระทรวง ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัยทำงานของประเทศญี่ปุ่น มีดังนี้

สำนักมาตรฐานแรงงาน (The Labour Standard Bureau) ผู้สนับสนุนแก่แรงงาน กำหนดเงื่อนไขในการทำงาน ค่าจ้างแรงงาน ชั่วโมงการทำงาน ความปลอดภัยในการทำงาน มาตรฐานสุขภาพแรงงานตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติมาตรฐานแรงงาน (labour standard Act) นโยบายในการดำเนินงานของสำนักมาตรฐานแรงงานประกอบด้วย

1. ประกันมาตรฐานขั้นต่ำของเงื่อนไขในการทำงาน แรงงานสามารถปรึกษาหน่วยงานตรวจสอบมาตรฐานแรงงาน (labour standards inspection offices) ในเรื่องการจ่ายเงินค่าจ้างแรงงาน ชั่วโมงการทำงานที่มากเกินไป เป็นต้น มาตรฐานขั้นต่ำให้ความสำคัญกับประเด็น ชั่วโมงการทำงาน ค่าจ้างแรงงาน และความปลอดภัยและสุขภาพแรงงานในอุตสาหกรรม เพื่อสร้างความมั่นใจและปลอดภัยให้กับแรงงานของประเทศญี่ปุ่น

2. การส่งเสริมความพยายามที่จะป้องกันไม่ให้เกิดอุบัติเหตุในสถานที่ทำงาน โดยการสร้างความเข้มแข็งต่อระบบความปลอดภัยในการทำงานและสร้างสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี

3. การปกป้องและสร้างเงื่อนไขการทำงานให้แก่นักเรียนนักศึกษาที่ทำงานชั่วคราว (part time job) เพื่อช่วยเหลือให้เกิดการจ่ายเงินค่าจ้างที่เหมาะสม หรือ ชั่วโมงการทำงานที่เหมาะสมกับภาระหน้าที่นักเรียนนักศึกษา เป็นต้น

สำนักความมั่นคงในการจ้างงาน (Employment Security) ทำหน้าที่ดูแลความชวยความปลอดภัย (safety net) ให้แก่แรงงาน ทั้งระบบการประกันรายได้เมื่อถึงวัยเกษียณ สร้างหลักประกันต่อคุณภาพชีวิตตลอดช่วงระยะเวลาทำงานไปจนกระทั่งบั้นปลายชีวิต นโยบายหลักของหน่วยงาน มี 3 ข้อ คือ

1. การสร้างสังคมที่ดีให้แก่ประชาชนไปตลอดช่วงชีวิต ในสังคมผู้สูงอายุของประเทศญี่ปุ่นเป็นเรื่องสำคัญที่จำเป็นจะต้องสร้างหลักประกันที่ดีในช่วงหลังเกษียณและสร้างบทบาทหน้าที่ที่มีคุณค่าให้แก่ผู้สูงวัยไปพร้อมกัน

2. การสร้างมาตรการสำหรับแรงงานไม่ประจำ (non regular worker) จำนวนผู้ทำงานไม่ประจำในประเทศญี่ปุ่นมีจำนวนมากถึงร้อยละ 37 ของจำนวนแรงงานทั้งหมด ซึ่งแรงงานลักษณะนี้มักจะประสบปัญหาเรื่องรายได้ที่ไม่สม่ำเสมอและค่าจ้างที่ค่อนข้างต่ำกว่าแรงงานประจำ ดังนั้นจึงต้องสร้างมาตรการเพื่อช่วยเหลือแรงงานโดยกำหนดแผนการช่วยเหลือเพื่อให้แรงงานได้รับสวัสดิการที่ดีขึ้นโดยเริ่มกำหนดแผนสำหรับการทำงานประจำและปรับปรุงสภาพการทำงานในปี ค.ศ. 2016

3. ส่งเสริมนโยบายการจ้างงานทั้งในระยะกลางและระยะยาว โดยวางแผนศึกษาตลาดแรงงาน อุปสงค์แรงงาน อุปทานแรงงาน ทั้งในระยะกลางและระยะยาวเพื่อให้เหมาะสมต่อบริบทการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคม

สำนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources Development Bureau) เป็นหน่วยงานที่ส่งเสริมให้ประชากรในประเทศญี่ปุ่นได้รับการพัฒนาทักษะความสามารถทางอาชีพ และเกิดการจ้างงานที่

เหมาะสมกับทักษะความสามารถของประชากร หน่วยงานมีการจัดตั้งอาชีวศึกษา ระบบการประเมินทักษะ อาชีพ พัฒนาทักษะอาชีพ และการส่งเสริมทักษะความสามารถ นโยบายหลักในการดำเนินงานของสำนัก พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ประกอบไปด้วย 3 ข้อ คือ 1) นโยบายส่งเสริมการฝึกทักษะความสามารถแรงงานตาม ความต้องการของภูมิภาคและอุตสาหกรรม 2) การนำเสนองานแสดงทักษะอาชีพของแรงงาน และ 3) นโยบายส่งเสริมให้มีการให้คำปรึกษาอาชีพและการวางแผนอาชีพแก่แรงงาน

การดำเนินงานในปัจจุบันของสำนักจะมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาทรัพยากรบุคคลในสาขาที่มีศักยภาพใน การเติบโตและการผลิตซึ่งเป็นอุตสาหกรรมพื้นฐานของประเทศญี่ปุ่น เพื่อให้แรงงานและอุตสาหกรรมมี ความสามารถแข่งขันในระดับนานาชาติได้ นอกเหนือจากนี้ หน่วยงานยังดำเนินงานเพื่อกำหนดกรอบการ ทำงานให้ผู้หางานที่ไม่ได้รับการคุ้มครองโดยใช้การประกันการว่างงาน การเข้าถึงการฝึกอบรมวิชาชีพ การ ปรับปรุงระบบการประเมินความสามารถในการประกอบอาชีพ รวมไปถึงการให้ความช่วยเหลือพัฒนาวิชาชีพ แก่บุคคลและองค์กร เป็นต้น

มาตรการการพัฒนาทักษะความสามารถให้แก่ประชากรของญี่ปุ่นโดยสำนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

1) การพัฒนาและปรับปรุงความสามารถในการประกอบอาชีพ

การฝึกอบรมทางวิชาชีพ ได้แก่ 1) การฝึกอบรมพัฒนาวิชาชีพแก่บุคคลทั่วไป หน่วยงานที่รับผิดชอบ ได้แก่ รัฐบาลและจังหวัด ประกอบด้วย การให้การฝึกอบรมจากแต่ละหน่วย/ฝ่ายงาน, การฝึกอบรมโดย หน่วยงานภายนอกแก่ภาคเอกชน และการฝึกอบรมอาชีพแก่ผู้พิการ 2) การฝึกอบรมพัฒนาผ่านระบบ สนับสนุนการจ้างงาน (Job seeker support system) ประกอบด้วย การอบรมวิชาชีพแก่บุคคลทั่วไปที่ไม่มี ประกันสังคมหรือสวัสดิการระหว่างการฝึกอบรม

การฝึกอบรมด้านการศึกษาให้แก่ผู้ประกอบการ ประกอบด้วย การให้ทุนสนับสนุนการสร้างอาชีพ และระบบการฝึกอบรมวิชาชีพที่ผ่านการรับรอง

การพัฒนาอาชีพสำหรับลูกจ้าง โดยให้การสนับสนุนเพื่อพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถโดยสมัคร ใจ ผ่านระบบการฝึกอบรมการศึกษาและการส่งเสริมการประกอบอาชีพ และการให้ความช่วยเหลือด้านการ คำปรึกษา

2) การประเมินความสามารถในการทำงาน / การส่งเสริมการพัฒนาทักษะความสามารถ

ระบบประเมินความสามารถวิชาชีพ ประกอบด้วย การทดสอบทักษะโดย national trade skill การ ทดสอบการรับรองภายใน และการสร้างมาตรฐานการประเมินความสามารถในวิชาชีพ

การส่งเสริมการพัฒนาทักษะ ประกอบด้วย การส่งเสริมการแข่งขันทักษะ การมอบรางวัลให้กับ ช่างฝีมือร่วมสมัย (Gendai no Meiko) เป็นต้น

3) ความร่วมมือระหว่างประเทศในการฝึกอบรมทักษะความสามารถ

ความร่วมมือระหว่างประเทศ ประกอบด้วย หลักสูตรฝึกอบรมงานด้านเทคนิค และความร่วมมือด้านเทคนิคระหว่างรัฐบาลหรือองค์การระหว่างประเทศ ฯลฯ

การพัฒนาทักษะอาชีพแก่บุคคลทั่วไปผ่านการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะอาชีพ

การฝึกอบรมและพัฒนาทักษะอาชีพสามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1) การฝึกอบรมสำหรับบุคคลที่กำลังหางานทำใหม่ ระยะเวลาฝึกอบรมประมาณ 3 เดือนถึง 1 ปี ตัวอย่างโปรแกรมการฝึกอบรม (โดยหน่วยงาน JEED –The Japan Organization for Employment of the Elderly, Persons with Disabilities, and Job Seekers) ได้แก่ การฝึกอบรมภายใน ระยะเวลาฝึกอบรมโดยมาตรฐานประมาณ 6 เดือนถึง 1 ปี จากหน่วยงานต่างๆ อาทิ Department of Metal Processing, Department of Electric Installation เป็นต้น และในส่วนของกรอบจากหน่วยงานภายนอก ระยะเวลาฝึกอบรมโดยมาตรฐานประมาณ 3 เดือนขึ้นไป หรือ มากกว่า 100 ชั่วโมงต่อเดือน หลักสูตรฝึกอบรมโดยหน่วยงาน อาทิ Department of Nursing Care Services, Department of Information Processing เป็นต้น

2) การฝึกอบรมสำหรับแรงงาน เพื่อพัฒนาทักษะความรู้ในระดับที่สูงขึ้นให้แก่แรงงาน ระยะเวลาฝึกอบรมประมาณ 2-5 วัน ตัวอย่างโปรแกรมการฝึกอบรม ได้แก่ เทคนิคการกลึงโลหะ (NC lathe technique) เทคนิคการผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้าน เป็นต้น

3) การฝึกอบรมสำหรับผู้สำเร็จการศึกษา สำหรับระดับผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมปลาย ระยะเวลาฝึกอบรม 1-2 ปี และสำหรับผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระยะเวลาฝึกอบรม 2 ปี หน่วยงานที่จัดหลักสูตรในการอบรมได้แก่ Department of Production Engineering, Department of Electronic and Information Technology, Department of Control Technology ส่วนของการฝึกอบรมขั้นสูงได้แก่ Department of Production Machinery System Technology, Department of Advanced Architectural Technology for Construction เป็นต้น

ระบบสนับสนุนสำหรับผู้หางาน (support system for job seeker)

การรับรองการฝึกอบรมจากองค์กรฝึกอบรมเอกชนที่มีส่วนร่วมในการจ้างงาน ทั้งนี้ การฝึกอบรมดังกล่าวอาจจะเป็นการจัดทำแผนฝึกอบรมวิชาชีพในระดับภูมิภาคที่ขึ้นอยู่กับสาขาอุตสาหกรรมที่กำลังเติบโตและความต้องการในการจ้างงานในภูมิภาคซึ่งเป็นการรับรองการฝึกอบรมที่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน องค์กรอาจมีโอกาสได้รับเงินอุดหนุนการจ้างงานเพื่อการฝึกอบรมแรงงานตามผลงานที่ผ่านมา ระหว่าง 60,000 -70,000 เยนต่อคนต่อเดือน (ในเฉพาะโปรแกรมที่ใช้จริง) ประเภทหลักสูตรอบรม ได้แก่ 1) หลักสูตรพื้นฐาน คือ การฝึกอบรมระหว่างภาคอุตสาหกรรมและการอบรมระหว่างอาชีพ และ 2) หลักสูตรฝึกปฏิบัติ คือ การฝึกอบรมแบบแพคเกจเพื่อเรียนรู้จากระดับพื้นฐานสู่ระดับเชี่ยวชาญ ได้แก่ การฝึกอบรมด้านการดูแลระยะยาว งานด้านไอที งานด้านการแพทย์ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี หากเป็นการฝึกอบรมสำหรับบุคคลที่ไม่ได้รับผลประโยชน์จากการว่างงาน เช่น คนว่างงาน คนที่ไม่มีประสบการณ์ทำงาน ฯลฯ จะใช้ระยะเวลาการฝึกอบรมระหว่าง 3 ถึง 6 เดือน เพื่อฝึกอบรมเฉพาะด้านที่มุ่งเน้นเฉพาะความสามารถขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมกับผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยมีองค์กรสถาบันการศึกษาเอกชน และองค์กรอื่นๆ ในหลักสูตรเฉพาะที่ได้รับการรับรองจากรัฐมนตรีของกระทรวง MHLW ทำการจัดฝึกอบรมให้แก่ผู้ฝึกงาน และเงินอุดหนุนและค่าเดินทางแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ระบบสนับสนุนช่วยเหลือแรงงาน โดยระบบ Job Card System

ระบบบัตรงาน (Job-Card) มีจุดมุ่งหมายเพื่อสนับสนุนการจ้างงานที่มั่นคงผ่านการส่งเสริมการจับคู่ระหว่างผู้หางานและองค์กรต่างๆ รวมถึงการส่งเสริมความสามารถในการประกอบวิชาชีพแรงงาน โดย 1) การให้คำปรึกษาด้านอาชีพโดยใช้บัตรงานจากที่ปรึกษาด้านอาชีพที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญ 2) เข้าฝึกอบรมวิชาชีพ (หลักสูตรอาชีวศึกษา รวมถึง on the job training กับการฟังบรรยายที่สถาบันการศึกษา) และ 3) การใช้ประโยชน์จากบัตรงานในการประเมินความสามารถในการประกอบอาชีพภายหลังการฝึกอบรม ดังแสดงในตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 :การฝึกอบรมวิชาชีพโดยใช้บัตรงาน (Job-Card)

	ประเภทของการฝึกอบรม			การอบรมวิชาชีพแก่บุคคลทั่วไป			ระบบสนับสนุน ช่วยเหลือแรงงาน (job seeker)
	Fix term on the job training Program	Practical Human Resource Development System	Challenging training for the youth	Commission type training	In-facility training	การฝึกอบรมแก่ ผู้สำเร็จการศึกษา	
Intended participation				ผู้หางานที่ ลงทะเบียนกับ Hello Work Office	ผู้หางานที่ ลงทะเบียนกับ Hello Work Office	ผู้สำเร็จการศึกษา จากโรงเรียน มัธยมศึกษาตอน ปลาย	บุคคลที่ไม่มีสิทธิ์รับ สวัสดิการการ ว่างงาน
ระยะเวลา	3-6 เดือน	6 เดือน – 2 ปี	3 เดือน – 2 ปี	3 เดือน – 1 ปี	6 เดือน – 1 ปี	1-2 ปี	3-6 เดือน
วัตถุประสงค์	เปลี่ยนไปใช้แรงงาน ประจำผ่านการ ฝึกงานภายใต้การ จ้างงาน	เป็นแรงงานหลักของ สถานประกอบการที่ ผ่านการฝึกปฏิบัติภายใต้ การจ้างงาน	เปลี่ยนไปใช้ แรงงานประจำ ผ่านการฝึกงาน ภายใต้การจ้าง งาน	การพัฒนา ความสามารถทาง วิชาชีพในทางปฏิบัติ โดยใช้สถาบันเอกชน	การได้รับความรู้และ ทักษะที่จำเป็นใน การจ้างงานใหม่จาก สถาบันของภาครัฐ	การส่งเสริมแรงงาน ที่มีฝีมือจากสถาบัน ของรัฐ	การพัฒนาทักษะจาก พื้นฐานสู่ความ เชี่ยวชาญในการ ปฏิบัติจริงโดยใช้ สถาบันเอกชน

ที่มา : Ministry of Health , Labour and Welfare. (2013).

จะเห็นได้ว่าประชากรของประเทศญี่ปุ่นจะถูกดูแลโดยหน่วยงานที่บูรณาการระหว่างด้านสาธารณสุข แรงงานและสวัสดิการ ซึ่งจะสามารถวางแผน ช่วยเหลือประชาชน นับตั้งแต่วัยเด็ก วัยทำงาน ไปจนกระทั่งวัย เกษียณได้อย่างครอบคลุมรอบด้านภายในหน่วยงานเดียว ทั้งนี้หน่วยงานที่ดูแลการพัฒนาวัยทำงานของประเทศ ญี่ปุ่นจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับความเจริญด้านอุตสาหกรรมซึ่งถือว่าเป็นอุตสาหกรรมที่ นำมาซึ่งรายได้หลักของประเทศ ดังนั้น แรงงานของประเทศญี่ปุ่นจึงได้รับการพัฒนาฝีมือแรงงาน ทักษะแรงงานที่ จำเป็นเฉพาะด้าน โดยเฉพาะด้านอุตสาหกรรม จุดเด่นของการพัฒนาวัยทำงานของประเทศญี่ปุ่น คือ การให้ความ ใสใจต่อประเด็นการสร้างสังคมที่ดีในการทำงาน เพื่อให้ประชาชนวัยทำงานสามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดีและส่งผลต่อ ผลผลิตแรงงานในอนาคต

สหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกามีพื้นที่ 9.8 ล้านตารางกิโลเมตร เมืองหลวงคือ กรุงวอชิงตัน ดีซี มีประชากร ประมาณ 316 ล้านคน (ข้อมูลปี ค.ศ. 2014) ประกอบด้วย 50 มลรัฐ 1 เขตการปกครอง มีความหลากหลายและ แตกต่างทางเชื้อชาติ ปกครองโดยมีประธานาธิบดีเป็นประมุข มีระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (capitalism) ซึ่งเป็น ระบบที่ให้เอกชนเป็นผู้ดำเนินธุรกิจโดยที่รัฐจะเข้าแทรกแซงในกิจการเอกชนน้อยและสนับสนุนให้มีการแข่งขัน อย่างเสรีทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยสหรัฐเป็นผู้นำทางอุตสาหกรรมของโลก มีความหลากหลายสูงและมี เทคโนโลยีที่ก้าวหน้า เช่น ปิโตรเลียม เครื่องยนต์เครื่องบิน อุปกรณ์การสื่อสาร เป็นต้น สหรัฐอเมริกาเป็นรัฐ สวัสดิการสังคมแบบ modern welfare state ที่ให้ความช่วยเหลือและสวัสดิการสังคมแก่ประชาชนทุกคนอย่าง รอบด้าน รวมไปถึงกลุ่มคนบางกลุ่มที่ไม่สามารถเข้าถึงตลาดแรงงานได้ เช่น ผู้สูงอายุ ผู้พิการ เป็นต้น

แนวทางการพัฒนาวัยทำงานของประเทศสหรัฐอเมริกา

กระทรวงแรงงาน (Department of Labor) เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทหลักในการดูแลแรงงานและการ จ้างงาน อันครอบคลุมถึง การอุปถัมภ์ การสนับสนุน และการพัฒนาสวัสดิการด้านต่างๆ ในการทำงานให้แก่ผู้ใช้ แรงงาน ผู้หางาน และผู้เกษียณอายุ รวมไปถึงการดูแลปรับปรุงเงื่อนไขการทำงาน การให้คำแนะนำเกี่ยวกับ โอกาส/ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการทำงาน การดูแลเกี่ยวกับสวัสดิการเมื่อลูกจ้างเกษียณอายุและผลประโยชน์ด้าน สิทธิและสวัสดิการแรงงาน เป็นต้น

การดำเนินงานของกระทรวงแรงงานอยู่ภายใต้กฎหมายแรงงาน (Federal Labor Law) เพื่อต้องการให้ แรงงานได้รับสิทธิในความปลอดภัยในการทำงาน เกิดสุขภาวะในการทำงาน หลีกเลี่ยงปัญหาการใช้แรงงานทาส เป็นต้น กระทรวงแรงงานมีหน่วยงานย่อยภายในกระทรวง

ภายใต้ความรับผิดชอบของกระทรวงแรงงาน หน่วยงานย่อยที่เกี่ยวข้องกับการดูแล้วยทำงานและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะและสมรรถนะของแรงงาน มีดังนี้

หน่วยงาน *Employment & Training Administration (ETA)* ภายใต้สังกัดกระทรวงแรงงาน เป็นหน่วยงานสนับสนุนกองทุนสำหรับการฝึกอบรมอาชีพที่ให้การสนับสนุนการจ้างงานแก่ผู้ใหญ่ เยาวชน และ ผู้ถูกเลิกจ้างหรือว่างงาน รวมถึงส่งเสริมการจ้างงาน นอกจากนี้ยังมีโปรแกรมฝึกอบรมทักษะออนไลน์ หรือ Career OneStop สำหรับการวางแผนพัฒนาทักษะในโปรแกรม mySkill myFuture เพื่อเพิ่มพูนทักษะในการทำงาน นอกเหนือจากความรู้ในงานเดิม รวมถึงให้บริการค้นหาข้อมูลการฝึกอบรมในแต่ละท้องถิ่น

ทั้งนี้ Career Onestop เป็นแหล่งค้นข้อมูลของการสำรวจอาชีพ การฝึกอบรมและการทำงานแก่ประชากรวัยทำงานในสหรัฐอเมริกา การฝึกอบรมทักษะความรู้ในด้านต่างๆ แก้วัยทำงานของสหรัฐอเมริกา ประกอบไปด้วยหลักสูตรต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) การศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยม (High school equivalency) สำหรับผู้ที่ไม่มีวุฒิมัธยมศึกษาในระดับมัธยมปลาย สามารถเข้าศึกษาในระบบการศึกษานอกโรงเรียนที่รัฐส่งเสริมและรับรองในแต่ละมลรัฐ และได้รับใบประกอบวิชาชีพ (diploma) เมื่อผ่านการทดสอบข้อสอบมาตรฐาน 3 ระดับ คือ The General Educational Development Test (GED), The High School Equivalency Test (HiSET) และ The Test Assessing Secondary Completion (TASC) ซึ่งการได้รับใบประกอบวิชาชีพจากการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมดังกล่าวจะช่วยเปิดโอกาสให้แก่แรงงานมีโอกาสและทางเลือกในอาชีพการงานมากขึ้น

2) การศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้ใหญ่ (Adult Basic Education: ABE) เนื่องด้วยสถานประกอบการและนายจ้างโดยส่วนใหญ่มักให้ความสำคัญกับการคัดเลือกแรงงานที่มีทักษะด้านการอ่าน ทักษะการคำนวณทางคณิตศาสตร์ และ ทักษะการเขียน ดังนั้น โปรแกรมการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับวัยทำงานผู้ใหญ่จึงมีหลักสูตรเรียนฟรีสำหรับผู้สนใจ ซึ่งโปรแกรมการเรียนรู้ทักษะต่างๆ ดังกล่าวจะอยู่ภายใต้การควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการ (U.S. department of Education) ทั้งนี้ ผู้ที่จะเข้าศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานฟรีดังกล่าวจะต้องเป็นบุคคลที่อายุไม่ต่ำกว่า 16 ปี ไม่ได้ลงทะเบียนเพื่อศึกษาในระดับมัธยมศึกษาหรือได้รับการศึกษามากกว่าระดับเกรด 12 ซึ่งหลักสูตร ABE จะเป็นโปรแกรมที่สอนทักษะความรู้พื้นฐาน เช่น การอ่าน ทักษะการคำนวณคณิตศาสตร์ ในระดับเทียบเท่าโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และสอนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองสำหรับแรงงานต่างด้าว เป็นต้น

3) การฝึกอบรมระยะสั้น (short term training) เป็นโปรแกรมการฝึกอบรมในระยะเวลาการเรียนไม่เกิน 2 ปี ซึ่งฝึกอบรมระยะสั้นดังกล่าวจะสามารถช่วยให้แรงงานสามารถพัฒนาทักษะ การหางานใหม่ การเลื่อนตำแหน่ง และการเลื่อนขั้นที่ได้รับเงินเดือนมากกว่าเดิม และหลายโปรแกรมในการศึกษาระยะสั้นนี้จะได้รับใบประกาศนียบัตรซึ่งมีประโยชน์ต่อตัวแรงงานในการค้นหางานใหม่ในตลาดแรงงาน โดย (1) เป็นการอบรมระยะสั้น

มีทั้งการเรียนฟรีและการเรียนซึ่งมีค่าเรียนราคาถูกในระบบการเรียนออนไลน์และการเรียนในพื้นที่ชุมชน หลักสูตรมีให้เลือกตั้งแต่ระดับพื้นฐาน เช่น ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ คอมพิวเตอร์ จนไปถึงโปรแกรมเฉพาะเช่น โปรแกรมซอฟต์แวร์ เป็นต้น และ (2) การอบรมระยะสั้นเพื่อรับใบประกาศนียบัตร

4) วิทยาลัย (college) การเรียนในระดับวิทยาลัย (college degree) จะช่วยให้แรงงานสามารถพัฒนาทักษะ คุณลักษณะที่เหมาะสมกับงาน การเลื่อนตำแหน่ง และการเลื่อนขั้นเพื่อรับเงินเดือนที่สูงขึ้น การเรียนในระดับวิทยาลัยจะแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ (1) Associate Degree ซึ่งจะเป็นการเรียนแบบเต็มเวลาในระยะเวลา 2 - 4 ปี (2) Bachelor's Degree ซึ่งจะเป็นการเรียนแบบเต็มเวลาระยะเวลา 4 ปี ขึ้นไป

5) ประกาศนียบัตรหรือใบรับรองความสามารถ (certifications) การได้รับใบรับรองความสามารถจะแสดงให้เห็นถึงทักษะหรือความรู้เฉพาะด้านของแรงงาน ซึ่งส่งผลต่อความก้าวหน้าในอาชีพและการได้รับเงินเดือนที่สูงขึ้น ใบรับรองความสามารถโดยส่วนใหญ่จะเป็นทักษะเฉพาะด้านอาชีพ เทคโนโลยี หรือ ภาคอุตสาหกรรม ซึ่งเมื่อแรงงานได้รับประกาศนียบัตรหรือใบรับรองความสามารถมักจะเป็นที่ต้องการและได้รับความสนใจจากหน่วยงานหรือองค์กรเฉพาะสาขานั้นๆ โดยเฉพาะ การขอประกาศนียบัตรหรือใบรับรองความสามารถจำเป็นต้องผ่านการทดสอบ หรือในบางองค์กรจะมีการสอบร่วมกับการฝึกอบรมทักษะ

6) การฝึกงาน (apprenticeships) การฝึกงานร่วมกับการทำงานประจำแบบเต็มเวลาในบางสาขาอาชีพเฉพาะด้าน จะช่วยให้แรงงานมีทักษะที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในบางสาขาอาชีพเฉพาะ เช่น สาขาสุขภาพ อุตสาหกรรม การขนส่ง เป็นต้น การฝึกงานดังกล่าวจะทำให้แรงงานได้รับประสบการณ์วิชาชีพ ร่วมกับการเรียนรู้ในห้องเรียน ทั้งนี้ การฝึกงานลักษณะนี้มักจะได้รับ การสนับสนุนจากนายจ้างหรือสหภาพแรงงาน โปรแกรมอาจใช้ระยะเวลาระหว่าง 1-6 ปี โดยได้รับเงินเดือนเพิ่มสูงขึ้นตามประสบการณ์การทำงาน

7) โปรแกรมการฝึกปฏิบัติงาน (internship) จะเป็นโปรแกรมระยะสั้นสำหรับนักศึกษาหรือวัยทำงานซึ่งได้เรียนรู้ประสบการณ์จากการทำงานจริงในองค์กรธุรกิจ ภาคเอกชนต่างๆ องค์กรไม่แสวงหากำไร เป็นต้น ทั้งนี้ การเข้าร่วมโปรแกรมการฝึกปฏิบัติงานดังกล่าวผู้เข้าร่วมอาจจะได้รับหรือไม่ได้รับค่าตอบแทน (paid or unpaid) จากการฝึกปฏิบัติงานก็ได้

8) การพัฒนาวิชาชีพ (professional development) คือ การเรียนรู้ในระยะยาวอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาอาชีพ ซึ่งแรงงานจะได้รับการฝึกอบรมทักษะ เทคโนโลยี และคุณลักษณะเฉพาะในการทำงานอย่างต่อเนื่องและทันสมัย

สำนักนโยบายการจ้างงานคนพิการ (Office of Disability Employment Policy: ODEP) เป็นหน่วยงานระดับรัฐมนตรีย่อยภายในกระทรวงแรงงาน ได้รับการอนุญาตก่อตั้งจากสภาองเกรส (รัฐสภาของสหรัฐอเมริกา) ในปีงบประมาณ ค.ศ.2001 ด้วยความตระหนักถึงความจำเป็นระดับชาติว่าคนพิการจำเป็นจะได้รับการบูรณาการ

อย่างเต็มที่ในศตวรรษที่ 21 โดยภารกิจหลักของ ODEP คือ การพัฒนาและขับเคลื่อนนโยบายเพื่อเพิ่มโอกาสให้แก่ผู้พิการในการเข้าถึงการจ้างงาน การพัฒนาแรงงานผู้พิการ เป็นต้น

สำนักสตรี (Woman's Bureau: WB) เป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงานในกระทรวงแรงงาน ถูกจัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1920 หน่วยงานปฏิบัติหน้าที่หลักในการกำหนดมาตรฐานและนโยบายเพื่อส่งเสริมสวัสดิการ ค่าจ้างแรงงานให้แก่สตรี ปรับปรุงกฎเกณฑ์เงื่อนไขการทำงาน ส่งเสริมประสิทธิภาพในการทำงาน สร้างโอกาสและความก้าวหน้าในการทำงานให้แก่สตรี

แผนค่าแรงและชั่วโมงการทำงานของสหรัฐอเมริกา (Wage and Hour Department: WHD) สังกัดกระทรวงแรงงานมีรับผิดชอบในการบริหารและบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองแรงงานของรัฐบาลกลาง โดยหน่วยงานให้การดูแลกฎหมายต่างๆ ดังนี้ 1) พระราชบัญญัติว่าด้วยการจ้างแรงงานที่เป็นธรรม (fair labor standards act) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการกำหนดค่าแรงขั้นต่ำ การจ่ายค่าล่วงเวลา การเก็บบันทึกเกี่ยวกับค่าจ้างและชั่วโมงทำงาน และมาตรฐานแรงงานเด็ก เป็นต้น 2) กฎหมายการว่าจ้างแรงงานเด็ก เพื่อมั่นใจว่าเมื่อผู้เยาว์ทำงาน งานดังกล่าวจะต้องปลอดภัยและไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ต่อชีวิตความเป็นอยู่ หรือต่อโอกาสทางการศึกษา เป็นต้น 3) พระราชบัญญัติว่าด้วยการลาป่วยและลาเพื่อครอบครัว 4) พระราชบัญญัติเดวิส-เบคอนและบัญญัติที่เกี่ยวข้องมีผลบังคับใช้กับผู้รับเหมาและผู้รับเหมาช่วง 5) พระราชบัญญัติสัญญาการให้บริการ McNamara-O'Hara กำหนดให้ผู้รับเหมาและผู้รับเหมาช่วงที่ดำเนินการให้บริการภายใต้สัญญาหลักในส่วนเกิน 2,500 ดอลลาร์ ต้องจ่ายค่าจ้างให้แก่พนักงานบริการในระดับที่แตกต่างกัน ในจำนวนที่ไม่น้อยกว่าอัตราค่าจ้างและสวัสดิการที่ใช้กันในห้องถิ่น 6) พระราชบัญญัติการคุ้มครองลูกจ้างจากการใช้เครื่องจับเท็จ 7) พระราชบัญญัติคุ้มครองสินเชื่อผู้บริโภค 8) พระราชบัญญัติคุ้มครองลูกจ้างภาคเกษตร 9) ข้อกำหนดสุขภาพิบาลของพระราชบัญญัติความปลอดภัยและสุขภาพในการทำงาน 10) มาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับการว่าจ้างพนักงาน เป็นต้น

ประกันสังคม (Social Security) เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าดูแลเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมที่ประชาชนในสหรัฐอเมริกาพึงจะได้รับ ประกันสังคมจะมีบทบาทสำคัญต่อประชาชนของสหรัฐอเมริกานับตั้งแต่เกิดหรือการได้รับสัญชาติ ประชาชนชาวอเมริกาจะสามารถเข้าถึงบริการของประกันสังคมได้อย่างสะดวกสบายผ่านบัญชีประกันสังคมส่วนบุคคล (my social security) ซึ่งประชาชนจะสามารถวางแผนข้อมูลและบริหารจัดการเกี่ยวกับผลประโยชน์และสวัสดิการที่แต่ละบุคคลพึงจะได้รับ รวมไปถึงผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการทำงาน เช่นเดียวกันกับการวางแผนเกษียณอายุ ประชาชนสามารถเข้าถึงประโยชน์และสิทธิด้านการลงทุน การออม และเงินบำนาญ โดยข้อมูลต่างๆ ดังกล่าวจะเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลภาครัฐที่ประชาชนสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้บริการอื่นๆ ของภาครัฐได้เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ ประกันสังคมยังให้คำแนะนำและความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบปัญหาอื่นๆ เช่น ผู้พิการ ผู้ไม่มีรายได้ ผู้สูญเสียบุคคลในครอบครัว โดยจะมีเจ้าหน้าที่ประกันสังคมคอยให้คำแนะนำช่วยเหลือในการเข้าถึงสวัสดิการต่างๆ (Social Security, 2017)

3.2.3 ประสบการณ์ต่างประเทศการพัฒนาวัยผู้สูงอายุ

ตามหลักสากลมักถือว่าผู้สูงอายุ คือ บุคคลที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป สำหรับสวัสดิการสังคมเพื่อดูแลผู้สูงอายุตามกฎหมายระหว่างประเทศนั้น มีองค์การระหว่างประเทศที่กำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับระบบดังกล่าว 2 องค์การ ได้แก่ องค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) และองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labor Organization: ILO) โดยมีสาระสำคัญของการจัดสวัสดิการดูแลเพื่อผู้สูงอายุ สรุปได้ดังนี้

องค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN)

องค์การสหประชาชาติ ได้กำหนดให้ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับความคุ้มครองตามหลักการขององค์การสหประชาชาติ โดยได้มีการรับรองจากที่ประชุมสมัชชาทั่วไปเมื่อ วันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ. 1991 โดยได้กำหนดให้มีหลัก 5 ประการ คือ

1) *การมีเสรีภาพ* ผู้สูงอายุพึงมีเสรีภาพในสิทธิได้รับปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอ ทั้งจากการจัดสรรรายได้ การสนับสนุนช่วยเหลือจากครอบครัวและชุมชน ตลอดจนการช่วยเหลือตนเอง พึงมีสิทธิและโอกาสได้ทำงานหรือมีโอกาสที่จะสร้างรายได้ทางอื่นให้กับตนเองและมีส่วนร่วมในการ กำหนดการเกษียณอายุการทำงาน พึงมีสิทธิเข้าถึงโครงการฝึกอบรมและโครงการด้านการศึกษาที่ เหมาะสม พึงมีสิทธิที่จะอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย และสามารถที่จะปรับให้เข้ากับสภาพ พึงพอใจส่วนบุคคลและความสามารถที่เปลี่ยนแปลงไป และพึงมีสิทธิที่จะพักอาศัยอยู่ที่บ้านของตนเองได้นานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

2) *การมีส่วนร่วม* ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิคงอยู่ในสังคมและมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการกำหนดและดำเนินนโยบายที่มีผลโดยตรงต่อความเป็นอยู่ของผู้สูงอายুরวมตลอดถึงการแลกเปลี่ยนความรู้และทักษะกับคนรุ่นใหม่ พึงมีสิทธิที่จะแสวงหาและพัฒนาโอกาสในการให้บริการแก่ชุมชน และทำงานอาสาสมัครในตำแหน่งที่เหมาะสมกับความสนใจและความสามารถ และพึงมีสิทธิที่จะก่อตั้งขบวนการหรือสมาคมเพื่อผู้สูงอายุ

3) *การได้รับการอุปการะเลี้ยงดู* ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูและการปกป้องคุ้มครองจากครอบครัวและชุมชน ตามคุณค่าวัฒนธรรมของแต่ละระบบสังคม พึงมีสิทธิเข้าถึงบริการด้านการดูแลสุขภาพ เพื่อช่วยให้สามารถและคงไว้ หรือฟื้นฟูสมรรถภาพด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ให้อยู่ในระดับที่สมบูรณ์ที่สุด และเพื่อช่วยป้องกัน หรือชะลอการเกิดภาวะเจ็บป่วยด้วย พึงมีสิทธิได้รับบริการทางด้านสังคมและกฎหมายเพื่อส่งเสริมอิสรภาพในการดำเนินชีวิต การปกป้องคุ้มครอง และการอุปการะเลี้ยงดู พึงมีสิทธิได้รับประโยชน์จากการเลี้ยงดูในสถานสงเคราะห์ซึ่งจะให้บริการด้านการปกป้องคุ้มครอง การฟื้นฟูสมรรถภาพ และการกระตุ้นทางด้านจิตใจและสังคมในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและบรรยากาศที่เป็นมิตรตามความเหมาะสมกับสถานภาพและความ

ต้องการและพึงมีสิทธิมนุษยชนทั้งปวงและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ในขณะที่อยู่ในสถานที่ใดๆ หรือในสถานที่ให้บริการดูแลรักษา รวมถึงพึงได้รับการยอมรับในศักดิ์ศรีความเชื่อ ความต้องการ และความเป็นส่วนตัว ตลอดจน สิทธิในการตัดสินใจเกี่ยวกับการอุปการะเลี้ยงดู และคุณภาพชีวิตของตนเอง

4) *การบรรลุความต้องการ* ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะแสวงหาโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่และพึงมีสิทธิเข้าถึงแหล่งการศึกษาวัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนาและนันทนาการในสังคม

5) *การมีศักดิ์ศรี* ผู้สูงอายุพึงมีสิทธิที่จะดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี และมีความมั่นคงปลอดภัย ปราศจากการถูกแสวงหาผลประโยชน์ตลอดจนจากการปฏิบัติอย่างทารุณทั้งทางร่างกายและจิตใจ และพึงได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางวัย เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ภูมิภาค ศาสนา ความพิการ ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือสถานภาพอื่นใด นอกจากนั้นการให้หลักประกันทางสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดสวัสดิการสังคมให้แก่ผู้สูงอายุเป็นเรื่องที่ประเทศต่างๆ ในโลกได้ให้ความสนใจอย่างมาก จนมีการจัดตั้งเป็นสมาคมประกันทางสังคมระหว่างประเทศ (International Social Security Association) โดยจัดตั้งขึ้นที่กรุงเจนีวา ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ และมีการกำหนดบทบาทเกี่ยวกับการประกันทางสังคมของประเทศที่กำลังพัฒนา ให้เพิ่มการสนับสนุนทางเศรษฐกิจแก่ผู้สูงอายุ

องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labor Organization: ILO)

ระบบสวัสดิการสังคมหรือระบบความมั่นคงทางสังคมในปัจจุบันถือเป็นเรื่องที่ต้องดำเนินการระหว่างประเทศได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยการบริหารจัดการระบบความมั่นคงทางสังคม (Social Security) ที่องค์การแรงงานระหว่างประเทศได้กำหนดไว้เพื่อให้ประเทศสมาชิกได้ปฏิบัติตาม มีหลักการสำคัญ ดังนี้

1) ต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดสรรความช่วยเหลือทางการเงินเพื่อการรักษาหรือป้องกันสุขภาพอนามัยหรือเพื่อรักษารายได้ในกรณีสูญเสียโดยไม่สมัครใจหรือสูญเสียรายได้ที่สำคัญสำหรับดูแลครอบครัวให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถอยู่ร่วมกันในครอบครัวได้อย่างมีความสุข

2) ต้องมีกฎหมายกำหนดรับรองสิทธิของบุคคลและเงื่อนไขในรายละเอียดเพื่อให้เกิดความชัดเจนว่าบุคคลมีสิทธิและสามารถใช้สิทธิอะไรได้บ้าง ใช้สิทธิอย่างไร มีเงื่อนไขหรือข้อจำกัดของการใช้สิทธิอย่างไรบ้าง จะได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมาย และ

3) ต้องบริหารโดยองค์การของรัฐบาล หรือองค์กรอิสระเพื่อบริหารจัดการด้านสวัสดิการให้บุคคลได้รับสิทธิตามหลักความมั่นคงทางสังคม โดยสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ องค์การ

แรงงานระหว่างประเทศได้กำหนดหลักการสำคัญเพื่อคุ้มครองประชาชนทุกคน รวมทั้งผู้ที่ไม่ได้เป็นแรงงานซึ่งรวมไปถึงผู้สูงอายุด้วย (ระพีพรรณ คำหอม, 2549)

ประเทศสิงคโปร์

ระบบสวัสดิการของสิงคโปร์เน้นการพึ่งพาตนเอง การจัดสวัสดิการด้านผู้สูงอายุจึงเน้นที่ความมีศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุและการดูแลผู้สูงอายุจากครอบครัวมากกว่าพึ่งพารัฐบาล มาตรการสำคัญเพื่อเพิ่มศักยภาพในการดูแลสวัสดิการผู้สูงอายุบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเอง เช่น รมรณรงค์ส่งเสริมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ เพื่อให้เป็นผู้สูงอายุที่สุขภาพดีและมีพลัง ส่งเสริมและพัฒนามาตรฐานการให้บริการดูแลผู้สูงอายุให้มีคุณภาพที่สูงขึ้น ส่งเสริมให้มีการบริการดูแลผู้สูงอายุตามบ้านและโดยชุมชนให้มากขึ้น ส่งเสริมการดูแลพ่อแม่ซึ่งเป็นผู้สูงอายุโดยครอบครัวของผู้สูงอายุเอง และส่งเสริมการปฏิรูประบบการทำงานในตลาดแรงงานให้มีความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น

ด้านเศรษฐกิจและความมั่นคง

- **ด้านหลักประกันรายได้** สิงคโปร์บริหารจัดการผ่านระบบกองทุนสำรองเลี้ยงชีพส่วนกลาง (Central Provident Fund: CPF) โดยกำหนดให้ประชาชนและผู้ใช้แรงงานในสิงคโปร์ต้องสะสมเงินในกองทุนสำรองเลี้ยงชีพใน 3 บัญชี ได้แก่ บัญชีทั่วไป บัญชีเฉพาะด้าน และบัญชีเพื่อการรักษาพยาบาล โดยสมาชิกกองทุนฯ จะต้องออมเงินถึงร้อยละ 40 ของรายได้⁷ จากการออมเงินในอัตราที่สูง (ร้อยละ 40 ของรายได้) ทำให้ประชาชนที่เป็นผู้สูงอายุส่วนใหญ่ของสิงคโปร์จะมีเงินออมและเงินในการรักษาพยาบาลอย่างเพียงพอหลังจากเกษียณอายุ
- **มาตรการส่งเสริมการจ้างงานและความมั่นคงทางการเงิน** โดยรัฐบาลสิงคโปร์ลดหย่อนอัตราภาษีให้กับองค์กรหรือหน่วยงานที่จ้างผู้สูงอายุเป็นลูกจ้าง โดยเน้นการจ้างงานแบบชั่วคราวและงานแบบมีเวลาการทำงานที่ยืดหยุ่นเพื่อจูงใจให้มีการจ้างงานผู้สูงอายุที่ยังพร้อมจะอยู่ในตลาดแรงงาน และขยายการเกษียณอายุจากอายุ 60 เป็นอายุ 65 ปี ของบางสายวิชาชีพที่ขาดแคลน อาทิ กรณีแพทย์พยาบาล เป็นต้น

⁷ เงินสะสมจากใน 2 บัญชีแรก สมาชิกกองทุนฯ จะสามารถถอนเงินบางส่วนออกมาใช้ในการลงทุนซื้อที่อยู่อาศัย และเพื่อจ่ายค่าเล่าเรียนของบุตรได้ และสามารถถอนออกมาได้ทั้งหมด (ปิดกองทุนฯ) เมื่อมีอายุ 55 ปีบริบูรณ์ ส่วนในบัญชีสุดท้าย คือ บัญชีเพื่อการรักษาพยาบาล จะนำมาใช้เบิกจ่ายตามค่ารักษาพยาบาลที่ต้องจ่ายจริง

- **มาตรการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุเฉพาะกลุ่ม** รัฐบาลสิงคโปร์จัดตั้งโครงการสังคมสงเคราะห์เพื่อให้ความช่วยเหลือทางสังคมแก่ผู้ที่มีรายได้ต่ำและผู้สูงอายุที่ยากจนที่ไม่สามารถจ่ายค่ารักษาพยาบาลได้อีกด้วย

ด้านสุขภาพ

- **มาตรการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดีและอายุยืน** โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้สูงอายุมีร่างกายและจิตใจที่แข็งแรงเพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เช่น โครงการสนับสนุนการออกกำลังกายในที่สาธารณะ โครงการตรวจสุขภาพประจำปีฟรีสำหรับผู้สูงอายุ รวมทั้งการจัดบริการในชุมชนรูปแบบต่างๆ อาทิ กิจกรรมนันทนาการผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน เป็นต้น
- **มาตรการดูแลผู้สูงอายุ** สิงคโปร์มีมาตรการดูแลสุขภาพและการดูแลผู้สูงอายุแบบองค์รวมในราคาย่อมเยา โดยเน้นให้ผู้สูงอายุและผู้ดูแลผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพที่มีคุณภาพ ราคาประหยัด และตรงกับความต้องการของแต่ละบุคคล สำหรับรูปแบบการดูแลระยะสั้น ได้แก่ การรักษาสุขภาพที่โรงพยาบาลชุมชน การบริการดูแลสุขภาพทั้งในและนอกสถานที่ การจัดตั้งศูนย์ดูแลผู้สูงอายุแบบเข้าไป-เย็นกลับ ส่วนรูปแบบการดูแลระยะยาว อาทิ การสร้างบ้านพักคนชรา การมีโครงการบริการด้านการแพทย์ พยาบาล และการฟื้นฟูผู้สูงอายุที่บ้าน และการสร้างสถานที่ดูแลผู้สูงอายุที่ป่วยในระยะสุดท้าย เป็นต้น

ด้านสังคม

- **นโยบายสนับสนุนครอบครัว (Family Support Policy)** เพื่อส่งเสริมให้บุคคลในครอบครัวมีหน้าที่ดูแลเลี้ยงดูพ่อแม่ในยามชรา⁸
- **เสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุในการทำกิจกรรมต่างๆ และการส่งเสริมทุกภาคส่วนให้เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม** เช่น รมงรงค์ส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีโอกาสทำงานอาสาสมัคร ส่งเสริมกิจกรรมผู้สูงอายุในแต่ละชุมชนดูแลให้ความช่วยเหลือกัน ส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprises) โดยสิงคโปร์มองสังคมสูงวัยเป็นโอกาส และสนับสนุนให้ Social Enterprises มีส่วนร่วมในการตอบสนองความต้องการที่ละเอียดอ่อนของผู้สูงอายุ

⁸ ตัวอย่างเช่น ออกกฎหมายส่งเสริมให้บุตรดูแลพ่อแม่ โดยรัฐมีนโยบายจ่ายเงินอุดหนุนให้แก่บุตรที่ดูแลพ่อแม่ ออกนโยบายลดค่าเช่าบ้านในการเคหะของรัฐให้แก่บุตรที่พำนักอาศัยอยู่ในละแวกเดียวกันกับพ่อแม่ ออกกฎหมายว่าถ้าหากบุตรคนใดไม่เลี้ยงดูบิดามารดา พ่อแม่สามารถฟ้องร้องเรียกค่าเลี้ยงดูจากบุตรของตนได้

- **ปรับทัศนคติของประชาชนในสังคมต่อการเข้าสู่สังคมผู้สูงวัย** รมรณรงค์ให้คนในสังคมมีมุมมองว่าผู้สูงอายุยังคงมีคุณค่าแม้ว่าจะไม่ได้ทำงาน และยังคงมีคุณค่า โดยรัฐมีการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทำกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม
- **พัฒนาสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก** เน้นการสร้างที่อยู่อาศัย การจัดการระบบคมนาคมขนส่ง และการสร้างสถานที่สาธารณะต่างๆ โรงพยาบาล ห้างสรรพสินค้า อาคารสำนักงาน ที่เอื้ออำนวยต่อการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ โดยมีการรณรงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุที่ออกแบบสถานที่และระบบขนส่งต่างๆ รมรณรงค์ให้ทุกภาคส่วนออกแบบสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุในสถานที่สาธารณะต่างๆ รวมทั้งสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในสังคม

ประเทศญี่ปุ่น

ด้านเศรษฐกิจและความมั่นคง

ระบบบำนาญ (Pension System)

ระบบบำนาญในญี่ปุ่น ประกอบด้วย 3 ระบบหลักคือ ระบบบำนาญแห่งชาติ (National Pension System: NPS) เป็นระบบบำนาญขั้นพื้นฐานที่ให้กับทุกคนผู้มีถิ่นฐานพำนักในประเทศญี่ปุ่น ระบบบำนาญประกันสำหรับลูกจ้าง (Employees' Pension Insurance: EPI) เป็นระบบบำนาญกรณีลูกจ้างภาคเอกชน⁹ และระบบบำนาญของสมาคมการช่วยเหลือร่วมกัน (Mutual Aid Associations: MAA) เป็นระบบบำนาญสำหรับข้าราชการส่วนกลาง ข้าราชการส่วนท้องถิ่น และลูกจ้างในโรงเรียนเอกชน นอกจากระบบบำนาญหลัก 3 ระบบที่กำหนดโดยภาครัฐ ในญี่ปุ่นยังมีระบบบำนาญแบบอื่นๆ อีก อาทิ กองทุนบำนาญส่วนบุคคล (Personal Pensions) เพื่อรองรับความต้องการของประชากรซึ่งต้องการออมเพิ่มเติมหรือขาดคุณสมบัติจากการรับสิทธิประโยชน์จากระบบหลักด้วย ทั้งนี้เพื่อรองรับการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ

รัฐบาลญี่ปุ่นได้มีการปฏิรูประบบบำนาญ (Pension) ที่สำคัญ คือ การขยายระยะเวลาการจ่ายเงินจากกองทุนบำนาญให้ยืดนานออกไป แต่ในขณะเดียวกันก็เพิ่มระยะเวลาการรับเงินเข้ากองทุนให้นานขึ้นด้วย ซึ่งเป็นมาตรการในการเพิ่มความมั่นคงของฐานะทางการเงินของระบบบำนาญ

⁹ โดยจำนวนเงินขั้นต่ำที่ต้องจ่ายจะเท่ากับจำนวนเงินที่ต้องจ่ายกันใน ระบบบำนาญแห่งชาติ (NPS) เสมือนหนึ่งเป็นการจ่ายเข้า NPS ด้วย โดยส่วนเกินอัตราขั้นต่ำจะเป็นส่วนที่ขึ้นกับรายได้ ปัจจุบันระบบบำนาญ EPI ครอบคลุมลูกจ้างกว่า 35 ล้านคน

นโยบายการส่งเสริมการจ้างงานในวัยกลางคนและผู้สูงอายุ

รัฐบาลญี่ปุ่นได้ออกกฎหมายฉบับหนึ่งเรียกว่ากฎหมายเพื่อส่งเสริมการจ้างงานในวัยกลางคนและผู้สูงอายุ¹⁰ ซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความมั่นคงในการจ้างงานของผู้สูงอายุโดยให้มีการจ้างงานลูกจ้างหลังจากลูกจ้างมีอายุ 60 ปี สาระสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุที่น่าสนใจหลายประการ อาทิ

- นายจ้างหรือสถานประกอบการ มีหน้าที่ต้องให้หลักประกันแก่ลูกจ้างที่เป็นผู้สูงอายุในเรื่องของโอกาสที่จะได้รับการจ้างใหม่ จนกระทั่งลูกจ้างมีอายุ 65 ปี หากลูกจ้างผู้สูงอายุนั้นมีความประสงค์จะทำงานต่อไป ทั้งนี้โดยนายจ้างต้องสร้างมาตรการเพื่อการพัฒนาความสามารถในการประกอบอาชีพให้แก่ลูกจ้าง ปรับปรุงเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการทำงานสำหรับผู้สูงอายุและให้ความช่วยเหลือแก่ลูกจ้างผู้สูงอายุในการได้รับการจ้างงานใหม่
- รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่จัดหาและส่งเสริมมาตรการต่างๆ ที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุมีโอกาสได้รับการจ้างงานหรือได้ทำงานตามความสามารถและความถนัด ของผู้สูงอายุ ซึ่งได้แก่ การจัดทำระบบเครือข่ายเพื่อบรรจุผู้สูงอายุเข้าในตำแหน่งงานต่างๆ รวมถึง การฝึกอาชีพและทักษะใหม่ให้แก่ผู้สูงอายุ เป็นต้น ทั้งนี้โดยอาจขอความร่วมมือจากนายจ้างหรือสถานประกอบการเพื่อการดำเนินการดังกล่าวด้วยก็ได้
- การจ้างงานผู้สูงอายุมีผลให้ต้นทุนของนายจ้างสูงขึ้น เนื่องจากผลผลิตการทำงานของลูกจ้างผู้สูงอายุจะลดลง รัฐบาลจึงยอมให้นายจ้างเปลี่ยนแปลงข้อตกลงเกี่ยวกับการจ้างงานโดยอาจลดสวัสดิการหรือค่าตอบแทนในอัตราลดลงเพื่อเป็นการช่วยเหลือนายจ้าง

ด้านสุขภาพ

ระบบประกันสุขภาพ (Health Insurance System)

ปัจจุบันระบบประกันสุขภาพในญี่ปุ่น เน้นความครอบคลุมทุกกลุ่มประชากร รวมทั้งครอบคลุมผู้สูงอายุในทุกสาขาอาชีพ หลังการปฏิรูประบบประกันสุขภาพ ชาวญี่ปุ่นส่วนมากมีความพึงพอใจในระบบประกันสุขภาพแห่งชาติของตนเองในระดับสูง เนื่องจาก

- ระบบประกันสุขภาพสามารถครอบคลุมประชากรได้ทุกกลุ่มในทุกภาคส่วนของประเทศ
- สามารถเลือกไปใช้บริการด้านสุขภาพที่ไหนก็ได้ตามความพึงพอใจ

¹⁰ “The Act for Promoting Employment of Middle-Age and Older Person” ซึ่งออกใช้บังคับนับแต่ปี ค.ศ.1971 แต่ต่อมาได้มีการปรับปรุงหลายครั้ง และได้เปลี่ยนชื่อเป็นกฎหมายว่าด้วยความมั่นคงในการจ้างงานผู้สูงอายุ (The Act Concerning Stabilization of Employment of Older Person Law)

- บริการทางการแพทย์และสาธารณสุขยังมีคุณภาพสูงโดยสามารถควบคุมค่าใช้จ่ายจนถือได้ว่ามีราคาเหมาะสม¹¹
- มีมาตรฐานในการให้บริการ "มาตรฐานเดียว" ทั่วประเทศ โดยรัฐมีการใช้งบประมาณจากภาษีอากรสนับสนุนเพื่อให้สามารถครอบคลุมประชากรได้ถ้วนหน้า
- ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมจ่ายตามกำลังความสามารถ คือจ่าย "เบี้ยประกันสุขภาพ" และ ร่วมจ่ายเมื่อไปใช้บริการ (Co-payment) โดยร่วมจ่ายตามสัดส่วนตั้งแต่ร้อยละ 10-30 และมีเพดานการร่วมจ่ายแต่ละครั้ง

ระบบการดูแลระยะยาว (Long-term Care Insurance)

- เน้นการกระจายอำนาจ ในระบบการดูแลระยะยาว โดยกระจายอำนาจไปยัง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นของญี่ปุ่น เทศบาล/สำนักงานเขต โดยได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือด้านงบประมาณจากรัฐบาลและจังหวัด เพื่อให้การดูแลและบริการแก่ผู้สูงอายุเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว
- เน้นการจัดบริการต่างๆ เพื่อส่งเสริมการป้องกันสุขภาพ (Preventive Services) มากกว่าเน้นการรักษา โดยองค์การปกครองท้องถิ่นจัดบริการสาธารณะต่างๆ เพื่อผู้สูงอายุ อาทิ การจัดศูนย์นันทนาการให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชน การบริการรักษาพยาบาลด้วยการออกไปให้บริการ ณ ที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ การมีบริการช่วยเหลือในการดำรงชีวิตแก่ผู้สูงอายุที่อาศัยในบ้านตามลำพัง เป็นต้น

ด้านสังคม

นโยบายส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

มาตรการเกี่ยวข้องที่สำคัญ ได้แก่กฎหมายพื้นฐานว่าด้วยมาตรการสำหรับสังคมผู้สูงอายุ (Basic Law on Measures for the Aged Society) ค.ศ. 1995 เพื่อสร้างสังคมที่เอื้ออำนวยในการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ โดยเป็นสังคมที่มีความยุติธรรมและมีพลังอันให้หลักประกันแก่ผู้สูงอายุได้มีโอกาสในการเข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคมหรืองานที่หลากหลายตลอดชีวิต และเน้นการพัฒนาให้เป็นสังคมที่ประชาชนได้รับการยอมรับว่าผู้สูงอายุเป็นสมาชิกของชุมชน และเป็นบุคลากรที่มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อชุมชนตลอดอายุขัย

การเพิ่มบทบาทชุมชน

- *สร้างระบบการดูแลโดยชุมชนแบบองค์รวม* เพื่อให้ผู้สูงอายุยังคงสามารถดำรงชีวิตอยู่ในท้องถิ่นอย่างมีคุณภาพ โดยเพิ่มบทบาทในเรื่องการดูแลผู้สูงอายุ สนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นดูแลผู้สูงอายุในหลายๆ ด้าน

¹¹ เพราะใช้งบประมาณเพียงร้อยละ 9.5 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศเบื้องต้น (GDP)

- กระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นมีความตื่นตัว จัดตั้งโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม สนับสนุนชุมชนท้องถิ่น เพิ่มบทบาทของผู้สูงอายุในชุมชน กระตุ้นการทำหน้าที่ของชุมชนและท้องถิ่น เช่น การสนับสนุนกันและกัน

มาตรการเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุและปรับปรุงแนวทางที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ เพื่อให้การดูแลมีความเฉพาะเจาะจงกับสภาพการณ์ที่หลากหลายที่ผู้สูงอายุแต่ละคนเผชิญอยู่ โดยไม่สามารถปฏิบัติต่อผู้สูงอายุในแบบเหมารวมด้วยแบบแผนเดียวกันทั้งหมด ทั้งในทางกายภาพและการช่วยเหลือด้านการเงิน

การเน้นนโยบายดูแลผู้สูงอายุในลักษณะการป้องกันและการเตรียมการ (Prevention and Preparation) โดยไม่รอจัดการเมื่อเกิดปัญหาหรือเข้าสู่วัยชราแล้ว แต่มีการเตรียมการ เตรียมความพร้อม และวางแผนดูแลตั้งแต่ประชาชนอยู่ในวัยทำงานเพื่อให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ในมิติต่างๆ ทั้งด้านการเงิน ด้านสุขภาพ การเรียนรู้ การเข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคม

นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังสนับสนุนการวิจัยเพื่อใช้ประโยชน์ของเทคโนโลยีในการบริการทางการแพทย์ สวัสดิการ ข้อมูล และการสื่อสาร เพื่อการดูแลผู้สูงอายุ

สหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาจัดเป็นประเทศรัฐสวัสดิการในแนวเสรีนิยมประชาธิปไตย แต่รัฐบาลกลาง (Federal Government) จะมีบทบาทอย่างจำกัดในการจัดบริการสวัสดิการสังคม เพราะเน้นกลไกตลาดในระบบเศรษฐกิจ และสวัสดิการสังคมเอกชน ในกรณีผู้สูงอายุนั้นสหรัฐอเมริกามีมาตรการที่ให้ความสนใจต่อการจัดบริการสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุหลายประการ กล่าวคือ

1) *นโยบายคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุระดับชาติ* รัฐบาลกลางสหรัฐฯ ได้ออกนโยบายและกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุ โดยกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุที่สำคัญของสหรัฐอเมริกา ได้แก่ กฎหมายเพื่อผู้สูงอายุชาวอเมริกัน (The Older American Act หรือ OAA) ซึ่งถือเป็นกฎหมายที่สำคัญที่สุด ที่ตราขึ้นในปี ค.ศ. 1992 เพื่อมารองรับความต้องการของผู้สูงอายุในสหรัฐอเมริกาซึ่งมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้น โดยมีการกำหนดสิทธิที่จะได้รับบริการต่างๆ สำหรับผู้สูงอายุและครอบครัว โดยเป็นกฎหมายที่ใช้กำกับดูแลการจัดสรรงบประมาณ จากรัฐบาลกลางให้กับรัฐบาลมลรัฐ สำหรับการวางแผนชุมชนและโครงการการให้บริการแก่ผู้สูงอายุ โดยมีโครงการที่จัดขึ้นมาเพื่อให้บริการสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุ อาทิ โครงการบริการจ้างงานผู้อาวุโสในชุมชน (The Senior Community Service Employment Program) รวมไปถึงการจัดสรรงบประมาณสำหรับการทำโครงการวิจัยและโครงการฝึกอบรมสำหรับผู้สูงอายุสำหรับประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป

กฎหมายเพื่อผู้สูงอายุชาวอเมริกัน (OAA) ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมตามโครงการพิทักษ์สิทธิของผู้สูงอายุผ่านทางเครือข่ายองค์กรเพื่อผู้สูงอายุแห่งรัฐ (State and Territorial Units on Ageing: SUAs) และองค์กรเพื่อผู้ยากไร้ มีการติดตามผลการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุซึ่งส่วนใหญ่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยมีการดำเนินการผ่านโครงการหลัก 4 โครงการ ดังนี้

1. โครงการผู้ตรวจการที่ให้การดูแลในระยะยาว
2. โครงการป้องกันการถูกละเมิดทอดทิ้งและใช้ผู้สูงอายุแสวงหาประโยชน์
3. โครงการสิทธิของผู้สูงอายุ พัฒนาให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแห่งรัฐ และการขยายหลักประกันและสิทธิประโยชน์
4. โครงการให้คำปรึกษาและให้การช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุที่อยู่อาศัยลำพัง

ทั้งนี้ นโยบายคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุระดับชาติ ได้มีการปรับปรุงครั้งใหญ่ใน ค.ศ. 2000 ผ่านทางการแก้ไขกฎหมายเพื่อผู้สูงอายุชาวอเมริกัน (OAA) และได้มีการบรรจุโครงการใหม่ที่สำคัญ คือ โครงการสนับสนุนการดูแลจากครอบครัวแห่งชาติ (The National Family Caregiver Support) ซึ่งเป็นโครงการที่ให้บริการแก่สมาชิกของครอบครัวผู้สูงอายุซึ่งมีข้อจำกัดในการดูแลรักษาผู้สูงอายุ/ผู้พิการในครอบครัวของตน โดยใน ค.ศ. 2001 โครงการดังกล่าวได้รับงบประมาณจากรัฐบาลเป็นจำนวน 125 ล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ เพื่อเป็นเงินสนับสนุนค่าใช้จ่ายให้กับศูนย์บริการผู้สูงอายุ/ผู้พิการในระดับมลรัฐ โดยศูนย์ให้บริการระดับชุมชนดังกล่าวจะนำงบประมาณที่ได้รับไปจัดโครงการตามความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชน อาทิ การจัดหาข้อมูลและความช่วยเหลือแก่ผู้ให้การดูแลผู้สูงอายุซึ่งขอรับบริการ การให้คำปรึกษาและกิจกรรม และมีหน่วยงานระดับรัฐบาลกลางที่ดูแลเรื่องผู้สูงอายุโดยตรง คือ สำนักงานบริการผู้สูงอายุ (Administration on Aging) ที่อยู่ภายใต้กระทรวงสาธารณสุขและบริการเกี่ยวกับมนุษย์ (Department of Health and Human Services) หน่วยงานดังกล่าวจะเป็นศูนย์กลางที่สนับสนุนองค์กรต่างๆ ที่ให้บริการแก่ผู้สูงอายุทราบถึงบริการในระดับรัฐบาลกลางและระดับชุมชน (Adams, 2002)

2) *โครงการประกันรายได้เสริมเพื่อความมั่นคงทางรายได้ของผู้สูงอายุ (The Supplemental Security Income: SSI)* โดยทั่วไปผู้ที่เกษียณจากการทำงานในสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นสมาชิกกองทุนประกันสังคม (Social Security Fund) จะได้รับเงินบำนาญจากการทำงาน (Pensions) เพื่อใช้จ่ายหลังเกษียณ และผู้สูงอายุซึ่งมีอายุ 65 ปีขึ้นไป ยังได้รับสิทธิประโยชน์ประกันสังคมที่เป็นบำนาญชราภาพสำหรับยังชีพเป็นรายเดือน (Old-Age Survivors Insurance) โดยบุคคลผู้นั้นต้องทำงานและเป็นสมาชิกกองทุนประกันสังคมมาแล้วอย่างน้อย 10 ปี ขึ้น

ไป อย่างไรก็ตามผู้สูงอายุและผู้พิการที่มีรายได้น้อยมีปัญหาว่าเงินบำนาญไม่เพียงพอต่อการจ่ายค่ารักษาพยาบาล และการดำรงชีวิต รัฐบาลกลางของสหรัฐจึงได้มีการดำเนินการโครงการประกันรายได้เสริมเพื่อความมั่นคงทางรายได้ของผู้สูงอายุ (SSI) ขึ้นในปี ค.ศ. 1974 (Dixon and Scheurell, 1999)

โครงการ SSI นี้ เป็นโครงการเพื่อจ่ายเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุและผู้พิการตามอัตราที่แต่ละมลรัฐกำหนด โดยจ่ายให้กับผู้สูงอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไปรวมถึงผู้พิการด้วย โครงการดังกล่าวมีงบประมาณจากรายได้ทั่วไปของรัฐบาล มิใช่จากกองทุนประกันสังคม โดยผู้สูงอายุซึ่งไม่มีสิทธิได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายประกันสังคมจะมีสิทธิตามโครงการนี้ รวมทั้งอาจได้รับสิทธิประโยชน์จากการประกันสังคมและโครงการนี้ด้วยเช่นกัน หากมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งโครงการนี้ นอกจากจะคุ้มครองการรักษาพยาบาลสำหรับผู้สูงอายุแล้ว ยังมีการให้ทุนสนับสนุนสำหรับการวิจัยและพัฒนาในโครงการต่างๆ จากมหาวิทยาลัยของรัฐที่ดำเนินการวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ยังมีโครงการจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุ (Senior Programs) ซึ่งเป็นบริการที่จัดให้โดยหน่วยราชการในระดับท้องถิ่นโดยอยู่ภายใต้แผนกการสันทนาการ (Recreation Department) ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นของแต่ละชุมชน (County) โดยงบประมาณการจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุดังกล่าว ได้มาจากเงินงบประมาณที่รัฐบาลกลางจัดสรรให้กับมลรัฐและเงินงบประมาณของมลรัฐและท้องถิ่น ที่เก็บจากภาษีโรงเรือน (Property Taxes) และภาษีชุมชน (Community Taxes) ของท้องถิ่นนั้นๆ

3) นโยบายและโครงการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการผู้สูงอายุในระดับมลรัฐ (States) นอกจากการดำเนินงานเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุโดยตรงจากรัฐบาลกลางแล้ว ในแต่ละมลรัฐ รัฐบาลแห่งรัฐ (State Government) ยังมีการออกนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการผู้สูงอายุในระดับมลรัฐ โดยโครงการที่สำคัญที่มีการนำมาใช้ในหลายมลรัฐ อาทิ

- นโยบายการห้ามเลือกปฏิบัติโดยนำประเด็นเรื่องการเป็นผู้สูงอายุมาพิจารณาในการจ้างงาน (Age Discrimination on the Job)
- โครงการหลักประกันด้านสุขภาพถ้วนหน้าสำหรับผู้สูงอายุและการได้รับผลประโยชน์ด้านสุขภาพและการดูแลระยะยาว (Health and Long-Term Care Benefits) ซึ่งจะเป็นการได้รับสิทธิในการดูแลด้านการแพทย์ (Medicare) ผ่าน 3 รูปแบบ ได้แก่ 1. การบริการด้านการแพทย์ (Medical Aid) 2. การได้รับเงินประกันด้านการแพทย์ (Medical Insurance) และ 3. การได้รับค่าใช้จ่ายเพื่อการดูแลระยะยาว (Paying for Long-Term Care)
- โครงการทางเลือกด้านที่อยู่อาศัยและการดูแลระยะยาว (Housing and Long-Term Care Options) แบ่งเป็น 4 ลักษณะ ได้แก่ 1. การให้เงินช่วยเหลือเพื่อการปรับปรุงที่อยู่อาศัย (Housing Assistance) 2. การให้บริการดูแลช่วยเหลือที่บ้าน (Home Helpers); 3. การพักอาศัยในบ้านที่มีบริการดูแลรักษา

(Nursing-Home Care) และ 4. การเข้าพักอาศัยในชุมชนสำหรับผู้เกษียณอายุ (Resident in Retirement Community)

- โครงการอื่นๆ เพื่อบริการผู้สูงอายุ เช่น บริการให้คำปรึกษาเพื่อวางแผนการเกษียณอายุ (Career and Retirement Counseling) การให้บริการตรวจเยี่ยมระยะยาว (Long-term Care Ombudsman Services) การลดราคาแก่ผู้สูงอายุ (Special Discounts Available to Seniors) เป็นต้น ซึ่งโครงการบริการที่เป็นพิเศษเช่นนี้ขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐบาลในแต่ละมลรัฐ

3.3 การพัฒนาศักยภาพคนไทยทุกช่วงวัย

3.3.1 เด็กปฐมวัย (ในครรภ์ – ก่อน 6 ปี)

เด็กปฐมวัยหมายถึง เด็กตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงอายุ 5 ปี 11 เดือน 29 วัน หรืออายุต่ำกว่า 6 ปี

เด็กปฐมวัยยังแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มอายุ

- กลุ่มอายุต่ำกว่า 3 ปี
- กลุ่มอายุ 3-5 ปี

ประเด็นปัญหาและความท้าทาย

ประการแรก เด็กปฐมวัยมีพัฒนาไม่สมวัย และพัฒนาการล่าช้า

ประเด็นปัญหาวิกฤตของเด็กปฐมวัยคือ มีปัญหาพัฒนาการไม่สมวัยจากประชากรที่มีบุตรลดลง ส่งผลให้จำนวนเด็กปฐมวัยมีจำนวนลดลงอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ เด็กปฐมวัยยังมีพัฒนาการล่าช้า โดยพัฒนาการที่ล่าช้าสุด คือ พัฒนาการด้านภาษา ส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากครอบครัวไม่มีความรู้และไม่มีเวลาเลี้ยงดู

พัฒนาการของเด็ก

สำนักงานสถิติแห่งชาติและยูนิเซฟ (2559) สะท้อนข้อมูลเรื่องพัฒนาการของเด็กที่สำคัญ เช่น ร้อยละ 84.7 ของเด็กอายุ 36-59 เดือนได้เข้าเรียนในหลักสูตรปฐมวัย เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปีที่มีหนังสือสำหรับเด็กอย่างน้อย 3 เล่มมีร้อยละ 41.2 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาดัชนีพัฒนาการของเด็กปฐมวัย พบว่า มีร้อยละ 91.1 ของเด็กอายุ 36-59 ซึ่งมีพัฒนาการอย่างน้อย 3 ใน 4 เป็นไปตามเกณฑ์ (พัฒนาการ 4 ด้าน คือ การอ่านออกและการรู้จักตัวเลข ด้านกายภาพ ด้านสังคมและอารมณ์ และด้านการเรียนรู้)

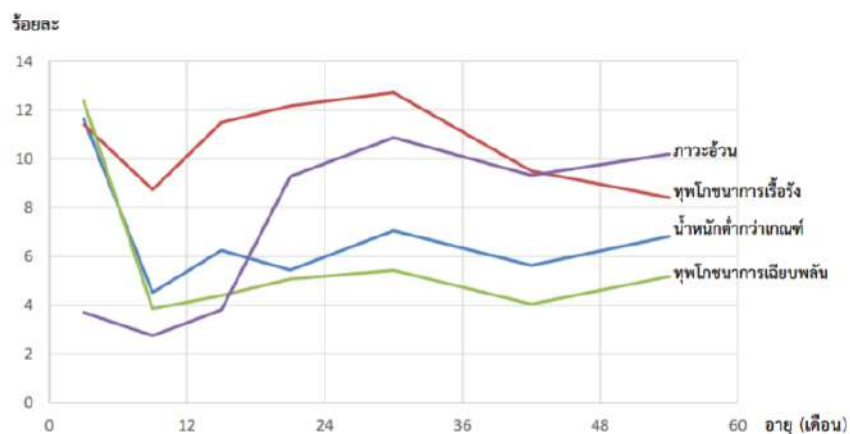
ทั้งนี้การสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติและยูนิเซฟ (2559) พบว่า เด็กขาดการดูแลที่เหมาะสมในช่วง สัปดาห์ก่อนการสัมภาษณ์ เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 6.1 จาก ร้อยละ 5 ที่มีการสำรวจในปี พ.ศ. 2555 โดยเฉพาะเด็ก ในครัวเรือนที่ยากจนมาก พบว่าสัดส่วนสูงกว่าค่าเฉลี่ย

ตัวชี้วัด	คำอธิบาย	ค่าของตัวชี้วัด
การเข้าเรียนในหลักสูตรปฐมวัย	ร้อยละของเด็กอายุ 36-59 เดือนที่กำลังเรียนในหลักสูตร ปฐมวัย รวม ก) เด็กหญิง ข) เด็กชาย	84.7 85.1 84.2
การสร้างเสริมการเรียนรู้	ร้อยละของเด็กอายุ 36-59 เดือนที่ผู้ใหญ่ในครัวเรือนมีส่วน ร่วมในการทำกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างน้อย 4 กิจกรรม ในช่วง 3 วันที่ผ่านมา	92.7
การสร้างเสริมการเรียนรู้ของพ่อ	ร้อยละของเด็กอายุ 36-59 เดือนที่พ่อผู้ให้กำเนิดร่วมในการ ทำกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างน้อย 4 กิจกรรมในช่วง 3 วันที่ผ่านมา	34.0
การสร้างเสริมการเรียนรู้ของแม่	ร้อยละของเด็กอายุ 36-59 เดือนที่แม่ผู้ให้กำเนิดร่วมในการทำ กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างน้อย 4 กิจกรรมในช่วง 3 วันที่ผ่านมา	62.8
การมีหนังสือสำหรับเด็ก	ร้อยละของเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปีที่มีหนังสือสำหรับเด็กอย่าง น้อย 3 เล่ม	41.2
การมีของเล่น	ร้อยละของเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปีที่มีของเล่นอย่างน้อย 2 ประเภท	75.6
การดูแลที่ไม่เพียงพอ	ร้อยละของเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปีที่ถูกปล่อยให้อยู่ตามลำพังหรือ อยู่ภายใต้การดูแลของเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 10 ปีมากกว่า 1 ชั่วโมง อย่างน้อย 1 ครั้ง ในช่วงสัปดาห์ที่ผ่านมา	6.1
ดัชนีพัฒนาการของเด็กปฐมวัย	ร้อยละของเด็กอายุ 36-59 ซึ่งมีพัฒนาการอย่างน้อย 3 ใน 4 เป็นไปตามเกณฑ์ (พัฒนาการ 4 ด้าน คือ การอ่านออกและ การรู้จักตัวเลข ด้านกายภาพ ด้านสังคมและอารมณ์ และด้าน การเรียนรู้)	91.1

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติและยูนิเซฟ (2559)

ช่วงวัย 0-3 ปี สมอจะมีพัฒนาการสูงสุดและส่งผลต่อระดับสติปัญญา บุคลิกภาพ และความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งการเลี้ยงดูด้วยนมแม่จะเสริมสร้างพัฒนาการของสมองได้ร้อยละ 20-30 แต่จากข้อมูลการสำรวจสำนักงานสถิติแห่งชาติและยูนิเซฟ (2559) พบว่า การให้ลูกกินนมแม่ภายในชั่วโมงแรกหลังคลอด¹²มีร้อยละ 39.9 เด็กอายุต่ำกว่า 6 เดือนที่กินนมแม่อย่างเดียวมีร้อยละ 23.1 เท่านั้น

ภาพที่ 3.2: เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี ที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ภาวะทุพโภชนาการเรื้อรัง ภาวะทุพโภชนาการเฉียบพลัน (ปานกลางและรุนแรง) ภาวะอ้วน ในประเทศไทย พ.ศ. 2558-2559

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติและยูนิเซฟ (2559)

สถานการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และการให้อาหารทารกและเด็กเล็ก

องค์การอนามัยโลก/ยูนิเซฟ กำหนดข้อแนะนำ ในการเลี้ยงลูก ดังนี้

- เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวในช่วง 6 เดือนแรกหลังคลอด
- ให้ลูกกินนมแม่ต่อไปเป็นเวลา 2 ปี หรือมากกว่า
- ให้อาหารเสริมที่ปลอดภัย เหมาะสมและเพียงพอเมื่ออายุ 6 เดือน
- ให้อาหารเสริมแก่ทารกอายุ 6-8 เดือน วันละ 2 ครั้ง และทารกอายุ 9-11 เดือน วันละ 3 ครั้ง (4 ครั้งสำหรับเด็กที่ไม่ได้กินนมแม่)

¹² วัดจากร้อยละของผู้หญิงอายุ 15-49 ปีที่คลอดบุตรในช่วง 2 ปีก่อนการสำรวจ ที่ให้ลูกกินนมแม่ภายในชั่วโมงแรกหลังคลอด

จากข้อมูลการสำรวจ สำนักงานสถิติแห่งชาติและยูนิเซฟ (2559) พบว่า

- เด็กที่กินนมแม่ภายในชั่วโมงแรกหลังคลอดมีเพียงร้อยละ 39.9
- เด็กอายุต่ำกว่า 6 เดือน ที่กินนมแม่เพียงอย่างเดียวมีน้อยมาก คือ ประมาณร้อยละ 23.1
- การให้นมแม่ที่เหมาะสมกับอายุเด็ก 0-23 เดือนมีเพียงร้อยละ 28
- การได้รับอาหาร อย่างน้อยอยู่ในระดับต่ำสุดที่ยอมรับได้ พบว่า กลุ่มเด็กอายุ 6-23 เดือนที่กินนมแม่ ซึ่งจำนวนมื้ออาหารและจำนวนประเภทของอาหารที่ได้รับเป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำที่ควรได้รับในระหว่างวันที่ผ่านมา มีร้อยละ 49.6 ขณะที่ เด็กอายุ 6-23 เดือน ที่ไม่ได้กินนมแม่ ซึ่งได้รับนมอย่างน้อย 2 ครั้ง และจำนวนประเภทของอาหารที่ได้รับเป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำที่ควรได้รับในระหว่างวันที่ผ่านมา มีร้อยละ 58.5

ผลสำรวจ สำนักงานสถิติแห่งชาติและยูนิเซฟ (2559) พบว่า มีร้อยละ 22.7 ของเด็ก 0-17 ปี ไม่ได้อยู่กับพ่อและแม่ผู้ให้กำเนิด

ประการที่สอง ปัญหาภาวะโภชนาการ

สำนักงานสถิติแห่งชาติและยูนิเซฟ (2559) พบว่า เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี มีภาวะทุพโภชนาการในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปีมีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานระดับปานกลางและรุนแรงมีร้อยละ 6.7 และต่ำกว่าเกณฑ์ระดับรุนแรงร้อยละ 1.5
- เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปีมีภาวะทุพโภชนาการเรื้อรัง ระดับปานกลางและรุนแรงมีร้อยละ 10.5 และต่ำกว่าเกณฑ์ระดับรุนแรงร้อยละ 2.6
- เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปีมีภาวะทุพโภชนาการเฉียบพลัน ระดับปานกลางและรุนแรงมีร้อยละ 5.4 และต่ำกว่าเกณฑ์ระดับรุนแรงร้อยละ 1.4
- ประมาณร้อยละ 8.2 ของเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปีมีภาวะอ้วน

ผลสำรวจปี 2555 พบว่า เด็กที่อยู่ในครัวเรือนที่ยากจนมาก มีภาวะเตี้ยแคระแกร็นและน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานสูงกว่าเด็กที่อยู่ในครัวเรือนที่ร่ำรวยมาก เด็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้มีภาวะทุพโภชนาการเรื้อรัง น้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานและเตี้ยในสัดส่วนที่สูงกว่าภาคอื่น เด็กที่แม่ไม่มีการศึกษามีภาวะน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 14 และมีภาวะเตี้ยแคระแกร็นร้อยละ 34 เด็กอายุต่ำกว่า 6 เดือน มีภาวะ

ทพโภชนาการสูงกว่าเด็กในกลุ่มอายุอื่นโดยเป็นเด็กที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ร้อยละ 18 มีภาวะเตี้ยร้อยละ 19 และมีภาวะผอมร้อยละ 16

ประการที่สาม ปัญหาเรื่องคุณภาพการศึกษาปฐมวัย

เด็กอายุ 3-5 ปี เด็กกลุ่มนี้มีโอกาสเข้ารับบริการในรูปแบบที่หลากหลายซึ่งจัดโดยหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยร้อยละ 99 ของเด็กกลุ่มนี้เข้ารับบริการในโรงเรียนอนุบาลทั้งภาครัฐและภาคเอกชน อย่างไรก็ตาม การศึกษาปฐมวัยไม่ใช่การศึกษาภาคบังคับ เด็กทุกคนไม่จำเป็นต้องเข้ารับบริการจากสถานศึกษาหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย แต่นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กปฐมวัย มีเป้าหมายที่จะให้เด็กปฐมวัยได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2556)

เด็กช่วงอายุ 3-5 ปีที่ต้องเริ่มพัฒนาทักษะการอยู่ในสังคม พบว่า กว่าร้อยละ 76.3 จะอยู่ในสถานศึกษาที่มีปัญหาด้านคุณภาพมาตรฐาน โดยปัจจุบันมีมาตรฐานที่หลากหลายทั้งกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งผลต่อรูปแบบการจัดการเรียนการสอนและครูที่จะมีผลต่อพัฒนาการที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงของเด็กปฐมวัย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

ความพร้อมในการเข้าเรียน

ร้อยละ 84 ของเด็กอายุ 36-59 เดือน กำลังเรียนในระดับก่อนวัยเรียน ความแตกต่างปรากฏชัดเจนระหว่างเด็กที่แม่มีการศึกษาในระดับที่ต่างกัน โดยพบว่าเด็กที่แม่ไม่มีการศึกษาเข้าเรียนร้อยละ 75 และเพิ่มขึ้นตามระดับการศึกษาที่เพิ่มขึ้น และสูงสุดสำหรับแม่มีการศึกษาระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา (ร้อยละ 87) สัดส่วนของการเข้าเรียนในระดับก่อนวัยเรียนของเด็กที่อยู่นอกเขตเทศบาล (ร้อยละ 87) สูงกว่าเด็กที่อยู่ในเขตเทศบาล (ร้อยละ 80) สัดส่วนเด็กที่เรียนก่อนวัยเรียนอายุ 36-47 เดือนน้อยกว่าเด็ก 48-59 เดือน (ร้อยละ 75 และ 93 ตามลำดับ)

การลงทุนการศึกษาปฐมวัยต่ำกว่าการศึกษาระดับอื่น

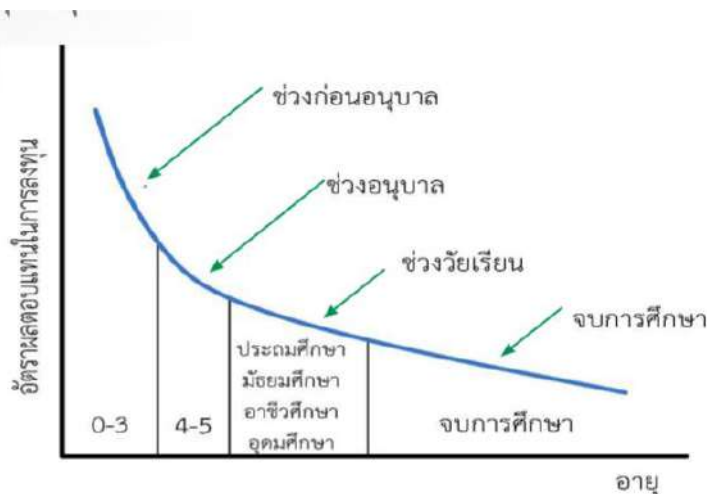
ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ความเหลื่อมล้ำระหว่างค่าจ้างของผู้ที่จบมหาวิทยาลัยและผู้ที่ไม่จบ เป็นผลมาจากการที่แต่ละบุคคลมีทุนมนุษย์(human capital) ที่แตกต่างกัน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเกิดจากผลการลงทุนเพื่อสร้างทุนมนุษย์ที่แตกต่างกัน

งานวิจัยของ Cunha and Heckman (2007) และ Heckman(2008) ที่ชี้ว่า “กว่าครึ่งหนึ่งของความเหลื่อมล้ำในสังคมอเมริกันเป็นผลมาจากปัจจัยที่เกิดขึ้นก่อนอายุ 18 ปี” ยิ่งไปกว่านั้น Heckman (2008) ยังได้

สรุปหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวกับการลงทุนในการพัฒนาทุนมนุษย์ไว้อย่างน่าสนใจว่า “การลงทุนในเด็กที่มีอายุน้อยกว่าจะนำไปสู่อัตราผลตอบแทนที่สูงกว่า”

การพัฒนาเด็กในช่วงปฐมวัย สามารถเพิ่มประสิทธิภาพด้านการผลิตและการสร้างความเสมอภาคด้านเศรษฐกิจและสังคมควบคู่กันได้ ทั้งยังเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างทุนมนุษย์ ให้กับประชากรของประเทศ ซึ่งมีส่วนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพด้านการผลิตของสังคม ลดต้นทุนที่เกิดจากการก่ออาชญากรรมและการติดยาเสพติด นอกจากนี้การพัฒนาเด็กในช่วงปฐมวัยยังช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ในแง่ที่ช่วยลดความแตกต่างด้านทุนมนุษย์นับตั้งแต่จุดเริ่มต้นของชีวิต ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมที่พบเห็นอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้น หากต้องการลดความเหลื่อมล้ำด้านทุนมนุษย์ควรต้องลงทุนในช่วงปฐมวัยมากที่สุดและลดลงตามอายุ และค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาต่อหัวโดยเฉพาะของภาครัฐควรมีทิศทางที่คล้ายคลึงกับกราฟ นั่นคือ ค่าใช้จ่ายต่อหัวควรจะสูงที่สุดในวัยที่เด็กที่สุดและต่ำที่สุดในวัยที่อายุมากที่สุด เมื่อพิจารณาการลงทุนของประเทศไทยในแต่ละระดับการศึกษา กลับพบว่ารายจ่ายด้านการศึกษาภาครัฐในระดับปฐมวัยน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับระดับการศึกษาอื่นๆ งานวิจัยของ ชัยยุทธ์ ปัญญาสวัสดิ์สุทธิ์และคณะ (2556) ซึ่งวิเคราะห์สถิติเงินทอง (2560) ได้ชี้ว่า การจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสมจึงต้องเรียงลำดับความสำคัญกันใหม่ โดยเพิ่มงบประมาณต่อหัวในระดับปฐมวัยและพิจารณาลดงบประมาณต่อหัวในส่วนอื่นลง เช่น ระดับมหาวิทยาลัย

ภาพที่ 3.3: อัตราผลตอบแทนของการลงทุนด้านการศึกษาในแต่ละระดับอายุ

ที่มา : Heckman(2008 อ้างในวีระชาติ กิเลนทอง (2560)

ช่วงปฐมวัยเป็นช่วงที่มีพัฒนาการด้านสมองและการเรียนรู้เป็นไปอย่างรวดเร็วที่สุด เนื่องจากโอกาสแห่งการเรียนรู้และอัตราการเรียนรู้สูงสุดอยู่ในช่วงวัยเด็ก การเติบโต และพัฒนาการของสมองเป็นรากฐานของการเรียนรู้และเริ่มตั้งแต่ทารกอยู่ในครรภ์มารดา ช่วง 3-6 เดือนในครรภ์นั้นเป็นช่วงที่มีการสร้างเซลล์สมองสูงสุด การเติบโตของสมองสูงสุดในช่วง 0- 6 ปีเป็นการเติบโตทางสมองทำให้สมองเด็กมีขนาดร้อยละ 90-95 และยังคงเติบโตไปจนถึงอายุ 20-25 ปี

Heckman นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบล เคยระบุว่า “การลงทุนพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นการลงทุนที่คุ้มค่า ให้ผลตอบแทนแก่สังคมที่ดีที่สุดในระยะยาว โดยให้ผลตอบแทนกลับคืนมาในอนาคต 7-10 เท่า”

ประเด็นท้าทายการพัฒนาศักยภาพเด็กปฐมวัย

- **การเสริมสร้างสุขภาพของแม่และเด็กปฐมวัย เพื่อเตรียมความพร้อมในการผลิตคนไทยที่มีศักยภาพตั้งแต่รากฐาน**

เนื่องจากช่วงปฐมวัยเป็นช่วงวัยที่มีความสำคัญมาก และเป็นช่วงวัยที่ต้องการการปลูกฝัง บ่มเพาะเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นรากฐานแห่งชีวิตที่สำคัญ

- **นโยบายสนับสนุนครอบครัว**

ภายใต้โครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลงไป สัดส่วนผู้สูงอายุสูงขึ้น คนไทยมีลูกน้อยลง เนื่องจากความกังวลเรื่องการดูแลบุตรไปพร้อมๆ กับการทำงาน ดังนั้น ความท้าทายของไทย คือ เรื่องการกำหนดนโยบายสนับสนุนครอบครัว เนื่องจากครอบครัวเป็นหน่วยที่มีบทบาทต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามนโยบายด้านนี้ของประเทศไทยยังมีจำกัด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องพิจารณาออกนโยบายเพื่อมีการสนับสนุนการพัฒนาาระหว่างช่วงวัย อาทิ นโยบายสนับสนุนการทำงานและการปรับสมดุลชีวิตครอบครัว นโยบายสนับสนุนเรื่อง การสร้างสมดุลระหว่างการทำงานและการดูแลบุตร ให้เงินอุดหนุนเพื่อสร้างสถานรับเลี้ยงเด็กภายในสถานที่ประกอบธุรกิจและการสนับสนุน

ปัจจัยหลักและปัจจัยสนับสนุนการพัฒนา

ปัจจัยหลัก

- ครอบครัว ทั้งในเรื่องทัศนคติ ความรู้ที่จำเป็นในการดูแลและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย
- สถานประกอบการดูแลเด็กปฐมวัยที่มีคุณภาพและมาตรฐาน

ปัจจัยสนับสนุน

- การจักระบบข้อมูลและตัวชี้วัด การบริหารจัดการ การติดตาม ประเมินผล
- การปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบ ที่เกี่ยวกับเด็กปฐมวัย ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการมีส่วน
- การศึกษา การวิจัยและการเพิ่มองค์ความรู้ และการเผยแพร่องค์ความรู้ เพื่อให้เกิดการวิจัย องค์ความรู้และนวัตกรรมในการพัฒนางานปฐมวัย
- กลไก การบริหารจัดการ การติดตามงานและประเมินผล และการสร้างเครือข่ายการประสานงานการทำงานร่วมกัน

3.3.2 วัยเรียน วัยรุ่น นักศึกษา (5-21 ปี)

ในกลุ่มวัยเรียน วัยรุ่นนักศึกษา เรื่องการศึกษาถือเป็นปัจจัยพื้นฐานทางสังคมที่สำคัญต่อการพัฒนาทุนมนุษย์ของไทย อย่างไรก็ตาม การศึกษาในปัจจุบันยังคงประสบปัญหาเรื่องคุณภาพที่ยังไม่ครอบคลุม โอกาสทางการศึกษา และประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ส่งผลให้เด็กเยาวชนของไทยได้รับผลกระทบ

การประเมินสภาวะการณ์ของการศึกษาไทยในปัจจุบันและเปรียบเทียบกับต่างประเทศในส่วนนี้เป็นการประเมินเพื่อให้เห็นภาพรวมของขีดความสามารถและความท้าทายของระบบการศึกษาไทย โดยสังเคราะห์ข้อมูลถึงตัวชี้วัดที่สำคัญจากแหล่งต่าง ๆ เช่น UNESCO OECD งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษาของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เป็นต้น¹³

¹³ สาระสำคัญของสภาวะการณ์ของการศึกษาไทยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่

ประเด็นด้านโอกาสทางการศึกษา ซึ่งครอบคลุมเรื่องการเข้าถึง (Access) และความเท่าเทียม (Equity) โดยดัชนีชี้วัดที่สำคัญ ได้แก่ จำนวนปีที่ใช้ในการเรียน อัตราการเข้าเรียน เด็กอยู่นอกโรงเรียน

ประเด็นด้านคุณภาพ โดยดัชนีชี้วัดที่สำคัญ ได้แก่ O-NET, GAT, PAT, PISA, TIMSS ผลการจัดอันดับ (Ranking)

ประสิทธิภาพการจัดการศึกษา โดยดัชนีชี้วัดที่สำคัญ ได้แก่ ดัชนีชี้วัดด้านครูและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ อาทิ อัตราส่วนนักเรียนต่อครู จำนวนชั่วโมงเรียนของนักเรียนต่อปี อัตรารายได้ต่อคน เป็นต้น งบประมาณและค่าใช้จ่ายทางการศึกษา อัตราการเข้าชั้น อัตราการสำเร็จการศึกษา อัตราการเรียนต่อระดับอุดมศึกษา

ความท้าทายของกลุ่มวัยเรียน วัยรุ่น นักศึกษา

ประเด็นด้านกระบวนการศึกษาเรียนรู้ คุณภาพการศึกษา เด็กวัยเรียนของไทยมีผลการเรียนที่ต่ำ และมีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

การศึกษาที่มีคุณภาพนั้นมีผลกระทบต่อผลลัพธ์ (Performance) ของเด็กทั้งในโรงเรียนและเมื่อเด็กวัยเรียน ได้เติบโตจนก้าวเข้าสู่ตลาดแรงงานดังสะท้อนได้จากผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา และผลิตภาพแรงงานตามลำดับ ทั้งนี้ มีผลงานวิจัยของ Hanusek (2011) ที่ชี้ให้เห็นว่าทักษะทางด้านกระบวนการคิดและปัญญา (Cognitive Skills) จะเป็นมีผลต่อระดับรายได้ของบุคคล การกระจายรายได้รวมถึงอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทักษะพื้นฐาน (Basic Skills) และทักษะขั้นสูง (Advanced Skills) ต่างก็มีความสำคัญต่อประเทศที่กำลังพัฒนา การเสริมสร้างให้กำลังคนมีทักษะขั้นสูงมากขึ้นนั้นจะช่วยให้ประเทศสามารถก้าวข้ามกับดักรายได้ประเทศปานกลางได้ ดังนั้น เรื่องของคุณภาพการศึกษา จึงนับเป็นประเด็นที่ท้าทายที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งของระบบการศึกษาไทยในปัจจุบัน

สำหรับดัชนีชี้วัดที่สำคัญด้านคุณภาพการศึกษา ได้แก่

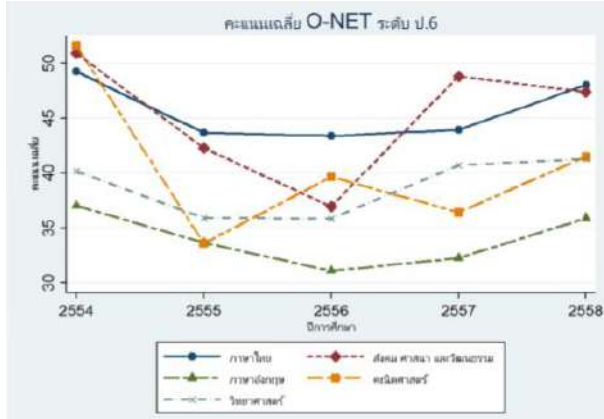
- ผลการทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติของไทย ได้แก่ ผลการทดสอบการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Ordinary National Educational Test หรือ O-NET) ของนักเรียน การทดสอบความถนัดทั่วไป (General Test: GAT) และความถนัดทางวิชาการและวิชาชีพ (Professional and Academic Aptitude Test: PAT)
- ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษานานาชาติ จากการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษานานาชาติ (Programme for International Student Assessment: PISA)
- แนวโน้มการจัดการศึกษาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ (Trends in International Mathematics and Science Study: TIMSS)
- ผลการจัดอันดับ (Ranking) ด้านการศึกษา

เด็กวัยเรียนของไทยมีผลการเรียนที่ต่ำ

การทดสอบทางการศึกษาระดับชาติดของการศึกษาขั้นพื้นฐาน (O-NET) มีทั้งหมด 3 ระดับคือ ระดับ ป.6 ม.3 และ ม.6 โดยแบ่งเป็นทั้งหมด 5 วิชา คือ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สังคมศึกษา (สังคม ศาสนา วัฒนธรรม) ผลการสอบในปี 2554 ถึง 2558 พบว่า ทุกวิชายกเว้นภาษาไทยและสังคมมีแนวโน้ม

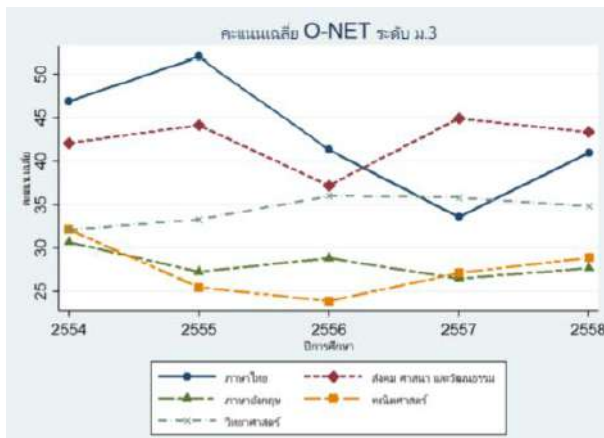
ลดลงอย่างชัดเจน นอกจากนี้พบว่านักเรียนจากครอบครัวที่ยากจน รวมทั้งนักเรียนที่อยู่ในกลุ่มเด็กพิการนั้นมีคะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยมาก¹⁴

ภาพที่ 3.4: คะแนนเฉลี่ย O-NET ระดับ ป. 6

ที่มา: สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (สทศ.)

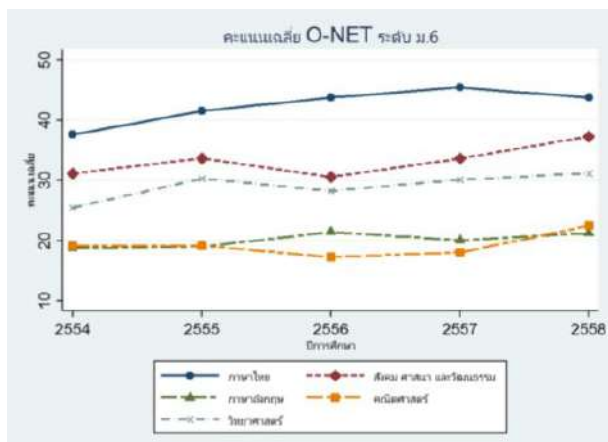
ภาพที่ 3.5: คะแนนเฉลี่ย O-NET ระดับ ม. 3

ที่มา: สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (สทศ.)

¹⁴ NIETS. Annual Report 2014

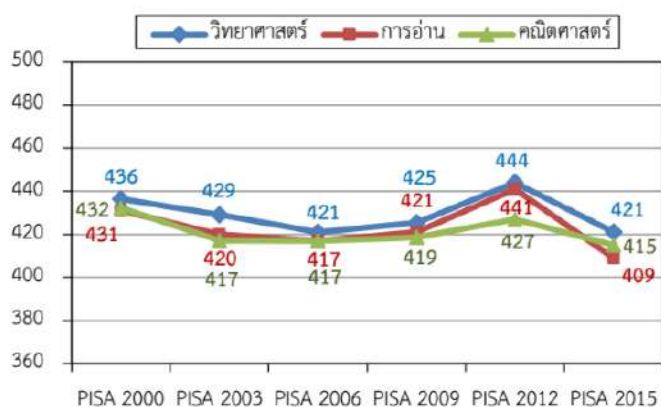
ภาพที่ 3.6: คะแนนเฉลี่ย O-NET ระดับ ม. 6

ที่มา: สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (สทศ.)

คุณภาพการศึกษาของไทยเมื่อเทียบกับต่างประเทศเห็นได้จากการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษานานาชาติ (Programme for International Student Assessment: PISA) ซึ่งเป็นการประเมินที่เน้นความรู้และทักษะที่ต้องใช้ในชีวิตจริง โดยวัดความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับกาเรียนรู้ตลอดชีวิต 3 ด้าน คือ ด้านการอ่าน (Reading) ด้านคณิตศาสตร์ (Mathematics) และด้านวิทยาศาสตร์ (Scientific) ผลการจัดอันดับคะแนน PISA ปี 2015 พบว่า PISA 2015 ของประเทศไทยพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยด้านวิทยาศาสตร์ 421 คะแนน (ค่าเฉลี่ย OECD 493 คะแนน), ด้านการอ่าน 409 คะแนน (ค่าเฉลี่ย OECD 493 คะแนน) และด้านคณิตศาสตร์ 415 คะแนน (ค่าเฉลี่ย OECD 490 คะแนน) และเมื่อพิจารณาคะแนน PISA ตั้งแต่ปี 2000 ถึง 2015 พบว่าคะแนนทั้งสามวิชา มีแนวโน้มลดลง

ภาพที่ 3.7: คะแนนการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษานานาชาติ (Programme for International Student Assessment: PISA)

นอกจากนี้ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในกลุ่มประเทศอาเซียนที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสำหรับการสอบ TOEFL ต่ำที่สุด (74 คะแนนจาก 120 คะแนน) ในปีพ.ศ. 2557 โดยประเทศไทยอยู่ที่อันดับ 48 จากทั้งหมด 63 ประเทศที่เข้าร่วมการทดสอบ EFI และประเทศไทยจัดว่าเป็นประเทศที่อยู่ในกลุ่มที่มีความสามารถในการใช้ภาษาต่ำมาก¹⁵

มีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนไทยในการทดสอบวัดผลการศึกษาตามมาตรฐานนั้นยังคงที่ไม่เปลี่ยนแปลงแม้ว่าจะมีการลงทุนด้านงบประมาณจำนวนมหาศาลเพื่อปฏิรูปการศึกษา สาเหตุประการหนึ่งที่นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยต่ำนั้น คือ ความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เท่าเทียมกันของคุณภาพการจัดการศึกษาในพื้นที่ชนบทเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ในเขตเมือง และผลการศึกษาที่อยู่ในเกณฑ์ต่ำของวัยรุ่นที่เป็นกลุ่มเปราะบางและกลุ่มที่ถูกกีดกัน ดังกรณีตัวอย่าง แม้ว่าประเทศไทยได้เข้าร่วมทดสอบกับ PISA หลายครั้ง อย่างไรก็ตาม ผลการทดสอบยังไม่เป็นที่น่าพอใจนักยกเว้นเพียงบางโรงเรียน เช่น โรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ผลทดสอบของนักเรียนอยู่ในระดับมาตรฐานของโลก สาเหตุส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้คะแนนสอบของเด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันเนื่องมาจากบางคนมีพื้นฐานที่ดี ในขณะที่เด็กบางคนมีพื้นฐานที่ไม่ดีนัก และไม่เอื้อประโยชน์ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา

คะแนนซึ่งได้สะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา จะเห็นได้จากคะแนนของกลุ่มโรงเรียนที่มีความโดดเด่นด้านวิทยาศาสตร์และกลุ่มโรงเรียนสาธิต ที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยทุกวิชาสูงกว่าค่าเฉลี่ยกลาง PISA โดยเฉพาะกลุ่มโรงเรียนที่เน้นวิทยาศาสตร์ ที่มีคะแนนสูงในระดับเดียวกับกลุ่มบนสุด 5 อันดับแรก และมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าสิงคโปร์ (มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดอันดับหนึ่งของ PISA ในทุกวิชา) ทั้งในด้านวิทยาศาสตร์ (567 คะแนน) และด้านการอ่าน (537 คะแนน) ส่วนคะแนนด้านคณิตศาสตร์ (556 คะแนน) ยังเป็นอันดับสองรองจากสิงคโปร์ และในกลุ่มโรงเรียนสาธิตยังมีคะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ย OECD คือด้านวิทยาศาสตร์ 510 คะแนน ด้านการอ่าน 494 คะแนน และด้านคณิตศาสตร์ 503 คะแนน ในขณะที่กลุ่มโรงเรียนอื่น ๆ ยังคงมีคะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ย OECD

ประเด็นด้านโอกาสทางการศึกษา เด็กหลุดออกจากระบบการศึกษา

ปัญหาเด็กนักเรียนต้องออกจากการเรียนกลางคันเคยเป็นปัญหาที่มีความรุนแรงมาก เนื่องจากแนวโน้มของนักเรียนออกกลางคันลดลงมาตลอดจากจำนวนนักเรียนที่ต้องออกกลางคันประมาณแสนคนต่อปี ในช่วงปี พ.ศ. 2548-2552 อย่างไรก็ตามปัจจุบันจำนวนนักเรียนที่ออกกลางคันลดลงอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งในปี พ.ศ.

¹⁵ ETS (2015). Test and Score Data Summary for TOEFL iBT Tests, January 2014 - December 2014 Test Data.

2558 มีนักเรียนที่ต้องลาออกกลางคันเพียงจำนวน 8,814 คน จากจำนวนนักเรียน 6,214,138 คน หรือร้อยละ 0.14

โดยภาพรวมจากสถิติข้อมูลทางการศึกษาที่ผ่านมาในอดีตพบว่าสาเหตุที่ออกกลางคัน ได้แก่ ฐานะยากจน มีปัญหาครอบครัว สมรสแล้ว มีปัญหาในการปรับตัว ต้องคดีถูกจับ เจ็บป่วย/อุบัติเหตุ อพยพตามผู้ปกครอง หาเลี้ยงครอบครัว และกรณีอื่น ๆ อย่างไรก็ตามปัญหาหลักที่ทำให้ต้องลาออกกลางคันไม่ใช่เรื่องฐานะยากจน แต่เป็นเรื่องที่ต้องย้ายตามผู้ปกครอง (บางส่วนไม่ได้หยุดเรียน แต่ย้ายที่เรียน)

แม้ว่าปัจจุบันปัญหาการออกจากการเรียนกลางคันจะลดลงอย่างมาก แต่จากสถิตินักเรียนที่ออกกลางคันพบว่าในแต่ละปีมีเด็กกว่า 5 แสนคนหลุดออกจากระบบโรงเรียนและมีอัตราสะสมในรอบ 10 ปีทำให้มีจำนวนมากถึง 5 ล้านคน ซึ่งสาเหตุหลักที่ทำให้เด็กไทยเหล่านี้ไม่ได้รับการศึกษาคือความยากจน (สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพเยาวชน (สสค.), 2555)

นอกจากนี้ ที่ผ่านมายังข้อจำกัดด้านการเข้าถึงและการขาดความเท่าเทียม และปัญหาเด็กหลุดออกจากระบบการศึกษาก็เป็นปัญหาหนึ่งที่มีความสำคัญ เพราะนอกจากจะส่งผลต่อเนื่องถึงปัญหาสังคมแล้ว ยังทำให้เสียโอกาสการพัฒนาประเทศ เทียบเท่ากับเกิดความสูญเสียเศรษฐกิจและสังคมเทียบเท่ากับ 330,000 ล้านบาท หรือร้อยละ 3 ของ GDP (นิโคลัส เบอร์เนต อดีตรองผู้อำนวยการใหญ่ยูเนสโก, 2557)

เรื่องการเข้าถึงการศึกษายังคงมีความท้าทายที่จะต้องดำเนินการเพื่อให้เด็กทุกคนมีโอกาสได้เข้าเรียนอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเด็กด้อยโอกาส ได้แก่ เด็กในกลุ่มชาติพันธุ์ เด็กที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบทห่างไกล เด็กพิการ เด็กที่ได้รับผลกระทบจากเชื้อไวรัสเอชไอวี เด็กผู้ลี้ภัย เด็กไร้สัญชาติ และเด็กผู้อพยพ กลุ่มชายขอบและกลุ่มต่างๆที่ถูกกีดกันได้รับการศึกษา

ประเด็นด้านประสิทธิภาพการจัดการศึกษาเรียนรู้

สาเหตุของคุณภาพของการศึกษาที่ต่ำลงของประเทศ ไม่ได้เกิดจากปัญหาการขาดทรัพยากรอีกต่อไป ดังที่ข้อมูลชี้ว่าในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา งบประมาณกระทรวงศึกษาธิการเพิ่มขึ้นกว่า 2 เท่า และไม่น้อยกว่าประเทศอื่นในภูมิภาคเอเชีย อีกทั้งเมื่อพิจารณาจากสัดส่วนสัดส่วนของรายจ่ายด้านการศึกษาต่องบประมาณเทียบกับประเทศต่างๆทั่วโลกพบว่า สัดส่วนของรายจ่ายด้านการศึกษาต่องบประมาณของรัฐบาลงบประมาณการศึกษาไทย สูงเป็นอันดับ 18 ของโลก ดังนั้นปัญหาของระบบการศึกษาไทยปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นปัญหาการใช้ทรัพยากรอย่างไม่มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ใช้ทรัพยากรมากแต่ผลสัมฤทธิ์ต่ำ

เมื่อการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาประเทศไทยเทียบกับประเทศอื่น ๆ พบว่า ผลผลิตทางการศึกษา (Education Output) อยู่ในระดับต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศทั่วโลก ที่ใส่ปัจจัยเข้า (input) ในระดับใกล้เคียงกัน ดังตัวอย่างเช่น ระดับผลคะแนน PISA ในวิชาการอ่าน และวิชาคณิตศาสตร์ เมื่อเทียบกับระดับผล

คะแนนของนักเรียนประเทศอื่นที่มีค่าเฉลี่ยงบประมาณด้านการศึกษาในระดับใกล้เคียงกันแล้ว กลับพบว่า ผลคะแนน PISA ในวิชาการอ่าน และวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนไทยได้ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยคะแนนของโลกที่มีระดับงบประมาณด้านการศึกษาต่อ GNI ในระดับเดียวกัน

นอกจากระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของไทยจะต่ำกว่าต่างประเทศที่ใช้งบประมาณจัดสรรเพื่อการศึกษาในสัดส่วนใกล้เคียงกันแล้ว เมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนทั้งประเทศ ทั้งกรณีระดับผล O-NET ม.6 ผลคะแนน TIMSS และผลคะแนน PISA ของนักเรียนไทยในปัจจุบัน เทียบกับอดีตของประเทศไทยเอง ก็พบว่า มีแนวโน้มของผลคะแนนที่เป็นไปในทิศทางที่คะแนนลดลง

ประสิทธิภาพการบริหารการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องคุณภาพการศึกษา ประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง คือ คุณภาพของการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างกันระหว่างโรงเรียนแต่ละขนาด นำมาซึ่งผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาหรือระดับคะแนนที่แตกต่างกัน

คุณภาพของการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนในประเทศไทยยังคงมีความแตกต่างกัน โดยปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งก็คือขนาดของโรงเรียน เนื่องจากจากข้อมูลคะแนนแบบทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินี้พื้นฐาน (O-NET) ระดับชั้น ม.6 ของนักเรียนในสังกัด สพฐ. ทั้ง 5 วิชาหลัก (วิชาภาษาไทย วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม วิชาภาษาอังกฤษ วิชาคณิตศาสตร์ และวิชาวิทยาศาสตร์) แสดงให้เห็นว่า คะแนนเฉลี่ยของโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ ใหญ่ กลาง และเล็ก มักลดหลั่นไปตามขนาดของโรงเรียน (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ, 2555)

ความท้าทายในการเสริมสร้างทักษะแรงงานกับความต้องการของตลาด การเรียนการสอน สมรรถนะผู้เรียนไม่ตอบโจทย์การพัฒนาประเทศ

การขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ผ่านมาของไทยอาศัยปัจจัยการผลิต ทรัพยากรธรรมชาติและแรงงานราคาถูก ที่มีผลผลิตทางการผลิตต่ำ โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับการยกระดับและต่อยอด “ทุน” ของประเทศ ทำให้ประเทศไทยติดกับดักเศรษฐกิจ ดังนั้น ประเทศไทยจึงต้องเร่งยกระดับไปสู่การแข่งขันด้วยการยกระดับผลผลิตทางการผลิต (Productivity) และการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added) ให้มากขึ้น โดยหัวใจสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนคือ การพัฒนาการศึกษาเรียนรู้ของคนไทยนั่นเอง

ปัจจุบันความไม่สอดคล้องกันระหว่างทักษะแรงงานกับความต้องการของตลาดในตลาดงานของเยาวชนกลายเป็นปัญหาเรื้อรังและมีแต่จะเพิ่มความรุนแรงมากยิ่งขึ้น การเสริมสร้างทักษะแรงงานกับความต้องการของตลาดเป็นโจทย์สำคัญของการพัฒนาในอีก 20 ปีข้างหน้า ด้วยการพัฒนาด้านการศึกษา และการมีทักษะจำเป็น

ที่ผ่านมาการศึกษาของไทยไม่สามารถตอบโจทย์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจได้เท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาการขาดแคลนอาชีวศึกษา ช่างฝีมือแรงงานที่มีคุณภาพ เนื่องจากค่านิยมเรื่องปริญญาบัตรทำให้สังคมไม่เห็นความสำคัญของการอาชีวศึกษาจึงทำให้ขาดผู้สนใจเข้าเรียนในสายอาชีวศึกษา โดยผู้เรียนสายอาชีวศึกษามีน้อยคือเพียงร้อยละ 35 เท่านั้น ส่วนใหญ่มักเรียนสายสามัญมากกว่า (ร้อยละ 65)

นอกจากนี้ที่ผ่านมาการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนที่ยังไม่สามารถตอบโจทย์ความต้องการของภาคอุตสาหกรรมได้อย่างเต็มที่ รวมถึงระบบการจ้างงานก็มักเป็นการกำหนดค่าจ้างตามคุณวุฒิการศึกษาเท่านั้น โดยไม่ได้นำสมรรถนะของแรงงานมาร่วมพิจารณาด้วย

การเรียนการสอนและผู้เรียนยังมีข้อจำกัดเรื่องกระบวนการคิด ทักษะ ยังมีการเรียนแบบท่องจำเนื้อหาสาระซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงและล้าสมัยได้ ซึ่งจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์

พลังด้านบวกของกลุ่มวัยรุ่น คนรุ่นใหม่

กลุ่มวัยรุ่นนักศึกษาเป็นพลังสำคัญในอีก 20 ปีข้างหน้า เนื่องจากเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อน และจะเป็นกลุ่มคนไทยที่จะก้าวสู่การเป็นวัยทำงาน ดังนั้นกลุ่มวัยรุ่นคนรุ่นใหม่จึงมีความสำคัญ

การเตรียมพร้อมเพื่อเสริมพลังด้านบวก จัดเวที พื้นที่ให้กลุ่มวัยรุ่นคนรุ่นใหม่ได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ จึงมีความสำคัญ ในการเตรียมความพร้อมทั้งเรื่องทักษะอาชีพ ทักษะชีวิต เตรียมการเพื่อเข้าสู่วัยทำงาน หรือวัยผู้ใหญ่ ด้วยการบ่มเพาะทักษะ

การตั้งครรภ์ไม่พร้อม

การตั้งครรภ์ไม่พร้อม หรือคุณแม่วัยใส ตามนิยามขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) หมายถึง การตั้งครรภ์ของสตรีที่มีอายุน้อยกว่า 20 ปี โดยในปัจจุบันประเทศไทยมีสถิติแม่วัยรุ่นสูงที่สุดในภูมิภาคเอเชีย และเป็นอันดับที่ 2 ของโลก รองจากประเทศแอฟริกาใต้

แม้ว่าอัตราการเกิดโดยรวมของประเทศไทยจะลดจำนวนลง แต่อัตราการคลอดบุตรในประชากรกลุ่มวัยรุ่นกลับเพิ่มสูงขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2547 และปี พ.ศ. 2554 ถึงแม้อัตราการคลอดบุตรดังกล่าวจะกลับมาอยู่ในเกณฑ์คงที่และลดลงในระหว่างปีพ.ศ. 2554 และพ.ศ. 2557 ทั้งนี้ อัตราการคลอดบุตรในวัยรุ่นที่ลดลงในปีพ.ศ. 2557 นั้นดูจะสอดคล้องกับการที่วัยรุ่นที่อยู่ในวัยเรียนมีอัตราใช้ถุงยางอนามัยเพิ่มมากขึ้น (ข้อมูลจากสำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ ปี 2558) การศึกษาวิเคราะห์ในแต่ละภูมิภาคในช่วงปีเดียวกันนี้แสดงให้เห็นว่าอัตราการคลอดบุตรในวัยรุ่นนั้นมีจำนวนต่ำที่สุดในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร (อยู่ในช่วงระหว่างร้อยละ 10.4 และ 10.8 ของอัตราการคลอดบุตรทั้งหมด) และสูงที่สุดในพื้นที่ตะวันออกเฉียงเหนือ (ตั้งแต่ร้อยละ 13.2 และร้อยละ 19.2 ของอัตราการคลอดบุตรทั้งหมด) (ยูนิเซฟ 2558)

ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี พ.ศ. 2556 ที่พบว่า ประเทศไทยมีแม่วัยใสหรือแม่ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีในอัตราส่วนที่สูงถึง 52 คนต่อ 1,000 คน ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่องค์การอนามัยโลก (WHO) กำหนดไว้มาก ซึ่งต้องไม่ควรจะเกิน 15 คนต่อ 1,000 คน นอกจากนี้ อายุของคุณแม่วัยใสก็ลดลงเรื่อยๆ โดยในปี พ.ศ. 2555 พบคุณแม่อายุต่ำสุดเพียง 10 ปีเท่านั้น และในกลุ่มมารดาที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี ก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน โดยเพิ่มจากร้อยละ 0.03 ในปี 2503 เป็นร้อยละ 0.46 ในปี พ.ศ. 2555

แม้ว่าจะมีการรณรงค์ให้วัยรุ่นตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว แต่ปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อม ยังเป็นปัญหาสำคัญเนื่องจากยังคงมีความรุนแรงของสถานการณ์ในระยะสิบปีมานี้ สถิติอัตราการคลอดในวัยรุ่นก็มีแนวโน้มสูงขึ้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546-2556 ดังตัวเลขสถิติอัตราการคลอดในวัยรุ่นอายุ 10-19 ปีต่อการคลอดทั้งหมด เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 12.9 ในปีพ.ศ. 2546 เป็นร้อยละ 16.8 ในปี พ.ศ. 2556

ปัญหาวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์และวัยรุ่นหญิงที่มีบุตรก่อนวัยอันควรเป็นอุปสรรคอย่างมากในการศึกษาต่อ อาทิ การต้องถูกให้ออกจากโรงเรียน การไม่ได้รับความช่วยเหลือที่จำเป็นเพื่อให้สามารถศึกษาต่อจนจบ และถูกรังเกียจจากเพื่อนในชั้นเรียน ครู และผู้ปกครองของเพื่อนนักเรียนคนอื่นๆ การที่สังคมตราหน้าหญิงที่ตั้งครรภ์โดยยังไม่มีความพร้อมนั้นทำให้เกิดสภาพแวดล้อมในบ้าน โรงเรียนและชุมชนที่ไม่เป็นผลดีต่อวัยรุ่นหญิง

นอกจากนี้ ปัญหาคุณแม่วัยใสจัดว่าเป็นปัญหาที่มีลักษณะเหมือนลูกโซ่ต่อยาวเป็นทอด เนื่องจากก่อให้เกิดผลเสียตั้งแต่ปัญหาการทำแท้ง ปัญหาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจของตัวแม่เอง ปัญหาด้านสุขภาพของวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์นั้นเป็นผลมาจากการที่วัยรุ่นเหล่านี้ทำแท้งด้วยวิธีการที่ไม่ปลอดภัยและเกิดภาวะแทรกซ้อนที่เป็นอันตรายถึงชีวิต¹⁶ รวมทั้งเด็กที่เกิดมา ปัญหาการทอดทิ้งและการทำร้ายเด็กเนื่องจากยังไม่มีความพร้อมด้านวุฒิภาวะ ไปจนถึงปัญหาทางสังคมที่อาจตามมาอีกมาก รัฐสวัสดิการที่รัฐบาลต้องจัดหา และการพัฒนาประชากรของประเทศ เนื่องจากหากแม่วัยรุ่นที่ไม่มีความพร้อมในการเลี้ยงดูบุตรก็ย่อมส่งผลต่อการเติบโตของเด็ก

ปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อมยังเป็นปัญหาสังคมที่น่ากังวลอย่างมากของประเทศ เพราะปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อมในวัยรุ่นยังเป็นปัญหาที่มีลักษณะต่อเนื่องเป็นทอดๆ โดยปัญหาทางตรงคือการตั้งครรภ์ตั้งแต่วัยเรียนวัยรุ่นนักศึกษา ย่อมส่งผลให้เด็กจำนวนไม่น้อยอยู่ในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่ครบตามที่ควรจะเป็น และถึงแม้ว่าจะมีการศึกษาทางเลือกอื่นๆ รองรับ ยิ่งไปกว่านั้น ปัญหาต่อเนื่องที่ตามมาก็คือปัญหาทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้เป็นแม่รวมทั้งเด็กที่เกิดมา ปัญหาการทอดทิ้งและการทำร้ายเด็กเนื่องจากยังไม่มีความพร้อมด้านวุฒิภาวะ ไปจนถึงปัญหาทางสังคมที่อาจตามมา ในแง่การสวัสดิการที่รัฐบาลต้องจัดหา และการพัฒนาประชากรของประเทศจากการที่หากแม่วัยรุ่นที่ไม่มีความพร้อมในการเลี้ยงดูบุตรย่อมส่งผลต่อการเติบโตของเด็กอีกด้วย

¹⁶ UNICEF Thailand. 2015. Situation Analysis of Adolescent Pregnancy in Thailand. Bangkok: UNICEF.

ปัญหายาเสพติดในวัยรุ่น

ปัญหายาเสพติดในวัยรุ่นถือว่าเป็นปัญหาสำคัญหนึ่ง ทั้งนี้คาดว่ามียาวชนกว่า 1.7 ล้านคน (อายุระหว่าง 12 ปี - 24 ปี) ในประเทศไทยที่ใชยาเสพติด กัญชาเป็นยาเสพติดที่แพร่หลายมากที่สุดในประเทศไทย รองลงมาได้แก่กระท่อม กัญชา และเมทแอมเฟตามีน (หรือยาบ้า) รวมทั้ง คริสตัลลีน เมทแอมเฟตามีน (ยาไอซ์) เป็นยาเสพติดสามประเภทที่เป็นที่นิยมมากที่สุดในกลุ่มวัยรุ่นไทย¹⁷ อายุเฉลี่ยของวัยรุ่นที่ใชยาเสพติดอยู่ที่ระหว่าง 15 ปี ถึง 17 ปี¹⁸

ความรุนแรงทางเพศ

ในปี พ.ศ. 2556 เด็กและผู้หญิงจำนวน 31,866 คน (หรือคิดเป็น 87 คนต่อวัน) ถูกล่วงละเมิดและขอรับความช่วยเหลือจากศูนย์พึ่งได้ (ข่าวจากหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ วันที่ 12 ธันวาคม 2557) ตัวเลขดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่ามีการล่วงละเมิดเพิ่มขึ้น 19,067 กรณี (หรือประมาณ 52 คนต่อวัน) เมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2550 โดยในจำนวนนี้ร้อยละ 60 เป็นเด็ก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กหญิง

ร้อยละ 88 ของเหยื่อความรุนแรงทางเพศเป็นวัยรุ่นหญิงอายุระหว่าง 10 ปี ถึง 18 ปี โดยร้อยละ 72 ของการล่วงละเมิดที่เกิดขึ้นเป็นการล่วงละเมิดทางเพศ มีบางกรณีที่มีการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ ร้อยละ 21 ของการล่วงละเมิดมีการล่วงละเมิดทางกายร่วมด้วย เหยื่อของการล่วงละเมิดส่วนใหญ่รู้จักผู้กระทำ ซึ่งอาจเป็นญาติ เพื่อน หรือคู่อรัก ความรุนแรงมักเกิดขึ้นที่บ้าน บ้านของผู้กระทำหรือบ้านของเหยื่อเอง ขณะที่มีการรายงานการล่วงละเมิดทางเพศเด็กชายน้อยกว่า ดังนั้นจึงดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดได้ยาก

วัยรุ่นที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

จากข้อมูลของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน พบว่ามีคดีที่อยู่ในความดูแลในปี พ.ศ. 2557 จำนวน 36,537 คดี โดยลดลงจากปี พ.ศ. 2556 เพียงเล็กน้อย คดีส่วนใหญ่เกี่ยวกับวัยรุ่นชายอายุระหว่าง 15 ปี ถึง 17 ปี มีเพียงร้อยละ 4.4 ที่เกี่ยวกับวัยรุ่นหญิง วัยรุ่นผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่เป็นชาวไทย (ร้อยละ 98.19) โดยวัยรุ่นร้อยละ 17.52 เป็นผู้กระทำความผิดซ้ำ วัยรุ่นที่มีอายุมากกว่ามักจะมีแนวโน้มเป็นผู้กระทำความผิดซ้ำมากกว่าวัยรุ่นที่มีอายุน้อยกว่า ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นความผิดที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งมากที่สุด (ร้อยละ 45) รองลงมาได้แก่ความผิดลักทรัพย์ (ร้อยละ 20) พยายามลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้น กรรโชกทรัพย์ หรือการรับของโจร ความผิดต่อชีวิตและร่างกายคิดเป็นร้อยละ 10 และความผิดทางเพศคิดเป็นร้อยละ 4 ของคดีทั้งหมดในปี 2557

¹⁷ UNODC. (2013). Patterns and Trends of Amphetamine-Type Stimulants and Other Drugs. Global Get SMART Programme. Austria.

¹⁸ ABAC Poll Research Center, Assumption University (2011). Report on the number of children and adolescent drug users in Thailand.

ปัญหาทุพโภชนาการเรื้อรัง

ภาวะทุพโภชนาการเรื้อรังยังคงเป็นปัญหาด้านโภชนาการที่สำคัญของเยาวชนในประเทศไทย¹⁹ รายงานประจำปี 2557 ของกรมอนามัยระบุว่าในปี พ.ศ. 2556 เด็กและวัยรุ่นอายุระหว่าง 6 ปี ถึง 18 ปีร้อยละ 16.7 มีส่วนสูงต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ซึ่งเกินกว่าค่า "Diamond" ขององค์การอนามัยโลกที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 5 นอกจากนี้ จากรายงานประจำปีกรมอนามัย (2558) ชี้ว่าภาวะแคระแกร็นในวัยรุ่นยังเพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 7.96 ในปี พ.ศ. 2546 เป็นร้อยละ 8.97 ในปี 2556 สอดคล้องกับตัวเลขประมาณการของวัยรุ่นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน อายุระหว่าง 10 ปี ถึง 19 ปีว่ามีจำนวน 800,000 คนที่อยู่ในภาวะแคระแกร็น กระทรวงสาธารณสุขตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวและมุ่งเพิ่มค่าความสูงโดยเฉลี่ยของวัยรุ่นชายอายุ 18 ปี ขึ้นจากเดิม 167 เซนติเมตรเป็น 177 เซนติเมตร และวัยรุ่นหญิงอายุ 18 ปีจากเดิม 157 เซนติเมตรเป็น 165 เซนติเมตร ภายในปี 2568 ทั้งนี้โดยการส่งเสริมการดื่มนม การออกกำลังกายและการรับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ

ความท้าทายการพัฒนาศักยภาพเด็กวัยเรียน วัยรุ่น นักศึกษา เพื่อรองรับการพัฒนาศักยภาพคนไทย ให้มีทักษะรองรับการก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21

แนวโน้มและผลกระทบต่อคนไทยดังกล่าวข้างต้นจะส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการศึกษาไทย ทั้งในด้านคุณภาพการศึกษา การเข้าถึงและเท่าเทียม ประสิทธิภาพ และปรับตัวเข้ากับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ ในศตวรรษที่ 21 ดังนั้นประเทศไทยต้องก้าวเข้าสู่กระแสใหม่ของการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based Economy) ซึ่งต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนมนุษย์ (Human Capital) การใช้และต่อยอดองค์ความรู้ การคิดสร้างสรรค์ (Creativity) การให้ความสำคัญกับการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม (Science, Technology and Innovation) ดังนั้นประเทศไทยจึงจำเป็นต้องมีการวางแผนการพัฒนากำลังคนที่เหมาะสม และจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลง

เป้าประสงค์ที่พึงประสงค์ คือ ช่วยบ่มเพาะวัยเรียน วัยรุ่น นักศึกษาเพื่อให้เป็นคนไทยที่มีศักยภาพ เป็นคนที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีความสุข ช่วยนำประเทศไปสู่ระดับการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน พร้อมกับเป็นสังคมที่อยู่ดีมีสุข

¹⁹ คำจำกัดความ: ภาวะเตี้ยหมายถึงค่าระหว่าง - 1.5 SD และ - 2 SD ของส่วนสูงมาตรฐานตามอายุ ภาวะแคระแกร็น (Stunted) หมายถึงค่าน้อยกว่า - 2 SD ของส่วนสูงมาตรฐานตามอายุ ส่วนสูงต่ำกว่ามาตรฐานรวมถึงกรณีเตี้ยและแคระแกร็น

ประเด็นท้าทายของระบบการศึกษาที่จำเป็นต้องสามารถตอบสนองกับการพัฒนาเด็กในวัยเรียน วัยรุ่น นักศึกษา ได้แก่

- **การยกระดับการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กวัยเรียนให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับการวางแผนกำลังคน ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและหนุนเสริมการพัฒนาทุนมนุษย์อย่างเป็นองค์รวมของประเทศ** เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (Competitiveness) นำประเทศก้าวพ้นกับดักรายได้ปานกลาง (Middle-Income Trap) ขณะเดียวกันก็เป็นการพัฒนาอย่างสมดุล คนไทยและสังคมไทยอยู่อย่างมีความสุข และมีการกินดีอยู่ดี (Well-being Nation)
- **ความเท่าเทียม (Equity)** ความเสมอภาคนั้นถือเป็นหลักพื้นฐานประการหนึ่งที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เช่นเดียวกัน การศึกษาไทยควรมีส่วนสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการเลื่อนชั้นทางสังคม (Social Mobility) ซึ่งมีส่วนช่วยหยุดยั้งการส่งต่อความเหลื่อมล้ำระหว่างรุ่นประชากร โดยระบบการศึกษาจะต้องให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษกับกลุ่มเด็กที่ขาดโอกาส (Disadvantaged) เพื่อไม่ให้สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมมาเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดความสำเร็จในชีวิตของคนในสังคม นอกจากนี้จะต้องมีการจัดการศึกษาทางเลือกที่มีคุณภาพ เช่นการยกระดับอาชีวศึกษา เพื่อให้ครอบคลุมความสนใจและความสามารถในการเรียนรู้ที่แตกต่างหลากหลายของเด็กแต่ละคน สะท้อนให้เห็นว่าระบบการศึกษาไทยจำเป็นต้องมีความยืดหยุ่น (Flexibility) มากขึ้นด้วย นอกจากนี้จะต้องจัดการศึกษาเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษต่าง ๆ (Special Needs) ตั้งแต่เด็กที่มีปัญญาเลิศ (Gifted Students) ไปจนถึงเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือทางสติปัญญา (Disabled Students) ตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้ของเด็กกลุ่มนี้ เพื่อให้พวกเขามีโอกาสในการบรรลุศักยภาพของตนเองได้อย่างเท่าเทียมกับคนอื่น ๆ ในสังคม
- **คุณภาพ (Quality)** การยกระดับคุณภาพนับว่าเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งหากประเทศไทยต้องการจะก้าวไปสู่การเป็นสังคมที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันและเอื้อให้ประชาชนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ และสมรรถนะ เพื่อที่จะบรรลุศักยภาพและตอบสนองความต้องการของตนเอง อีกทั้งเป็นการก่อให้เกิดประโยชน์ให้กับประเทศชาติ ดังนั้น การพัฒนา การเตรียมพร้อมสู่ตลาดแรงงานจึงต้องมุ่งเน้นที่เรื่องศักยภาพสูง
- **ตอบโจทย์บริบทที่เปลี่ยนแปลง (Relevancy)** การพัฒนาช่วงวัยเรียน วัยรุ่น นักศึกษาเป็นช่วงวัยที่ต้องเน้นการสร้างกลไกหลักในการพัฒนากำลังคนเพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ทำให้เกิดผลลัพธ์และผลกระทบที่ดีต่อความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศ พร้อมๆ กับการสร้างสังคมคุณภาพ ดังนั้นต้องเน้นเรื่องการตอบโจทย์บริบทการเปลี่ยนแปลงของโลก ความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ เพื่อให้การพัฒนาช่วงวัยเรียน

วัยรุ่น นักศึกษา มีความเชื่อมต่อกับโลกการทำงานมากขึ้น ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาค ส่วนของสังคมในการบริหารและจัดการศึกษา ภาคส่วนต่างๆ ของสังคมช่วยบ่มเพาะ ทั้งภาคธุรกิจ สถาบันการศึกษา และชุมชนท้องถิ่น ประเทศไทยจะต้องเน้นการเสริมสร้างนวัตกรรมซึ่งจะเป็น ปัจจัยสำคัญในการช่วยขับเคลื่อนประเทศไทยให้หลุดพ้นจากกับดักประเทศรายได้ปานกลางได้ ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพช่วงวัยเรียน วัยรุ่น นักศึกษาจึงไม่ใช่เพียงการผลิตคนเพื่อเข้าสู่ ตลาดแรงงานเท่านั้น แต่จะต้องเป็นเครื่องหล่อหลอมคนไทยให้เป็นคนที่สมบูรณ์และเป็นพลเมือง โลก (Global Citizen) ดังนั้นประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งคือ สังคมต้องเปิดกว้างต่อพลวัตความ เปลี่ยนแปลงจากภายนอก ทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาค และโลก พัฒนาความรู้และทักษะที่ จำเป็นต่อการดำรงอยู่ในสังคมที่มีความเป็นโลกาภิวัตน์รวมทั้งต้องมีความแตกต่างหลากหลายทาง วัฒนธรรมมากขึ้น

- **การสร้างสังคมแห่งปัญญา และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (Supportive Learning Environment)** ด้วยการเปลี่ยนแปลงด้วยกระบวนทัศน์ใหม่ ปฏิรูปสังคม ขับเคลื่อน ให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและบ่มเพาะให้เกิดการใช้ความคิดสร้างสรรค์ เพื่อสร้าง สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กวัยเรียน
- **การสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีจิตที่พร้อม มีความแข็งแกร่งในสมรรถนะหลัก สอดรับศักยภาพ การเรียนรู้ของเด็กวัยเรียนทุกคน** โดยอาศัยการศึกษาเป็นเครื่องช่วยบ่มเพาะคนไทยให้เป็นคน ไทยที่มีศักยภาพ กล่อมเกลาให้เป็นคนที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีความสุข ช่วยนำประเทศไปสู่ระดับ การพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน มิใช่การมุ่งเน้นเพียงผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการเท่านั้น

ปัจจัยการพัฒนา

- ปฏิรูประบบการเรียนรู้
- การสร้างกระบวนการการเรียนรู้ส่งเสริมด้วย Open Platform/Digital Platform
- การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ทั่วถึง เท่าเทียม

3.3.3 วัยทำงาน (15-59 ปี)

ทรัพยากรมนุษย์โดยเฉพาะวัยแรงงานซึ่งในที่นี้คือผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 15-59 ปี คนกลุ่มนี้ถือว่าเป็นกลุ่ม ประชากรซึ่งมีศักยภาพต่อการสร้างผลิตผลและเป็นกลุ่มกำลังแรงงานสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนผลักดันการพัฒนา เศรษฐกิจของประเทศให้ก้าวเข้าสู่เป้าหมายที่ต้องการ ดังนั้น การพัฒนาวัยแรงงานของประเทศให้มีศักยภาพ สามารถรองรับกับการพัฒนาอย่างท้าทายในอนาคตจึงเป็นหนึ่งในภารกิจสำคัญที่ต้องมีการดำเนินงานอย่างจริงจัง

และต่อเนื่องเพื่อเสริมสร้างทักษะแรงงานในประเทศให้มีสมรรถนะสอดคล้องกับงานและความต้องการแรงงานของตลาดแรงงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมไปถึงการดำเนินการเพื่อวางแผนและสร้างระบบที่เอื้อต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีจากสวัสดิการและการคุ้มครองแรงงาน

สถานการณ์วัยทำงาน

ในส่วนนี้จะเป็นการนำเสนอสถานการณ์วัยทำงานของประเทศไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบันในหลากหลายมิติซึ่งสามารถอธิบายโดยสังเขปได้ดังนี้

ด้านโครงสร้างกำลังแรงงานของประเทศไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2559) ได้ทำการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พบว่า โดยภาพรวมโครงสร้างกำลังแรงงานระหว่าง พ.ศ. 2550 - 2558 ของประเทศไทยมีประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปโดยเฉลี่ยประมาณ 50 ล้านคน โดยเป็นผู้อยู่ในกำลังแรงงานซึ่งประกอบด้วยผู้มีงานทำ ผู้ว่างงาน และผู้รอฤดูกาล ประมาณ 40 ล้านคน และเป็นผู้อยู่นอกกำลังแรงงานหรือผู้ที่ไม่พร้อมทำงานซึ่งประกอบด้วยผู้ทำงานบ้าน เรียนหนังสือและอื่นๆ ประมาณ 20 ล้านคน ขณะที่จำนวนประชากรวัยแรงงานล่าสุดในไตรมาสที่ 4 พ.ศ. 2559 พบว่าประเทศไทยมีจำนวนประชากรที่อยู่ในวัยทำงานอายุ 15 ปีขึ้นไป จำนวน 55.74 ล้านคน เป็นผู้อยู่ในกำลังแรงงาน 37.91 ล้านคน และผู้ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน 17.83 ล้านคน สำหรับกลุ่มผู้อยู่ในกำลังแรงงาน จำแนกเป็น 3 กลุ่ม คือ ผู้มีงานทำ 37.43 ล้านคน ผู้ไม่มีงานทำ 0.37 ล้านคน และผู้รอฤดูกาล 0.12 ล้านคน

สำหรับภาวะการทำงาน ระหว่างปี พ.ศ. 2550-2558 พบว่า เมื่อแบ่งตามภาคเศรษฐกิจที่สำคัญ แรงงานส่วนใหญ่จะทำงานจะอยู่ในภาคการบริการและการค้า รองลงมาคือภาคเกษตรกรรม และภาคการผลิต ตามลำดับ โดยตลอดช่วงเวลาจะสังเกตเห็นว่าแรงงานได้มีการเคลื่อนย้ายออกจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคการบริการและการค้า และภาคการผลิตอย่างต่อเนื่อง

เมื่อพิจารณาถึง *สถานะการทำงานของวัยแรงงาน* พบว่าแรงงานส่วนใหญ่มีสถานภาพการทำงานเป็นลูกจ้างมากที่สุด รองลงมาคือทำงานส่วนตัว ทำงานให้ครอบครัว ลูกจ้างรัฐบาล นายจ้างและ การรวมกลุ่มตามลำดับ ตลอดระยะเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2550-2558 พบว่า ผู้ทำงานที่เป็นลูกจ้างรัฐบาลและทำงานส่วนตัวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ลดลงเป็นบางช่วงปี และมีแนวโน้มเพิ่มอย่างต่อเนื่องนับตั้งปี พ.ศ. 2556 จนถึงปัจจุบัน ในขณะที่ลูกจ้างเอกชนและทำงานให้ครอบครัวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และการรวมกลุ่มมีแนวโน้มคงที่ที่ระดับ 0.1-0.2

ในด้าน *ค่าจ้างเฉลี่ย* พบว่า ระหว่างปี พ.ศ. 2550-2558 ค่าจ้างเฉลี่ยมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะตั้งแต่ปีพ.ศ. 2556 เป็นต้นไป ส่วนหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายการกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำที่ระบุอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ 300 บาท ที่เริ่มกำหนดใช้ในปี พ.ศ. 2556 อย่างไรก็ตามจะสังเกตเห็นว่าอัตราค่าจ้างมีการเพิ่มขึ้นอย่างช้าๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงผลผลิตภาพของแรงงานที่เพิ่มขึ้นอย่างช้าๆ เช่นกันดังที่ได้นำเสนอไว้ในส่วนที่ 2

และเมื่อพิจารณาแรงงานนอกระบบจากการสำรวจเปรียบเทียบร้อยละของแรงงานที่อยู่ในระบบและนอกระบบระหว่างปีพ.ศ. 2550-2558 พบว่า จำนวนแรงงานนอกระบบมีจำนวนประมาณร้อยละ 60 และแรงงานในระบบมีจำนวนประมาณร้อยละ 40 ทั้งนี้แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของจำนวนแรงงานในระบบมีการเปลี่ยนไม่มากนักในช่วงปี พ.ศ. 2550-2555 แต่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ในปี พ.ศ. 2556 เป็นต้นไป ส่วนจำนวนแรงงานนอกระบบพบว่ามีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปีพ.ศ. 2556 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

สำหรับ*การทำงานของสตรีในประเทศไทย* พบว่า สตรีมีบทบาทสำคัญขึ้นเรื่อยๆ เมื่อจำแนกตามสถานภาพแรงงานระหว่างปีพ.ศ. 2555-2559 โดยสตรีไทยอายุ 15 ปีขึ้นไปอยู่ในช่วงกำลังแรงงานประมาณ 17.7 ล้านคน และอยู่นอกกำลังแรงงานประมาณ 10.5 ล้านคน และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่จำนวนสตรีว่างงานมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และยังพบว่าอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของสตรีโดยเฉลี่ยมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องจากประมาณร้อยละ 65.0 ในพ.ศ. 2555 เป็นร้อยละ 61.6 ในปีพ.ศ.2559

เมื่อพิจารณา*แรงงานผู้พิการ* พบว่า ประชากรพิการอายุ 15 ปีขึ้นไป มีจำนวน 1,815,630 คน เป็นประชากรพิการที่ทำงานเพียงประมาณ 1 ใน 3 ของประชากรพิการที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปทั้งหมด (ร้อยละ 35.2) และใน พ.ศ. 2555 พบว่าประชากรพิการอายุ 15 ปีขึ้นไปมีจำนวนลดลงจากปีพ.ศ. 2550 คิดเป็นจำนวน 1,434,573 คน โดยประชากรพิการที่ทำงานมีเพียงประมาณ 1 ใน 4 ของประชากรพิการที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปทั้งหมด (ร้อยละ 25.7) ขณะที่กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (2560) ได้รายงานว่ ณ 31 ธันวาคม 2559 ประชากรพิการที่ทำงานมีเพียงประมาณ 1 ใน 9 ของประชากรพิการที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปทั้งหมด (ร้อยละ 10.9) สำหรับคนพิการที่อยู่ในวัยทำงาน พบว่า มีจำนวนทั้งสิ้น 818,749 คน ในจำนวนนี้เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพ 185,623 คน คิดเป็นร้อยละ 22.67 ของคนพิการที่อยู่ในวัยทำงาน มีผู้ที่สามารถประกอบอาชีพได้แต่ยังคงไม่ได้ประกอบอาชีพจำนวน 526,602 คน คิดเป็นร้อยละ 64.32 ของคนพิการที่อยู่ในวัยทำงาน และมีผู้ที่ไม่สามารถประกอบอาชีพได้จำนวน 106,524 คน คิดเป็นร้อยละ 13.01 ของคนพิการที่อยู่ในวัยทำงาน โดยเป็นผู้ปฏิบัติงานที่มีฝีมือในด้านการเกษตรกรรมมากที่สุด (ร้อยละ 38.12) รองลงมาคือ รับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 36.46) ประกอบกิจการส่วนตัว (ร้อยละ 10.5) ลูกจ้างเอกชน (ร้อยละ 7.0) อาชีพอื่นๆ (ร้อยละ 6.5) และราชการ/รัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 1.42) ตามลำดับกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2560)

สถานการณ์และความท้าทายของวัยทำงาน

ประการแรก ตลาดแรงงานของไทยที่ผ่านมาเน้นใช้แรงงานไร้ทักษะซึ่งส่วนหนึ่งมาจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่พึ่งพาการส่งออกเป็นหลักและรับจ้างผลิตตามแบบที่ลูกค้ากำหนด จึงต้องพยายามรักษาขีดความสามารถในการแข่งขันโดยให้พยายามให้ค่าจ้างแรงงานอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากสินค้าที่ผลิตออกมามีมูลค่าเพิ่มต่ำ และไม่ได้ช่วยพัฒนาผลิตภาพแรงงาน นอกจากนั้นโครงสร้างเศรษฐกิจดังกล่าวยังทำให้นายจ้างและสถานประกอบการให้ความสำคัญน้อยกับการคุ้มครองแรงงานด้านสวัสดิการ ความมั่นคง ความปลอดภัย และ

สุขภาพการทำงาน ทำให้แรงงานส่วนใหญ่อยู่นอกระบบทำให้ขาดความมั่นคงในชีวิตและความปลอดภัยในการทำงาน

ประการที่สอง คนไทยอายุยืนขึ้น เนื่องจากพัฒนาการทางการแพทย์และระบบสาธารณสุข ทำให้คนไทยมีอายุยืนขึ้นและเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (aging society) ทำให้จำนวนของผู้สูงอายุเพิ่ม และสัดส่วนประชากรวัยแรงงานจะลดลง ทำให้คนวัยแรงงานซึ่งมีจำนวนลดลงเรื่อยๆ ต้องรับภาระมากขึ้นในการผลิตสินค้าและบริการตอบสนองความต้องการของคนทั้งประเทศและสร้างรายได้ให้ประเทศ อันนำมาซึ่งปัญหาการขาดแคลนแรงงานในเชิงปริมาณ

ประการที่สาม คนไทยมีลูกน้อยลง อัตราเจริญพันธุ์ ในปัจจุบันลดลงเหลือ 1.5 คน (ปี พ.ศ. 2558) ซึ่งเห็นได้ว่า ผู้หญิงไทยคนหนึ่งมีบุตรเฉลี่ยลดลงมากเทียบกับอดีตที่มีลูกมากถึง 6 คนเมื่อ 50 ปีที่แล้ว (พ.ศ.2508) ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้คนวัยแรงงานในอนาคตจะมีจำนวนลดลงเรื่อยๆ อันนำมาซึ่งปัญหาการขาดแคลนแรงงานในเชิงปริมาณและทำให้ประเทศไทยต้องพึ่งพาแรงงานต่างด้าว (guest labor) มากขึ้น

ประการที่สี่ ความไม่สอดคล้องของระบบการศึกษาที่ผลิตผู้สำเร็จการศึกษาไม่ตรงกับความต้องการ ปัจจุบันจะพบว่าเกิดปัญหาความขาดแคลนแรงงานอย่างมาก โดยผลสำรวจของธนาคารโลกที่ทำการเก็บข้อมูลจากธุรกิจในประเทศต่างๆ ทั่วโลกจำนวน 130,000 แห่ง จาก 135 ประเทศ ซึ่งรวมอาเซียน 7 ประเทศ ได้แก่ ไทย มาเลเซีย ลาว กัมพูชา เวียดนาม ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย สรุปว่าปัญหาการขาดแคลนแรงงานในภาคการผลิตของไทยรุนแรงกว่าประเทศอื่นในอาเซียน ถึง 3 เท่า และธุรกิจในประเทศไทยประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานที่มีคุณสมบัติเหมาะสมมากเป็นอันดับ 1 คิดเป็นร้อยละ 38.8 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด รองลงมาคือประเทศมาเลเซียคือร้อยละ 20.2 และประเทศที่ ประสบปัญหาน้อยที่สุด คือ อินโดนีเซีย ที่มีเพียงร้อยละ 4.5

ประการที่ห้า กำลังแรงงานส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับต่ำและจัดอยู่ในแรงงานประเภทไร้ฝีมือ สำหรับประเทศไทย ปัญหามีได้อยู่เพียงด้านการขาดแคลนเชิงปริมาณเท่านั้นแต่ยังเกี่ยวข้องกับปัญหาเชิงคุณภาพด้วย โดยประชากรในระบบการศึกษาในปี พ.ศ. 2552 มีผู้ที่เข้าสู่กำลังแรงงานไทยที่จบการศึกษาระดับมัธยมต้นหรือต่ำกว่าจำนวน 6.04 ล้านคน และแรงงานที่จบเพียงระดับชั้นมัธยมปลายมีจำนวน 3.83 ล้านคน แรงงานทั้งสองกลุ่มนี้รวมกันมีมากกว่าครึ่งของแรงงานทั้งหมด ขณะที่แรงงานที่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี โท หรือสูงกว่ามีสัดส่วนที่น้อยมาก

ประการที่หก ระบบค่าจ้างกับความต้องการแรงงานทำให้แรงงานเข้าสู่ระบบการศึกษาที่สูงขึ้น เนื่องจากมีระบบค่าจ้างที่ต่ำกว่า สภาพปัญหาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยเฉพาะของอุตสาหกรรมในภาคการผลิตและบริการซึ่งเป็นปัญหาเชิงปริมาณ พบว่า ผู้สำเร็จระดับอาชีวศึกษามีจำนวนน้อยลง โดยคนส่วนใหญ่นิยมเรียนต่อระดับปริญญาตรี เนื่องจากได้ค่าจ้างที่สูงกว่าทำให้แรงงานระดับปวช. และ ปวส. โดยเฉพาะในสายการผลิตมีจำนวนลดน้อยลงเรื่อยๆ จนถึงขั้นขาดแคลน

ประการที่เจ็ด สังคมไทยให้ความสำคัญกับสตรีและคนพิการในกำลังแรงงานไม่มากเท่าที่ควร สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2560) ได้รายงานว่างานสตรีว่างานมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และยังพบว่า อัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของสตรีโดยเฉลี่ยมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องเช่นกัน นอกจากนี้ยังพบว่า *แรงงานผู้พิการ* มีสัดส่วนการมีงานทำลดลงอย่างต่อเนื่อง

ประการที่แปด หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาศักยภาพคนวัยแรงงาน *ความมั่นคงในชีวิต และความอบอุ่นในครอบครัว* ยังมีทำงานแบบบูรณาการร่วมกันน้อย ที่ผ่านมาจะพบว่าหน่วยงานในแต่ละกระทรวงที่เกี่ยวข้องยังมีการทำงานแยกกัน ทำให้ไม่มีศูนย์บริการแรงงานที่เกิดจากการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนแบบ One Stop Services ที่แรงงานทุกคนสามารถเข้าถึงได้ โดยบริการแรงงานตั้งแต่การช่วยหางานที่เหมาะสม ช่วยฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพแรงงานแต่ละระดับที่ได้มาตรฐาน ดูแลสวัสดิการและความมั่นคงให้กับแรงงานรวมทั้งสตรีและคนพิการ ให้คำปรึกษาแก่นายจ้างในการออกแบบระบบประเมินผลการทำงานองแรงงาน

ประเด็นท้าทายการพัฒนาศักยภาพคนวัยแรงงานเพื่อรองรับการพัฒนาศกยภาพคนไทยให้มีทักษะรองรับการก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21

ประเด็นท้าทายการพัฒนาศักยภาพคนไทยวัยแรงงานอีก 20 ปีข้างหน้า มีความท้าทายเชิงโครงสร้างสำคัญ 4 ประการใหญ่ ได้แก่ การขาดแคลนแรงงานทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ การเพิ่มจำนวนบุคลากรวิชาชีพระดับสูง (Talent) และผู้ประกอบการเพื่อตอบโจทย์โมเดลไทยแลนด์ 4.0 การยกระดับความรู้ให้เกษตรกรสู่การเป็นสมาร์ทฟาร์มเมอร์ (Smart Farmer) และความมั่นคงในชีวิตและความอบอุ่นในครอบครัว (โดยความมั่นคงและความอบอุ่นในครอบครัวมีมิติสำคัญๆ ของคนไทยวัยแรงงาน ได้แก่ มิติเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ)

การขาดแคลนแรงงานในเชิงปริมาณและคุณภาพ

แม้ประเทศไทยจะมีกำลังแรงงานสูง แต่กลับพบว่าปัญหาการขาดแคลนแรงงานเป็นเรื่องที่ทวีความสำคัญยิ่งขึ้นในภาคการผลิตและภาคการค้าและบริการ การขาดแคลนมักเกิดจากหลายสาเหตุ อาทิ โครงสร้างประชากรที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ภาวะการเจริญพันธุ์ที่ลดลง ความไม่สอดคล้องของระบบการศึกษาที่ผลิตผู้สำเร็จการศึกษาไม่ตรงกับความต้องการ กำลังแรงงานส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับต่ำและจัดอยู่ในแรงงานประเภทไร้ฝีมือ การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะของแรงงานให้สูงขึ้น และระบบค่าจ้างกับความต้องการแรงงานที่ทำให้แรงงานเข้าสู่ระบบการศึกษาที่สูงขึ้นเนื่องจากมีระบบค่าจ้างที่ดีกว่า เป็นต้น สำหรับภาคเกษตรกรรม การขาดแคลนแรงงานมักเกิดจากการเคลื่อนย้ายแรงงานโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวสู่ภาคเศรษฐกิจอื่นๆ เนื่องจากความไม่แน่นอนด้านรายได้ อัตราค่าจ้างที่ต่ำ และเป็นงานที่ลำบากที่คนไทยไม่นิยมทำงานประเภทนี้ ทำให้ต้องพึ่งพาแรงงานต่างด้าวมากขึ้น

นอกจากนั้นการขาดแคลนแรงงานอาจมาจากกลุ่มคนทำงานที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย โดยเฉพาะคนวัยทำงานกลุ่ม Generation Y หรือ Gen Y ซึ่งเกิดระหว่างปี พ.ศ. 2525-2548 (รายงานสุขภาพคนไทย, 2559) คนอายุน้อยกลุ่มนี้มีจำนวนมากขึ้นและกำลังก้าวสู่ตลาดแรงงาน กลุ่ม Gen Y มีลักษณะเฉพาะตัวมีความเป็นตัวของตัวเองสูง อดทนต่ำ อยากรู้ อยากเห็น ทำทลายกฎระเบียบ ทะเยอทะยาน ค่อนข้างกับเทคโนโลยี ชอบการเปลี่ยนแปลง แร่ดื้อหรือร้อน มองโลกในแง่ดีมาก มีความคิดสร้างสรรค์ มั่นใจในตัวเองสูง ไม่เคารพผู้อาวุโสกว่าและมีความจงรักภักดีต่อองค์กรต่ำ

การเพิ่มจำนวนบุคลากรวิชาชีพระดับสูง (Talent) และผู้ประกอบการเพื่อตอบโจทย์โมเดลไทยแลนด์ 4.0

การขับเคลื่อนประเทศสู่ประเทศไทย 4.0 นอกจากบุคลากรด้านแรงงานซึ่งต้องมีการยกระดับทักษะต่างๆ เพิ่มขึ้นแล้ว บุคลากรวิชาชีพระดับสูงก็เป็นทุนมนุษย์ที่เป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญ โดยเฉพาะเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีและโลกาภิวัตน์ ดังนั้น ในระยะ 20 ปีข้างหน้า ความท้าทายสำคัญในด้านวัยทำงานคือการเพิ่มจำนวนบุคลากรวิชาชีพระดับสูง (Talent) ทั้งการสร้างขึ้นในประเทศ และการดึงดูดบุคลากรวิชาชีพระดับสูงจากต่างประเทศ (Talent Mobility) โดยการเร่งการผลิตบุคลากรสายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีคุณภาพ เร่งสร้างนักวิจัยมืออาชีพ โดยเฉพาะตอบโจทย์อุตสาหกรรมเชิงยุทธศาสตร์ของประเทศ ตลอดจนดึงดูดผู้เชี่ยวชาญและนักวิจัยในต่างประเทศมาทำงานในประเทศไทยมากขึ้นในสาขาที่ขาดแคลน โดยควรมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์กำลังคนบุคลากรวิชาชีพระดับสูงเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ทั้งในด้านอุปสงค์และอุปทานให้สอดคล้องกัน

นอกจากนี้ กลุ่มผู้ประกอบการก็เป็นอีกกลุ่มที่สำคัญที่จะช่วยสร้างตำแหน่งงานและธุรกิจใหม่ๆ ขึ้นมาในประเทศ โดยในอนาคตจะต้องมีการปรับเปลี่ยนผู้ประกอบการ SMEs สู่การเป็น Smart SMEs และการสร้างสตาร์ทอัพใหม่ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีหัวคิดสร้างสรรค์และก้าวหน้าสามารถใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการสร้างธุรกิจสมัยใหม่ โดยในหลายประเทศเช่น เกาหลีใต้ สิงคโปร์ ได้มีการส่งเสริมผู้ประกอบการสตาร์ทอัพตั้งแต่ออยู่ในช่วยวัยเรียนและนักศึกษา ทำให้เมื่อสำเร็จการศึกษาเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ก็สามารถมีทางเลือกในการสร้างธุรกิจของตนเองขึ้นมาได้อย่างประสบความสำเร็จ

การยกระดับความรู้ให้เกษตรกรสู่การเป็นสมาร์ทฟาร์มเมอร์ (Smart Farmer)

ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยยังคงทำอาชีพเกษตรกร อย่างไรก็ตาม ผลผลิตทั้งหมดรวมภาคเกษตรยังมีสัดส่วนที่ต่ำ ทำให้เกษตรกรยังคงมีฐานะยากจน เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงเป็นผู้ผลิตสินค้าขั้นพื้นฐานไม่กี่ชนิด เช่น ข้าว ยางพารา มันสำปะหลัง อ้อย เป็นต้น ราคาสินค้าเกษตรส่วนใหญ่ขึ้นกับตลาดโลกและผลผลิตขึ้นกับสภาพภูมิอากาศ จึงทำให้มีความเสี่ยงในการผลิตตลอดทั้งระบบ อีกทั้งเกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีการศึกษาน้อยจึงยังปรับตัวเข้ากับตลาดสมัยใหม่และการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ได้ค่อนข้างช้า อย่างไรก็ตาม ภาคเกษตรของไทยยังคงเป็นจุดแข็งและถือเป็นสาขาเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญ แต่จำเป็นต้องมีการยกระดับความรู้ การใช้เทคโนโลยี

และการตลาดสมัยใหม่เข้ามาเพื่อพัฒนาเกษตรกรให้ยกระดับเป็นสมาร์ทฟาร์มเมอร์ โดยในปัจจุบัน จะเริ่มพบเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีเทคนิคสมัยใหม่เข้ามาสู่ภาคเกษตรเพื่อตอบสนองความต้องการใหม่ๆ ที่เพิ่มขึ้น เช่น สินค้าออร์แกนิก ทำให้สามารถผลิตสินค้ามูลค่าสูง มีการแปรรูป การทำบรรจุภัณฑ์ที่สวยงาม การสร้างเรื่องราวและตราสินค้าที่น่าสนใจ การจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา ตลอดจนการใช้ช่องทางการค้ารูปแบบใหม่ทางพาณิชย์ อิเล็กทรอนิกส์และแพลตฟอร์มสื่อสังคมยุคใหม่ ซึ่งเป็นอนาคตของภาคเกษตรไทย ความท้าทายใน 20 ปีข้างหน้าคือการเพิ่มสมาร์ทฟาร์มเมอร์และยกระดับเกษตรกรปัจจุบันให้มีศักยภาพในการผลิตและการตลาด โดยใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้มากขึ้น

ความมั่นคงในชีวิตและความอบอุ่นในครอบครัววัยทำงาน

- มิติด้านเศรษฐกิจ

หากพิจารณาคนไทยในวัยทำงาน หรือวัยแรงงาน พบว่าปัจจุบันส่วนใหญ่ในกำลังแรงงานเป็นแรงงานนอกระบบ แม้ว่าจำนวนแรงงานนอกระบบจะมีแนวโน้มลดลง แต่ยังคงทรงตัวอยู่ในระดับสูงกว่าร้อยละ 55 แรงงานนอกระบบเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่ไร้ทักษะและมีการศึกษาต่ำทำให้ได้ค่าตอบแทนที่ต่ำ (กลุ่มสถิติแรงงาน, 2559) ทำให้แรงงานนอกระบบเหล่านี้ต้องทำงานคิดเป็นจำนวนชั่วโมงต่อวันที่มากขึ้นเพื่อให้มีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพของครอบครัวอันนำมาซึ่งปัญหาความอบอุ่นในครอบครัว และมีโอกาสน้อยในการเข้าถึงสวัสดิการและความมั่นคงที่พึงได้ อย่างไรก็ตาม แนวโน้มการทำงานในอนาคตตจะมีทักษะ อาชีพที่หลากหลายมากขึ้น รวมทั้งบทบาทของวัยทำงานอาชีพอิสระ ผู้ประกอบการ ดังนั้นทิศทางการพัฒนามิติเศรษฐกิจจะมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ต้องเน้นทักษะ สมรรถนะ รวมทั้งความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนามากขึ้น

- มิติด้านสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงาน

รายงานจากกลุ่มสถิติแรงงาน (2559) ได้ระบุปัญหาสำคัญที่พบในแรงงานนอกระบบนอกเหนือจากเรื่องค่าตอบแทนได้แก่ ปัญหาการทำงานหนักและงานที่ไม่ได้รับการจ้างอย่างต่อเนื่อง ที่เหลือเป็นอื่นๆ เช่น ไม่มีสวัสดิการ ไม่มีวันหยุด ทำงานไม่ตรงเวลาปกติ ชั่วโมงทำงานมากเกินไปและลาพักผ่อนไม่ได้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังระบุปัญหาจากสภาพแวดล้อมในการทำงาน ประกอบด้วย อริยาบถในการทำงาน ฝุ่นละออง ควัน กลิ่น และมีแสงสว่างไม่เพียงพอ และ ปัญหาจากความไม่ปลอดภัยในการทำงานส่วนใหญ่ได้รับสารเคมีเป็นพิษ เครื่องจักรเครื่องมือที่เป็นอันตราย และได้รับอันตรายต่อระบบหู/ระบบตา เป็นต้น

นอกจากนี้ประเด็นด้านสุขภาพที่สำคัญของคนวัยทำงานของไทย ไม่ว่าจะเป็น แรงงาน เกษตรกร ข้าราชการผู้ประกอบการ หรือผู้ประกอบการอาชีพอิสระต่างๆ คือ แนวโน้มป่วยโรคไม่ติดต่อ หรือกลุ่มโรค NCDs สูงมากขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนัก และส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพื่อลดความเสี่ยงในการป่วยเป็นโรคกลุ่มนี้

- มิติด้านสังคม

จากการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุและภาวะเจริญพันธุ์ที่ลดลงทำให้กำลังแรงงานหรือคนวัยทำงานมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง การให้ความสำคัญกับบทบาทของสตรีและคนพิการในกำลังแรงงานที่ลดลงในสังคมไทยตามสถิติที่ได้กล่าวไว้ในส่วนที่แล้วจะยิ่งทำให้ปัญหาความขาดแคลนแรงงานทวีความรุนแรงมากขึ้น ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในสังคมดังกล่าวอาจจะนำมาซึ่งปัญหาความอบอุ่นในครอบครัวและความมั่นคงในชีวิตของแรงงานสตรีและคนพิการได้

ทิศทางการพัฒนานโยบาย: วัยแรงงาน

เพื่อแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมจากอดีตจนถึงปัจจุบันที่ประเทศไทยกำลังเผชิญในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการขาดแคลนแรงงานในเชิงปริมาณและคุณภาพ ปัญหาการคุ้มครองแรงงานในมิติของการเข้าถึงสวัสดิการ ความมั่นคง ความปลอดภัย และสุขภาพของแรงงาน ความตลอดจนปัญหาการบูรณาการของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับแรงงาน ทิศทางการพัฒนานโยบายที่เกี่ยวข้องกับคนไทยวัยแรงงานในอนาคตควรมุ่งความสนใจไปที่ประเด็นดังต่อไปนี้

- 1) การส่งเสริมให้คนวัยทำงานอาชีพต่างๆ แรงงานมีสมรรถนะและทักษะสูงตามมาตรฐานฝีมือแรงงาน และตรงกับความต้องการของตลาดทั้งในเรื่องของทักษะฝีมือและจำนวนแรงงานในแต่ละอาชีพและสอดคล้องกับการเติบโตของประเทศ รวมถึงการส่งเสริมพัฒนาผู้ประกอบการ สมรรถนะผู้ประกอบการ อีสาระ ข้าราชการ เกษตรกร ทุกกลุ่มอาชีพเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพสูง
- 2) ส่งเสริมให้สตรีและคนพิการทุกคนได้รับการความเท่าเทียมกันกับคนวัยทำงานหรือแรงงานทุกคนและมีระบบสนับสนุนให้ได้รับการพัฒนาศักยภาพ โอกาสก้าวหน้าในตำแหน่งงาน มีส่วนร่วมในกำลังแรงงานมากขึ้น และได้รับสวัสดิการต่างๆ อย่างทั่วถึง เช่น สิทธิการลาคลอด ดูแลบุตร เบี้ยเลี้ยงคนพิการ เป็นต้น
- 3) ส่งเสริมให้คนวัยทำงานได้ทำงานที่เหมาะสมกับความถนัดและทักษะของตนเอง รวมถึงพัฒนาทักษะความสามารถ ความเชี่ยวชาญ เส้นทางอาชีพ
- 4) ส่งเสริมให้ครอบครัวของคนไทยวัยทำงานมีความอบอุ่นมากขึ้นจากสภาพการทำงานที่กดดันและเคร่งเครียด
- 5) ส่งเสริมให้คนไทยวัยทำงานทุกคน ไม่ว่าจะเป็นแรงงานในระบบ รวมทั้งผู้ประกอบการ อีสาระ แรงงานนอกระบบได้รับการคุ้มครองและสามารถเข้าถึงสิทธิด้านสวัสดิการ ความมั่นคง ความปลอดภัย และสุขภาพการทำงาน ได้อย่างเท่าเทียมกัน

ปัจจัยหลักและปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาวัยแรงงาน

เพื่อให้การดำเนินนโยบายพัฒนาวัยแรงงานของประเทศประสบความสำเร็จจำเป็นจะต้องมีปัจจัยหลักและปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาแรงงานดังต่อไปนี้

ปัจจัยหลัก

- งบประมาณที่เพียงพอและระบบการบริหารจัดการงบประมาณที่เหมาะสม (ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล การพัฒนาที่ยั่งยืน)
- การบูรณาการระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
- การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในทุกระดับ ตั้งแต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานประกอบการ สถาบันการศึกษา และองค์กรและเครือข่ายแรงงาน
- ระบบตรวจสอบที่เข้มงวดให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย

ปัจจัยสนับสนุน

- ระบบฐานข้อมูลและการจัดเก็บเพื่อใช้ในการวิจัยและพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนนโยบายแรงงานของประเทศ
- ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยและสามารถเข้าถึงได้ง่าย
- ความช่วยเหลือจากต่างประเทศทั้งในเรื่องความรู้ งบประมาณ และกฎหมายแรงงานระหว่างประเทศ

3.3.4 วัยผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป)

ประเทศไทยในระยะเปลี่ยนผ่าน เกิดแรงประทุจากภายใน ประเทศไทยก้าวสู่สังคมสูงอายุอย่างรวดเร็ว ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Ageing Society)²⁰ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา และประเทศไทยจะเป็นสังคมผู้สูงอายุสมบูรณ์ (Complete Aged Society) ในปี พ.ศ. 2564 และจะเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super Aged Society) ในอีกไม่เกิน 20 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2578) โดยมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย ประเมินการว่าจะมีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มเป็นร้อยละ 30 ของประชากรทั้งหมด

การเตรียมการเพื่อก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว ประเทศไทยได้เริ่มก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุแล้ว การเปลี่ยนผ่านนี้จะไปค่อนข้างเร็วอันเนื่องมาจากโครงสร้างอายุของประชากร ดังนั้นการเตรียมความพร้อมจึงมีความสำคัญ

²⁰ นิยามขององค์การสหประชาชาติ สังคมผู้สูงอายุ (Ageing Society) เมื่อประเทศใดมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเกินร้อยละ 10 หรืออายุ 65 ขึ้นไปเกินร้อยละ 7 ของประชากร และสังคมผู้สูงอายุสมบูรณ์ (Complete Aged Society) เมื่อมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเกินร้อยละ 20 หรืออายุ 65 ขึ้นไปเกินร้อยละ 14 ของประชากร และสังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super Aged Society) เมื่อมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเกินร้อยละ 25 ของประชากรทั้งหมด

อย่างไรก็ตาม จากรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทยซึ่งถึงประเด็นที่ยังไม่สัมฤทธิ์ผลตามแผนและเป็นที่น่าวิตก คือ ประชากรรุ่นหนุ่มสาวและวัยแรงงานซึ่งเป็นคลื่นมนุษย์ขนาดใหญ่ที่จะกลายเป็นผู้สูงอายุในอนาคต กลับขาดความตระหนักและการเตรียมความพร้อมเพื่อยามสูงอายุ รวมทั้งยังมีทัศนคติในทางลบต่อผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น การดำเนินงานด้านการส่งเสริม พัฒนาและคุ้มครองผู้สูงอายุก็ยังคงต้องเร่งพัฒนาอีกเช่นกัน โดยเฉพาะในเรื่องหลักประกันทางเศรษฐกิจ การเพิ่มโอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุ และระบบการดูแลระยะยาวทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ

ประเด็นสำคัญที่จำเป็นต้องดำเนินการ คือ การสร้างหลักประกันว่าผู้สูงอายุจะได้รับการสนับสนุนอย่างเพียงพอโดยดูแลระบบประกันสุขภาพต่างๆในปัจจุบันให้ สามารถดำเนินการได้อย่างมั่นคงภายใต้สถานการณ์การปรับเปลี่ยนโครงสร้างประชากรและขยายการคุ้มครองให้ครอบคลุมแรงงานนอกระบบโดยให้กลุ่มที่เปราะบางมากที่สุดมีโครงข่ายความปลอดภัย ตลอดจนการสร้างหลักประกันทางเศรษฐกิจในสังคมสูงวัยด้วยการส่งเสริมการออม นอกจากนี้ รัฐบาลควรผลักดันให้เกิดการแปลงแผนผู้สูงอายุแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

จากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ที่จะส่งผลให้ประเทศไทยมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ขณะที่กำลังแรงงานลดลง ส่งผลให้สังคมไทยจำเป็นต้องอาศัยแรงงานจากแรงงานต่างด้าว ดังนั้น ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญในเชิงระบบมากขึ้น ตลอดจนพิจารณาเรื่อง การขยายอายุเกษียณ การส่งเสริมการออมเพื่อการเกษียณอายุ การเพิ่มผลผลิตของกำลังแรงงาน เป็นต้น

ปัจจุบันการประมาณการของ สศช. พบว่า จำนวนผู้สูงอายุไทยปี 2560 คิดเห็นร้อยละ 17 ของประชากรไทย (หรือประมาณ 11 ล้านคนจากประชากรไทย 65 ล้านคน)

ข้อมูลจากกรมกิจการผู้สูงอายุ (2560) ประมาณการว่า

- ผู้สูงอายุติดสังคม ร้อยละ 79.5
- ผู้สูงอายุติดบ้าน ร้อยละ 19.0
- ผู้สูงอายุติดสังคม ร้อยละ 1.5

จากรายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2557 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบประเด็นที่น่าสนใจ คือ

- ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวตามลำพังในครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ 3.6 ในปี พ.ศ. 2537 เป็นร้อยละ 8.7 ในปี พ.ศ. 2557
- ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งยังมีความต้องการที่จะทำงานร้อยละ 17.5 (ร้อยละ 24.9 ของผู้สูงอายุวัยต้น ร้อยละ 10.3 ของผู้สูงอายุวัยกลาง และร้อยละ 2.7 ของผู้สูงอายุวัยปลาย)
- ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ (ร้อยละ 75.8) จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่าระดับประถมศึกษา

ตารางที่ 3.3: สัดส่วน (ร้อยละ) ของผู้สูงอายุ จำแนกตามการอยู่อาศัยในครัวเรือน พ.ศ. 2537 - 2557

ปี พ.ศ.	อยู่คนเดียว	อยู่หลายคน
2537	3.6	96.4
2545	6.3	93.7
2550	7.7	92.3
2554	8.6	91.4
2557	8.7	91.3

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 3.4: ความต้องการทำงานของผู้สูงอายุ ปี พ.ศ. 2557

ผู้สูงอายุ	สัดส่วน (ร้อยละ)
อายุ 60 ปีขึ้นไปทั้งหมด	17.5
<ul style="list-style-type: none"> ● ผู้สูงอายุวัยต้น (อายุ 60-69 ปี) 	24.9
<ul style="list-style-type: none"> ● ผู้สูงอายุวัยกลาง (อายุ 70-79 ปี) 	10.3
<ul style="list-style-type: none"> ● ผู้สูงอายุวัยปลาย (อายุ 80 ปีขึ้นไป) 	2.7

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ภาพรวมสถานการณ์

ภาพรวมประเด็นปัญหาที่พบเกี่ยวกับผู้สูงอายุในด้านต่างๆ สรุปได้ดังนี้

- ด้านรายได้ไม่เพียงพอ เนื่องจากสภาพร่างกายและข้อจำกัด ทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถหาเลี้ยงตนเองได้เพียงลำพัง อีกทั้งการที่ตลาดแรงงานไม่มีความต้องการที่จะจ้างผู้สูงอายุเข้าทำงาน
- ด้านสวัสดิการผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นการจัดสรรที่พักพิง เบี้ยเลี้ยงผู้สูงอายุ หรือค่าปรึกษาเรื่องสุขภาพ ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงความทั่วถึงของสวัสดิการด้วยเช่นกัน
- ด้านโครงสร้างที่เอื้ออำนวย ผู้สูงอายุนั้นมีความต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษในการดำรงชีวิตประจำวันให้ได้ทุกเทียมนบุคคลทั่วไป ดังนั้นความช่วยเหลือไม่ว่าในรูปแบบของวัตถุหรือบริการนั้นควรถูกจัดเตรียมไว้ให้ เพื่อลดความลำบากใจในการประกอบกิจวัตรประจำวัน หรือการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ
- ด้านการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุ/สังคมผู้สูงอายุ เนื่องด้วยวิวัฒนาการของเทคโนโลยีและวิทยาการต่างๆ ทำให้คนสามารถมีชีวิตอยู่ได้ยาวนานขึ้น และประชากรจำนวนมากกำลังเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ก่อเป็นภาระหนักของรัฐในการสนับสนุนและดูแล อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อตลาดแรงงานในอนาคตอีกด้วยเช่นกัน
- ด้านการถูกทอดทิ้ง โครงสร้างครอบครัวในปัจจุบันมีความแตกต่างไปจากเดิม ผู้สูงอายุมักถูกแยกออกจากครอบครัวให้อยู่เพียงลำพังอย่างสิ้นเชิงแม้บางรายอาจได้พักพิงอยู่ในสถานสงเคราะห์ แต่อาจจะไม่ได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมอย่างที่ควรจะเป็น

ประเด็นปัญหาวิกฤติและรากแห่งปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อผู้สูงอายุ เป็นเรื่องเชิงโครงสร้าง กล่าวคือ ปรากฏการณ์ที่สำคัญ 4 ประการ คือ เกิดน้อย อายุยืน คนทำงานน้อย ยังไม่รวย

- **ประการแรก คนไทยมีลูกน้อยลง** อัตราเจริญพันธุ์ (Fertility Rate)²¹ ในปัจจุบันลดลงเหลือ 1.5 คน (ปี พ.ศ. 2558) ซึ่งเห็นได้ว่า ผู้หญิงไทยคนหนึ่งมีบุตรเฉลี่ยลดลงมากเทียบกับอดีตที่มีลูกมากถึง 6 คนเมื่อ 50 ปีที่แล้ว (พ.ศ.2508)

²¹ อัตราเจริญพันธุ์หมายถึงจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยที่สตรีคนหนึ่งจะมีตลอดวัยเจริญพันธุ์ของตน

- **ประการที่สอง คนไทยอายุยืนขึ้น** เนื่องจากพัฒนาการทางการแพทย์และระบบสาธารณสุข ทำให้คนไทยมีอายุยืนขึ้น จากข้อมูล World Development Indicators พบว่า ปัจจุบันอายุเฉลี่ย (Life Expectancy) เท่ากับ 74.7 ปี ซึ่งมีอายุยืนยาวขึ้นจากเมื่ออดีตคนไทยอายุเฉลี่ย 62 ปี(พ.ศ. 2513)
- **ประการที่สาม คนวัยทำงานจะหายไปอย่างน้อย 7 ล้านคน** จากปัจจุบันมีคนวัยทำงานประมาณ 42 ล้านคน ในปี 2583เหลือ35.2 ล้านคน นอกเหนือปัญหาเชิงปริมาณแล้ว ประเทศไทยประสบปัญหาเชิงคุณภาพอีกด้วย กล่าวคือ ปัจจุบันผลิตภาพแรงงานยังต่ำอีกด้วย
- **ประการที่สี่ ผู้สูงอายุจำนวนมากยังมีฐานะยากจน** จากรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พบว่า มีผู้สูงอายุจำนวน 1 ใน 3 มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน (น้อยกว่า 2,572 บาทต่อเดือน)

ภาพที่ 3.8: สถานการณ์เชิงโครงสร้างประชากรกับปรากฏการณ์สำคัญ

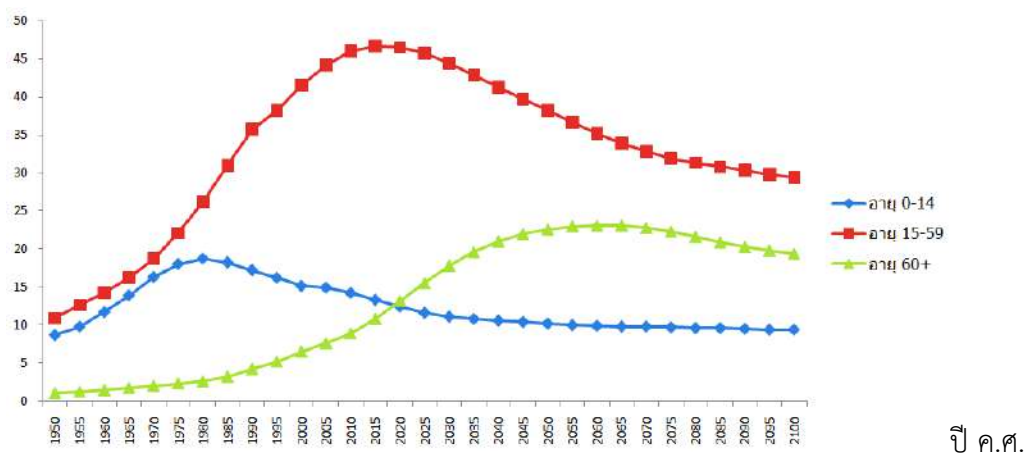

เมื่อพิจารณาโครงสร้างประชากรจะพบว่า ประชากรวัยเด็ก (อายุ 0-14 ปี) ได้เพิ่มขึ้นจนถึงจุดสูงสุดไปแล้วตั้งแต่ในช่วงปี 1980 ซึ่งมีจำนวนประมาณ 18.7 ล้านคน หลังจากนั้น อัตราการเพิ่มขึ้นก็เริ่มลดลงอย่างต่อเนื่อง ประชากรวัยเด็กจะเริ่มมีจำนวนคงที่ที่ประมาณ 9-10 ล้านคน นับตั้งแต่ปี 2030 เป็นต้นไป ในขณะที่ประชากรวัยทำงาน (อายุ 15-59 ปี) จะยังคงเพิ่มขึ้นจนกระทั่งมีจำนวนสูงสุดในปี 2015 ที่จำนวน 46.7 ล้านคน และหลังจากนั้นจะทยอยลดลง ในขณะที่ประชากรวัยสูงอายุ (อายุมากกว่า 60 ปี) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงปี 2010-2040 โดยจะมีจำนวนสูงสุดประมาณ 23.1 คนในปี 2060

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของไทย เป็นการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยเป็นอย่างมากจากแนวโน้มการลดลงทั้งจำนวนและสัดส่วนประชากรวัยแรงงาน ทำให้ประชากรวัยแรงงานลดลง การออมลดลง และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจลดลง ในขณะที่ค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของระบบสวัสดิการต่างๆ ของประเทศได้ในที่สุด

ภาพที่ 3.9: การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของไทยตามระดับอายุ

ล้านคน

ที่มา: สุวิทย์ เมษินทรีย์, ประกาย ธีระวัฒนากุล และคณะ . 2557.

หมายเหตุ: จากการคำนวณโดย Sasin Institute for Global Affairs (SIGA) ด้วยข้อมูลจาก World Population Prospects: The 2010 Revision, United Nation

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรชี้ว่าผู้สูงอายุกำลังเพิ่มขึ้นเป็น 1 ใน 4 ของประชากรในระยะ 20 ปีนี้ ในขณะที่อัตราส่วนค้ำจุนผู้สูงอายุของประเทศไทย ชี้ว่า วัยทำงาน 2.4 คนจะต้องดูแลผู้สูงอายุ 1 คน ทำให้ครอบครัวในปัจจุบันและครอบครัวใหม่ในอนาคตจะต้องประสบกับปัญหาความเครียดจากภาระค่าครองชีพและภาระหน้าที่ที่ต้องดูแลครอบครัวที่เพิ่มขึ้น

ความท้าทายการพัฒนาศักยภาพคนตามช่วงวัย เพื่อรองรับการพัฒนาศักยภาพคนไทยให้มีทักษะ รองรับการก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21

ประเด็นท้าทายการพัฒนาศักยภาพคนไทยจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุประชากรสู่สังคมสูงวัยระดับ
สุดยอดอีก 20 ปีข้างหน้า มีความท้าทายเชิงโครงสร้างสำคัญ 2 ประการใหญ่ ได้แก่ ผลกระทบต่อตลาดแรงงาน
การขาดแคลนแรงงานคุณภาพ และเรื่องความมั่นคงในชีวิต (โดยความมั่นคงมีมิติสำคัญๆ ของผู้สูงอายุ ได้แก่ มิติ
เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ)

ผลกระทบต่อตลาดแรงงาน การขาดแคลนแรงงานคุณภาพ

- **ในเชิงปริมาณ** ปัญหาการขาดแคลนแรงงานจะทวีความรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากประชากรวัยเด็ก
ลดลงอย่างมาก คนไทยมีลูกกันน้อยลง การเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super Aged
Society) จะทำให้กำลังแรงงานไทยจะลดลงอย่างมาก โดยประมาณการว่าคนวัยทำงานจะลดลง
อย่างน้อย 7 ล้านคนใน 20 ปี
- **ในเชิงคุณภาพ** เนื่องจากปัจจุบันผลิตภาพแรงงาน (Productivity) ของไทยยังต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ภาคการเกษตรและภาคบริการ ขณะที่ในภาคอุตสาหกรรม การลงทุนเรื่องนวัตกรรมต่ำ เพราะ
ต้นทุนการสร้างนวัตกรรมสูงและขาดแคลนบุคลากร หากไม่มีการยกระดับแรงงานคุณภาพจะทำให้
อนาคตประเทศไทยจะยิ่งเผชิญปัญหาการขาดแคลนแรงงานคุณภาพอย่างรุนแรง ความท้าทายคือ
ประเทศไทยจะต้องเพิ่มผลิตภาพแรงงาน (Productivity) มหาศาลเพื่อชดเชยกำลังแรงงานจำนวน
มากที่หายไปเพื่อยกระดับสู่ประเทศรายได้สูง

ความมั่นคงในชีวิต

ประเด็นด้านความมั่นคงในชีวิตประกอบด้วยหลายมิติที่สำคัญ ได้แก่

- มิติด้านเศรษฐกิจ ในภาพรวมระดับประเทศหรือระดับนโยบาย ได้แก่ เรื่องการสร้างหลักประกันด้าน
รายได้ ภาระทางการคลัง ระบบสวัสดิการ ในระดับส่วนบุคคลผู้สูงอายุ มีประเด็นสำคัญคือ เรื่อง
รายได้ อาชีพ เงินออม
- มิติด้านสุขภาพ
- มิติด้านสังคม การเตรียมความพร้อมเพื่อเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ การเป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีพลัง การ
เสริมศักยภาพครอบครัว บทบาทของชุมชนและการทำงานเชิงรุกของภาครัฐและทุกภาคส่วน
สภาพแวดล้อมและชุมชนน่าอยู่สำหรับผู้สูงอายุ

ความมั่นคงในชีวิต : มิติด้านเศรษฐกิจ

ในระดับส่วนบุคคลผู้สูงอายุ มีประเด็นสำคัญคือ เรื่องรายได้ อาชีพ เงินออม ในภาพรวมระดับประเทศ หรือระดับนโยบาย ได้แก่ เรื่องการสร้างหลักประกันด้านรายได้ ภาระทางการคลัง ระบบสวัสดิการ

ความมั่นคงทางการเงิน เป็นข้อกังวลของผู้สูงอายุไทยเช่นเดียวกับทั่วโลกเงินบำนาญ ทั้งนี้ สภาปฏิรูปแห่งชาติ (2558) ได้ชี้ประเด็นที่สำคัญในภาพรวมของประเทศไว้ 3 ประการ ได้แก่

- **ระบบบำนาญและระบบการออมเพื่อยามชราภาพของประเทศไทยมีอยู่หลายระบบ แต่เป็นระบบที่แยกส่วนกัน** การขาดความเชื่อมโยงระหว่างระบบส่งผลให้ระบบบำนาญมิได้ทำหน้าที่สร้างความมั่นคงทางการเงินยามชราภาพให้กับผู้สูงอายุได้ตามความคาดหวัง อีกทั้งการบริหารแบบแยกส่วนจะทำให้ค่าใช้จ่ายภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับหลักประกันรายได้ของผู้สูงอายุขาดการกำกับดูแลและมีโอกาสทำให้เพิ่มขึ้นอย่างไร้การบริหารจัดการ
- **ความเหลื่อมล้ำระหว่างระบบเนื่องจากประชากรแต่ละกลุ่มอยู่ภายใต้ระบบบำนาญที่แตกต่างกัน** ระบบบำนาญแต่ละระบบมีหลักการทางการเงินการคลังที่แตกต่างกัน เช่น บางระบบอย่างบำนาญข้าราชการและเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุมีแหล่งที่มาของเงิน คือ งบประมาณแผ่นดิน ส่วนระบบบำนาญอื่นๆ นั้น ผู้ได้รับประโยชน์จะต้องมีส่วนร่วมจ่าย ความแตกต่างดังกล่าวส่งผลให้จำนวนบำนาญที่ประชากรแต่ละกลุ่มได้รับมีความแตกต่างกัน
- **ความท้าทายด้านภาระทางการคลังและความยั่งยืนทางการคลัง** ระบบส่วนใหญ่เป็นระบบที่ผู้รับไม่จำเป็นต้องมีส่วนร่วมจ่าย (ใช้งบประมาณแผ่นดิน/ภาษีอากร) และมีลักษณะเป็น Pay-as-you-go ซึ่งมีลักษณะนำภาษีอากรของประชากรวัยทำงานถ่ายโอนไปให้ประชากรวัยสูงอายุ ภายใต้สถานการณ์ที่อัตราส่วนศักยภาพเกือหนุนหรืออัตราส่วนประชากรวัยทำงาน (15-59 ปี) ต่อประชากรวัยสูงอายุ 1 คนลดลงจาก 5 ต่อ 1 ในปัจจุบันเป็นประมาณ 2 ต่อ 1 ในอีกประมาณ 20 ปีข้างหน้า หากระบบบำนาญในภาพรวมยังคงรูปแบบดังกล่าวต่อไปเรื่อยๆ ภาระส่วนใหญ่ตกไปอยู่ที่ประชากรวัยทำงาน (สภาปฏิรูปแห่งชาติ, 2558)

ตารางที่ 3.5: ภาพรวมของระบบบำนาญและระบบการออมเพื่อยามชราภาพของประเทศไทยในปัจจุบัน

ประชากร	ข้าราชการ ส่วนกลาง/ ภูมิภาค	ข้าราชการ ส่วนท้องถิ่น	พนักงาน รัฐวิสาหกิจ	ลูกจ้างเอกชน	ประชากรวัย ทำงานที่เหลือ
ระบบแบบไม่ต้อง จ่ายร่วมจ่าย (ใช้ภาษีอากร)	บำนาญ ข้าราชการ	บำเหน็จบำนาญ ข้าราชการส่วน ท้องถิ่น	บำนาญ (บาง แห่ง)	เบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ	
ระบบมีส่วนร่วมจ่าย (ประกันสังคม)	-	-	-	สิทธิประโยชน์ ชราภาพ สปส.	-
ระบบแบบบังคับ ออม	กองทุนบำเหน็จ บำนาญ ข้าราชการ	-	-	-	-
ระบบแบบออมโดย สมัครใจ	-	-	กองทุนสำรอง เลี้ยงชีพ (บางแห่ง)	กองทุนสำรอง เลี้ยงชีพ (บางแห่ง)	กองทุนการออม แห่งชาติ

ที่มา: สภาปฏิรูปแห่งชาติ (2558)

ตารางที่ 3.6 : เปรียบเทียบเงินบำนาญที่ประชากรแต่ละกลุ่มได้รับ (ไม่นับรวมระบบการออมเพื่อยามชราภาพ)

กลุ่มประชากร	เงินบำนาญที่ได้รับ	
ข้าราชการ	บำนาญ <ul style="list-style-type: none"> • ผู้ที่เป็นสมาชิกกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ บำนาญ = เงินเดือนเดือนสุดท้าย x (จำนวนปีเวลาราชการ / 50) • ผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ บำนาญ = 70% ของเงินเดือนเฉลี่ย 60 เดือนสุดท้าย 	
สมาชิกกองทุนประกันสังคม	เบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ 600-1,000 บาท	สิทธิประโยชน์ชราภาพ (ร่วมจ่าย) 20% ของเงินเดือนเฉลี่ย 60 เดือนสุดท้าย (แต่ไม่เกิน 15,000 บาท) (จำนวนเดือนที่จ่ายสมทบเกิน 180 เดือน เพิ่ม 1% ต่อการจ่ายเงินสมทบ 12 เดือน)
ประชากรกลุ่มที่เหลือ	เบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ 600-1,000 บาท	

ที่มา: สภาปฏิรูปแห่งชาติ (2558)

- **ยังขาดการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างหลักประกันด้านรายได้** การที่ประชากรไทยมีอายุยืนยาวขึ้นส่งผลให้ค่าใช้จ่ายในยามชราเพิ่มขึ้น จนทำให้รายได้และ/หรือเงินออมอาจไม่เพียงพอต่อการยังชีพ อย่างไรก็ตามในประเด็นเรื่องการเตรียมความพร้อม พบว่า ปัจจุบันผู้สูงอายุของไทยจำนวนหนึ่งยังขาดการเตรียมความพร้อมเพื่อหลักประกันด้านรายได้ ไม่มีรายได้หรือเงินออมเพียงพอ ทำให้ต้องพึ่งรายได้หลักจากเบี้ยยังชีพ ขณะที่คนวัยทำงานปัจจุบันส่วนหนึ่งยังขาดการเตรียมความพร้อมด้านการเงินเพื่อการดำรงชีวิตยามชราภาพ หรือบางคนไม่คิดเตรียมการทางการเงินเพื่อสร้างหลักประกันในยามสูงวัยเลย
- **ผู้สูงอายุจำนวนมากยังยากจน** มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน (Poverty Line) จากข้อมูลการสำรวจประชากรสูงอายุปี 2557 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า มีผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) มากถึงหนึ่งในสาม (ร้อยละ 34.3) ของผู้สูงอายุทั้งหมดมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน (ไม่รวม คนที่ไม่มี

รายได้) หรือมีรายได้ต่ำกว่า 2,572 บาทต่อคนต่อเดือน ซึ่งลดลงจากร้อยละ 46.5 จากการสำรวจ ประชากรสูงอายุในปี 2545

- อนาคต จากสถานการณ์ที่ประชากรไทยมีบุตรลดลง ทำให้ผู้สูงอายุในอนาคตจะต้องพึ่งพาตนเองมาก ยิ่งขึ้น

ความมั่นคงในชีวิต : มิติด้านสุขภาพ

- ความท้าทายเรื่องการส่งเสริมความมั่นคงในชีวิตด้านสุขภาพ โดยความมั่นคงของสุขภาพ หมายถึงการมีสุขภาพดีปลอดจากโรคภัยต่างๆ และความเจ็บไขไ้ป่วยอื่นๆ รวมถึงการเข้าถึง บริการด้านการรักษาพยาบาลทุกๆ คน ในภาพรวมของประเทศไทย ความมั่นคงด้านสุขภาพเป็น ความท้าทายสำหรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็วของไทย เพราะต้องจัดให้มีหลักประกัน การ คุมครองให้เกิดสุขภาพที่ยั่งยืน

ความมั่นคงในชีวิต : มิติด้านสังคม

- ในระดับมหภาคของประเทศไทย ยังขาดระบบสวัสดิการที่ครอบคลุมและยั่งยืน ที่ผ่านมา สวัสดิการและนโยบายทางสังคม ผู้สูงอายุมีความหลากหลาย แต่การกำหนดนโยบายยังเป็นแบบ เหมารวม
- การเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงอายุของไทยยังมีน้อย การเตรียมความพร้อมเพื่อเป็นผู้สูงอายุที่มี คุณภาพ การเป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีพลัง การเสริมศักยภาพครอบครัว บทบาทของชุมชนและการ ทำงานเชิงรุกของภาครัฐและทุกภาคส่วน สภาพแวดล้อมและชุมชนน่าอยู่สำหรับสังคมสูงวัย

ทิศทางการพัฒนานโยบาย: วัยผู้สูงอายุ

ทิศทางอนาคต 20 ปีที่พึงประสงค์ คือ เป็นสังคมที่ไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง และเป็นสังคมที่ผู้สูงอายุมี พลัง (Active Aging Society) ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมต่อเนื่องในมิติต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ดังนั้นทิศทางการพัฒนานโยบายจึงเป็นการพัฒนาทั้งในส่วน “สังคมผู้สูงอายุ” และ “การพัฒนาตัว ผู้สูงอายุ”

ทิศทางการพัฒนานโยบายจึงมีทิศทางเป้าประสงค์ดังต่อไปนี้

- 1) การส่งเสริมให้สังคมไทย เป็นสังคมที่ผู้สูงอายุมีพลัง (Active Aging Society) เป็นสังคมแห่งความ เกี่ยวข้อง สร้างสังคมที่คนในครอบครัวและชุมชนร่วมกันดูแลผู้สูงอายุ ลดจำนวนผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง

และโดนทำร้าย เป็นสังคมแห่งโอกาสและสังคมแห่งความสามารถ เป็นสังคมที่มีพลัง ไม่ปิดกั้น ไม่จำกัดอายุ ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีการพัฒนามิติเศรษฐกิจ อาทิ มีนวัตกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ออกแบบสินค้าสำหรับผู้สูงอายุ มีธุรกิจเพื่อสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprises) รูปแบบใหม่ๆ ที่จะอำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุ มีสินค้าและบริการสำหรับผู้สูงอายุ อาทิ บ้าน คอนโด อาหาร การท่องเที่ยว และผลิตภัณฑ์การเงิน ที่เหมาะสมกับสังคมผู้สูงอายุ เป็นต้น

- 2) พัฒนาผู้สูงอายุของประเทศไทยให้มีศักยภาพทุกมิติ ทั้งด้านสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ กล่าวคือ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดี ชีวิตยืนยาว มีคุณภาพชีวิตที่ดี ในสังคมแห่งการเกื้อกูล ผู้สูงอายุมีความมั่นคง มั่งคั่ง (มีศักยภาพสามารถสร้างรายได้ มีหลักประกัน และมีความมั่นคง สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีศักยภาพในการสร้างรายได้และมีส่วนร่วมกับสังคม

ตารางที่ 3.7: ประเด็นปัญหา/ความท้าทาย เป้าหมาย และแนวทางการขับเคลื่อนวัยผู้สูงอายุ

มิติ	ประเด็นปัญหา/ความท้าทาย	เป้าหมาย	แนวทางการขับเคลื่อน
ความมั่นคง (รายได้ การออม หลักประกัน)	<ul style="list-style-type: none"> - การทำงานของผู้สูงอายุยังไม่มีการทำงานของผู้สูงอายุที่ยังไม่มีระบบรองรับ/ส่งเสริมที่ชัดเจน - ยังขาดระบบสวัสดิการที่ครอบคลุมและยั่งยืน - ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่มีเงินออม ต้องพึ่งพิงสวัสดิการรัฐ 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้สูงอายุที่อยากทำงานต้องมียางงานทำ โดยส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุแบบยืดหยุ่น (Flexible) - เตรียมความพร้อมคนไทยก่อนเป็นผู้สูงอายุ - พัฒนาระบบสวัสดิการเพื่อสังคมอย่างเป็นระบบ - ผู้สูงอายุมีเงินออมสำหรับใช้หลังเกษียณอายุที่เพียงพอ 	<ul style="list-style-type: none"> - รณรงค์การจ้างงานสูงอายุในสวนราชการ และภาคเอกชน (รง.) - ให้สิทธิพิเศษทางภาษีและที่ไม่ภาษี (กค.) - ส่งเสริมการออมในทุกวัยและทุกอาชีพ (กค./รง./ศธ.)
ด้านความสุข	ผู้สูงอายุมีความรู้สึกไม่มั่นคง ไม่มีความสุข (สาเหตุหลักหนึ่งคือ ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้)	ผู้สูงวัยมีความสุขอย่างยั่งยืน (พึ่งพาตนเอง มีรายได้ มีเงินออม ลดปัญหาหนี้สิน) และมีความสุขทางใจ	<ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริม ศักยภาพผู้สูงอายุ - เพิ่มบทบาทชุมชน สังคม วัด
ด้านสุขภาพ	<ul style="list-style-type: none"> - การแพทย์ปฐมภูมิสำหรับผู้สูงอายุไม่มีประสิทธิภาพ - ความเชี่ยวชาญด้านเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้สูงอายุทุกคนเข้าถึงการแพทย์ปฐมภูมิที่รวดเร็วและทั่วถึง - ไทยเป็นศูนย์กลางเวชศาสตร์ผู้สูงอายุของภูมิภาค 	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาระบบการแพทย์ปฐมภูมิ (ศธ.) - สร้างศูนย์ความเป็นเลิศด้านเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ (ศธ.)
ด้านสภาพแวดล้อม และที่อยู่อาศัย	<ul style="list-style-type: none"> - สภาพแวดล้อมไม่ปลอดภัย - ผู้สูงอายุกลุ่มรายได้น้อย ไม่มีที่อยู่อาศัยของตัวเอง - สภาพที่อยู่อาศัยไม่เหมาะสม ทำให้เกิดอุบัติเหตุ พิกัดเสียชีวิต 	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยพัฒนาสภาพแวดล้อม ให้สอดคล้องกับการพัฒนามิติต่างๆ - ผู้สูงอายุไทยทุกคนมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง - ปรับสภาพที่อยู่อาศัย 	<ul style="list-style-type: none"> - โครงการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของผู้สูงอายุให้เหมาะสมและปลอดภัย - Universal Design - Housing for All (พม.)
ด้านนวัตกรรมและบริการเพื่อผู้สูงอายุ	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาตลาดสินค้า นวัตกรรมผู้สูงอายุยังมีจำกัด 	<ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมการพัฒนา นวัตกรรม Ageing Industry 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดทำแผนแม่บทการสร้าง Ageing Industry ของประเทศ - ศึกษาขนาดตลาดสินค้าและนวัตกรรมของไทยและต่างประเทศ

ปัจจัยหลักและปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาวัยผู้สูงอายุ

เพื่อให้การดำเนินนโยบายพัฒนาผู้สูงอายุของประเทศประสบความสำเร็จจำเป็นต้องมีปัจจัยหลักและปัจจัยสนับสนุนดังต่อไปนี้

ปัจจัยหลัก

- การตัดสินใจเชิงนโยบายและการพัฒนาเชิงระบบ เพื่อผลักดันให้เกิดระบบสวัสดิการพื้นฐานอย่างทั่วถึงที่ครอบคลุมเรื่องสุขภาพและเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และการช่วยเหลือเฉพาะกลุ่มเป้าหมายพิเศษ ตลอดจนการผลักดันนโยบายตลาดแรงงานผู้สูงอายุ อุตสาหกรรมบริการและนวัตกรรมเพื่อผู้สูงอายุ
- ตัวผู้สูงอายุ และการเตรียมพร้อมของคนวัยทำงานเพื่อเป็นผู้สูงอายุ ในด้านต่างๆ อาทิ ความตระหนักในการสร้างหลักประกันการเก็บออม พฤติกรรมการดูแลสุขภาพและป้องกันความเสี่ยง
- บทบาทครอบครัว และชุมชนในการดูแลผู้สูงอายุ ตลอดจนสนับสนุนผู้สูงอายุให้เข้าสังคม

ปัจจัยสนับสนุน

- การบริหารงบประมาณ และการจัดเก็บภาษี เพื่อจัดสรรสำหรับระบบสวัสดิการพื้นฐานเพื่อผู้สูงอายุ
- สภาพแวดล้อม ระบบนิเวศน์ที่สนับสนุนการเป็นสังคมผู้สูงอายุ สภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ผู้สูงอายุสามารถยังคงออกมาทำงาน หารายได้ ใช้ชีวิต เข้าสังคมได้อย่างปลอดภัย สะดวกสบาย
- นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่ทันสมัย เอื้อต่อการยกระดับพัฒนาคุณภาพชีวิต
- การมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคม ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในทุกระดับ
- ระบบฐานข้อมูลและการจัดเก็บเพื่อใช้ในการวิจัยและพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนนโยบายด้านผู้สูงอายุในทุกมิติ ทั้งเรื่องรายได้ความมั่นคง ด้านสุขภาพ

บทที่ 4

ยุทธศาสตร์ชาติ นโยบายและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง

ความเป็นมายุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

ในช่วงที่ผ่านมาประเทศไทยมิได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ประเทศ เป้าหมายและยุทธศาสตร์ของประเทศในระยะยาว จึงส่งผลให้การบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหารให้ความสำคัญกับนโยบายพรรคการเมือง หรือนโยบายของรัฐบาลเป็นหลัก ซึ่งเมื่อมีการเปลี่ยนรัฐบาลทำให้ขาดความต่อเนื่องของการดำเนินนโยบายสำคัญและขาดบูรณาการ ทั้งในระดับนโยบายและการนำสู่การปฏิบัติ ถือเป็นการสูญเสียโอกาส และสิ้นเปลืองทรัพยากรของประเทศ ดังนั้นเพื่อเป็นการปฏิรูป ระบบการบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทยให้มีเป้าหมายการพัฒนาในระยะยาวและเพื่อเป็นการกำหนดให้ฝ่ายบริหารมีความรับผิดชอบที่จะต้องขับเคลื่อนประเทศไปสู่เป้าหมายที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันและเป็นเอกภาพ ประเทศไทยจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเทศไทยต้องปฏิรูปและปรับเปลี่ยนอย่างเป็นระบบขนาดใหญ่ เพื่อให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเหมาะสมกับภูมิทัศน์ใหม่ของโลก ยืดหยุ่น ปรับตัวได้เร็ว สามารถรับมือกับความเสี่ยงและภัยคุกคามแบบใหม่ได้ และสามารถอาศัยโอกาสจากการเปลี่ยนแปลงบริบทโลกมาสร้างประโยชน์สุขให้กับคนในชาติได้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 บัญญัติให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ในระยะยาวตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่างๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว โดยการจัดทำการกำหนดเป้าหมาย ระยะเวลาที่จะบรรลุเป้าหมาย และสาระที่พึงมีในยุทธศาสตร์ชาติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่พระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2560

(ร่าง) ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

วิสัยทัศน์ “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” นำไปสู่การพัฒนาให้คนไทยมีความสุข และตอบสนองต่อการบรรลุ ซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติ ในการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างรายได้ ระดับสูงเป็นประเทศพัฒนาแล้ว และสร้างความสุขของคนไทย สังคมมีความมั่นคง เสมอภาค และ เป็นธรรม ประเทศสามารถแข่งขันได้ ในระบบเศรษฐกิจ

ภาพที่ 4.1: วิสัยทัศน์ 20 ปี

วิสัยทัศน์: “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนา

ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ความมั่นคง

- มีความมั่นคงปลอดภัยจากภัยและการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติ
- ประเทศมั่นคงในเอกราช/สถาบันกษัตริย์เป็นศูนย์ยึดเหนี่ยวจิตใจ
- สังคมมีความปรองดองและสามัคคี
- ประชาชนมั่นคงในชีวิต/งาน/รายได้
- ฐานทรัพยากร (อาหาร/พลังงาน/น้ำ) มีความมั่นคง

ความมั่งคั่ง

- ประเทศไทยมีการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง+เป็นประเทศรายได้สูง
- เศรษฐกิจมีความสามารถในการแข่งขันสูง+เป็นจุดเชื่อมโยงในภูมิภาค
- ความสมบูรณ์ในทุนที่จะสามารถสร้างการพัฒนาต่อเนื่อง (ทุนมนุษย์/ปัญญา/เงิน/สังคม/สิ่งแวดล้อม)

ความยั่งยืน

- การพัฒนาที่สร้างความเจริญ/รายได้/คุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง+ไม่สร้างมลภาวะ
- การผลิตและการบริโภคเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม+คนมีความรับผิดชอบต่อสังคม
- มุ่งประโยชน์ส่วนรวมอย่างยั่งยืน
- ประชาชนยึดปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ในการที่จะบรรลุวิสัยทัศน์และทำให้ประเทศไทยพัฒนาไปสู่อนาคต ที่พึงประสงค์นั้น จำเป็นจะต้องมีการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาในระยะยาว และกำหนดแนวทางการพัฒนาของทุกภาคส่วนให้ขับเคลื่อนไปในทิศทาง เดียวกัน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์ชาติในระยะยาว เพื่อถ่ายทอดแนวทางการพัฒนาสู่การปฏิบัติในแต่ละช่วงเวลา อย่างต่อเนื่องและมีบูรณาการ และสร้างความเข้าใจถึงอนาคตของ ประเทศไทยร่วมกันและเกิดการรวมพลังของทุกภาคส่วนในสังคม ทั้งประชาชน เอกชน ประชาสังคม ในการขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อการสร้างและรักษาไว้ซึ่ง ผลประโยชน์แห่งชาติและบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือคติพจน์ประจำชาติ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” เพื่อให้ประเทศมีขีดความสามารถในการแข่งขัน มีรายได้สูงอยู่ในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วคนไทยมี ความสุข อยู่ดี กินดี สังคมมีความมั่นคง เสมอภาคและเป็นธรรม ซึ่งยุทธศาสตร์ชาติที่จะใช้เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาในระยะ 20 ปีต่อจากนี้ไปจะประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ (1) ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง (2) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน (3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน (4) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม (5) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ (6) ยุทธศาสตร์ ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

ยุทธศาสตร์ชาติ : กรอบการพัฒนาระยะยาว

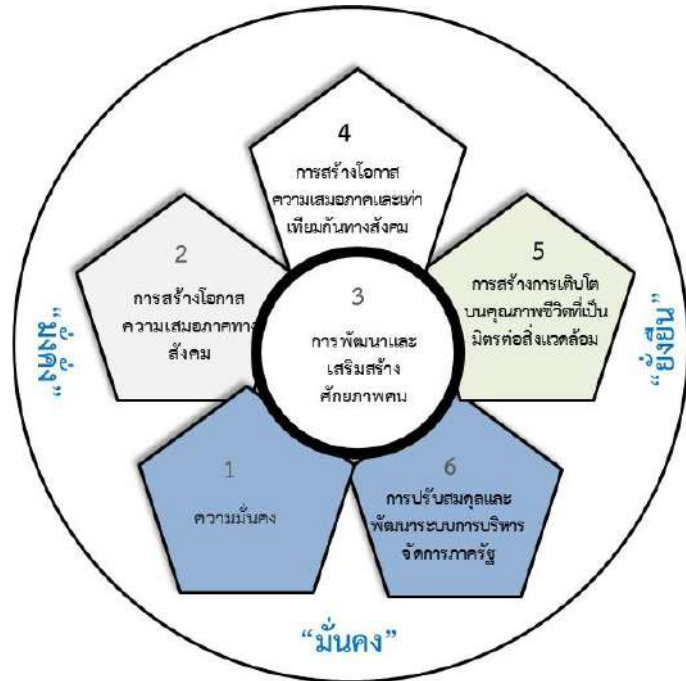
ยุทธศาสตร์ชาติ

กรอบการพัฒนาระยะยาว

เพื่อบรรลุวิสัยทัศน์

**“ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง
ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว
ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง”**

นำไปสู่การพัฒนาให้คนไทยมีความสุขและ
ตอบสนองต่อการบรรลุซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติใน
การที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างรายได้ระดับสูง
เป็นประเทศพัฒนาแล้ว
และสร้างความสุขของคนไทย
สังคมมีความมั่นคง เสมอภาค และเป็นธรรม
ประเทศสามารถแข่งขันในระบบเศรษฐกิจ

(1) ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง

1.1 การรักษาความสงบภายในประเทศ

1.1.1 เสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันหลักของชาติ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข

1.1.2 ป้องกันและแก้ไขการก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.1.3 ส่งเสริมสภาพแวดล้อม/แนวทาง/กลไก ที่สามารถขจัดสาเหตุของประเด็นปัญหาความมั่นคงที่สำคัญและให้ความสำคัญกับ การเสริมสร้างความสามัคคีในชาติ

1.2 การพัฒนาศักยภาพในการป้องกันประเทศ พร้อมรับมือกับภัยคุกคามทั้งทางทหารและและภัยคุกคามอื่นๆ

1.2.1 เสริมสร้างและพัฒนาขีดความสามารถของระบบงานข่าวกรองอย่างต่อเนื่อง

1.2.2 พัฒนาเสริมสร้างศักยภาพการผนึกกำลังป้องกันประเทศ และพัฒนาโครงสร้างกำลังและยุทธโศปกรณ์ที่เหมาะสมแก่การป้องกันประเทศและการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ

1.2.3 พัฒนาประสิทธิภาพระบบการเตรียมพร้อมแห่งชาติ และระบบการบริหารจัดการสาธารณภัยและความมั่นคงแบบใหม่

1.3 บูรณาการความร่วมมือกับต่างประเทศที่เอื้อให้เกิดความมั่นคง ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ป้องกันภัยคุกคามข้ามชาติ และคุณภาพชีวิตของคนในชาติ

1.3.1 เสริมสร้างบทบาทของไทยในการพัฒนาผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างผลประโยชน์ของชาติกับผลประโยชน์ของภูมิภาค และนานาชาติ ที่สามารถเกื้อหนุนให้เกิดความมั่นคง

1.3.2 สร้างเสริมประสิทธิภาพการป้องกัน แก้ไข ระวังยับยั้ง ฟันฟู ภัยจากการ ก่อการร้ายและอาชญากรรมข้ามชาติทุกรูปแบบ

1.3.3 พัฒนาประสิทธิภาพกลไก/กฎหมาย/ระเบียบปฏิบัติ/แนวทางการบริหารจัดการ ในการป้องกัน แก้ไข ปัญหาการค้ามนุษย์รวมถึงพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกับมิตรประเทศและองค์การระหว่างประเทศในการดำเนินการดังกล่าวร่วมกัน

1.3.4 เสริมสร้างความมั่นคงและปกป้องโครงสร้างพื้นฐาน/สาธารณูปโภคที่บริหารจัดการด้วยไซเบอร์

1.4 การรักษาความมั่นคงและผลประโยชน์ทางทรัพยากรธรรมชาติและทางทะเล

1.4.1 พัฒนาประสิทธิภาพแนวทางการบริหารจัดการ/ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา การนำนวัตกรรม และเทคโนโลยีสมัยใหม่ สร้างความตระหนักรู้ต่อประชาชน

1.4.2 บริหารจัดการความมั่นคงชายแดนและชายฝั่งทะเล โดยเสริมสร้างความสัมพันธ์ และความไว้วางใจระหว่างผู้นำระดับสูง ของไทยกับประเทศรอบบ้านและอาเซียน พัฒนาสู่การเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ในลักษณะของการร่วมมือป้องกัน และแก้ไขปัญหาความมั่นคง

1.5 การบริหารจัดการความมั่นคงให้สอดคล้องกันแผนงานพัฒนาอื่นๆ เพื่อช่วยเหลือประชาชน และร่วมพัฒนาประเทศ

(2) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน

2.1 การพัฒนาภาคการผลิตและบริการ

มุ่งเน้นที่การพัฒนาเพิ่มผลิตภาพการผลิตตลอดห่วงโซ่มูลค่า เพื่อก้าวกระโดดไปสู่การเป็นฐานการผลิตและบริการที่โดดเด่นในด้าน เศรษฐกิจ ฐานชีวภาพ อุตสาหกรรมอาหารและ อุตสาหกรรม และบริการ แห่งอนาคตเพื่อที่จะเพิ่มรายได้ จากฐานเดิม และต่อยอดไปสู่การสร้างฐานรายได้ใหม่ โดยต้องมีการพัฒนา ในประเด็นหลัก ดังนี้

2.1.1 การพัฒนาเศรษฐกิจฐานชีวภาพโดยยกระดับสู่เกษตร สมัยใหม่ที่เป็นพื้นฐานสำคัญและเป็นฐานการผลิตสินค้าเกษตร อาหาร พลังงาน และวัสดุชีวภาพด้วยนวัตกรรม

2.1.2 บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นพื้นฐานของการผลิตภาคเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

2.1.3 ยกกระดับศักยภาพภาคอุตสาหกรรมให้แข่งขันได้ บนฐานเทคโนโลยีขั้นก้าวหน้า ซึ่งหัวใจสำคัญอยู่ที่การพัฒนาเทคโนโลยีและการพัฒนาคน

2.1.4 พัฒนาความหลากหลาย คุณภาพ และสร้างเอกลักษณ์ การท่องเที่ยวไทย

2.1.5 พัฒนาธุรกิจบริการที่มีศักยภาพใหม่ๆ ที่สร้างรายได้สูง

2.2 การพัฒนาสังคมผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Society) เพื่อสร้างผู้ประกอบการทางธุรกิจ

2.2.1 สร้างผู้ประกอบการไทยที่มีความเป็นมืออาชีพ ทั้งผู้ประกอบการในภาคเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ โดยจะต้องมีคุณลักษณะของ “ความเป็นผู้ประกอบการ” ที่มีความสามารถในการบริหารจัดการ แสวงหาโอกาสและกล้า ลงทุนอย่างชาญฉลาด ก้าวทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

2.2.2 ปัจจัยแวดล้อมในการสร้างสังคมผู้ประกอบการที่สำคัญ คือ การพัฒนากฎระเบียบที่อำนวยความสะดวกในการตั้งธุรกิจใหม่ได้ง่ายขึ้น การปฏิรูประบบทรัพย์สินทางปัญญาทั้งระบบ การพัฒนาแหล่งเงินทุนในรูปแบบใหม่ๆ เพื่อสนับสนุนการเริ่มต้นธุรกิจใหม่ของ ผู้ประกอบการรุ่นใหม่และผู้ประกอบการชุมชน ให้สามารถเข้าถึง ได้สะดวกมากขึ้น รวมทั้งมีระบบการพัฒนาศักยภาพในการ บริหารการเงินของผู้ประกอบการเพื่อให้สามารถใช้เงินทุนได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 การพัฒนาปัจจัยสนับสนุนและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

2.3.1 การลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศจะต้องมุ่งสนับสนุนการยกระดับความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการ ช่วยสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของทุกคนในสังคม และช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมด้วย

2.3.2 การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม ตลอดห่วงโซ่มูลค่าเพื่อก้าวข้ามกับดักจากผู้ซื้อเทคโนโลยีไปสู่ การเป็นผู้ผลิตและขายเทคโนโลยี

2.4 การวางรากฐานที่แข็งแกร่ง และโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อสนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

2.4.1 เสริมสร้างเสถียรภาพและสมรรถนะทางเศรษฐกิจมหภาค โดยมีการบริหารเศรษฐกิจมหภาคที่ดี ทันทต่อสถานการณ์ มีความยืดหยุ่นในระดับที่เพียงพอและเหมาะสมต่อการรักษาสมดุลทางเศรษฐกิจของประเทศ

2.4.2 การเชื่อมโยงกับภูมิภาคและเศรษฐกิจโลก โดยยึดหลักการสร้างความร่วมมือทางการการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาและการสร้างความเป็นหุ้นส่วน การพัฒนากับประเทศในอนุภูมิภาค ภูมิภาค และนานาชาติ

2.4.3 การพัฒนาพื้นที่ พื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ และเมือง ในอนาคตการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่จะทวีบทบาทสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการไทย

2.4.4 การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น ให้สามารถพึ่งตนเองช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาด้านอื่นๆ ในพื้นที่

(3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน

3.1 การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม (Transformation of culture)

มุ่งเน้นให้สถาบันทางสังคมร่วมปลูกฝังค่านิยม วัฒนธรรมที่พึงประสงค์ โดยบูรณาการร่วมระหว่าง “ครอบครัว ศาสนา การศึกษา และสื่อ” ในการหล่อหลอมคนไทยให้มีคุณธรรมจริยธรรมในลักษณะที่เป็น ‘วิถี’ การดำเนินชีวิต

3.1.1 การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมผ่านการเลี้ยงดูในครอบครัว โดยส่งเสริมให้ครอบครัวมีความอบอุ่น ดำเนินชีวิตโดยยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรมและแนวปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะดังกล่าว รวมทั้งการพัฒนาพ่อแม่ให้เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต

3.1.2 การบูรณาการเรื่องคุณธรรมจริยธรรมในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา โดยให้สถานศึกษา สอดแทรกการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการมีจิตสาธารณะ

3.1.3 การสร้างความเข้มแข็งในสถาบันทางศาสนา เพื่อเผยแผ่หลักคำสอนที่ดีงามให้แก่ประชาชน

3.1.4 การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยการพัฒนาผู้นำชุมชนให้เป็นต้นแบบของการมี คุณธรรมจริยธรรม การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนในการ จัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การจัดระเบียบสังคม รวมถึง การลงโทษผู้ละเมิดบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม

3.1.5 การสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมที่พึงประสงค์จาก ภาคธุรกิจ โดยกระตุ้นให้ภาคธุรกิจมีการบริหารจัดการอย่างมีธรรมาภิบาล พัฒนาสร้างความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคมของคนทุกคนในบริษัททั้งพนักงานและลูกค้า ปรับเปลี่ยนทัศนคติการคำนวณผลตอบแทนให้คำนึงถึงต้นทุนทางสังคม ส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อตอบแทน สังคม รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดการประกอบธุรกิจเพื่อสังคม เช่น วิสาหกิจเพื่อสังคม เป็นต้น

3.1.6 การใช้สื่อและสื่อสารมวลชนในการปลูกฝังค่านิยม และวัฒนธรรมของคนในสังคม

3.2 การพัฒนาศักยภาพตลอดช่วงชีวิต

3.2.1 ช่วงการตั้งครรภ์ / แรกเกิด / ปฐมวัย เน้นการ เตรียมความพร้อมให้แก่พ่อแม่ก่อนการตั้งครรภ์ ส่งเสริมอนามัย แม่และเด็กตั้งแต่เริ่มตั้งครรภ์ ส่งเสริมการเกิดอย่างมีคุณภาพ สนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การส่งเสริมการให้สารอาหาร ที่จำเป็นต่อสมองเด็ก และให้มีการลงทุนเพื่อการพัฒนาเด็ก ปฐมวัยให้มีพัฒนาการที่สมวัยในทุกด้าน

3.2.2 ช่วงวัยเรียน พัฒนาทักษะความสามารถการเรียนรู้ที่ สอดรับกับทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะทักษะด้านการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ ความสามารถในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน ความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถในการท างานร่วมกับผู้อื่น ความยืดหยุ่นทางความคิด รวมถึงทักษะด้านภาษา ศิลปะ และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

3.2.3 ช่วงวัยรุ่น / นักศึกษา เน้นการพัฒนาทักษะการ เรียนรู้ที่เชื่อมต่อกับโลกการทำงาน รวมถึงทักษะอาชีพที่ สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ มีทักษะชีวิต สามารถ อยู่ร่วมและทำงานกับผู้อื่นได้ ภายใต้อสังคมนที่เป็นพหุวัฒนธรรม

3.2.4 ช่วงวัยแรงงาน ยกกระดับศักยภาพ ทักษะ และสมรรถนะ แรงงานอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน มีการทำงานตามหลักการงานที่มีคุณค่าเพื่อสร้างผลิตภาพเพิ่มให้กับประเทศ มีวัฒนธรรมการทำงานที่พึง ประสงค์ มีความรู้ความเข้าใจทางการเงินเพื่อให้สามารถ บริหารจัดการการเงินของตนเองและครอบครัว

3.2.5 ช่วงวัยผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นพลังในการ ขับเคลื่อนประเทศ ผ่านการเสริมทักษะการ ดำรงชีวิต ทักษะอาชีพ ในการหารายได้ มีงานทำที่เหมาะสมกับศักยภาพ มีการสร้าง เสริมสุขภาพ ฟื้นฟู สุขภาพ การป้องกันโรคให้แก่ผู้สูงอายุ พร้อมกับจัดสภาพแวดล้อมให้เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ และ หลักประกัน ทางสังคมที่สอดคล้องกับความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต

3.3 การปฏิรูปการเรียนรู้แบบพลิกโฉม (Transformation of Learning)

3.3.1 การปรับเปลี่ยนระบบการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการพัฒนา ทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 โดย ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ ในทุกระดับชั้นอย่างเป็นระบบ

3.3.2 การเปลี่ยนโฉมบทบาท ‘ครู’ ให้เป็นครูยุคใหม่ โดยปรับบทบาทจากจาก ‘ครูสอน’ เป็น ‘ครู ฝึก’ หรือ ‘ผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้’

3.3.3 การเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหาร จัดการศึกษาในทุกระดับ โดยจัดโครงสร้างการจัดการ การศึกษาเพื่อสร้างความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์และให้เอื้อต่อ การเข้าถึงการศึกษาอย่างเสมอภาคและทั่วถึง การยกระดับ สถาบันการศึกษาในสาขาที่มีความเชี่ยวชาญสู่ความเป็นเลิศ ปฏิรูปการคลังด้านการศึกษาเพื่อ เพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพ การจัดการศึกษาโดยการจัดสรรงบประมาณตรงสู่ผู้เรียน ส่งเสริมการมีส่วนร่วม จากภาคเอกชนในการจัดการศึกษา พัฒนาระบบการประเมินและการรับรองคุณภาพที่เน้นผลลัพธ์ ที่ตัวผู้เรียน รวมทั้งมีการปฏิรูประบบการสอบที่นำไปสู่การวัดผลในเชิงทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 มากกว่าการ วัดระดับความรู้ ตลอดจนมีการวิจัยและใช้เทคโนโลยีในการสร้าง การจัดการความรู้ในการจัดการเรียนการ สอน

3.3.4 การพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยเน้นการจัดระบบการศึกษาและระบบฝึกอบรมบน ฐานสมรรถนะที่มีคุณภาพสูงและยืดหยุ่นผ่านการพัฒนากลไกต่างๆ

3.4 การพัฒนาและรักษากลุ่มผู้มีความสามารถพิเศษ (Talents)

3.4.1 การพัฒนาและส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษด้าน ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

3.4.2 การสร้างเส้นทางอาชีพ สภาพแวดล้อมการทำงาน และระบบสนับสนุน (eco-systems) ที่ เหมาะสมสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ ผ่านกลไกต่าง ๆ

3.4.3 การการดึงดูดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญต่างชาติและคนไทยที่มีความสามารถสูงในต่างประเทศ เพื่อให้ กลับมาช่วยสร้างและ พัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมให้กับประเทศ ทั้งในรูปแบบการทำงานชั่วคราวและ ถาวรตามความเหมาะสมของเป้าหมายการพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ

3.5 การเสริมสร้างให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดี

3.5.1 การสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพ (Health Literacy) โดยพัฒนาองค์ความรู้และการสื่อสารด้านสุขภาพที่ถูกต้องและ เชื่อถือได้ให้แก่ประชาชน พร้อมทั้งเฝ้าระวังและจัดการกับความรู้ทาง สุขภาพที่ไม่ถูกต้อง จนเกิดเป็น “ทักษะทางปัญญาและสังคม”

3.5.2 การป้องกันและควบคุมปัจจัยเสี่ยงที่คุกคามสุขภาพ โดย ผลักดันการสร้างเสริมสุขภาพในทุก นโยบาย (Health in All Policies)

3.5.3 การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาวะที่ดี

3.5.4 การพัฒนาระบบบริการสุขภาพที่ทันสมัยสนับสนุนการสร้างสุขภาวะที่ดี

3.5.5 การส่งเสริมให้ชุมชนเป็นฐานในการสร้างสุขภาวะดีใน ทุกพื้นที่ โดยให้ชุมชนเป็นแหล่งบ่มเพาะ จิตสำนึกการมีสุขภาพดีของประชาชน ผ่านการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ด้านสุขภาพ

3.6 การสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย

3.6.1 การส่งเสริมการเกิดที่มีคุณภาพ

3.6.2 การสร้างครอบครัวที่เหมาะสมกับคนรุ่นใหม่

3.6.3 การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างครอบครัวอบอุ่นเข้มแข็ง

(4) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม

4.1 การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับคนทุกกลุ่มในสังคม

4.1.1 สร้างหลักประกันทางสังคมที่ครอบคลุมและเหมาะสม กับคนทุกช่วงวัยและทุกกลุ่ม

4.1.2 เพิ่มรายได้ให้กับกลุ่มผู้มีรายได้น้อย (ประชากร ร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำที่สุด) และผู้ด้อยโอกาส โดยการสร้างศักยภาพของคนอย่างยั่งยืน ให้สามารถพึ่งตนเองได้ และ ส่งเสริมการออมในทุกช่วงวัย เพื่อความ มั่นคงทางรายได้ในสังคมสูงวัยและบรรเทาภาระทางการคลังของรัฐบาล

4.1.3 กระจายการถือครองทรัพย์สินให้มีความเป็นธรรม เพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่ประชาชนทุกกลุ่ม โดยการปฏิรูป ระบบภาษีเพื่อสร้างความเสมอภาคและการกระจายทรัพยากร รวมทั้งการมีมาตรการ สนับสนุน ให้ประชาชนมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ซึ่งจะช่วยยกระดับความมั่นคงในการดำรงชีวิตของประชาชน

4.2 การสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการทางสังคมอย่างทั่วถึง

4.2.1 กระจายบริการทางสังคมที่มีคุณภาพให้แก่ประชาชน ทุกกลุ่ม โดยพัฒนาคุณภาพการให้บริการทางสังคมให้มี คุณภาพในทุกพื้นที่และทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงบริการดังกล่าวได้ อย่างทั่วถึง ผ่านการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมการสื่อสาร ทางไกลมาปรับใช้ในการให้บริการ และใช้การบริหารจัดการ ทรัพยากร ร่วมกันระหว่างหน่วยงานในเขตพื้นที่ รวมถึง สนับสนุนให้มีความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และ ภาคประชาสังคมในพื้นที่ร่วมกันจัดบริการทางสังคมให้แก่ ประชาชนในรูปแบบต่างๆ เช่น การส่งเสริมวิสาหกิจ เพื่อสังคม (Social Enterprise) และการสร้างความร่วมมือที่เน้นผลลัพธ์เพื่อสังคม (Social Impact Partnership Model) เป็นต้น

4.2.2 สร้างสภาพแวดล้อมและนวัตกรรมทางสังคมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตสำหรับทุกกลุ่มทุกวัย โดยพัฒนาโครงสร้าง พื้นฐานและสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรกับประชาชนทุกกลุ่มทุกวัย ตามหลักการสถาปัตยกรรม (Universal Design) การลงทุนก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ให้ประชาชนในพื้นที่ชายขอบสามารถเข้าถึงข้อมูลและการสื่อสาร ได้สะดวกและรวดเร็ว รวมทั้งสนับสนุนการพัฒนา เทคโนโลยีและนวัตกรรมสำหรับการดำเนินชีวิตให้แก่กลุ่มคนที่มีความต้องการพิเศษ เช่น นวัตกรรมป้องกันการ ล้มในผู้สูงอายุ หุ่นยนต์ดูแล ผู้สูงอายุ การทดสอบภาวะสมองเสื่อมผ่านอุปกรณ์ อิเล็กทรอนิกส์ อุปกรณ์ กายเทียมสำหรับผู้พิการ เป็นต้น

4.3 การเสริมพลังสังคม

4.3.1 สร้างศักยภาพให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการ ทรัพยากรในพื้นที่ได้ด้วยตนเอง โดยการสร้าง องค์กรความรู้ ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรและการสนับสนุนให้ชุมชน มีโอกาสในการบริหารจัดการ ทรัพยากรในพื้นที่ของตนเองให้ เหมาะสมกับความต้องการ และบริบทของพื้นที่ รวมทั้งส่งเสริมให้วิสาหกิจ ของชุมชนสามารถเข้าถึงตลาดเงิน ตลาดทุน และมีการเชื่อมต่อกับตลาดสินค้าและ บริการตามกลุ่มประเภท ของแต่ละวิสาหกิจ และสร้างเสริม ความรอบรู้ทางการเงินให้แก่สมาชิกของชุมชนพร้อมทั้งจัดตั้ง สถาบัน การเงินชุมชนในการให้บริการทางการเงิน การกระจาย ความรู้ทางการเงิน และการติดตามพฤติกรรมทาง การเงิน อย่างต่อเนื่องให้แก่คนในชุมชน

4.3.2 ส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศและการมีบทบาทที่สำคัญในสังคม รวมถึงส่งเสริมความเสมอ ภาคทางสิทธิขั้น พื้นฐานในการดำรงชีวิต โดยเน้นการสร้างการยอมรับในเพศ สภาพของกลุ่มคนต่างๆ ภายใต้ การสร้างเจตคติที่ถูกต้อง บนพื้นฐานของการเรียนรู้และรับรู้ร่วมกันในสังคมการศึกษาการทำงาน และการ ดำรงชีวิตประจำวัน พร้อมทั้งสร้างโอกาส ให้คนทุกกลุ่มสามารถมีส่วนร่วมในการแสดงออกทางความเห็น ที่ เป็นประโยชน์ และมีความพร้อมในการตัดสินใจเพื่อการพัฒนา ในระดับปัจเจกและระดับประเทศได้อย่างเท่า เทียม

4.3.3 เสริมสร้างให้ประชาชนมีภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบทาง สังคม ผ่านการพัฒนาและเพิ่มขีด ความสามารถในการทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต โดยเฉพาะการเพิ่มโอกาสและช่องทางในการ เข้าถึงข่าวสาร

เพื่อให้ประชาชนมีช่องทางในการติดต่อสื่อสารที่ทั่วถึง ขณะเดียวกัน มุ่งเน้นพัฒนาและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาเครือข่ายที่มี ศักยภาพในการพัฒนาภูมิภาคกันทางสังคมแก่ประชาชน

4.4 การสร้างความสมานฉันท์ในสังคม

4.4.1 สร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงกระบวนการ ยุติธรรม โดยปรับแก้ไขกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ ให้มีความทันสมัย ลดความขัดแย้งของกฎหมาย และสอดคล้องกับทิศทาง การพัฒนาประเทศ และสนับสนุนการลดความเหลื่อมล้ำ

4.4.2 ส่งเสริมค่านิยมความเสมอภาคระหว่างกลุ่มคน ในสังคม โดยฟื้นฟูบทบาทสถาบันทางศาสนาในการส่งเสริมการมี ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมตามหลักคำสอนทางศาสนาที่ ถูกต้อง รวมทั้งให้สื่อสารมวลชน และสื่อสาธารณะทุกช่องทาง รวมทั้งสร้างเสริมให้เกิดการยอมรับและเข้าใจความ คิดเห็นที่แตกต่างของผู้อื่น และการอยู่ร่วมกันในสังคม พหุวัฒนธรรม รวมถึงการให้โอกาสแก่กลุ่มคนเปราะบางและกลุ่มด้อยโอกาส สามารถพัฒนาและแสดงศักยภาพของตนเองได้ โดยไม่พึ่งพิงการช่วยเหลือจากภาคส่วนต่างๆ

(5) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

5.1 จัดระบบอนุรักษ์ พื้ฟูและป้องกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

5.2 วางระบบบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการให้มีประสิทธิภาพใน 25 ลุ่มน้ำ ทั้งด้านอุปสงค์และอุปทาน เน้นการปรับระบบการบริหารจัดการอย่างบูรณาการ

5.3 พัฒนาและใช้พลังงานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในทุกภาคเศรษฐกิจ เพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก

5.4 พัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศและเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

5.5 ร่วมลดปัญหาโลกร้อนและปรับตัวให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

5.6 ใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์และนโยบายการคลังเพื่อสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมให้เกิดการลงทุน และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการผลิตการบริโภค รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงวิถีคิด (mindset) และวิถีชีวิต (life style) ของบุคคลและองค์กรให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

(6) ยุทธศาสตร์ ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

6.1 การวางระบบบริหารงานราชการแบบบูรณาการ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องเชื่อมโยงกันตั้งแต่ ยุทธศาสตร์ชาติลงไป จนถึงระดับพื้นที่ การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติโดยการใช้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติ และการจัดสรรงบประมาณ ให้มีลักษณะยึดโยงกับยุทธศาสตร์ในทุกระดับและมีเป้าหมายร่วม เป็น หลัก รวมทั้งมีระบบการติดตามประเมินผลการดำเนินงานทั้งในระดับ ยุทธศาสตร์ ตามภารกิจ และพื้นที่

6.1.1 วางระบบการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ

6.1.2 ปรับปรุงระบบบริหารจัดการงบประมาณให้มีลักษณะแบบยึดโยงยุทธศาสตร์ในทุกระดับและ เป้าหมายร่วมเป็นหลัก เพื่อให้ สอดรับกับลักษณะการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ ลงสู่ระดับต่าง ๆ

6.1.3 ติดตามและประเมินผลการบรรลุเป้าหมายการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์สำคัญของประเทศ

6.2 การยกระดับงานบริการประชาชนและการอำนวยความสะดวกของภาครัฐสู่ความเป็นเลิศ

6.3 การปรับปรุงบทบาท ภารกิจ และโครงสร้างของหน่วยงานภาครัฐ

6.3.1 ทบทวนบทบาทภารกิจของหน่วยงานภาครัฐให้มีความ เหมาะสม

6.3.2 ปรับโครงสร้างและระบบบริหารงานราชการใหม่ในรูปแบบของหน่วยงานรูปแบบพิเศษ ที่ต้อง อาศัยการดำเนินงานที่มีความยืดหยุ่น คล่องตัว ไม่ยึดติดกับโครงสร้างองค์การและระบบราชการแบบเดิม โดย ยุบเลิกภารกิจที่ไม่จำเป็นถ่ายโอนภารกิจให้ภาคส่วนอื่น

6.3.3 พัฒนาและปรับระบบวิธีการปฏิบัติราชการให้ทันสมัย มุ่งผลสัมฤทธิ์ มีความโปร่งใส ยืดหยุ่น และคล่องตัวสูง ลดความซ้ำซ้อน

6.4 การพัฒนาระบบบริหารจัดการกำลังคนและพัฒนาบุคลากรภาครัฐในการปฏิบัติราชการและมี ความเป็นมืออาชีพ

6.4.1 พัฒนาระบบบริหารจัดการกำลังคนภาครัฐเพื่อบริหาร

6.4.2 พัฒนาขีดความสามารถบุคลากรภาครัฐ ให้มีสมรรถนะ ใหม่ ๆ สามารถรองรับการ เปลี่ยนแปลงบริบทการพัฒนาและการดำเนินงานตามทิศทางการพัฒนาประเทศ และยกระดับขีดสมรรถนะ ใหม่ให้เทียบได้ในระดับสากล

6.4.3 ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำงานและสร้างค่านิยมที่ดี ของบุคลากรภาครัฐ ให้ปฏิบัติราชการ

6.4.4 เสริมสร้างระบบคุณธรรมและวางมาตรการที่ เหมาะสมกับเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพ (Career Path)

6.4.5 พัฒนาภาวะผู้นำที่มีขีดสมรรถนะสูง มีความรับผิดชอบ และมีความเป็นมืออาชีพ

6.5 การต่อต้านการทุจริต ประพฤติมิชอบ

6.6 การปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับให้มีความชัดเจน ทันสมัย เป็นธรรม และ สอดคล้องกับข้อบังคับสากลหรือข้อตกลงระหว่างประเทศ

โมเดล Thailand 4.0

รัฐบาลได้กำหนดทิศทางการพัฒนาโมเดล Thailand 4.0 ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบไปด้วย 5 วาระ ดังนี้

วาระที่ 1 : การเตรียมคนไทย 4.0 ให้พร้อมก้าวสู่โลกที่หนึ่ง

วาระที่ 2 : การพัฒนาคลัสเตอร์เทคโนโลยีและอุตสาหกรรมแห่งอนาคต

วาระที่ 3 : การบ่มเพาะผู้ประกอบการและพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม

วาระที่ 4 : การเสริมความเข้มแข็งของเศรษฐกิจภายในประเทศผ่าน 18 กลุ่มจังหวัด และ 77 จังหวัด

วาระที่ 5 : การบูรณาการอาเซียน เชื่อมประเทศไทยสู่ประชาคมโลก

สำหรับวาระการพัฒนาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ วาระที่ 1 การเตรียมคนไทย 4.0 เพื่อก้าวสู่โลกที่หนึ่ง โดยในพิมพ์เขียว Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน มีเนื้อหาสาระสำคัญ ดังนี้

การเตรียมคนไทย 4.0 เปรียบเสมือนการตระเตรียมเมล็ดพันธุ์ใหม่ ด้วยการบ่มเพาะคนไทยให้เป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21” ควบคู่ไปกับ การพัฒนา “คนไทย 4.0 สูโลกที่หนึ่ง” คนไทยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21 คือ คนไทยที่มีปัญญาที่เฉียบแหลม (Head) มีทักษะที่เห็นผล (Hand) มีสุขภาพที่แข็งแรง (Health) และมีจิตใจที่งดงาม (Heart) การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นในการเตรียมคนไทย 4.0 สูโลกที่หนึ่ง ซึ่งจะครอบคลุม

การปรับเปลี่ยนใน 4 มิติดังต่อไปนี้

1. เปลี่ยนจากคนไทยที่มีความรู้ ความสามารถและทักษะที่จำกัด เป็น คนไทยที่มีความรู้ และทักษะสูง มีความสามารถในการรังสรรค์นวัตกรรม
2. เปลี่ยนจากคนไทยที่มองเน้นประโยชน์ส่วนตน เป็น คนไทยที่มีจิตสาธารณะ และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม
3. เปลี่ยนจากคนไทยแบบ Thai-Thai เป็น คนไทยแบบ Global Thai มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและสามารถยืนอย่างมีศักดิ์ศรีในเวทีสากล
4. เปลี่ยนจากคนไทยที่เป็น Analog Thai เป็น คนไทยที่เป็น Digital Thai สามารถดำรงชีวิตเรียนรู้ทำงาน และประกอบธุรกิจ ได้อย่างเป็นปกติสุขในโลกยุคดิจิทัล

การพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21 และการเตรียมคนไทย 4.0 สูโลกที่หนึ่ง ผ่าน 4 กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว จะเป็นหัวใจสำคัญในการเปลี่ยนผ่านสังคมไทยไปสู่ “สังคมไทย 4.0” นั่นคือ สังคมที่มีความหวัง (Hope) สังคมที่เปี่ยมสุข (Happiness) และ สังคมที่มีความสมานฉันท์ (Harmony) ในที่สุด

พิมพ์เขียว Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน ชี้ประเด็นสำคัญเรื่องการพัฒนาคนไทยและสังคมไทยไว้ดังนี้

- รากฐานการพัฒนา Thailand 4.0 เริ่มต้นที่ “คนไทยทุกคน” ปัจจัยสำคัญที่สุดการขับเคลื่อนประเทศไทย ตาม Thailand 4.0 ก็คือ “คนไทย” เนื่องจากการพัฒนาทุนมนุษย์ที่ดี มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม จะเป็นรากฐานในการเสริมสร้างคุณภาพและความเข้มแข็งให้กับสังคมไทย รวมทั้งสร้างรากฐานความมั่นคงของประเทศในทุกด้าน และเมื่อคนไทยมีคุณภาพ ก็จะสามารถลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้ การพัฒนาสังคมจึงต้องมุ่งพัฒนาโดยเน้นเรื่องคุณภาพและความ ยั่งยืน บนพื้นฐานแนวคิดของการ “รู้จักเต็ม รู้จักพอ และรู้จักปัน”
- คนไทยทุกคนเป็นคนที่สำคัญของประเทศ คนไทยบางกลุ่มอาจมีศักยภาพหรือความพร้อมอยู่แล้ว แต่คนไทยบางกลุ่มอาจอยู่ระหว่างการค้นหาศักยภาพ ลองผิดลองถูก และขาดเพียงโอกาสเท่านั้น ประเทศไทย จะก้าวไปข้างหน้าไม่ได้หากละทิ้งคนไทยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งไว้ ดังนั้นการพัฒนาคนไทยทุกคนจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง เป้าหมายการพัฒนา Thailand 4.0 คือ การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนคนไทยทุกกลุ่มให้ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนที่ยังต้องการเติมเต็มศักยภาพ หรือผู้ด้อยโอกาส หรือที่กำลังประสบกับปัญหา ความยากจนอย่างมาก จะต้องทำให้คนในกลุ่มเหล่านี้สามารถมี “โอกาสทางสังคม (Social Mobility)” โดยเน้นป้องกันความเสี่ยงจากการตกอยู่ในวงจรแห่งความล้มเหลวหรือกับดักความยากจน ในลักษณะการให้ แคมป์ต่อและสร้างโอกาส พร้อมกับการเสริมสร้างศักยภาพไปที่ตัวคน ครอบครัว และชุมชน
- วาระการพัฒนาคนไทย การพัฒนาคนไทยกลุ่มต่างๆ เพื่อให้หลุดพ้นจากความยากจน มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ อยู่ในสังคม คุณภาพนั้น ต้องเน้นพื้นฐานแนวคิดของการ “รู้จักเต็ม รู้จักพอ และรู้จักปัน” ไม่ว่าจะเป็นคนไทย 1.0 คนไทย 2.0 คนไทย 3.0 หรือคนไทย 4.0 ต้องรู้จักเต็มในสิ่งที่จำเป็น - เต็มในสิ่งที่ต้องการ - เต็มให้เต็มอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน คนไทย 1.0 ถึง 3.0 หรือคนไทยที่ยังติดอยู่ในวงจรแห่งความยากจน หรือยังอาจขาดโอกาส ยังขาดความมั่งคั่ง มั่งคั่ง จะต้องได้รับการเติมเต็มพัฒนาในเรื่องสำคัญๆ ดังนี้
 - การเติมความรู้สร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนไทยและสังคมไทยมีความเข้มแข็ง
 - การสร้างและส่งเสริมโอกาสทางสังคม
 - การสร้างและพัฒนากลไกในระดับพื้นที่

1. การเติมความรู้ สร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนไทยและสังคมไทยมีความเข้มแข็ง

1.1 เติมความรู้ พัฒนาทักษะ

- ปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ ของคนไทย บ่มเพาะความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถ ในการรังสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ ต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ คนไทยจะต้องเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ สร้างพื้นฐานการ เรียนรู้ผ่านช่องทางต่างๆ ผู้มีรายได้น้อย ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการจะต้องได้รับการส่งเสริมการ ประกอบอาชีพและสร้างรายได้ด้วยตนเองโดยเสริมกระบวนการเรียนรู้พัฒนาที่เชื่อมโยงกับ วิถีชีวิต บริบทพื้นที่
- สร้างช่องทางการเรียนรู้และพัฒนาคนไทยในช่องทางต่างๆ ให้ขยายวงกว้าง เช่น การเรียนรู้ ผ่านเว็บไซต์ Talent Action Plan การสร้างเครือข่ายมืออาชีพ (Professional Network) พัฒนา Smart People และประยุกต์เข้ากับอาชีพต่างๆ เช่น Smart Farmer
- พัฒนาสมรรถนะ ทักษะของคนไทย 1.0 ถึง 4.0 เช่น โครงการการเปลี่ยนแปลงศักยภาพด้าน ผู้นำและการจัดการ ทักษะในเชิงพาณิชย์และพฤติกรรม ดิจิทัล
- พัฒนาความก้าวหน้าอาชีพเพื่อประชาชน เพื่ออนาคต (For People, For the Future)
- จัดโครงสร้างพื้นฐานที่ทำให้คนไทยทุกคนเข้าถึงได้ ลดความแตกต่าง มีโครงสร้างบริการ ใหม่ๆและฝึกปฏิบัติ
- โครงการแปลงงานวิจัยมาปรับใช้ ต่อยอดกิจกรรม

1.2 สร้างภูมิคุ้มกันให้คนไทย และกลุ่มเสี่ยง สร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้มีความเข้มแข็ง

- คนไทยกลุ่มเสี่ยงควรได้รับการป้องกันและคุ้มครองจากปัญหาทางสังคมที่สุ่มเสี่ยงที่จะทำให้ ชีวิตตกอยู่ในวงจรแห่งความล้มเหลว ยากจนหรือเสี่ยงที่จะจนซ้ำซากเพราะปัญหาซ้ำซ้อน เช่น ป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ปกป้องคุ้มครองและสร้างโอกาสให้กลุ่มคน เร่ร่อน ขาดงาน และกลุ่มเสี่ยงต่างๆ
- สร้างภูมิคุ้มกันให้คนไทยไม่ตกอยู่ในภาวะเสี่ยงต่างๆ เช่น รมรงค์สร้างความตระหนัก รู้เท่า ทันความเสี่ยงด้านต่างๆ เช่น ยาเสพติด อบายมุข การกระทำผิดกฎหมาย และสร้าง ภูมิคุ้มกันโดยเน้นพื้นฐานความเข้มแข็งของครอบครัว ทำให้สามารถผ่านพ้นความเสี่ยง วิกฤต หรือนำพาตนเองเข้าสู่วงจรที่ดีเข้าถึงโอกาสที่รัฐได้จัดไว้
- โครงการเสริมขีดความสามารถ พัฒนาตนเองของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ผู้มีรายได้น้อย ผู้ด้อยโอกาสในกลุ่มที่มีศักยภาพได้รับการส่งเสริมการประกอบอาชีพและสร้างรายได้ด้วย ตนเอง มีโอกาสทดลอง เริ่มประกอบอาชีพใหม่ที่มีโอกาสรายได้ดีกว่า มีการป้องกันความ เสี่ยง

- โครงการบรรเทาปัญหาสังคมและทำให้คนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีการเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เช่น นโยบายเงินบำนาญ ให้คำแนะนำแก่ประชากร บุคคลที่อยู่ในภาวะเสี่ยงให้ช่วยเหลือประชาชนคนไทยสามารถพึ่งพาตนเองได้
- มีการประสานงานให้เกิดมาตรการที่ช่วยเพิ่มมาตรฐานการครองชีพให้กับประชาชน เพื่อแก้ไข ลดผลกระทบ ลดความเสี่ยงในการกู้ยืมเป็นหนี้สิน โดยเฉพาะหนี้นอกระบบ
- มีมาตรการช่วยเหลือคนด้อยโอกาสให้สามารถเลื่อนระดับจากที่พ้ออยู่รอดในสังคม เช่น มีนโยบายทางภาษีส่งเสริมเอกชนจ้างงานผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการหรือผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยให้ได้มีการประกอบอาชีพที่ดี
- มีนโยบายที่นำไปสู่การเสริมสร้างสวัสดิการพื้นฐาน ควบคู่ไปกับผลักดันให้คนไทยเรียนรู้ที่จะวางแผนการใช้ชีวิตด้านต่างๆ อย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เช่น วางแผนด้านรายได้ การออม การมีหลักประกันทางสุขภาพ เป็นต้น โดยรัฐมีมาตรการสร้างแรงจูงใจและมาตรการจูงใจ (Motivation and Incentive)

2. การสร้าง และส่งเสริมโอกาสทางสังคม

เสริมสร้างขีดความสามารถของคนในการช่วยเหลือตนเองในการดำรงชีวิต การมีอาชีพ รายได้ และสนับสนุนส่งเสริมสังคมให้เปิดโอกาสแห่งชีวิต

- ลดความไม่เท่าเทียมกัน มีโครงการให้เงินอุดหนุนด้านสวัสดิการต่างๆ เช่น การศึกษา สุขภาพ ที่อยู่อาศัย
- รัฐสนับสนุนการประกอบอาชีพหลักและอาชีพเสริม เช่น การสนับสนุนด้านความรู้ ด้านการเงิน
- โครงการเสริมความรู้และพัฒนาทักษะองค์กรวม และประเด็นพัฒนาเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย
- โครงการให้เงินโอนหรือความช่วยเหลืออย่างมีเงื่อนไข (Conditional Cash Transfer) โดยรัฐมีมาตรการช่วยเหลือคนจน คนด้อยโอกาส ด้วยการกำหนดเกณฑ์เงื่อนไข และ "การสร้างแต้มต่อ" สร้างโอกาสให้กับคนไทยในสังคมที่ด้อยโอกาส หรือผู้มีรายได้น้อย ยากจนมากจนไม่มีรายได้พออย่างชีพ เพื่อช่วยเหลือคนจน คนด้อยโอกาสในเรื่องความจำเป็นพื้นฐาน ตัวอย่างเช่น รัฐออกมาตรการทางการเงินเพื่อเป็นการส่งเสริมการประกอบอาชีพพร้อมมีหน่วยงานหรือทีมงานเป็นที่เลี้ยงให้ความรู้และช่วยเหลือทางปฏิบัติในพื้นที่ ทั้งนี้ รัฐมีมาตรการให้ความช่วยเหลือด้านรายได้หรืออาชีพ ควบคู่กับการกำหนดเงื่อนไข (Condition Design) ให้คนไทยมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนแทนการช่วยแบบให้เปล่าระยะสั้นที่ไม่ยั่งยืน โดยกำหนดเงื่อนไขที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาระยะยาวของคน อาทิ ต้องมีการออมเพื่อวัย

เกษียณ มีเงื่อนไขกำหนดให้บุตรหลานเข้ารับการศึกษา เข้าฝึกอบรมหรือการฝึกอาชีพในภาคเอกชนที่ร่วมโครงการ เป็นต้น

- โครงการภาษีคนจนคนขยัน หรือภาษีเงินได้ติดลบ (Negative Income Tax) เพื่อช่วยสนับสนุนคนจนหรือผู้มีรายได้น้อย ไม่ต้องมีภาระภาษี และคนที่ขยันก็มีการได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล
- โครงการเงินรายได้เพิ่มเพื่อการยังชีพแก่ผู้ด้อยโอกาส
- โครงการส่งเสริมโอกาสให้ผู้สูงอายุมีโอกาสในการประกอบอาชีพที่หลากหลาย มีแหล่งรายได้ต่อเนื่อง รองรับสังคมผู้สูงอายุ
- พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพและการเข้าถึงบริการภาครัฐเพื่อลดการที่ผู้ด้อยโอกาสถูกตัดขาดออกจากสังคม และเข้าถึงบริการ โครงสร้างพื้นฐานของรัฐที่ช่วยเสริมสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ มีรายได้

3. การสร้างและพัฒนากลไกในระดับพื้นที่

เพื่อพัฒนาให้เกิดกลไกขับเคลื่อนที่คนไทยส่วนใหญ่มีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Growth Engine) โดยพัฒนากลไกในระดับพื้นที่ให้เข้มแข็ง เชื่อมโยงกับส่วนกลาง ตัวอย่างเช่น

- โครงการการพัฒนาการสร้างความเจริญ กระจายไปในระดับพื้นที่ต่างๆ เชื่อมโยงไปถึงชุมชน เพื่อเป็นแพลตฟอร์มให้คนไทยที่อยู่ทั่วประเทศได้ใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐานที่รัฐจัดให้ขจัดปัญหาเรื่องความห่างไกลในการเข้าถึง เช่น โครงการพัฒนาอินเทอร์เน็ตในระดับชุมชน โครงการเรียนรู้ผ่านทางไกลหรือออนไลน์ที่เชื่อมโยงกับความต้องการคนกลุ่มต่างๆ เช่น เกษตรกร พ่อค้าผู้ประกอบการ คนรุ่นใหม่ เป็นต้น
- ประสานความร่วมมือในการสร้างและขับเคลื่อนกลไกเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางสังคมในระดับพื้นที่ สร้างกลไกการเฝ้าระวังในชุมชน พัฒนากลไกอาสาสมัครและปฏิบัติการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน
- โครงการส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมและจิตสำนึกการสอดคล้องกับบริบทพื้นที่
- โครงการเสริมศักยภาพครอบครัวและชุมชน ในเรื่องการพัฒนาอาชีพ รายได้และความเข้มแข็งมั่นคงในมิติสังคม
- โครงการพัฒนา “โมเดลต้นแบบ” เสริมสร้างอาชีพและครอบครัวชุมชนเข้มแข็ง ขยายผล “โมเดลต้นแบบ”
- โครงการพัฒนาระบบติดตาม แก้ไขปัญหา และเสริมสร้างความเข้มแข็งกลไกในพื้นที่
- โครงการพัฒนาชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย เช่น เรื่องฐานข้อมูล

- โครงการสร้างเสริมพลังให้กับจังหวัดจัดการตนเอง
- โครงการส่งเสริมการพัฒนาและการขับเคลื่อนเพื่อสังคม (Social Movement) ของ Change Agent ต่างๆ อาทิ สร้างเสริมระบบ CSR Social Enterprises การใช้กลไกประชารัฐ โดยรัฐมีมาตรการภาษีหรือมาตรการจูงใจเพื่อให้ผู้ประกอบการรายใหญ่ที่มีศักยภาพความพร้อมช่วยเหลือคนไทยและสังคมไทย อย่างแบ่งปันหรือสร้างโอกาสให้คนที่ด้อยโอกาส

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)

หลักการการพัฒนาประเทศที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ยึดหลัก “ปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ที่ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9-11 และยึดหลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการ เจริญเติบโตจากการเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม สำหรับการกำหนดวิสัยทัศน์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ยึดวิสัยทัศน์ของกรอบ ยุทธศาสตร์ชาติที่กำหนดว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการ พัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ในขณะที่การกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดในด้านต่างๆ ของแผนพัฒนาฯ ได้ยึดเป้าหมายอนาคตประเทศไทยปี 2579 ที่เป็นเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี มาเป็น กรอบในการกำหนดเป้าหมายที่จะบรรลุใน 5 ปี โดยที่เป้าหมายและตัวชี้วัดต้องสอดคล้องกับกรอบเป้าหมาย การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่องค์การระหว่างประเทศกำหนดขึ้น อาทิ การพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development goals : SDGs) ที่องค์การสหประชาชาติกำหนดขึ้น เป็นต้น ส่วนแนวทางการ พัฒนา ได้บูรณาการนโยบายหรือประเด็นพัฒนาที่สำคัญของประเด็นการปฏิรูปประเทศ 37 วาระ และไทยแลนด์ 4.0 การจัดทำแผน ขับเคลื่อน และการติดตามประเมินผล เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม ทั้ง จากภาครัฐ เอกชน ประชาชน และภาคการศึกษา ในทุกพื้นที่ของประเทศ เป็นกลไกประชารัฐที่รวมพลัง ให้สามารถกำหนดเป้าหมาย แนวทางการพัฒนา รวมทั้งแผนงานโครงการสำคัญที่ตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนได้อย่างสอดคล้องกับภูมิสังคมและเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างจริงจังใน 5 ปี

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ได้นำวิสัยทัศน์ของยุทธศาสตร์ชาติที่วางไว้ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นวิสัยทัศน์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12

ยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 มีทั้งหมด 10 ยุทธศาสตร์ โดยมี 6 ยุทธศาสตร์ตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีและอีก 4 ยุทธศาสตร์ที่เป็นปัจจัยสนับสนุน

(1) ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ พัฒนาคอนทุกช่วงวัยเพื่อคนไทยเป็นคนดี คนเก่ง มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยเฉพาะการพัฒนาและดูแลผู้สูงอายุที่มีสัดส่วนสูงขึ้น

ในสังคมสูงวัยทั้งการสร้างงานที่เหมาะสม การฟื้นฟูและดูแลสุขภาพเพื่อชะลอความทุพพลภาพและโรคเรื้อรัง การสร้างสภาพแวดล้อมและนวัตกรรมที่เอื้อต่อสังคมสูงวัย มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพคนเพื่อเป็นฐานการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศและรองรับการลดลงของขนาดกำลังแรงงาน โดยการยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 การป้องกันและควบคุมปัจจัยทางสังคมที่กำหนดสุขภาพเพื่อสร้างสุขภาวะที่ดี การสร้างความอยู่ดีมีสุขให้ครอบครัวไทย รวมทั้งการเสริมสร้างบทบาทของสถาบันทางสังคมและทุนวัฒนธรรมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสังคม

(2) ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมลดความเหลื่อมล้ำในสังคม มุ่งเน้นการลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติเพื่อสร้างความปรองดองในสังคม การสร้างโอกาสให้ทุกคนในสังคมไทยสามารถเข้าถึงทรัพยากรแหล่งทุนในการประกอบอาชีพ เพื่อยกระดับรายได้และขับเคลื่อนเศรษฐกิจรากฐาน การเข้าถึงบริการทางสังคมของรัฐอย่างมีคุณภาพ ทัวถึงและเป็นธรรม อาทิ การสร้างโอกาสการเข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนได้เต็มตามศักยภาพ สามารถประกอบอาชีพและดำรงชีวิตได้โดยมีความใฝ่รู้และทักษะที่เหมาะสม เน้นการเรียนรู้เพื่อสร้างสัมมาชีพในพื้นที่ การจัดรูปแบบบริการสุขภาพและสวัสดิการทางสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นและเหมาะสมตามกลุ่มเป้าหมาย การพัฒนาระบบบริการสาธารณสุขให้มีคุณภาพและมีช่องทางการเข้าถึงที่หลากหลาย รวมทั้งการพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชน การเพิ่มศักยภาพกองทุนยุติธรรมเพื่อสร้างโอกาสการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาค ซึ่งจะนำไปสู่การลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำอันจะนำไปสู่การลดความขัดแย้งในสังคมไทย

(3) ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการนโยบายการเงินและนโยบายการคลังโดยรวมถึงการปฏิรูปภาษีทั้งระบบเพื่อรักษาเสถียรภาพและเพิ่มประสิทธิภาพของระบบเศรษฐกิจ การปรับโครงสร้างทั้งห่วงโซ่คุณค่าในภาคเกษตร อุตสาหกรรม บริการ การลงทุน เพื่อต่อยอดการสร้างมูลค่าเพิ่มของสาขาการผลิตและบริการที่เป็นฐานการเติบโตทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน พร้อมทั้งวางรากฐานการพัฒนาทุนมนุษย์ องค์กรความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม รวมทั้งกฎระเบียบเพื่อสร้างความเข้มแข็งของสาขาการผลิตและบริการใหม่ และเศรษฐกิจดิจิทัล ภายใต้เงื่อนไขการรักษาสิ่งแวดล้อมและการใช้ประโยชน์จากศักยภาพของพื้นที่ โดยเฉพาะภาคการผลิตและบริการที่มีศักยภาพที่จะเป็นฐานสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศในอนาคต เช่น อุตสาหกรรมแปรรูปเกษตรและอาหาร อุตสาหกรรมและบริการสร้างสรรค์ อุตสาหกรรมบนฐานชีวภาพ อุตสาหกรรมอากาศยาน อุตสาหกรรมระบบราง อุตสาหกรรมหุ่นยนต์ ธุรกิจบริการสุขภาพ ธุรกิจบริการทางการเงิน ธุรกิจการจัดประชุมและนิทรรศการ นานาชาติ ธุรกิจภาพยนตร์ การศึกษานานาชาติ ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ศูนย์ปฏิบัติการประจำภูมิภาค เป็นต้น ทั้งนี้ โดยจะให้ความสำคัญกับรูปแบบการพัฒนาในรูปแบบคลัสเตอร์ การสร้างความเชื่อมโยงการผลิตและบริการ การพัฒนา SMEs และการสร้างผู้ประกอบการและเกษตรกรรุ่นใหม่ รวมถึงการสร้างศักยภาพ

ของลูกหลานเกษตรกร โดยจะต้องพัฒนาปัจจัยพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์ทั้งทุนมนุษย์ โครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม การบริหารจัดการและการปรับปรุงกฎระเบียบเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการค้า การลงทุน เพื่อรองรับการพัฒนาประเทศสู่ความเป็นชาติการค้าอันจะเป็นการสนับสนุนให้เศรษฐกิจในภาพรวมขยายตัวได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5 ซึ่งเป็นปฐมบทของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยเข้าสู่การเป็นประเทศรายได้สูงที่มีการพัฒนาที่ยั่งยืนภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ชาติในระยะยาว

(4) ยุทธศาสตร์ด้านการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน มุ่งอนุรักษ์ฟื้นฟูสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างสมดุลระหว่างอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและเป็นธรรม บริหารจัดการน้ำให้มีประสิทธิภาพ ภายใต้ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ แก้ไขปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อมโดยเร่งรัดแก้ไขปัญหามลพิษ การจัดการขยะ ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจลร้อยละ 20 ตามเป้าหมายระยะยาว พัฒนาการผลิตให้มีประสิทธิภาพลดการใช้พลังงาน เพื่อปรับตัวไปสู่รูปแบบของการผลิตและการบริโภคคาร์บอนต่ำและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น รวมทั้งยกระดับความสามารถในการป้องกันผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติธรรมชาติ ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ทั้งนี้ เพื่อวางรากฐานและสนับสนุนให้ประเทศมีการเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน

(5) ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง ให้ความสำคัญกับความมั่นคงที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาในทุกมิติ ทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพให้ประเทศ สามารถรับมือกับภัยคุกคามทุกรูปแบบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยมีสาระครอบคลุม ดังนี้ (1) สถาบันหลักของชาติให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคง เป็นจุดยึดเหนี่ยวของสังคม (2) ความสามัคคีของคนในชาติ ลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติและสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม (3) ความสงบสุขและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในทุกพื้นที่ (4) การบริหารจัดการความมั่นคงชายแดนชายฝั่งทะเล เสริมสร้างและพัฒนาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการแก้ไขปัญหาความมั่นคง (5) สร้างความเชื่อมั่นและพัฒนาความร่วมมือในกลุ่มประเทศอาเซียนและประชาคมโลก เพื่อรักษาผลประโยชน์ของชาติ ให้สามารถป้องกันแก้ไขปัญหาภัยคุกคามข้ามชาติภัยก่อการร้าย (6) เสริมสร้างความมั่นคงทางเทคโนโลยีสารสนเทศและไซเบอร์ (7) รักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และปกป้องรักษาผลประโยชน์ของชาติทางทะเล (8) เสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร พลังงาน และน้ำ โดยการกำหนดแนวทางบริหารจัดการ (9) เสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพการป้องกันประเทศ การรักษาความสงบภายในและความมั่นคงระหว่างประเทศ รวมทั้งพัฒนาระบบข่าวกรองให้มีประสิทธิภาพ (10) พัฒนาระบบการเตรียมพร้อมแห่งชาติและระบบบริหารจัดการภัยพิบัติ (11) การบริหารจัดการยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง ให้เกิดผลในทางปฏิบัติในระดับพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม พัฒนาระบบการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง รวมทั้งสนับสนุนงานศึกษา วิจัย พัฒนาด้านความมั่นคง

(6) ยุทธศาสตร์ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพและธรรมาภิบาลในภาครัฐ เพื่อให้การบริหารจัดการภาครัฐมีความโปร่งใส มีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบและตรวจสอบได้อย่างเป็นธรรม รวมทั้งประชาชนมีส่วนร่วม มีการกระจายอำนาจ และแบ่งภารกิจรับผิดชอบที่เหมาะสมระหว่างส่วนกลาง ภูมิภาค และท้องถิ่น โดยมีประเด็นการพัฒนาที่สำคัญ ประกอบด้วย การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐ การปรับปรุงการให้บริการภาครัฐผ่านเครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์ (E-Government) การปรับปรุงกระบวนการงบประมาณ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการติดตามตรวจสอบการเงินการคลังภาครัฐ การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน เพื่อให้ประเทศไทยปราศจากการคอร์รัปชัน ซึ่งจะเป็นปัจจัยสนับสนุนสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ให้ประสบผลสำเร็จและบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ตามกรอบในอนาคตรอบปี 2577

(7) ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จะมุ่งเน้นการพัฒนากายภาพโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่ง การเชื่อมโยงเครือข่ายโทรคมนาคม และบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ พื้นที่เมือง การเชื่อมโยงการเดินทาง และขนส่งสินค้าระหว่างประเทศที่ได้มาตรฐาน การพัฒนาความมั่นคงด้านพลังงานและการผลิตพลังงานทดแทน การสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัล การลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ห่างไกล และการใช้ประโยชน์จากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสร้างอุตสาหกรรมใหม่ของประเทศ ได้แก่ อุตสาหกรรมระบบราง อุตสาหกรรมซ่อมบำรุงและการผลิตชิ้นส่วนอากาศยาน อุตสาหกรรมผลิตอุปกรณ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน รวมทั้งการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ทั้งในด้านการส่งเสริมผู้ประกอบการไทยในการสร้างเครือข่ายการขนส่งระหว่างประเทศ การพัฒนาบุคลากรด้านโลจิสติกส์และการปรับปรุงระบบบริหารจัดการ กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการขนส่งจากถนนสู่รางเป็นหลัก

(8) ยุทธศาสตร์ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม ให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ทั้งการเพิ่มการลงทุนวิจัยและพัฒนา และการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของการพัฒนาวิทยาศาสตร์ฯ ทั้งด้านบุคลากรวิจัย โครงสร้างพื้นฐาน และการบริหารจัดการ เพื่อมุ่งให้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรมเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศในมิติต่างๆ ทั้งการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป นำไปสู่ศักยภาพการแข่งขันที่สูงขึ้น เสริมสร้างสังคมที่มีตรรกะทางความคิด มีทุนทางปัญญา เพื่อเป็นรากฐานการดำรงชีวิตที่มีความสุขของคนไทย บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสู่ความสมดุล อันจะนำมาซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของ

ประชาชน รวมทั้ง เพื่อแก้ไขปัญหาและยกระดับความเจริญให้กับภาคส่วนต่างๆ ทั้งเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนสนับสนุนให้เกิดกลไกบูรณาการระหว่างหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อันจะสนับสนุนให้ประเทศไทยก้าวสู่การแข่งขันในศตวรรษหน้า โดยหลุดพ้นจากกับดักประเทศรายได้ปานกลางและก้าวไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูงในอนาคต

(9) ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจสำคัญให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ ศักยภาพ โอกาสและข้อจำกัดของพื้นที่ รวมทั้งความต้องการของภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง เพื่อรักษาสถานเศรษฐกิจเดิมให้เข้มแข็งโดยมีคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐานสากล สร้างฐานเศรษฐกิจใหม่รองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพื่อกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจและความเจริญสู่ภูมิภาค พัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาคให้เป็นเมืองนำอยู่และปลอดภัย สนับสนุนการเชื่อมโยงในภูมิภาคเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของพื้นที่ และสร้างความอยู่ดีมีสุขให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง โดยมีสาระครอบคลุม ดังนี้ (1) การพัฒนาภาค (2) การพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาค (3) การพัฒนาพื้นที่ฐานเศรษฐกิจหลักบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก และ (4) การพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษชายแดน รวมทั้งความเชื่อมโยงกับการพัฒนาคลัสเตอร์อุตสาหกรรมและบริการที่มีศักยภาพ และโครงการพัฒนาท่าเรือน้ำลึกทวาย

(10) ยุทธศาสตร์ด้านการต่างประเทศ ประเทศเพื่อนบ้าน และภูมิภาค กำหนดยุทธศาสตร์การต่างประเทศ ประเทศเพื่อนบ้าน และภูมิภาค ให้เกิดการประสานและพัฒนาคือร่วมมือระหว่างประเทศทั้งในเชิงรุกและรับอย่างสร้างสรรค์ โดยมุ่งเน้นการดูแลการดำเนินงานตามข้อผูกพันและพันธกรณีตลอดจนมาตรฐานต่างๆ ที่ไทยมีความเกี่ยวข้องในฐานะประเทศสมาชิก ทั้งในเวทีระดับโลก ระดับภูมิภาค และระดับอนุภูมิภาค อาทิ การดำเนินงานเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) การประมง การค้ามนุษย์ และอื่นๆ ให้เข้าสู่มาตรฐานสากลและเป็นที่ยอมรับของประชาคมโลก เป็นต้น การเตรียมความพร้อมในการรองรับและดำเนินงานของประเทศไทยภายหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี 2558 (Post-ASEAN 2015) การปรับตัวและพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศเพื่อรองรับและสอดคล้องกับการดำเนินงานตามพันธกรณีของความร่วมมือระดับภูมิภาค อาทิ Regional Comprehensive Economic Partnerships (RCEP) เป็นต้น การเสริมสร้างความเชื่อมโยงกันระหว่างประเทศในอนุภูมิภาคประเทศเพื่อนบ้านและภูมิภาค และการส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นฐานของการประกอบธุรกิจ การให้บริการทางการศึกษา การให้บริการด้านการเงิน การให้บริการด้านสุขภาพ การให้บริการด้านโลจิสติกส์ และการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนา รวมทั้งเป็นฐานความร่วมมือในเอเชีย

ภาพรวมการพัฒนาคน

UNDP (2016) ชี้ถึงประเด็นสำคัญ 5 เรื่องที่สำคัญ

- Universalism เป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนามนุษย์ และจะทำให้การพัฒนามนุษย์สำหรับทุกคนสามารถบรรลุผลสำเร็จได้
- กลุ่มคนที่หลากหลายกลุ่มยังคงประสบปัญหาพื้นฐานจากการกีดกันและเผชิญอุปสรรคมากมาย
- Human development for everyone หรือ การพัฒนามนุษย์สำหรับทุกคนจะต้องมีการให้ความสำคัญปรับเปลี่ยนประเด็นการวิเคราะห์และมุมมองการประเมินผลใหม่
- ทางเลือกเชิงนโยบายที่มีอยู่ หากดำเนินการปฏิบัติการอย่างจริงจังจะช่วยในการพัฒนามนุษย์สำหรับทุกคนให้เกิดผลสำเร็จได้
- การปฏิรูประบบธรรมาภิบาลด้วยระบบ Multilateralism จะช่วยให้การพัฒนามนุษย์สำหรับทุกคนให้เกิดผลสำเร็จได้

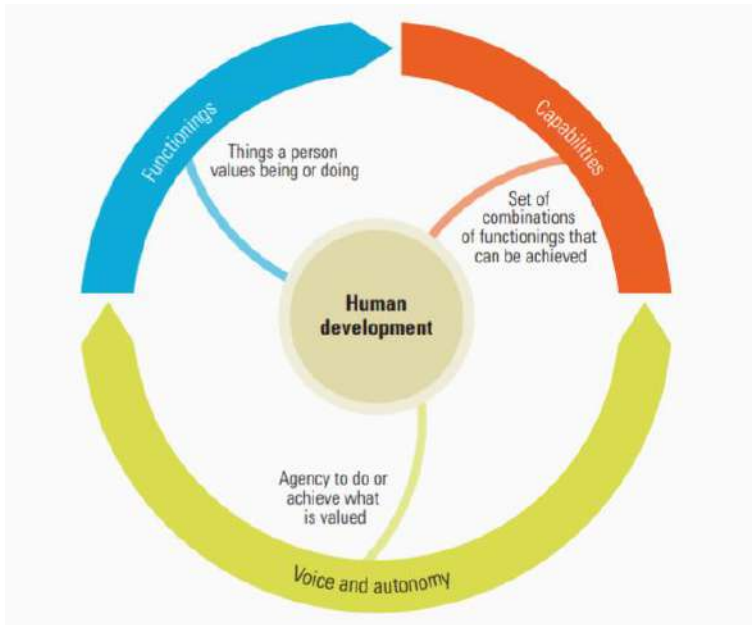
การพัฒนามนุษย์ (Human Development) คือ การขยายเสรีภาพสำหรับมนุษย์ทุกคน โดยเสรีภาพดังกล่าวมีสองด้าน ได้แก่

1) พื้นฐานเสรีภาพในการเป็นอยู่ที่ดี (Freedom of Wellbeing) แสดงโดยฟังก์ชันและความสามารถ (Function and Capabilities)

2) เสรีภาพในการเป็นตัวแทน (Freedom of Agency) ด้วยการมีสิทธิมีเสียงและเอกราช (Voice and Autonomy)

เสรีภาพทั้งสองประเภทมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนามนุษย์

ภาพที่ 4.3: กรอบความคิดในการพัฒนามนุษย์ของ UNDP (2016)

ที่มา: Human Development Report Office.

ความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) เป็นเงื่อนไขสำคัญก่อน (Precondition) ของการพัฒนา (Human Development) ทั้งนี้ในเรื่องของความมั่นคงของมนุษย์ แนวคิดได้เปลี่ยนจากมุมมองเรื่องความขัดแย้งระหว่างประเทศ เป็นการให้ความสำคัญในมิติเรื่องความรู้สึกไม่มั่นคงของมนุษย์ในเรื่องต่างๆ ได้แก่ เรื่องอาชีพการงาน รายได้ สุขภาพ สิ่งแวดล้อม อาชญากรรม หรืออาจกล่าวได้ว่า ความมั่นคงของมนุษย์ไม่ใช่ความตระหนักเรื่องอาวุธยุทธโธปกรณ์ แต่เน้นความตระหนักถึงชีวิตมนุษย์ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Life and Dignity)

นโยบายไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

UNDP (2016) ได้ชูนโยบายไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังว่าเป็นนโยบายที่สำคัญ โดยกล่าวไว้ว่าสิ่งที่สำคัญจำเป็นของนโยบายไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังด้วยการใช้นโยบายแบบถ้วนหน้า (Universal Policies) คือ การพัฒนาอย่างทั่วถึงเท่าเทียม (Inclusive Growth) การเสริมสร้างโอกาสสำหรับผู้หญิง การเน้นที่ศักยภาพตามวงจรวัฏจักรชีวิต การจัดสรรทรัพยากรสำหรับการพัฒนามนุษย์ต้องจัดลำดับความสำคัญเพราะการใช้นโยบายแบบถ้วนหน้าเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างเข้มข้น

การพัฒนาอย่างทั่วถึงเท่าเทียม (Inclusive Growth)

การพัฒนามนุษย์ให้ทั่วถึงทุกคนจะต้องเป็นการพัฒนาอย่างทั่วถึง เสาหลักที่จะช่วยสนับสนุนการพัฒนาอย่างทั่วถึงเท่าเทียมมี 4 ประการ ได้แก่

- 1) ยุทธศาสตร์การเจริญเติบโตที่เน้นการจ้างงาน
 - ต้องขจัดอุปสรรคการจ้างงาน
 - ออกแบบและขับเคลื่อนงานที่เกี่ยวข้องกับกรอบกฎหมายและระเบียบให้เหมาะสมกับงาน Informal Work เพื่อมุ่งเพิ่มความมั่นคงให้กับคนที่เป็นแรงงานนอกระบบ และสร้างแรงจูงใจให้เพิ่มผลิตภาพ หรือมูลค่าเพิ่ม
 - สร้างความเชื่อมโยงที่เข้มแข็งระหว่างผู้ประกอบการรายใหญ่ (ใช้ทุนเข้มข้น) และ SMEs (ที่มักเป็นการใช้แรงงานเข้มข้น) เพื่อให้เกิดคลัสเตอร์ รัฐลงทุนให้เกิดการเข้าถึงทุน เทคโนโลยี ส่งเสริมการค้าออนไลน์ทักษะ
 - เน้นรายสาขาหรือพื้นที่ที่คนยากจนอาศัยและทำงาน โดยเฉพาะชนบท มาตรการสร้างความยั่งยืนในอาชีพเกษตรกรรมและเพิ่มผลิตภาพ
 - ปรับสัดส่วนการใช้จ่ายภาครัฐในทุนเพิ่มขึ้น เพื่อส่งสัญญาณให้ภาคส่วนต่างๆ
- 2) เพิ่มโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุน

การไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนเป็นอุปสรรคสำคัญของโอกาสทางเศรษฐกิจและกลายมาเป็นขั้นตอนสำคัญของ การพัฒนาอย่างทั่วถึงเท่าเทียม (Inclusive Growth) มาตรการที่ช่วยเหลือคนจนในเรื่องการเงิน เช่น

- การขยายบริการธนาคารสำหรับกลุ่มคนด้อยโอกาสและกลุ่มคนชายขอบ
 - ให้สินเชื่อ
 - ลดอัตราดอกเบี้ยและการประกันสินเชื่อ
 - อุดหนุนสินเชื่อสำหรับ SMEs
 - ใช้เทคโนโลยีในการส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งเงินทุน ตัวอย่างเช่นในแอฟริกา ได้นำเทคโนโลยีมาเป็นเครื่องมือเพื่อเพิ่มโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุน ดังจะเห็นได้จากตัวเลขสัดส่วนการมีบัญชีทางมือถือ (mobile bank account) ของประชาชนแอฟริกาที่มีร้อยละ 12 ในขณะที่ค่าเฉลี่ยทั่วโลกอยู่ที่ร้อยละ 2 เท่านั้น
- 3) การจัดลำดับความสำคัญกับการลงทุนในมนุษย์ เพื่อให้บริการกับประชาชนที่ขาดแคลนบริการทางสังคมพื้นฐาน อาทิ ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ ซึ่งเป็นเรื่องพื้นฐานจำเป็นในการเสริมศักยภาพทุนมนุษย์

- 4) ยุทธศาสตร์ Win-Win มาตรการผลกระทบสูงหลายมิติ ตัวอย่างเช่น กรณีโครงการอาหารกลางวัน โรงเรียนมีประโยชน์หลายมิติ ทั้งมิติการให้ความช่วยเหลือครอบครัวที่ฐานะยากจน เพิ่มความมั่นคงด้านอาหารของเด็ก เพิ่มสารอาหารและดูแลโภชนาการ เป็นมิติสุขภาพ เป็นต้น

การเสริมสร้างโอกาสสำหรับผู้หญิง

ความเสมอภาคทางเพศและการเสริมสร้างพลังอำนาจของสตรีเป็นมิติพื้นฐานของการพัฒนามนุษย์ การลงทุนในหญิงและหญิงมีประโยชน์ในหลายมิติ เช่น ถ้าผู้หญิงทุกคนในประเทศกำลังพัฒนาได้ศึกษาและสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจะทำให้อัตราการตายต่ำลงครึ่งหนึ่ง ผู้หญิงยังต้องการการสนับสนุนเพื่อการศึกษาที่สูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีวิศวกรรม และคณิตศาสตร์ที่มีความต้องการบุคลากรด้านนี้จำนวนมากในอนาคต สำหรับการเสริมสร้างโอกาสสำหรับผู้หญิงทำได้ในหลายมิติ เช่น เรื่องเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม มาตรการเพื่อส่งเสริมการประกอบการของสตรีรวมถึงการกำหนดกรอบกฎหมาย จะต้องจัดอุปสรรคต่อสตรี

การเน้นที่ศักยภาพตามวงจรวัฏจักรชีวิต

- 1) เตรียมการสำหรับอนาคตเด็ก
 - เตรียมทักษะให้สอดคล้องกับโอกาสที่เปิดให้คนรุ่นใหม่เข้าร่วมทำงาน
 - พัฒนาสังคมและวัฒนธรรม นอกกระบวนการศึกษาเพื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้
- 2) เสริมศักยภาพสำหรับคนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21
- 3) พัฒนาระบบการเรียนรู้
 - พัฒนาระบบ Fit-for-the Future Skill Learning System ออกแบบและขับเคลื่อนในโรงเรียนและการศึกษาในระดับอุดมศึกษา
 - เน้นเรื่อง STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics)
- 4) ห่วงใยคนสูงอายุ
 - พัฒนาระบบดูแลผู้สูงอายุร่วมระหว่างรัฐและเอกชน ตัวอย่างเช่น Fureai Kippu System ของประเทศญี่ปุ่น
 - สร้างโอกาสการมีงานทำให้ผู้สูงอายุ เช่น งานสอนเด็ก งานดูแล (Care Work) งานอาสาสมัคร เป็นต้น

การจัดสรรทรัพยากรสำหรับการพัฒนามนุษย์ต้องจัดลำดับความสำคัญ

- ช่องว่างทางการคลัง (Fiscal Space)
- ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 5

แผนแม่บทการพัฒนาศักยภาพคนตามช่วงวัย

5.1 สรุปสถานการณ์และความท้าทายในการพัฒนาคนไทยตามช่วงวัย

สถานการณ์และความท้าทายในการพัฒนาคนไทยในกลุ่มปฐมวัย คือ เรื่องการเกิดอย่างมีคุณภาพ และพัฒนาการ ปัจจุบันปัญหาตั้งครรรภ์ไม่พร้อมยังมีสัดส่วนที่สูงส่งผลกระทบต่อเนื่องต่อเด็กปฐมวัยที่เกิดมารวมทั้งปัญหาครอบครัวว่ประบาง ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการเด็กด้วยเช่นกัน

ขณะที่กลุ่มวัยเรียน วัยรุ่น นักศึกษามีประเด็นความท้าทายเรื่องกระบวนการเรียนรู้ การเสริมสร้างทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ทักษะชีวิตและการสร้างภูมิคุ้มกันความรู้เท่าทันสังคม ภาพรวมคุณภาพการศึกษา ยังอยู่ในระดับต่ำ มีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา จากการประเมิน IQ และ EQ พบว่าค่าเฉลี่ยต่ำกว่ามาตรฐาน นอกจากนี้วัยรุ่นเป็นกำลังสำคัญของประเทศซึ่งต้องเสริมทักษะทางวิชาการและทักษะชีวิตเพื่อเตรียมพร้อมสู่วัยทำงาน ในอนาคตจะเผชิญความท้าทายประเด็นต่างๆมากขึ้น อาทิ สื่อและเทคโนโลยีสมัยใหม่กับวัยรุ่น ความท้าทายในการเตรียมความพร้อมและรับมือปัญหา ความท้าทายช่วงวัยรุ่น

ส่วนกลุ่มคนวัยทำงาน สถานการณ์สำคัญโดยภาพรวมคือ ผลผลิตภาพแรงงานต่ำ ทักษะ และสมรรถนะไม่ตรงกับความต้องการ และตอบโจทย์การพัฒนาประเทศในปัจจุบันและอนาคต แนวโน้มป่วยโรค NCDs สูง นอกจากนี้ยังเผชิญความท้าทายในการเตรียมความพร้อม สร้างความมั่นคงสำหรับผู้สูงอายุ ดังนั้นจำเป็นต้องยกระดับสมรรถนะ ทักษะ เพิ่มผลิตภาพแรงงาน สร้างความมั่นคง และเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุ

สำหรับวัยผู้สูงอายุ ปัจจุบันประเทศไทยมีผู้สูงจํานวนไม่น้อยที่มีรายได้และเงินออมไม่เพียงพอ เกษียณไม่พอกิน ขาดหลักประกันที่มั่นคง ขณะที่ผู้สูงอายุบางส่วนมีภาวะพึ่งพิง ติดบ้าน ติดเตียง แนวโน้มผู้สูงอายุเป็นผู้พิการสูง และในอนาคตไม่เกิน 20 ปี ประเทศไทยจะเป็นสังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอดหรือประมาณการว่าจะมีผู้สูงอายุสูงถึงร้อยละ 30 ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเชิงโครงสร้างในหลากหลายมิติ

ภาพที่ 5.1: สถานการณ์และความท้าทายในการพัฒนาคนไทยตามช่วงวัย

ปฐมวัย (ในครรภ์-ก่อน 6 ปี)	วัยเรียน วัยรุ่น นักศึกษา (5-21 ปี)	วัยทำงาน (15-59 ปี)	วัยผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป)
			
<p>การพัฒนาด้านสาธารณสุข บริการพื้นฐานทำได้ดี แต่อาจยังมีข้อจำกัดในบางส่วน</p> <ul style="list-style-type: none"> • ตั้งครรภ์ไม่พร้อม (ยังมีสัดส่วนที่สูง) • มีความท้าทายในการส่งเสริมการเกิดอย่างมีคุณภาพ • พัฒนาการเด็กล่าช้า ไม่สมวัย (ประมาณร้อยละ 27.5) • ครอบครัวยุคใหม่ ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการเด็ก 	<p>การศึกษาครอบคลุมทั่วประเทศ แต่มีความท้าทายที่สำคัญ</p> <ul style="list-style-type: none"> • ภาพรวมคุณภาพการศึกษายังอยู่ในระดับต่ำ • มีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา • IQ, EQ ต่ำกว่ามาตรฐาน • วัยรุ่นเป็นกำลังสำคัญของประเทศซึ่งต้องเสริมทักษะทางวิชาการและทักษะชีวิตเพื่อเตรียมพร้อมสู่การทำงาน • ความท้าทายของสื่อและเทคโนโลยีสมัยใหม่กับวัยรุ่น • ความท้าทายในการเตรียมความพร้อมและรับมือปัญหาความท้าทายช่วงวัยรุ่น การสร้างภูมิคุ้มกันและความรู้เท่าทันสังคม 	<ul style="list-style-type: none"> • ผลผลิตแรงงานต่ำ • ทักษะ และสมรรถนะไม่ตรงกับความต้องการ และต้อบโจทย์การพัฒนาประเทศในปัจจุบันและอนาคต • แนวโน้มป่วยโรค NCDs สูง • ความท้าทายในการเตรียมความพร้อม สร้างความมั่นคงสำหรับเป็นผู้สูงอายุ 	<ul style="list-style-type: none"> • รายได้/เงินออมไม่เพียงพอเกษียณไม่พอกิน • ยังขาดหลักประกันที่มั่นคง • มีภาวะพึ่งพิง ติดบ้าน ติดเตียง • แนวโน้มผู้สูงอายุเป็นผู้พิการสูง

มีความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ ทรัพย์สิน และโอกาส

Bottom 40 ปัจจุบันประเทศไทยมีคนจน คนเกือบจน และคนที่เสี่ยงต่อความยากจนทั้ง 3 กลุ่มรวมกัน 26.7 ล้านคน (หรือ 40%)

5.2 ทิศทางนโยบายการพัฒนาคนไทยตามช่วงวัย

- การพัฒนาศักยภาพคนไทย เน้นนโยบายไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ด้วยการใช้นโยบายแบบถ้วนหน้า (Universal Policies) และเสริมด้วยนโยบายการพัฒนาเฉพาะกลุ่ม (Targeting Policies) นโยบายเน้นการพัฒนาคนไทยตามช่วงวัย โดยมีแนวนโยบายที่เน้นการวางรากฐานที่จำเป็นสำหรับความมั่นคงในชีวิตด้วยการผลักดันนโยบายการพัฒนาพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับคนไทยทุกคน หรือนโยบายไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ด้วยการใช้นโยบาย

แบบถ้วนหน้า และเสริมด้วยนโยบายการพัฒนาเฉพาะกลุ่ม อาทิ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ผู้มีรายได้น้อย เพื่อให้สอดคล้องกับสิทธิของประชาชนและนโยบายพื้นฐานของรัฐตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560

- มุ่งสู่ระบบสวัสดิการที่สมบูรณ์ โดยเน้นที่ด้านการพัฒนาศักยภาพ มุ่งสู่ระบบสวัสดิการที่สมบูรณ์ โดยเน้นที่ด้านการพัฒนาศักยภาพ ปฏิรูประบบรายได้ภาษีควบคู่ไปด้วย
- กำหนดแนวนโยบายที่ให้ความสำคัญด้วยจุดเน้นที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงวัย นอกเหนือจากนโยบายการเสริมความมั่นคงในชีวิตที่เป็นนโยบายพื้นฐานที่คนไทยทุกคนควรได้รับแล้ว ทิศทางนโยบายการพัฒนาคอนไทยตามช่วงวัยจะเน้นที่การยกระดับการพัฒนาศักยภาพคนไทย เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศ โดยกำหนดแนวนโยบายที่ให้ความสำคัญด้วยจุดเน้นที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงวัย ได้แก่ สร้างรากฐานแห่งชีวิตด้วยการลงทุนในเด็กปฐมวัยเพื่อพัฒนาการที่ดี สร้างกระบวนการเรียนรู้และสร้างทักษะในวัยเรียนวัยรุ่น สร้างสมรรถนะและความมั่นคงในชีวิตแก่คนวัยทำงาน และเสริมพลังผู้สูงอายุ
- เน้นการพัฒนากลไกการขับเคลื่อน การสร้างระบบนิเวศน์และโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมที่เอื้ออำนวยควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพที่ตัวคน นอกจากการพัฒนาคอนไทยตามช่วงวัย จะต้องเน้นที่ตัวบุคคลระดับปัจเจกแล้ว ทิศทางนโยบายที่สำคัญในอีก 20 ปีข้างหน้า จะเน้นความสัมพันธ์และบทบาทระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมไทย ตลอดจนเน้นเพิ่มกลไกเครื่องมือ เทคโนโลยี และนวัตกรรมทางสังคมสมัยใหม่

5.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาคอนไทยตามช่วงวัย

ยุทธศาสตร์การพัฒนาคอนไทยตามช่วงวัย พ.ศ. 2561-2579 ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพคนไทยตามช่วงวัย

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์การสร้างความมั่นคงในชีวิต

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคม ส่งเสริมบทบาทครอบครัว ความเข้มแข็งชุมชน และองค์กรด้านการพัฒนาคอนไทย

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนานวัตกรรมทางสังคม และกลไกการขับเคลื่อน

โดยแต่ละยุทธศาสตร์มีกลยุทธ์ และแนวทางการพัฒนาดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพคนไทยตามช่วงวัย

กลยุทธ์ที่ 1.1: พัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย

- **ปฐมวัย:** พัฒนาการสมวัย และเน้นการลงทุนในปฐมวัย
- **วัยเรียน:** พัฒนาระบบการเรียนรู้และทักษะศตวรรษที่ 21
- **วัยรุ่น/นักศึกษา:** พัฒนาระบบการเรียนรู้ ทักษะชีวิต และทักษะศตวรรษที่ 21
- **วัยทำงาน:** ยกระดับศักยภาพและทักษะศตวรรษที่ 21
- **วัยผู้สูงอายุ:** พัฒนาทักษะการดำรงชีวิตและการเรียนรู้พัฒนาตลอดชีวิต

กลยุทธ์ที่ 1.2: สร้างและส่งเสริมโอกาสทางสังคม

เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของคนในการช่วยเหลือตนเองในการดำรงชีวิต การมีอาชีพ รายได้ และสนับสนุนส่งเสริมสังคมให้เปิดโอกาสแห่งชีวิต รัฐมีมาตรการช่วยเหลือคนด้อยโอกาสและคนจน เพื่อสร้างโอกาส ลดความเหลื่อมล้ำของสังคม ด้วยการกำหนดเกณฑ์เงื่อนไขในการให้ความช่วยเหลือ และ "การสร้างแต่มีต่อ"

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์การสร้างความมั่นคงในชีวิต

กลยุทธ์ 2.1: ยกระดับหลักประกันความมั่นคงให้กับชีวิต และตาข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net)

- **ตลอดทุกช่วงวัย:** การพัฒนาระบบประกันสุขภาพและระบบสวัสดิการสังคม
- **ปฐมวัย วัยเรียน วัยรุ่น/นักศึกษา:** นโยบายเรียนฟรีที่มีคุณภาพ (Good Education for All)
- **วัยทำงานและผู้สูงอายุ:** หลักประกันรายได้ (การออม) ระบบบำนาญ

กลยุทธ์ 2.2: สร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่มีความเข้มแข็งสำหรับคนไทย และกลุ่มเสี่ยง

เน้นการสร้างภูมิคุ้มกัน (self immunity) และป้องกันความเสี่ยง คุ้มครองจากปัญหาทางสังคมที่สุ่มเสี่ยงที่จะทำให้ชีวิตตกอยู่ในวงจรแห่งความล้มเหลว ยากจนหรือเสี่ยงที่จะจนซ้ำซาก สร้างภูมิคุ้มกันให้คนไทย ไม่ตกอยู่ในภาวะเสี่ยงต่างๆ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคม ส่งเสริมบทบาทครอบครัว ความเข้มแข็งชุมชนและองค์กรด้านการพัฒนาคนไทย

กลยุทธ์ที่ 3.1: การสร้างความเข้มแข็งให้กับทุนทางสังคมในครอบครัวและเครือข่าย (Bonding Social Capital)

กลยุทธ์ที่ 3.2: การสร้างความเข้มแข็งให้กับทุนทางสังคมระหว่างครอบครัวในชุมชน (Bridging Social Capital) เพื่อหนุนเสริมความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน

กลยุทธ์ที่ 3.3: การสร้างความเข้มแข็งให้กับทุนทางสังคมในองค์กรและเครือข่ายด้านการพัฒนาคนไทย (Linking Social Capital)

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนานวัตกรรมทางสังคม และกลไกการขับเคลื่อน

กลยุทธ์ที่ 4.1: การพัฒนานวัตกรรมทางสังคม

กลยุทธ์ที่ 4.2: การส่งเสริมกลไกการขับเคลื่อน

ตัวชี้วัดเชิงยุทธศาสตร์

เป้าหมายเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาคนไทยสู่ศตวรรษที่ 21 และเป็นประเทศที่มีรายได้สูง และมีสังคมคุณภาพ มีตัวชี้วัดเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ภายในปี พ.ศ. 2579 ได้แก่

- ดัชนีการพัฒนามนุษย์ (HDI) ปรับเป็นกลุ่ม Very High Human Development
ดัชนีการพัฒนามนุษย์ (HDI) จาก 0.740 ปี พ.ศ. 2558 หรืออันดับ 87 เป็น 60 อันดับแรก
- ดัชนีความมั่นคงของมนุษย์ (HSI) ปรับเป็นกลุ่ม Very High Human Development
- ระดับความเหลื่อมล้ำในสังคม (Gini Coefficient) จาก 0.445 ในปี 2558 ลดลงเป็น 0.41 ในปี 2564 และเป็น 0.36 ในปี 2579
- ปรับเปลี่ยนสู่ระบบสวัสดิการสังคมอย่างสมบูรณ์ ภายใน 20 ปี²²

²² พ้นจากการเป็นประเทศรายได้ปานกลาง โดยมีรายได้ต่อหัวประชากรที่เพิ่มขึ้นจาก 5,410 ดอลลาร์สหรัฐในปี พ.ศ. 2557 เป็น 15,000 ดอลลาร์สหรัฐในปี พ.ศ. 2575 อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจจากระดับร้อยละ 3-4 เป็นร้อยละ 5-6 ตามศักยภาพที่ควรจะเป็นของประเทศภายใน 5 ปี

เป้าหมายและตัวชี้วัด : การพัฒนาคนไทยตามช่วงวัยและสังคมคุณภาพ

คนไทยเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพสูง สังคมไทยเป็นสังคมแห่งโอกาส ความเสมอภาค และเท่าเทียม
ความเหลื่อมล้ำลดลง

คนไทยที่พึงประสงค์:

- 1) คนไทยส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดี เป็นคนที่มีจิตสาธารณะ ยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง (Mindful People) เป็นคนไทยที่มีความสมบูรณ์ มีความรู้คู่คุณธรรม
- 2) คนไทยทุกช่วงวัยมีทักษะ สมรรถนะเพิ่มขึ้น เป็นคนที่มีมุ่งการทำงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ (Action-Based People) เป็นคนมีพลังและมีความหมาย มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถรังสรรค์นวัตกรรม
- 3) คนไทยมีสุขภาพ สุขภาวะที่ดีขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดี ปัญหาความเหลื่อมล้ำลดลง

ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย

เพื่อเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนสู่เป้าหมายในระยะ 20 ปี ในส่วนนี้จึงกำหนดกลุ่มตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายที่เป็นกรอบทิศทาง การขับเคลื่อนงาน ดังตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1: ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย

ตัวชี้วัด	ค่าเป้าหมาย ภายในปี พ.ศ. 2579
คนไทยส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดี เป็นคนที่มีจิตสาธารณะ ยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง (Mindful People)	
คดีอาญามีสัดส่วนลดลง	เปรียบเทียบมาตรฐานต่างประเทศ อาทิ OECD
อันดับการทุจริตคอร์รัปชัน	ปรับดีขึ้นเป็นประเทศโปร่งใสอันดับ 2 ในอาเซียน
ผลสำรวจทัศนคติและพฤติกรรมคนไทยดีขึ้น	ผลสำรวจระดับดีมาก

ตารางที่ 5.1: ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย (ต่อ)

ตัวชี้วัด	ค่าเป้าหมาย ภายในปี พ.ศ. 2579
คนไทยทุกช่วงวัยมีทักษะ สมรรถนะเพิ่มขึ้น เป็นคนที่มุ่งการทำงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ (Action-Based People) เป็นคนมีพลังและมีความหมาย มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถรังสรรค์นวัตกรรม	
สัดส่วนเด็กไทยมีพัฒนาการสมวัย	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 90
สัดส่วนเด็กไทยมี IQ เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 100	ไม่น้อยกว่าร้อยละ 90
สัดส่วนของเด็กไทยมีคะแนน EQ ไม่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน	ร้อยละ 80
คะแนนและอันดับ PISA	คะแนน PISA แต่ละวิชาไม่ต่ำกว่า 530 หรืออันดับ PISA จากลำดับที่ 57 จาก 72 ประเทศ (ปี 2558) เป็น 1 ใน 35
สัดส่วนนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาทุกระดับที่ผ่านเกณฑ์ และความแตกต่างระหว่างคะแนนระหว่างพื้นที่ลดลง	ร้อยละ 50 ผ่านเกณฑ์ และไม่มีความแตกต่างระหว่างคะแนนระหว่างพื้นที่ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
จำนวนมหาวิทยาลัยไทยติด 100 อันดับแรกของโลก	จำนวน 5 สถาบัน
สัดส่วนการเข้าถึงการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการหาความรู้ และเรียนรู้เพิ่มขึ้น	เข้าถึงอินเทอร์เน็ตร้อยละ 95
ผลการสำรวจการใช้ประโยชน์จากการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการหาความรู้และเรียนรู้เพิ่มขึ้น	การใช้ประโยชน์ระดับสูงถึงสูงมาก
จำนวนแรงงาน 4.0 หรือแรงงานฝีมือคุณภาพทักษะสูงเพิ่มขึ้น ให้สอดคล้องกับความต้องการและทิศทางการพัฒนาของประเทศ	มีจำนวนมากกว่า 500,000 คนภายใน 5 ปี โดยคนไทยในวัยทำงานมีสมรรถนะและทักษะสูงขึ้น ผลิตภาพแรงงานสูงขึ้น กล่าวคือ มีแรงงานมีทักษะสูง 7,000 – 8,000 คนต่อประชากรหนึ่งล้านคน (จากปัจจุบันมีแรงงานมีทักษะสูง 1,000 คนต่อประชากรหนึ่งล้านคน)
ผลิตภาพแรงงาน	เพิ่มผลิตภาพแรงงานไทยเป็น 40 ดอลลาร์ต่อคนต่อชั่วโมง (เทียบเท่าประเทศญี่ปุ่น) ภายในปี พ.ศ. 2579
จำนวนเกษตรกรที่ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่ามากขึ้น	
ผลสำรวจคนไทยมีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21	ผลสำรวจอยู่ในระดับดีมาก
สัดส่วนผู้สูงอายุที่ต้องการมีงานทำ สามารถมีงานทำและรายได้เหมาะสมกับศักยภาพ	ร้อยละ 90 ผู้สูงอายุที่ต้องการมีงานทำ สามารถมีงานทำ

ตารางที่ 5.1: ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย

ตัวชี้วัด	ค่าเป้าหมาย ภายในปี พ.ศ. 2579
คนไทยมีสุขภาพที่ดีขึ้น และมีคุณภาพชีวิตที่ดี	
สัดส่วนประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปมีภาวะน้ำหนัก	ไม่เกินร้อยละ 5
สัดส่วนการคลอดในผู้หญิงกลุ่ม 15-19 ปีลดลง	ไม่เกินร้อยละ 5
อันดับปัญหาการค้ำมนุษย์	ไม่ติดอันดับการเฝ้าระวังปัญหาการค้ำมนุษย์
ความแตกต่างของสัดส่วนบุคลากรทางการแพทย์ต่อประชากรระหว่างพื้นที่ที่ลดลง	ทั่วประเทศมีสัดส่วนบุคลากรทางการแพทย์ต่อประชากรเพียงพอ
บริการศูนย์ดูแลสุขภาพเคลื่อนที่ (Mobile Healthcare Services) ระดับหมู่บ้าน	มีบริการเข้าถึงทุกหมู่บ้าน
สัดส่วนการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของกลุ่มประชากรที่ยากจนเพิ่มขึ้น	ร้อยละ 95
สัดส่วนผู้สูงอายุที่อาศัยในบ้านที่มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม	ร้อยละ 90 ขึ้นไป
ระดับความเหลื่อมล้ำในสังคม (Gini Coefficient) ลดลง	จาก 0.445 ในปี 2558 ลดลงเป็น 0.41 ในปี 2564 และเป็น 0.36 ในปี 2579
สัดส่วนประชากรที่อยู่ใต้เส้นความยากจน	ลดลงเหลือร้อยละ 6.5 ในปี 2564 ลดลงเหลือร้อยละ 5 ในปี 2579
สัดส่วนการให้ความช่วยเหลือทางสังคมเพื่อเป็นแต้มต่อแก่กลุ่มเป้าหมายประชากร 40% ที่มีรายได้น้อยที่สุด	ร้อยละ 90 ขึ้นไป (มีการจัดเก็บฐานข้อมูลประชากรสมบูรณ์)
ความพึงพอใจประชาชนจากมาตรการช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อย และมีมาตรการทางการคลังเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม	ระดับดีมาก
สัดส่วนผู้อยู่ภายใต้ประกันสังคมมาตรา 40 และสมาชิก กอช.ต่อกำลังแรงงานเพิ่มขึ้น	ร้อยละ 80 ขึ้นไป
สัดส่วนหนี้ครัวเรือนต่อ GDP ของครัวเรือนกลุ่มครัวเรือนยากจนที่สุดลดลง	ร้อยละ 60 (ปัจจุบันหนี้สินของครัวเรือนต่อ GDP อยู่ที่ระดับประมาณร้อยละ 80)
ขยายความคุ้มครองทางสังคมและจัดสวัสดิการตามกลุ่มเป้าหมายโดยอิงระบบฐานข้อมูล	ร้อยละ 90 ขึ้นไป (มีการจัดเก็บฐานข้อมูลประชากรสมบูรณ์)
ดัชนีครอบคลุมครัวเรือนและดัชนีชุมชนเข้มแข็ง	อยู่ในระดับดีมากและเข้มแข็งทุกภาค
ดัชนีความเข้มแข็งของธุรกิจที่เป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมและองค์กรภาคประชาสังคมเพิ่มขึ้น	ควรพัฒนาดัชนีชี้วัด และประเมินผลให้อยู่ในระดับดีมาก

ตารางที่ 5.2: การวิเคราะห์ประเด็นความสำคัญและระดับผลกระทบต่อการพัฒนาศักยภาพคนแต่ละช่วงวัย

	ในครรภ์/แรกเกิด/ ปฐมวัย	วัยเรียน วัยรุ่น นักศึกษา	วัยทำงาน	วัยผู้สูงอายุ
ศักยภาพคนไทยตามช่วงวัย				
● บุคลิกภาพ	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง	น้อย
● ศักยภาพ กระบวนการ เรียนรู้ ทักษะสมรรถนะ	ปานกลาง	สูง	สูง	ปานกลาง
● สุขภาพ สุขภาวะ	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง	สูง
ความมั่นคงในชีวิต				
● การศึกษาคุณภาพ	สูง	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง
● ระบบประกันสุขภาพ (universal healthcare)	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง
● ระบบประกันสังคม	น้อย	น้อย	สูง	สูง
● การออม บำเหน็จ/บำนาญ	น้อย	น้อย	สูง	สูง
● ที่อยู่อาศัย	น้อย	น้อย	สูง	สูง
ทุนทางสังคม				
● บทบาทครอบครัว	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง
● บทบาทชุมชน	ปานกลาง	สูง	ปานกลาง	สูง
● บทบาทองค์กรและ เครือข่าย	สูง	สูง	สูง	สูง

ที่มา: จากการประเมินของที่ปรึกษาฯ

ตารางที่ 5.3: จุดเน้นยุทธศาสตร์ 20 ปี การพัฒนาคนไทยตามช่วงวัย

ยุทธศาสตร์	ในครรภ์/แรกเกิด/ปฐมวัย ในครรภ์-ก่อน 6 ปี	วัยเรียน วัยรุ่น นักศึกษา 5-21 ปี	วัยทำงาน 15-59 ปี	วัยผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป
ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพคนไทยตามช่วงวัย	<ul style="list-style-type: none"> - กระบวนการทำให้เด็กเกิดอย่างมีคุณภาพ และมีพัฒนาการตามวัย - การเข้าถึงบริการที่มีคุณภาพของเด็กแรกเกิด/ปฐมวัย 	<ul style="list-style-type: none"> - กระบวนการเรียนรู้ ทักษะชีวิต ทักษะศตวรรษที่ 21 	<ul style="list-style-type: none"> - การยกระดับศักยภาพ ผลผลิตภาพ และทักษะศตวรรษที่ 21 	<ul style="list-style-type: none"> - ทักษะการดำรงชีวิต การเรียนรู้พัฒนาตลอดชีวิต - ผู้สูงอายุมีพลัง (Active Ageing) และเป็นผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วม (Engaged Ageing)
ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์การสร้างความมั่นคงในชีวิต	ตลอดทุกช่วงวัย: การพัฒนาระบบประกันสุขภาพ และระบบสวัสดิการสังคม			
	ปฐมวัย วัยเรียน วัยรุ่น/นักศึกษา: นโยบายเรียนฟรีที่มีคุณภาพ (Good Education for All)		วัยทำงานและผู้สูงอายุ: หลักประกันสังคม ระบบบำนาญ	
	<ul style="list-style-type: none"> - เด็กปฐมวัยได้รับการพัฒนาจากศูนย์เด็กเล็กที่มีมาตรฐาน และเข้าถึงสิทธิและบริการต่างๆ ของรัฐ - อุดหนุน ส่งเสริมครอบครัวเด็กปฐมวัยด้วยโอกาส ยากจน 	<ul style="list-style-type: none"> - ให้โอกาสทางการศึกษาแก่เด็กนอกระบบโรงเรียน - สร้างโอกาสในการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส - การส่งเสริมโอกาสในการศึกษาที่สูงขึ้น และความพร้อมในทักษะอาชีพ 	<ul style="list-style-type: none"> - ขยายการเข้าถึงหลักประกันสังคมและสวัสดิการสังคมให้กับแรงงานนอกระบบ และผู้ประกอบการอาชีพอิสระ 	<ul style="list-style-type: none"> - อายุได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิต และเข้าถึงสวัสดิการสังคม - ผู้สูงอายุช่วยเหลือตัวเองได้ มีสุขภาพที่ดี การเป็น Active aging
ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคม ส่งเสริมบทบาทครอบครัว ความเข้มแข็งชุมชน และองค์กรด้านการพัฒนาคนไทย	การสร้างความเข้มแข็งให้กับทุนทางสังคม: ครอบครัว ชุมชน องค์กรและเครือข่ายด้านการพัฒนาคนไทย			
	นโยบายสนับสนุนครอบครัว (Family Support Policy) เพื่อลดภาระในการเลี้ยงดูบุตร และบุตร เพื่อเพิ่มผลิตภาพให้กับประชากรวัยทำงานทางอ้อม อาทิ นโยบายที่เชื่อมโยงกับตลาดแรงงาน มาตรการสนับสนุนครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุอยู่กับเด็กตามลำพัง (skip generation) ส่งเสริมให้มีบริการดูแลผู้สูงอายุและเด็กที่หลากหลายรูปแบบ มาตรการสร้างงานใกล้บ้าน ส่งเสริมนายจ้างให้มีบทบาทเชิงสังคมในการสนับสนุนครอบครัว			
	<ul style="list-style-type: none"> - การเตรียมพร้อมครอบครัวก่อนมีบุตร - การสร้างเสริมทัศนคติที่ดี ความรู้ และบทบาทครอบครัว 	<ul style="list-style-type: none"> - การลดความรุนแรงที่มีต่อเด็กในวัยเรียน - บทบาทครอบครัว ชุมชน บ่มเพาะทักษะการเรียนรู้ ประสบการณ์นอกห้องเรียน - การลดพฤติกรรมเสี่ยง และการเสริมพลังบวกวัยรุ่น - ส่งเสริมการฝึกงาน/จ้างงาน ทดลองอาชีพ 	<ul style="list-style-type: none"> - สมดุลการทำงานและการใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพ - ส่งเสริมความเท่าเทียม - บทบาทชุมชนในการสร้างชุมชนน่าอยู่ - ส่งเสริมชุมชนเสมือน (Virtual Community) และชุมชนรูปแบบใหม่ที่หลากหลาย 	<ul style="list-style-type: none"> - บทบาทครอบครัวและชุมชนในการดูแลผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพและเสริมพลังผู้สูงอายุมีคุณค่าทางสังคม ก้าวสู่การเป็น Active Ageing Society และ Engaged Ageing Society
ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนานวัตกรรมทางสังคม และกลไกการขับเคลื่อน	<ul style="list-style-type: none"> - การส่งเสริมนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) ส่งเสริม Social Enterprises และการขับเคลื่อนเพื่อสังคม (Social Movement) ทุกช่วงวัย - ส่งเสริมนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาคนทุกช่วงวัย เช่น นวัตกรรมเพื่อดูแลผู้สูงอายุด้านต่างๆ อาทิ อาหาร ใช้อำนวยความสะดวกการเคลื่อนไหว การใช้ชีวิต เป็นต้น - กลไกการบูรณาการเชิงวาระ (Agenda Based) ในประเด็นร่วม ประเด็นอุบัติใหม่ และกลไกการขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่ - สร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม (Social Leadership) - บูรณาการงบประมาณ ฐานข้อมูล Intelligence System เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น Digital Platform, Big Data เป็นต้น 			

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพคนไทยตามช่วงวัย

กลยุทธ์ที่ 1.1: พัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย

1.1.1 ปฐมวัย

เป้าหมาย เน้นพัฒนาการสมวัย และเน้นการลงทุนในปฐมวัย

แนวทางการขับเคลื่อน

ระยะ 20 ปี (ปัจจุบัน- พ.ศ. 2579)

- ส่งเสริมการเกิดของเด็กอย่างมีคุณภาพ
- ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการทักษะทางสมองและสังคมที่เหมาะสม
 - ทักษะคิด ความรู้ความเข้าใจของพ่อแม่หรือผู้ดูแลเด็กในด้านนมแม่ โภชนาการ วิธีการเลี้ยงดูที่กระตุ้นพัฒนาการเด็ก
 - มีนโยบายสนับสนุนครอบครัว สร้างสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงานให้พ่อแม่เลี้ยงดูบุตรได้อย่างเหมาะสม อาทิ มีการจ้างงานที่ยืดหยุ่น
 - ยกกระดับมาตรฐานและคุณภาพสถานประกอบการเด็กปฐมวัย ทั่วประเทศ (ด้านบุคลากร หลักสูตร การจัดสภาพแวดล้อม การมีส่วนร่วมชุมชน)

ภายใน 5 ปี (พ.ศ. 2564)

- รณรงค์ลดการตั้งครรภ์ไม่พร้อม และส่งเสริมการวางแผนครอบครัวเพื่อให้เด็กเกิดอย่างมีคุณภาพ
- เพิ่มการเข้าถึงบริการที่มีคุณภาพของเด็กแรกเกิด/ปฐมวัย
- พัฒนาทักษะ Executive Function เพื่อพัฒนาให้เด็กปฐมวัยมีทักษะการคิดเห็น ทำเป็น เรียนรู้เป็น แก้ปัญหาเป็น และอยู่อย่างมีความสุข
- ยกกระดับมาตรฐานและคุณภาพสถานประกอบการเด็กปฐมวัย

- มาตรการช่วยเหลือกลุ่มเด็กปฐมวัยที่ยากจน ด้อยโอกาสด้วยโครงการส่งเสริมพัฒนาการตามวัย
- ออกพระราชบัญญัติบูรณาการงานและการลงทุนพัฒนาเด็กปฐมวัย

กลุ่มเป้าหมายสำคัญ

- หญิงตั้งครรภ์และผู้วางแผนตั้งครรภ์
- เด็กปฐมวัยในครอบครัวเปราะบาง
- เด็กปฐมวัยที่เกิดในครอบครัวฐานะยากจนเป็นผู้มีรายได้น้อย

หน่วยงานรับผิดชอบ

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย

หน่วยงานรับผิดชอบสนับสนุน กระทรวงยุติธรรม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงวัฒนธรรม หน่วยงานส่วนจังหวัดและท้องถิ่น

1.1.2 วัยเรียน วัยรุ่น นักศึกษา

เป้าหมาย เน้นกระบวนการเรียนรู้และทักษะศตวรรษที่ 21 ทักษะชีวิต การเตรียมพื้นฐานสู่การทำงาน

แนวทางการขับเคลื่อน

ระยะ 20 ปี (ปัจจุบัน- พ.ศ. 2579)

- กระทรวงศึกษาธิการ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ทั้งในและนอกห้องเรียน ได้แก่ เรียนรู้อย่างมีเป้าหมาย (Purposeful Learning) เพื่อสร้างคนที่มีแรงบันดาลใจ มีความมุ่งมั่น มีพลังและมีความหมาย (Purposeful People) เรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ (Generative Learning) เพื่อสร้างคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถรังสรรค์นวัตกรรม (Innovative People) เรียนรู้เพื่อส่วนรวม (Mindful Learning) เพื่อคนที่มีจิตสาธารณะ ยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง (Mindful People) และเรียนรู้เพื่อการนำไปปฏิบัติ (Result-Based Learning) เพื่อสร้างคนที่มีงานทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ (Action-Based People)

- พัฒนาทักษะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 โดยทักษะที่มีความสำคัญมากขึ้น ได้แก่ Cognitive Abilities, Systems Skills, Complex Problem Solving, Content Skills, Process Skills และในกลุ่มวัยรุ่นนักศึกษาเน้นพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ทักษะชีวิต ทักษะศตวรรษที่ 21 และแนวทางยุทธศาสตร์การปรับเปลี่ยนและพัฒนาทักษะ ได้แก่ Reskilling , Upskilling, Multiskilling
- สร้างกลไกบูรณาการการศึกษา การฝึกอบรม การพัฒนาอาชีพให้คนไทยปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงและกำหนดเส้นทางชีวิตสู่ออนาคต เพื่อ 1) ช่วยบุคคลให้รู้ถึงทางเลือกในการศึกษา ฝึกอบรม และพัฒนาอาชีพ 2) พัฒนาระบบการศึกษา ฝึกอบรม และ พัฒนาทักษะให้ตอบสนองความต้องการ ภาคอุตสาหกรรม 3) ส่งเสริมการพัฒนาเส้นทางวิชาชีพ บนฐานทักษะและความเชี่ยวชาญ 4) สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- เน้นโปรแกรมการศึกษาเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะอาชีพ โดยจัดโปรแกรมในสถานศึกษา การแนะแนวการศึกษาและอาชีพ การส่งเสริมการฝึกงาน ผลงานการเรียนรู้รายบุคคล โครงการสนับสนุนผู้มีศักยภาพรุ่นใหม่ (Young Talent)

ภายใน 5 ปี (พ.ศ. 2564)

- ยกกระดับภาษาอังกฤษของคนไทย (Quick Win ปี 2561)
- ส่งเสริมการศึกษาแบบ STEM Education (Quick Win ปี 2561)
- ยกกระดับภาษาต่างประเทศของคนไทย
- ปรับกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กวัยเรียน เน้นการปฏิบัติจริง เน้นกระบวนการเรียนรู้แบบการแก้ไขปัญหา (Problem Based Learning) สอดคล้องพัฒนาการสมองแต่ละวัย เน้นทักษะมากกว่าการเรียนรู้แบบท่องจำ
- ส่งเสริมการเรียนรู้นอกห้องเรียน ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต และทักษะชีวิต
- สร้างแรงจูงใจให้เด็กที่มีความสามารถเข้าสู่การศึกษาระบบทวิภาคีและสหกิจศึกษา มุ่งฝึกฝนทักษะอาชีพ พัฒนาหลักสูตรสายสามัญและสายอาชีพควบคู่กัน
- พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ที่มีการทดลองทักษะอาชีพ พัฒนาระบบการศึกษา ฝึกอบรม และพัฒนาทักษะให้ตอบสนองความต้องการภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการ และภาคการเกษตรสมัยใหม่
- ส่งเสริมการพัฒนาเส้นทางวิชาชีพบน ฐานทักษะและความเชี่ยวชาญ

- พัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาเรียนรู้ (Digital Platform) เพื่อขยายโอกาสการเรียนรู้ที่มีคุณภาพให้เด็กวัยเรียน วัยรุ่นนักศึกษาเข้าถึงการศึกษารเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา
- จัดสรรทุนการศึกษาเพิ่มเติมสำหรับเด็กวัยเรียน นักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์

กลุ่มเป้าหมายสำคัญ

- เด็กวัยเรียน วัยรุ่นนักศึกษาที่ครอบครัวยากจน
- เด็กวัยเรียน วัยรุ่นนักศึกษาที่หลุดออกจากระบบ และมีความเสี่ยงที่จะหลุดออกจากระบบ
- กลุ่มผู้สนใจสายอาชีพศึกษา สายอาชีพ

หน่วยงานรับผิดชอบ

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม

หน่วยงานรับผิดชอบสนับสนุน กระทรวงยุติธรรม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม หน่วยงานส่วนจังหวัดและท้องถิ่น

1.1.3 วัยทำงาน

เป้าหมาย ยกระดับศักยภาพ เพิ่มผลิตภาพ และพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21

แนวทางการขับเคลื่อน

ระยะ 20 ปี (ปัจจุบัน- พ.ศ. 2579)

- การยกระดับศักยภาพ ผลิตภาพ และทักษะศตวรรษที่ 21
- สร้างโปรแกรมพัฒนาทักษะอาชีพในช่วงเริ่มทำงานและเสริมศักยภาพในอาชีพ โดยการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ พัฒนาทักษะสำหรับเด็กจบใหม่เพื่อเข้าสู่การทำงาน (Earn & Learn Program) ให้เครดิตค่าใช้จ่ายในการพัฒนาทักษะการทำงาน และพัฒนาผลงานการเรียนรู้รายบุคคล

- ส่งเสริมประสิทธิภาพของตลาดแรงงานโดยการเชื่อมโยงข้อมูลอุปสงค์และอุปทานแรงงานที่ทันสมัย และส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากสถานประกอบการ และสถาบันการศึกษา
- ส่งเสริมให้แรงงานได้ทำงานที่เหมาะสมกับความถนัดและทักษะของตนเอง

ภายใน 5 ปี (พ.ศ. 2564)

- การยกระดับศักยภาพ ทักษะศตวรรษที่ 21
- สร้างโปรแกรมพัฒนาทักษะอาชีพ พัฒนาศูนย์ฝึกอบรมสมรรถนะแรงงาน ศูนย์ฝึกอบรมพัฒนาผู้ประกอบการและอาชีพต่างๆ
- อบรมทักษะเฉพาะทาง (Re-training) เพิ่มขึ้นให้กับแรงงานไร้ฝีมือทั่วประเทศทั้งในระบบและนอกระบบเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานเชิงคุณภาพในระยะสั้น
- ยกระดับความรู้และทักษะบุคลากรเพื่อรองรับการทำงานในรูปแบบดิจิทัล พร้อมกับการพัฒนาระบบบริการเรียนรู้ด้านดิจิทัลเพื่อเพิ่มช่องทางการเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์
- สร้างกลไกในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารตลาดแรงงานให้ครอบคลุมและทันสมัยเพื่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- พัฒนารฐานข้อมูลอุปสงค์ให้เชื่อมโยงกับฐานข้อมูลด้านอุปทานแรงงานในสาขาอาชีพต่างๆ ที่ครบถ้วนและครอบคลุมทั้งประเทศพร้อมกับการพยากรณ์แนวโน้มของตลาดแรงงานในอนาคต
- ร่วมมือกับสถานประกอบการ และสถาบันการศึกษา ในการร่วมพัฒนาสมรรถนะและทักษะของแรงงานให้ตรงกับความต้องการของสถานประกอบการในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษทุกพื้นที่

กลุ่มเป้าหมายสำคัญ

- ผู้มีรายได้น้อย
- ผู้ประกอบอาชีพอิสระ แรงงานนอกระบบ
- ผู้ประกอบการ บุคลากรผู้มีความสามารถและความเชี่ยวชาญสูง (Talent)

หน่วยงานรับผิดชอบ

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก กระทรวงแรงงาน กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม กระทรวงศึกษาธิการ

หน่วยงานรับผิดชอบสนับสนุน กระทรวงการคลัง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

1.1.4 วัยผู้สูงอายุ

เป้าหมาย เสริมทักษะการดำรงชีวิต การเรียนรู้พัฒนาตลอดชีวิต เน้นการส่งเสริมให้เป็นผู้สูงอายุที่มีพลัง (Active Ageing)

แนวทางการขับเคลื่อน

ระยะ 20 ปี (ปัจจุบัน- พ.ศ. 2579)

- ผู้สูงอายุมีทักษะการดำรงชีวิต การเรียนรู้พัฒนาตลอดชีวิต
- มีมาตรการจูงใจทางการเงินและมาตรการทางการคลังเพื่อให้ผู้ประกอบการจ้างงานผู้สูงอายุ
- มีมาตรการและจัดโครงสร้างพื้นฐานสนับสนุนเอื้ออำนวยความสะดวก เพื่อผู้สูงอายุได้พัฒนาศักยภาพตนเองตลอดชีวิต

ภายใน 5 ปี (พ.ศ. 2564)

- ส่งเสริมสังคมผู้สูงอายุแบบมีพลัง (Active Ageing) (Quick Win ปี 2561)
- ส่งเสริมสังคมผู้สูงอายุแบบมีส่วนร่วม (Engaged Ageing)
- จัดหลักสูตรพัฒนาทักษะอาชีพที่เหมาะสมกับวัยผู้สูงอายุ
- ส่งเสริมตลาดแรงงานคนสูงวัย โดยมีนโยบายการจ้างงานผู้สูงอายุ เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุที่อยากมีงานทำ ได้มีงานทำ ส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุในภาครัฐ ภาคเอกชนและท้องถิ่น ในรูปแบบการจ้างงานที่ยืดหยุ่น เพื่อให้ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพและมีความต้องการทำงาน มีงานทำอย่างเหมาะสม

กลุ่มเป้าหมายสำคัญ

- ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย
- ผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะพึ่งพิง ติดบ้าน ติดเตียง พิการ

หน่วยงานรับผิดชอบ

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงการคลัง กระทรวงมหาดไทย กระทรวงแรงงาน

หน่วยงานรับผิดชอบสนับสนุน กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม

ตัวอย่างแนวทางขับเคลื่อน: การเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ

การจ้างงานผู้สูงอายุ

- ขยายระยะเวลาการทำงานผู้สูงอายุและวัยกำลังแรงงาน โดยในส่วนราชการ พิจารณาปรับปรุง/ขยายอายุเกษียณ ในบางสาขาอาชีพได้ตามสภาวะของตลาดแรงงานในภาพรวม
- กำหนดเงื่อนไขจัดซื้อจัดจ้าง สนับสนุนให้มีการจ้างงานผู้สูงอายุในการจ้างงานภาครัฐ กำหนดเงื่อนไขจ้างงานยืดหยุ่น หลากหลายเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้าทำงานได้
- กรณีภาคเอกชน ให้แรงจูงใจกับภาคเอกชน และควรส่งเสริมให้มีตลาดแรงงานที่ยืดหยุ่น ส่งเสริมการขยายระยะเวลาการทำงาน อาทิ การจ้างงานต่อ การจ้างกลับมาทำงานใหม่ (แบบรายชั่วโมง บางเวลา หรือแบบเต็มเวลา) การขยายอายุเกษียณ เป็นต้น เพื่อให้ผู้สูงอายุที่อยากทำงานต้องมีงานทำ โดยส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุแบบยืดหยุ่น (Flexible)
- เพิ่มทักษะ (Skill) ให้กับผู้สูงอายุ โดยสนับสนุนการเพิ่มทักษะที่หลากหลาย อาทิ ความรู้ด้านดิจิทัล IT เทคโนโลยี ทักษะด้านภาษา การสื่อสาร
- สนับสนุนการจับคู่อุปสงค์และอุปทานแรงงานคนสูงวัย (Matching Demand and Supply)

ตัวอย่างแนวทางการขับเคลื่อน:: การพัฒนานวัตกรรม อุตสาหกรรมและบริการเพื่อผู้สูงอายุ

การส่งเสริมนวัตกรรมและตลาดอุตสาหกรรม/บริการเพื่อผู้สูงอายุ (Ageing Industry/Services)

- เนื่องจากผู้สูงอายุมีความต้องการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ต้องการระบบอัตโนมัติที่ช่วยเฝ้าอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน ต้องการบริการสุขภาพและความปลอดภัย ต้องการที่อยู่อาศัยตลอดจนสินค้าและบริการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตสูงวัย เป็นต้น ในขณะที่ประเทศไทยมีศักยภาพในด้านเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง เทคโนโลยีมีการพัฒนาและนำมาพัฒนาใน Ageing Industry ได้ เช่น Pharmaceuticals and Biotech, Biomed, Robotics and Mechanics , Digital Technology , Creative , Nanotechnologies and Intelligent textiles และมีศักยภาพในการเป็นผู้ให้บริการด้านการดูแลผู้สูงอายุ
- ส่งเสริมนวัตกรรม การวิจัยพัฒนาและเทคโนโลยีเพื่อผู้สูงอายุ ส่งเสริมตลาดอุตสาหกรรม/บริการเพื่อผู้สูงอายุ (Ageing Industry/Services)

กลยุทธ์ที่ 1.2: สร้างและส่งเสริมโอกาสทางสังคม

เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของคนในการช่วยเหลือตนเองในการดำรงชีวิต การมีอาชีพ รายได้ และสนับสนุนส่งเสริมสังคมให้เปิดโอกาสแห่งชีวิต รัฐมีมาตรการช่วยเหลือคนไทยทุกช่วงวัยในกลุ่มเป้าหมาย คนด้อยโอกาสและคนจน เพื่อสร้างโอกาส ลดความเหลื่อมล้ำของสังคม ด้วยการกำหนดเกณฑ์เงื่อนไขในการให้ความช่วยเหลือ และ "การสร้างแต้มต่อ"

แนวทางการขับเคลื่อน

ระยะ 20 ปี (ปัจจุบัน- พ.ศ. 2579)

- โครงการช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมาย (Targeting) ที่มีความจำเป็น
- รัฐสนับสนุนการประกอบอาชีพหลักและอาชีพเสริม เช่น การสนับสนุนด้านความรู้ ด้านการเงิน เป็นต้น
- โครงการเสริมความรู้และพัฒนาทักษะองค์กรรวม และประเด็นพัฒนาเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย
- โครงการส่งเสริมโอกาสให้ผู้สูงอายุมีโอกาสในการประกอบอาชีพที่หลากหลาย มีแหล่งรายได้ต่อเนื่อง รองรับสังคมผู้สูงอายุ
- โครงการให้เงินโอนหรือความช่วยเหลืออย่างมีเงื่อนไข (Conditional Cash Transfer) โดยรัฐมีมาตรการช่วยเหลือคนจน คนด้อยโอกาส ด้วยการกำหนดเกณฑ์เงื่อนไข และ "การสร้าง

แต่มีรายได้น้อย" สร้างโอกาสให้กับคนไทยในสังคมที่ด้อยโอกาส หรือผู้มีรายได้น้อย ยากจนมากจนไม่มีรายได้อะไรเลย เพื่อช่วยเหลือคนจน คนด้อยโอกาสในเรื่องความจำเป็นพื้นฐาน ตัวอย่างเช่น รัฐออกมาตรการทางการเงินเพื่อเป็นการส่งเสริมการประกอบอาชีพพร้อมมีหน่วยงานหรือทีมงานเป็นที่ปรึกษาให้ความรู้และช่วยเหลือทางปฏิบัติในพื้นที่ ทั้งนี้ รัฐมีมาตรการให้ความช่วยเหลือด้านรายได้หรืออาชีพ ควบคู่กับการกำหนดเงื่อนไข (Condition Design) ให้คนไทยมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนแทนการช่วยแบบให้เปล่าระยะสั้นที่ไม่ยั่งยืน โดยกำหนดเงื่อนไขที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาระยะยาวของคน อาทิ การตรวจสุขภาพของตนเองและบุตร การเข้ารับวัคซีน บริการสาธารณสุข มีเงื่อนไขกำหนดให้บุตรหลานเข้ารับการศึกษานานาชาติหรือการฝึกอาชีพในภาคเอกชนที่ร่วมโครงการ เป็นต้น

- ขยายผลโครงการภาษีคนจนคนขยัน หรือภาษีเงินได้ติดลบ (Negative Income Tax) เพื่อช่วยสนับสนุนคนจนหรือผู้มีรายได้น้อย และขยายผลให้คนส่วนใหญ่มีศักยภาพ มีงานทำ มีรายได้ที่มั่นคง

ภายใน 5 ปี (พ.ศ. 2564)

- การจัดสวัสดิการเพื่อผู้มีรายได้น้อยและเติมเต็มศักยภาพทักษะอาชีพ (Quick Win ปี 2561)
- จัดหาที่อยู่อาศัยให้กับผู้มีรายได้น้อย (Quick Win ปี 2561)
- เร่งรัดการจัดตั้งธนาคารที่ดิน (Quick Win ปี 2561)
- โครงการเงินรายได้เพิ่มเพื่อการยังชีพแก่ผู้ด้อยโอกาส
- รัฐสนับสนุนการประกอบอาชีพหลักและอาชีพเสริม เช่น การสนับสนุนด้านความรู้ ด้านการเงิน
- โครงการเสริมความรู้และพัฒนาทักษะองค์กรรวม และประเด็นพัฒนาเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย
- โครงการส่งเสริมโอกาสให้ผู้สูงอายุมีโอกาสในการประกอบอาชีพที่หลากหลาย มีแหล่งรายได้ต่อเนื่อง รองรับสังคมผู้สูงอายุ
- เริ่มโครงการให้เงินโอนหรือความช่วยเหลืออย่างมีเงื่อนไข (Conditional Cash Transfer) โดยรัฐมีมาตรการช่วยเหลือคนจน คนด้อยโอกาส ด้วยการกำหนดเกณฑ์เงื่อนไข และ "การสร้างแต่มีรายได้น้อย" สร้างโอกาสให้กับคนไทยในสังคมที่ด้อยโอกาส หรือผู้มีรายได้น้อย ยากจนมากจนไม่มีรายได้อะไรเลย เพื่อช่วยเหลือคนจน คนด้อยโอกาสในเรื่องความจำเป็นพื้นฐาน เช่น เงินอุดหนุนเด็กแรกเกิด โดยต้องนำเด็กมารับบริการตรวจสุขภาพและฉีดวัคซีน

- สร้างแรงจูงใจให้คนเข้าสู่ระบบภาษีโดยอาศัยหลักการ ภาษีคนจนคนขยัน หรือภาษีเงินได้ติดลบ (Negative Income Tax) เพื่อช่วยสนับสนุนคนจนหรือผู้มีรายได้น้อย ไม่ต้องมีภาระภาษี และคนที่ขยันก็มีการได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล
- โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพและการเข้าถึงบริการภาครัฐเพื่อลดการที่ผู้ด้อยโอกาสถูกตัดขาดออกจากสังคม และเข้าถึงบริการ โครงสร้างพื้นฐานของรัฐที่ช่วยเสริมสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ มีรายได้

หน่วยงานรับผิดชอบ

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก กระทรวงการคลัง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม กระทรวงมหาดไทย

หน่วยงานรับผิดชอบสนับสนุน ทุกกระทรวงร่วมบูรณาการฐานข้อมูล

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์การสร้างความมั่นคงในชีวิต

กลยุทธ์ 2.1: หลักประกันความมั่นคงให้กับชีวิต และตาข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net)

ตลอดทุกช่วงวัย: การพัฒนาระบบประกันสุขภาพและระบบสวัสดิการสังคม

วางแนวทางในการกำหนดฐานการคุ้มครองทางสังคม (Social Protection Floor) เพื่อเป็นมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการคุ้มครองทางสังคมอย่างถ้วนหน้า (Universal Services) ก่อนที่จะเชื่อมโยงไปยังการให้ความช่วยเหลือเพิ่มเติมกลุ่มเป้าหมาย (Targeting) สำหรับกลุ่มที่มีความเดือดร้อนมาก เพื่อเป็นส่วนเติมเต็มอีกชั้นหนึ่ง

ระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า จะทำให้ประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ได้ประโยชน์จากการมีหลักประกันถ้าล้มเจ็บลง และช่วยลดความยากจนให้คนไทยได้เพราะไม่ต้องกู้หนี้ยืมสินมาจ่ายค่ารักษาพยาบาลยามเจ็บป่วย เนื่องจากเรื่องระบบประกันสุขภาพ หรือ 30 บาทรักษาทุกโรคที่ผ่านมา คือ มาตรฐานบริการที่แตกต่างการรักษาพยาบาลทั่วไป อาทิ การรอคิวรักษาพยาบาลนาน คุณภาพยา การให้เวลาจากแพทย์ต่างกัน ทรัพยากรกระจุกบางที่ขณะที่พื้นที่ห่างไกลขาดแคลน คนเกิดความรู้สึกต้อยจากการได้รับบริการที่แตกต่างกับผู้ที่มีเงินจ่าย

แนวทางการขับเคลื่อน

ระยะ 20 ปี (ปัจจุบัน- พ.ศ. 2579)

- พัฒนาระบบสวัสดิการสังคมที่สมบูรณ์และสามารถเข้าถึงได้อย่างทั่วถึงควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านรายได้ ความยั่งยืนของระบบ อาทิ การปฏิรูประบบภาษี
- ยกระดับระบบประกันสุขภาพให้สามารถครอบคลุมประชากรได้ทุกกลุ่มในทุกภาคส่วนของประเทศ โดยประชาชนสามารถเลือกไปใช้บริการด้านสุขภาพที่ไหนก็ได้ตามความพึงพอใจ มีมาตรฐานในการให้บริการ "มาตรฐานเดียว" ทั่วประเทศ โดยรัฐมีการใช้งบประมาณจากภาษีอากรสนับสนุนเพื่อให้สามารถครอบคลุมประชากรได้ถ้วนหน้า
- พิจารณาเรื่องประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมจ่ายตามกำลังความสามารถ คือจ่าย "เบี้ยประกันสุขภาพ" และ ร่วมจ่ายเมื่อไปใช้บริการ (Co-payment) โดยร่วมจ่ายตามสัดส่วน และมี

เพดานการร่วมจ่ายแต่ละครั้ง (เช่น การร่วมจ่ายต่อครั้ง หรือการร่วมจ่ายรายปี เป็นต้น โดยสร้างความเข้าใจกับประชาชนเรื่องการร่วมจ่ายเพราะงบประมาณรัฐจำกัดหากจะให้บริการที่ดีมีต้นทุนสูง)

- ส่วนกรณีผู้ไม่มีความสามารถจ่ายได้จริงๆ รัฐใช้มาตรการช่วยเหลือเฉพาะกลุ่มเจาะจงเพิ่มเติม กรณีต้องการช่วยเหลือคนจน คนด้อยโอกาสเป็นพิเศษ เช่น คนที่ลงทะเบียนคนจนได้รับสิทธิเงินไม่ต้องจ่ายเงินเลย เป็นต้น

ภายใน 5 ปี (พ.ศ. 2564)

- บูรณาการระบบประกันสุขภาพ (Quick Win ปี 2561)
- รัฐบาลต้องกำหนดให้ประกันสุขภาพถ้วนหน้า เป็น "สิทธิ" ที่คนไทยทุกคนควรได้รับอย่างมีมาตรฐาน อย่างมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกันในบริการรักษาพื้นฐานที่จำเป็น เนื่องจากเมื่อคนไทยล้มป่วยลง ผู้ป่วยทุกคนควรมีสิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลในฐานะ "คนไทย" มิใช่ รับการสงเคราะห์จากรัฐบาล ดังนั้นต้องมีมาตรฐานของบริการในระดับทั่วไป ไม่ใช่มาตรฐานชั้นสอง ฉะนั้น ต้องกำหนดการบริการถ้วนหน้าในระดับมาตรฐานเดียวกัน (universal services)
- ช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายกรณีผู้ไม่มีความสามารถจ่ายได้จริงๆ (Targeting) รัฐใช้มาตรการช่วยเหลือเฉพาะกลุ่มเจาะจงเพิ่มเติมกรณีต้องการช่วยเหลือคนจน คนด้อยโอกาสเป็นพิเศษ เช่น คนที่ลงทะเบียนคนจนได้รับสิทธิเงินไม่ต้องจ่ายเงินเลย โดยกระทรวงการคลังและพม. ร่วมกำหนดเงื่อนไขการช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายผู้ด้อยโอกาส
- รัฐบาล กระทรวงการคลังต้องบริหารจัดการงบประมาณ หรือเกลี่ยงบประมาณ หรือพิจารณาจัดเก็บภาษีบางประเภทเพิ่มเติม (เช่น ภาษีบาป ภาษีจากเครื่องดื่มหวานหรืออาหารทำลายสุขภาพ ภาษีจากสินค้าฟุ่มเฟือย)
- กระทรวงสาธารณสุขและหน่วยงานต่างๆ ต้องรณรงค์ และมีมาตรการป้องกันโรคเรื้อรัง, กลุ่มโรค NCDs , การมีสุขภาพที่ดีอย่างจริงจัง เพื่อลดภาระงบประมาณโครงการ เนื่องจากเป็นอีกเรื่องสำคัญเพราะที่ผ่านมาประเทศไทยเราเน้นรักษามากกว่าป้องกัน ทำให้ค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้นเร็ว
- กระทรวงสาธารณสุขเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาระบบประกันสุขภาพ พร้อมๆ กับ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆ อาทิ สสส. ท้องถิ่น ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นทำให้เกิด การเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement) เพื่อให้คนไทยรักสุขภาพ และมีแคมเปญเชิงป้องกัน แทนการปล่อยให้ป่วยแล้วมารักษา (เพราะแนวโน้ม

อนาคตประเทศไทยจะได้รับผลกระทบสูงจากสังคมผู้สูงอายุ และการป่วยจากโรค NCDs เช่น เบาหวาน ความดัน โรคไต ทวีความสำคัญ และเป็นเรื่องเชิงพหุติกรรม)

- กรณีฉุกเฉินเข้า รพ. ใดก็ได้ตาม ม.44 และ กรณี รพ. ขาดแพทย์หรืออุปกรณ์สามารถส่งต่อ รพ.ที่พร้อม หรือจัดส่งแพทย์/อุปกรณ์ที่อื่นลงไปช่วย เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงการรักษาพยาบาล ไม่ถูกจำกัดเพียงเพราะ เกิดหรือมีภูมิลำเนาในท้องถิ่นห่างไกล
- สธ. ปลดล็อคปัญหาการขาดแคลนบุคลากรวิชาชีพ เช่น แก้ปัญหาเรื่องใบอนุญาตที่จำกัดการสอบด้วยภาษาไทย (นอกจากนี้ เรื่องการขาดแคลนบุคลากร ถ้ารัฐจะสนับสนุนให้ไทยเป็น medical hub หรือให้เอกชนทำ long term care ต้องหาบุคลากรเพิ่ม อาทิ เช่น ถ้าจะบริการต่างชาติ ก็ให้จ้างคนต่างชาติมาดูแล)
- สธ. ต้องแก้ไขเรื่องการกระจาย ทรัพยากรการรักษาพยาบาล เช่น แพทย์ อุปกรณ์ สธ. ต้องเกลี่ยบุคลากรของตนให้กระจายไปยังท้องที่ที่ขาดแคลน และสปสช. เกลี่ยงบประมาณให้โรงพยาบาลที่ขาดทุน รวมทั้งพัฒนาระบบประกันสุขภาพ

หน่วยงานรับผิดชอบ

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก กระทรวงการคลัง กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงแรงงาน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

หน่วยงานรับผิดชอบสนับสนุน กระทรวงมหาดไทย กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานรัฐมนตรี กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงอุตสาหกรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมบูรณาการข้อมูล

ปฐมวัย วัยเรียน วัยรุ่น/นักศึกษา: นโยบายเรียนฟรีที่มีคุณภาพ (Good Education for All)

เพื่อลดความไม่เท่าเทียมกัน ประชาชนได้รับการศึกษาเรียนรู้ฟรีอย่างแท้จริง ทำให้คนไทยได้รับโอกาสการพัฒนาอย่างมีคุณภาพเท่าเทียม โดยเฉพาะคนจนมีโอกาสในชีวิตที่ดีขึ้นจากการได้เรียนฟรีจริงๆ คนจนไม่ต้องกู้ยืมเป็นหนี้เพิ่มมาจ่ายค่าใช้จ่ายการเรียนแก่บุตรหลาน และการศึกษาทั่วถึง เท่าเทียมและมีคุณภาพจะเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำ ไม่ส่งต่อความยากจนสู่รุ่นลูกหลาน

แนวทางการขับเคลื่อน

ระยะ 20 ปี (ปัจจุบัน- พ.ศ. 2579)

- เด็กวัยเรียนสามารถเข้ารับการศึกษาเรียนรู้ฟรีอย่างแท้จริง ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม โดยยกระดับมาตรฐานสถานศึกษาทั่วประเทศให้เท่าเทียม ลดความแตกต่างของคุณภาพและผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา
- ระดมทุนจากภาคส่วนอื่นมาสนับสนุน เช่น ผลักดันโครงการ Social Impact Bond , Social Enterprises
- ปฏิรูประบบการเรียนรู้

ภายใน 5 ปี (พ.ศ. 2564)

- รัฐสนับสนุนค่าใช้จ่ายการศึกษาสำหรับผู้มีรายได้น้อยผ่านโครงการสวัสดิการแห่งรัฐ โดยให้ครอบคลุมถึงค่าบำรุงการศึกษาด้วย
- กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) ควรมีการปรับโครงสร้างค่าใช้จ่ายให้มีแบบแผนและโปร่งใส เพื่อให้การสนับสนุนมีประสิทธิภาพ
- กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) ออกหลักเกณฑ์การเรียนฟรีที่ชัดเจน นอกจากนี้ รัฐบาลต้องจัดสรรงบประมาณกลาง พัฒนา Digital platform เสริมการเรียนรู้นอกห้องเรียน สร้างการเรียนรู้รูปแบบใหม่ แก้ปัญหา ข้อจำกัดทรัพยากรการเรียนรู้ที่แต่ละโรงเรียนมีไม่เท่ากัน

หน่วยงานรับผิดชอบ

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก กระทรวงการคลัง กระทรวงศึกษาธิการ (และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา)

หน่วยงานรับผิดชอบสนับสนุน กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม หน่วยงานส่วนจังหวัดและท้องถิ่น

วัยทำงานและผู้สูงอายุ: หลักประกันรายได้ (การออม) ระบบบำนาญ

แนวทางการขับเคลื่อน

ระยะ 20 ปี (ปัจจุบัน- พ.ศ. 2579)

- ด้านหลักประกันรายได้ ประเทศไทยพัฒนาระบบกองทุนสำรองเลี้ยงชีพส่วนกลาง (Central Provident Fund: CPF) โดยกำหนดให้ประชาชนและผู้ใช้แรงงานต้องสะสมเงินในกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ โดยสมาชิกกองทุนฯ จะต้องออมเงิน ทำให้ประชาชนที่เป็นผู้สูงอายุจะมีเงินออมและเงินในการรักษาพยาบาลอย่างเพียงพอหลังจากเกษียณอายุ
- ขยายระยะเวลาการจ่ายเงินจากกองทุนบำนาญให้ยืดนานออกไป เพิ่มระยะเวลาการรับเงินเข้ากองทุนให้นานขึ้นด้วย ซึ่งเป็นมาตรการในการเพิ่มความมั่นคงของฐานะทางการเงินของระบบบำนาญ
- ส่งเสริมการวางแผนชีวิต วางแผนครอบครัว วางแผนทางการเงินและส่งเสริมการออม เพื่อความมั่นคงทางการเงินภายหลังเกษียณ

ภายใน 5 ปี (พ.ศ. 2564)

- มีนโยบายที่นำไปสู่การเสริมสร้างสวัสดิการพื้นฐาน ควบคู่ไปกับผลักดันให้คนไทยเรียนรู้ที่จะวางแผนการใช้ชีวิตด้านต่างๆ อย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เช่น วางแผนด้านรายได้ การออม การมีหลักประกันทางสุขภาพ เป็นต้น โดยรัฐมีมาตรการสร้างแรงจูงใจและมาตรการจูงใจ (Motivation and Incentive)
- กระทรวงการคลังออกมาตรการเพิ่มแรงจูงใจให้แรงงาน ผู้ประกอบอาชีพอิสระมีการออม
- เพิ่มประสิทธิภาพการประชาสัมพันธ์ และเสริมสร้างความสัมพันธ์กับเครือข่ายเพื่อให้ผู้ประกันตนสามารถเข้าถึงสิทธิประกันสังคมอย่างทั่วถึง
- เพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาและสนับสนุนการดำเนินการเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคไม่ติดต่อเรื้อรังและปัจจัยเสี่ยงในกลุ่มวัยทำงาน
- จัดบริการด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตพร้อมพัฒนาระบบส่งเสริมและป้องกันปัญหาสุขภาพจิตในการทำงานอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

- รมร่งค์ขอความร่วมมือจากสถานประกอบการและการจัดชุดตรวจบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มขันและจริงจัง สถานประกอบการกิจการใดที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ให้ดำเนินการออกคำสั่งหรือดำเนินคดีตามอำนาจหน้าที่อย่างเคร่งครัด

หน่วยงานรับผิดชอบ

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก กระทรวงการคลัง กระทรวงแรงงาน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข

หน่วยงานรับผิดชอบสนับสนุน กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม หน่วยงานส่วนจังหวัดและท้องถิ่น

ตัวอย่างแนวทางการขับเคลื่อน: การเสริมสร้างความมั่นคงและหลักประกัน

การยกระดับบริการสาธารณสุขและหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า

- ในภาพรวมของประเทศไทย ความมั่นคงด้านสุขภาพเป็นความท้าทายสำหรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็วของไทย เพราะต้องจัดให้มีหลักประกัน การคุ้มครองให้เกิดสุขภาพที่ยั่งยืน ระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า จะทำให้ประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ได้ประโยชน์จากการมีหลักประกันถ้ำล้มเจ็บลง และช่วยลดความยากจนให้คนไทยได้เพราะไม่ต้องกู้หนี้ยืมสินมาจ่ายค่ารักษาพยาบาลยามเจ็บป่วย
- รัฐบาลต้องกำหนดให้การประกันสุขภาพถ้วนหน้า เป็น "สิทธิ" ที่คนไทยทุกคนควรได้รับอย่างมีมาตรฐาน อย่างมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกันในบริการรักษาพื้นฐานที่จำเป็น เนื่องจากเมื่อคนไทยล้มป่วยลง ผู้ป่วยทุกคนควรมีสิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลในฐานะ "คนไทย" มิใช่ รับการสงเคราะห์จากรัฐบาล ดังนั้นต้องมีมาตรฐานของบริการในระดับทั่วไป ไม่ใช่มาตรฐานชั้นสอง ฉะนั้น ต้องกำหนดการบริการถ้วนหน้าในระดับมาตรฐานเดียวกัน (Universal Services) โดยอาจพิจารณาการร่วมจ่ายเงินเพิ่มขึ้นหรือมีทางเลือกการร่วมจ่าย (โดยสร้างความเข้าใจกับประชาชนเรื่องการร่วมจ่ายเพราะงบประมาณรัฐจำกัดหากจะให้บริการที่ดีมีต้นทุนสูง) ส่วนกรณีผู้ไม่มีความสามารถจ่ายได้จริงๆ รัฐใช้มาตรการช่วยเหลือเฉพาะกลุ่มเจาะจงเพิ่มเติมกรณีต้องการช่วยเหลือคนจน คนด้อยโอกาสเป็นพิเศษ เช่น คนที่ลงทะเบียนคนจนได้รับสิทธิถึงเดือนไม่ต้องจ่ายเงินเลย

- รัฐบาลต้องบริหารจัดการสรรงบประมาณ หรือเกลี่ยงบประมาณ หรือพิจารณาจัดเก็บภาษีบางประเภทเพิ่มเติม (เช่น ภาษีบาป ภาษีจากเครื่องดื่มหวานหรืออาหารทำลายสุขภาพ ภาษีจากสินค้าฟุ่มเฟือย)

รณรงค์เพื่อสุขภาพเชิงรุก

- กระทรวงสาธารณสุขและหน่วยงานต่างๆ ต้องรณรงค์ และมีมาตรการป้องกันโรคเรื้อรัง, กลุ่มโรค NCDs , การมีสุขภาพที่ดีอย่างจริงจัง เพื่อลดภาระงบประมาณโครงการ เนื่องจากเป็นอีกเรื่องสำคัญเพราะที่ผ่านมาประเทศไทยเราเน้นรักษามากกว่าป้องกัน ทำให้ค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้นเร็ว
- กระทรวงสาธารณสุขเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อน อย่างไรก็ตาม ควรให้หน่วยงานต่างๆ สสส. ท้องถิ่น ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นทำให้เกิด Social Movement เพื่อให้คนไทยรักสุขภาพ และมีแคมเปญเชิงป้องกัน แทนการปล่อยให้ป่วยแล้วมารักษา (เพราะแนวโน้มอนาคตประเทศไทยจะได้รับผลกระทบสูงจากสังคมผู้สูงอายุ และการป่วยจากโรค NCDs เช่น เบาหวาน ความดัน โรคไต ทวีความสำคัญ และเป็นเรื่องเชิงพฤติกรรม)

การพัฒนาระบบหลักประกันรายได้และส่งเสริมการออม

- ในระดับส่วนบุคคลผู้สูงอายุ มีประเด็นสำคัญคือ เรื่องรายได้ อาชีพ เงินออม ในภาพรวมระดับประเทศหรือระดับนโยบาย ได้แก่ เรื่องการสร้างหลักประกันด้านรายได้ ภาระทางการคลัง ระบบสวัสดิการ
- กระทรวงการคลังออกมาตรการจูงใจส่งเสริมการออม กระทรวงการคลังออกมาตรการเพิ่มแรงจูงใจให้แรงงาน ผู้ประกอบอาชีพอิสระมีการออม เช่น รัฐบาลสมทบเงินให้อัตราที่จูงใจให้ออมเพิ่มขึ้น
- รัฐบาล มีนโยบายที่นำไปสู่การเสริมสร้างสวัสดิการพื้นฐาน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริม สร้างความตระหนักคนไทยเรียนรู้ที่จะวางแผนการใช้ชีวิตด้านต่างๆ อย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เช่น วางแผนด้านรายได้ การออม การมีหลักประกันทางสุขภาพ เป็นต้น โดยรัฐมีมาตรการสร้างแรงจูงใจและมาตรการจูงใจ (Motivation and Incentive)

กลยุทธ์ 2.2: สร้างภูมิคุ้มกันให้คนไทย และกลุ่มเสี่ยง สร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้มีความเข้มแข็ง

เน้นการสร้างภูมิคุ้มกัน (self immunity) และป้องกันความเสี่ยง

คนไทยกลุ่มเสี่ยงควรได้รับการป้องกันและคุ้มครองจากปัญหาทางสังคมที่สุ่มเสี่ยงที่จะทำให้ชีวิตตกอยู่ในวงจรแห่งความล้มเหลว ยากจนหรือเสี่ยงที่จะจนซ้ำซากเพราะปัญหาซ้ำซ้อน เช่น ป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ ปกป้องคุ้มครองและสร้างโอกาสให้กลุ่มคนเร่ร่อน ขอดาน และกลุ่มเสี่ยงต่างๆ

สร้างภูมิคุ้มกันให้คนไทยไม่ตกอยู่ในภาวะเสี่ยงต่างๆ เช่น รมรงค์สร้างความตระหนัก รู้เท่าทันความเสี่ยงด้านต่างๆ เช่น ยาเสพติด อบายมุข การกระทำผิดกฎหมาย และสร้างภูมิคุ้มกันโดยเน้นพื้นฐานความเข้มแข็งของครอบครัว ทำให้สามารถผ่านพ้นความเสี่ยง วิกฤต หรือนำพาตนเองเข้าสู่วงจรที่ดีเข้าถึงโอกาสที่รัฐได้จัดไว้

แนวทางการขับเคลื่อน

ระยะ 20 ปี (ปัจจุบัน- พ.ศ. 2579)

- เสริมขีดความสามารถ พัฒนาตนเองของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ ผู้มี ราย ได้ น้อย ผู้ด้อยโอกาสในกลุ่มที่มีศักยภาพได้รับการส่งเสริมการประกอบอาชีพและสร้างรายได้ด้วยตนเอง มีโอกาสทดลอง เริ่มประกอบอาชีพใหม่ที่มีโอกาสรายได้ดีกว่า มีการป้องกันความเสี่ยง
- บรรเทาปัญหาสังคมและทำให้คนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีการเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เช่น นโยบายเงินบำนาญ ให้คำแนะนำแก่ประชากร บุคคลที่อยู่ในภาวะเสี่ยง ให้ช่วยเหลือประชาชนคนไทยสามารถพึ่งพาตนเองได้
- มีนโยบายทางการคลังเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม อาทิ เพิ่มการจัดเก็บภาษีทรัพย์สิน ปรับโครงสร้างการจัดสรรงบประมาณรายจ่าย จัดสรรงบประมาณเชิงพื้นที่ พร้อมๆ กับเพิ่มการจัดสวัสดิการสังคมให้กลุ่มเป้าหมายที่มีรายได้น้อยอย่างเพียงพอและเหมาะสม จัดบริการด้านสุขภาพให้กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ห่างไกล พัฒนากลไกการช่วยเหลือและสวัสดิการชุมชน

ภายใน 5 ปี (พ.ศ. 2564)

- การเร่งรัดการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชน(Quick Win ปี 2561)
- สร้างโอกาสในการมีที่ดินทำกินของตนเองและยกระดับรายได้
- มีการประสานงานให้เกิดมาตรการที่ช่วยเพิ่มมาตรฐานการครองชีพให้กับประชาชน เพื่อแก้ไข ลดผลกระทบ ลดความเสี่ยงในการกู้ยืมเป็นหนี้สิน โดยเฉพาะหนี้นอกระบบ

- มีมาตรการช่วยเหลือคนด้อยโอกาสให้สามารถเลื่อนระดับจากที่พ้ออยู่รอดในสังคม เช่น มีนโยบายทางภาษีส่งเสริมเอกชนจ้างงานผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการหรือผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยให้ได้มีการประกอบอาชีพที่ดี
- การสร้างภูมิคุ้มกัน (self immunity) และป้องกันความเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาผลกระทบขึ้นแก่คนในช่วงวัยต่างๆ ตัวอย่างเช่น เด็กปฐมวัย วัยเรียน/วัยรุ่นต้องสร้างภูมิคุ้มกัน ให้มีภูมิคุ้มกันจากสังคมดิจิทัล เพื่อป้องกันความเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาจากการดูดซับ (absorb) สิ่งต่างๆ ที่มากับเทคโนโลยีการสื่อสาร อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ โซเชียลมีเดีย ฯลฯ ดังนั้นจึงต้องสร้างภูมิคุ้มกัน ป้องกันความเสี่ยง

หน่วยงานรับผิดชอบ

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก กระทรวงการคลัง สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

หน่วยงานรับผิดชอบสนับสนุน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม หน่วยงานส่วนจังหวัดและท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคม ส่งเสริมบทบาทครอบครัว ความเข้มแข็งชุมชนและองค์กรด้านการพัฒนาคนไทย

กลยุทธ์ที่ 3.1: การสร้างความเข้มแข็งทุนทางสังคมในครอบครัวและเครือข่าย (Bonding Social Capital)

ปฏิรูประบบส่งเสริมคุณภาพชีวิตและเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ครอบครัว เน้นการสร้างครอบครัวเข้มแข็ง ร่มเย็น และ เป็นสุข และลดปัญหาความรุนแรง

แนวทางการขับเคลื่อน

ระยะ 20 ปี (ปัจจุบัน- พ.ศ. 2579)

- ขยายผลการส่งเสริมความเข้มแข็ง และศักยภาพของครอบครัวให้เห็นผลทั่วประเทศ
- มีกฎหมายบูรณาการและเสริมศักยภาพครอบครัวให้มีความเหมาะสม และบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพ
- มีองค์กรกลางในการประสาน จัดการ กำกับ ควบคุม ดูแล พัฒนาให้กลไกการดำเนินการของกฎหมายทุกฉบับที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว ทั้งระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น ดำเนินการให้เกิดผลทางปฏิบัติ

ภายใน 5 ปี (พ.ศ. 2564)

- ดำเนินโครงการนำร่องและขับเคลื่อนโครงการส่งเสริมศักยภาพครอบครัวมิติต่างๆ
- ให้ความรู้กับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ เพื่อชี้ให้เห็นถึงที่มาของปัญหา แนวทางในการแก้ไข และผลที่จะเกิดขึ้นหลังจากการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น การแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว อาจใช้คณะกรรมการหมู่บ้านที่ได้รับการฝึกอบรมจากในระดับจังหวัดและท้องถิ่น เป็นคนเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ยปัญหา พูดคุยทำความเข้าใจ ชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่จะตามมากับคนในครอบครัว เป็นต้น
- พัฒนากฎหมาย กฎ ระเบียบทุกฉบับเกี่ยวกับครอบครัวให้มีความเหมาะสม สอดคล้อง เชื่อมโยงกัน โดยเฉพาะ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 นอกจากนี้ต้องมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพ

- มีองค์กรกลางในการประสาน จัดการ กำกับ ควบคุม ดูแล พัฒนาให้กลไกการดำเนินการของกฎหมายทุกฉบับที่เกี่ยวกับครอบครัว ทั้งระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น ดำเนินการให้เกิดผลทางปฏิบัติ

หน่วยงานรับผิดชอบ

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงการคลัง สำนักนายกรัฐมนตรี

หน่วยงานรับผิดชอบสนับสนุน กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงมหาดไทย หน่วยงานส่วนจังหวัดและท้องถิ่น

ตัวอย่างแนวทางการขับเคลื่อน: การสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทยและเสริมสร้างบทบาทของสถาบันครอบครัว

เสริมศักยภาพครอบครัว

- ครอบครัวเป็นหัวใจสำคัญในคนในครอบครัว เช่น การเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยให้มีพัฒนาการที่ดีเหมาะสมตามวัย หรือการดูแลผู้สูงอายุ ให้การพึ่งพิง ตลอดจนสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้สูงอายุพัฒนาตนเองและเป็นผู้สูงอายุที่มีพลังอยู่เสมอ
- เน้นการส่งเสริมความอบอุ่นภายในครอบครัว มีนโยบายสนับสนุนครอบครัวเพื่อสนับสนุนการดูแลคนในครอบครัวทุกช่วงวัย เช่น ช่วยสร้างหลักคิดกระบวนการเรียนรู้นอกห้องเรียนสำหรับเด็กวัยเรียน ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กวัยรุ่น ช่วยในการดูแลผู้สูงอายุ เสริมสร้างความเข้าใจทัศนคติของคนทุกช่วงวัยที่มีต่อผู้สูงอายุ
- เสริมศักยภาพให้ครอบครัว ผ่านกลไกการสร้างองค์ความรู้ เผยแพร่ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นสำหรับความเข้าใจสมาชิกในครอบครัววัยต่างๆ อาทิ ความรู้เกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุในช่วงวัยต่างๆ ให้คนในครอบครัวต่างๆ ที่มีผู้สูงอายุ ผ่านสื่อต่างๆ ทั้งช่องทางหลักและสื่อ Social Media เป็นต้น
- มีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนครอบครัว (Family Support Policy) เพื่อลดภาระในการเลี้ยงดูบุตรและบุพการี เพื่อเพิ่มผลิตภาพให้กับประชากรวัยทำงานทางอ้อม อาทิ นโยบายที่เชื่อมโยงกับตลาดแรงงาน มาตรการสนับสนุนครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุอยู่กับเด็กตามลำพัง (skip generation) ส่งเสริมให้มีบริการดูแลผู้สูงอายุและเด็กที่หลากหลายรูปแบบ มาตรการสร้างงานใกล้บ้าน ส่งเสริมนายจ้างให้มีบทบาทเชิงสังคมในการสนับสนุนครอบครัว

กลยุทธ์ที่ 3.2: การสร้างความเข้มแข็งทุนทางสังคมระหว่างครอบครัวในชุมชน (Bridging Social Capital) เพื่อหนุนเสริมความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน

เพื่อกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง การเสริมสร้าง ความเข้มแข็ง ทุนทางสังคมระหว่างครอบครัวในชุมชน (Bridging Social Capital) เพื่อหนุนเสริมความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จ

แนวทางการขับเคลื่อน

ระยะ 20 ปี (ปัจจุบัน- พ.ศ. 2579)

- ปฏิรูประบบที่เกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่นและสังคม เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถดูแลและบริหารจัดการเรื่องในชุมชนของตนเองได้ ผ่านการสนับสนุนส่งเสริมด้านต่างๆ ได้แก่ (1) ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ พัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลง (2) พัฒนาระบบทุนทางสังคม เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการขับเคลื่อนชุมชนตนเอง (3) พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เข้ากับทรัพยากรที่มี รวมทั้งการเข้าถึงแหล่งทุนและการสนับสนุนอื่นๆ (4) ส่งเสริมการบริหารจัดการทุนชุมชนในทุกๆ ด้าน
- พัฒนาระบบสวัสดิการและการคุ้มครองทางสังคมจากครอบครัว ชุมชน

ภายใน 5 ปี (พ.ศ. 2564)

- สนับสนุนระบบการเงินฐานราก/สถาบันการเงินชุมชน (Quick Win ปี 2561)
- เสริมศักยภาพครอบครัว ชุมชนเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพทางสังคม ผ่านกลไกการสร้างองค์ความรู้ การประชาสัมพันธ์ และโมเดลต้นแบบการพัฒนาสังคม โครงการเสริมสร้างพื้นฐานความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น โครงการครอบครัวและชุมชนต้นแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาสังคม เป็นต้น
- พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เครือข่ายวิสาหกิจเพื่อสังคม วิสาหกิจชุมชน
- สนับสนุนชุมชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนา การจัดสวัสดิการ บริการ และการจัดสรรทรัพยากรในชุมชน
- สนับสนุนความรู้การบริหารจัดการให้กับครัวเรือนและชุมชน พัฒนาการเงินฐานราก

หน่วยงานรับผิดชอบ

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงการคลัง สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

หน่วยงานรับผิดชอบสนับสนุน กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม หน่วยงานส่วนจังหวัดและท้องถิ่น

ตัวอย่างแนวทางการขับเคลื่อน: สร้างความเข้มแข็งทุนทางวัฒนธรรมและความเข้มแข็งของชุมชน

ชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนเพื่อชุมชน

- ในแผนงานนี้จะมุ่งเน้นการเสริมศักยภาพผ่านกลไกการสร้างองค์ความรู้ การประชาสัมพันธ์ และ โมเดลต้นแบบการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ตัวอย่างเช่น ด้านการเสริมศักยภาพและดูแลผู้สูงอายุ
- พม. ต้องเน้นที่การพัฒนาระบบ การสร้างกลไก การสร้างองค์ความรู้ วิจัยและพัฒนา และเน้นเรื่อง การเสริมสร้างศักยภาพ (Empowerment)
- ชุมชนเป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญ เนื่องจากบุคลากรและทรัพยากร งบประมาณภาครัฐมีความ จำกัด รวมทั้งอัตลักษณ์ บริบท ผู้คนของแต่ละชุมชนมีความแตกต่าง หลากหลาย การขับเคลื่อน กิจกรรมการพัฒนาผู้สูงอายุผ่านชุมชนและทุนทางวัฒนธรรมจะช่วยให้ประสบความสำเร็จได้อย่าง ยั่งยืน

กลยุทธ์ที่ 3.3: การสร้างความเข้มแข็งทุนทางสังคมในองค์กรและเครือข่ายด้านการพัฒนาคนไทย (Linking Social Capital)

แนวทางการขับเคลื่อน

ระยะ 20 ปี (ปัจจุบัน- พ.ศ. 2579)

- พัฒนาโมเดลการทำงานเพื่อสังคมที่ยั่งยืน และขยายเครือข่ายการทำงานเพื่อสังคมมากยิ่งขึ้น
- ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง ด้านกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมของคนไทย

ภายใน 5 ปี (พ.ศ. 2564)

- สนับสนุนวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprises) และองค์กรภาคประชาสังคม (Quick Win ปี 2561)
- โครงการส่งเสริมและพัฒนา Social Enterprise ผ่านคณะกรรมการแห่งชาติ ตลอดจนส่งเสริมผลักดันให้กลไกตลาดและภาคเอกชนทำงานครอบคลุมกับการช่วยเหลือดูแลกลุ่มปัญหาต่างๆ ในสังคมมากยิ่งขึ้น
- มีมาตรการแรงจูงใจ สร้างเสริมระบบ CSR และ SE เพื่อการพัฒนาสังคมและจัดสวัสดิการสังคม รวมทั้งส่งเสริมให้มีการจัดตั้งชมรม/กลุ่ม มีฐานข้อมูลความต้องการรับบริการจากหน่วย CSR/SE และเชื่อมโยงความต้องการระหว่างหน่วยรับบริการ(หน่วยงาน/ชุมชน) และหน่วยให้บริการ (CSR/SE)
- เสริมสร้างร่วมมือกับภาคส่วนอื่นๆ มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคธุรกิจ เพื่อสร้างกองทุนหรือสนับสนุนผู้ประกอบการทางสังคม
- จัดทำ MoU สร้างเครือข่าย เสริมสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรและภาคีเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศโดยจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ โครงการความร่วมมือทางวิชาการ โครงการต้นแบบ การถ่ายโอนภารกิจ/บริการให้แก่ อปท. / เอกชน /องค์กรเอกชนที่ไม่หวังผลกำไร

ตัวอย่างการขับเคลื่อน: ค่านิยมสังคมสูงวัยอย่างมีคุณค่า

สูงวัยไทยแลนด์ สูงวัยอย่างมีคุณค่า ชราอย่างมีความสุข

- สร้างค่านิยมอันดีในสังคม เกี่ยวกับผู้สูงอายุ เพื่อให้ตัวผู้สูงอายุมีความรู้สึกมั่นคง พึ่งพาตนเองได้ เป็นผู้สูงวัยอย่างมีคุณค่า ชราอย่างมีความสุข และคนในสังคมตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ ไม่มองเป็นภาระ
- สร้างค่านิยมปัจเจก ทำให้คนแสดงความเป็นตัวตน พร้อมกับสร้างค่านิยมจิตสาธารณะ ทำให้คนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม อยากช่วยเหลือสังคมให้ดีขึ้น ทั้งในวัยเด็ก วัยรุ่น วัยทำงาน จนกระทั่งวัยผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกอบอุ่น ลดช่องว่างระหว่างช่วงวัย รวมถึงเปิดโอกาสให้ผู้สูงวัยที่แข็งแรง มีพลัง สามารถมีอาชีพหรือมาทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ เช่น เป็นอาสาสมัคร

หน่วยงานรับผิดชอบ

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
กระทรวงการคลัง สำนักนายกรัฐมนตรี

หน่วยงานรับผิดชอบสนับสนุน กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม
หน่วยงานส่วนจังหวัดและท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนานวัตกรรมทางสังคม และกลไกการขับเคลื่อน

กลยุทธ์ที่ 4.1: การพัฒนานวัตกรรมทางสังคม

ส่งเสริมการพัฒนาทุนมนุษย์และการพัฒนาสังคม ผ่านนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation)

แนวทางการขับเคลื่อน

ระยะ 20 ปี (ปัจจุบัน- พ.ศ. 2579)

ส่งเสริมการพัฒนาทุนมนุษย์และการพัฒนาสังคม ผ่านนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) พัฒนาเครื่องมือทางการเงิน เพื่อให้คน ชุมชน สังคม ในพื้นที่ต่างๆ มีส่วนร่วมระดมทรัพยากร ทุนจากชุมชน/สังคม เช่น การออกพันธบัตรเพื่อการพัฒนาชุมชน ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนอย่างเหมาะสมกับสภาพชุมชน เพิ่มการมีส่วนร่วมจากภาคเอกชนและท้องถิ่น

ภายใน 5 ปี (พ.ศ. 2564)

- ออกมาตรการจูงใจ/มาตรการทางภาษี กระตุ้นให้มีการคิดค้น นวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) หรือประยุกต์นวัตกรรมเทคโนโลยีมาใช้เพื่อสังคม ให้แก่หน่วยงานหรือบุคคล การค้นหาและยกย่องนวัตกรรมทางสังคมและตัวนวัตกรรม หรือสร้างเครือข่ายระหว่างผู้มีศักยภาพที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลง
- โครงการส่งเสริมการสร้างพื้นที่สร้างสรรค์ ให้มีการแสดงออกทางความคิดอย่างเปิดเผยและกว้างขวาง
- โครงการ /แคมเปญกระตุ้นความคิด สร้างความตระหนักของคนในสังคม เน้นในด้านการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของคนในสังคมให้เอื้อต่อ การเกิดขึ้นของนวัตกรรมทางสังคม

หน่วยงานรับผิดชอบ

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก กระทรวงการคลัง สำนักนายกรัฐมนตรี (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ: วช.) กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม กระทรวงการพัฒนาศักยภาพและความมั่นคงของมนุษย์

ตัวอย่างการขับเคลื่อน:

การพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ

- เนื่องจากผู้สูงอายุผู้สูงอายุกลุ่มรายได้น้อยไม่มีที่อยู่อาศัยของตัวเอง อีกทั้งสภาพที่อยู่อาศัยไม่เหมาะสม ทำให้เกิดอุบัติเหตุ พิกการเสียชีวิต ในระยะ 20 ปีมีเป้าหมายให้ผู้สูงอายุไทยทุกคนมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง
- ปรับสภาพที่อยู่อาศัยให้มีความปลอดภัย เพื่อรองรับความเสื่อมถอยทางกายภาพของร่างกายผู้สูงอายุ ป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ และเพิ่มความสะดวกสบายในการใช้งาน อาทิ การปรับบริเวณพื้นที่ทางเดินที่กว้างเพียงพอสำหรับรถเข็น การจัดทำพื้นลาด การจัดระดับผลิตภัณฑ์ภายในที่พักอาศัยที่มีระยะความสูงเหมาะสมกับผู้สูงอายุ รวมถึงส่งเสริม แขนงนวัตกรรมใหม่มาใช้ เช่น ระบบพื้นลดแรงกระแทก (Shock Absorption Floor) ระบบไฟส่องสว่างอัตโนมัติ (Automatic Night Light) เป็นต้น

การออกแบบอารยสถาปัตย์ (Universal Design) เพื่อคนทุกช่วงวัย

- ส่งเสริมการออกแบบที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมให้เป็นอารยสถาปัตย์ (Universal Design) โดยเน้นความสะดวก ปลอดภัย ทัวถึง เป็นธรรม และเท่าเทียม
- ส่งเสริมการออกแบบสภาพสิ่งแวดลอมด้วยการออกแบบอารยสถาปัตย์ เนื่องจากมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะอย่างยิ่งในอีก 20 ปีข้างหน้าโครงสร้างประชากรไทยประเทศไทยจะเป็นสังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด อีกทั้งรูปแบบการใช้ชีวิตและพฤติกรรมทำให้เกิดโรค เช่น เบาหวาน ความดัน โรคหลอดเลือด ถ้าไม่ได้รับการดูแลอย่างถูกต้องทำให้มีความเสี่ยงต่อความพิการในอนาคต นอกจากนี้การออกแบบอารยสถาปัตย์ยังเอื้ออำนวยความสะดวกกับคนทุกช่วงวัย รวมไปถึงผู้พิการ ผู้ป่วยพักฟื้น สตรีมีครรภ์ และเด็กเล็กอีกด้วย
- รมรรงค์ สร้างแรงจูงใจ มีมาตรการส่งเสริมให้สถานที่ต่างๆ ปรับปรุงสภาพแวดล้อม พื้นที่สาธารณะ ถนน บริการสาธารณะ อาคาร สถานที่ราชการ สถานประกอบการ และที่อยู่อาศัยให้มีการออกแบบด้วยอารยสถาปัตย์

กลยุทธ์ที่ 4.2: การส่งเสริมกลไกการขับเคลื่อน

แนวทางการขับเคลื่อน

ระยะ 20 ปี (ปัจจุบัน- พ.ศ. 2579)

- **กลไกการขับเคลื่อนนโยบายด้านการพัฒนาสังคมเพื่อการพัฒนาคนไทยทุกช่วงวัย**
 - **ห้องทดลองทางนโยบายทางสังคม (Social Lab)** หน่วยงานคลังสมองกระทรวงที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงการคลัง ทำหน้าที่พัฒนานโยบายด้านสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และร่วมกันทำห้องทดลองทางนโยบายทางสังคม (Social Lab) เพื่อผลิตนโยบายทางสังคมที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตอบสนองความต้องการประชาชนได้
 - **Big Data ฐานข้อมูลประชาชนกลุ่มเป้าหมาย** หน่วยงานเจ้าภาพร่วมมีระบบติดตามสถานการณ์ พัฒนาระบบข้อมูลประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ใช้ Big Data เพื่อตัดสินใจเชิงนโยบาย ออกนโยบายเฉพาะช่วยเหลือ ส่งเสริม พัฒนาศักยภาพได้ตรงกลุ่มเป้าหมาย และรายงานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ตามช่วงวัย อย่างครอบคลุม รอบด้าน อย่างสม่ำเสมอรายไตรมาสหรือรายปี
 - **มีความสามารถในการตอบสนองการเปลี่ยนแปลง** เตรียมการรับประเด็นอุบัติใหม่ (Emerging Issues) เช่น ปัญหาสังคมในโลกไซเบอร์ ผลกระทบของ Climate Change ต่อสังคมและประชาชนกลุ่มเปราะบาง การใช้เทคโนโลยีสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น
- **กลไกบูรณาการวาระการพัฒนา หรือเชิงพื้นที่ และนโยบายการพัฒนาเชิงรุกเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต**
 - เน้นที่นโยบายเชิงรุกมากขึ้น คือ ป้องกัน เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
 - ผลักดันนโยบายผ่านการทำงานเครือข่าย เช่น ประชารัฐ ส่งเสริมการทำงานของอาสาสมัครให้มากขึ้น มีกลไกสนับสนุนเพื่อให้อาสาสมัครมีส่วนร่วมทำงาน ส่งเสริม Social Enterprise และ Change Agent มากขึ้น
 - กระจายอำนาจให้ท้องถิ่นที่มีความพร้อมในการจัดการเอง ส่วนท้องถิ่นที่ยังไม่พร้อม ต้องเสริมศักยภาพให้มีความพร้อม
 - มีการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา ตามกรอบนโยบาย เช่น Social Innovation เพื่อจัดการปัญหาเชิงสร้างสรรค์ ใช้เทคโนโลยีให้มากขึ้น เช่น Big Data, Social Map ที่พัฒนาบนฐานข้อมูลจริง

- กำหนดนโยบายเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตที่สำคัญ โดยมีหน่วยงานภายในกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ติดตาม การเปลี่ยนแปลงแนวโน้มใหญ่ (Megatrend) ทั้ง 6 ด้าน คือ แนวโน้มด้านการเมือง (Politic) แนวโน้มด้านเศรษฐกิจ (Economic) แนวโน้มด้านสังคมและประชากร (Social) แนวโน้มด้านเทคโนโลยี (Technology) แนวโน้มด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) และแนวโน้มด้านกฎหมาย (Legal) ติดตามและประเมินผลกระทบต่อสังคมไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม
- เตรียมการของบุคลากรกระทรวงด้านต่างๆ เช่น รองรับการเคลื่อนย้ายประชากรมากขึ้น ควรมีการพัฒนาด้านภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาหลัก และภาษาประเทศเพื่อนบ้าน
- Government Lab ใช้ Design Thinking ในการออกแบบบริการทางสังคม โดยยึดเอาประชาชนเป็นตัวตั้ง
- ใช้ความรู้ด้านพฤติกรรม และเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมมาช่วยในการออกแบบนโยบายมากขึ้น
- พัฒนาระบบการป้องกันความเสี่ยงต่างๆ เครื่องมือจัดการความเสี่ยงด้านสังคม

ภายใน 5 ปี (พ.ศ. 2564)

- บูรณาการโดยเน้นเรื่องวาระการพัฒนาคนไทยเป็นจุดเน้น (Agenda Based) มากกว่าการแบ่งตามมิติฟังก์ชัน เน้นการทำงานและเน้นการขับเคลื่อนเชิงยุทธศาสตร์ให้เกิดผลเป็นรูปธรรม
- ขับเคลื่อนผ่านกลไกระดับพื้นที่ กระจายอำนาจ/ถ่ายโอนอำนาจในภารกิจหรือกิจกรรมที่ท้องถิ่นมีศักยภาพ เพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วม โดยปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ และกรอบด้านงบประมาณเพื่อสนับสนุนเอื้อให้เกิดการถ่ายโอนอำนาจ
- พัฒนารฐานข้อมูล สถานการณ์ทางสังคมเพื่อเป็นเครื่องมือในการกำหนดนโยบายที่เหมาะสม และติดตามสถานการณ์ โดยพัฒนาระบบฐานข้อมูล สถานการณ์ทางสังคม ระบบติดตามประเมินผล และดัชนีชี้วัด เพื่อเป็นเครื่องมือในการนำไปสู่การประมวลผลข้อมูล สถานการณ์ และนำไปสู่การกำหนดนโยบายและการตัดสินใจเชิงนโยบาย

หน่วยงานรับผิดชอบ

หน่วยงานรับผิดชอบหลัก กระทรวงการคลัง สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

หน่วยงานรับผิดชอบสนับสนุน กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม หน่วยงานส่วนจังหวัดและท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพคนไทยตามช่วงวัย

กลยุทธ์	เป้าหมาย	ซ่อม	เสริม	สร้าง	ตัวชี้วัด	ชุดนโยบาย/แผนงาน ขับเคลื่อนตาม Roadmap	ปี				หน่วยงานรับผิดชอบ	
							60-64	65-69	70-74	75-79	หลัก	สนับสนุน
กลยุทธ์ที่ 1.1: พัฒนาศักยภาพคน ทุกช่วงวัย	ปฐมวัย: พัฒนาการสมวัย และเน้นการลงทุนในปฐมวัย	✓	✓	✓	• เด็กมีพัฒนาการตามวัยไม่น้อยกว่าร้อยละ 95	• เสริมศักยภาพครอบครัว					สธ. ศธ. มท.	พม. รง. ยด. วธ.
						• มาตรฐานพัฒนาเด็กปฐมวัย					มท. พม. ศธ.	สธ.
						• มีกฎหมายการลงทุนและการพัฒนาเด็กปฐมวัย					สธ.	พม.
	วัยเรียน วัยรุ่น/นักศึกษา: พัฒนากระบวนการเรียนรู้ และทักษะศตวรรษที่ 21	✓	✓	✓	• IQ เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 100 • ร้อยละ 80 ของเด็กไทยมีคะแนน EQ ไม่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน • ผลสำรวจทักษะแห่งศตวรรษที่ 21	• พัฒนาระบบการเรียนรู้และทักษะศตวรรษที่ 21					ศธ.	วท.
		✓	✓	✓	• คะแนน PISA แต่ละวิชาไม่ต่ำกว่า 530 หรืออันดับ PISA จากลำดับที่ 57 จาก 72 ประเทศ (ปี 2558) เป็น 1 ใน 35 • ผลสัมฤทธิ์การศึกษาระหว่างพื้นที่ มีความแตกต่างกันลดลง	• ยกระดับภาษาอังกฤษของคนไทย (Quick Win ปี 2561) • ส่งเสริมการศึกษาแบบ STEM Education (Quick Win ปี 2561)					ศธ.	วท.
		✓	✓	✓	• คะแนน PISA แต่ละวิชาไม่ต่ำกว่า 530 หรืออันดับ PISA จากลำดับที่ 57 จาก 72 ประเทศ (ปี 2558) เป็น 1 ใน 35 • ผลสัมฤทธิ์การศึกษาระหว่างพื้นที่ มีความแตกต่างกันลดลง	• ปฏิรูประบบบริหารจัดการและบริหารทรัพยากรเพื่อการศึกษา ให้มีคุณภาพและทั่วถึง เท่าเทียม • ช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสฐานะยากจน					ศธ. พม.	วท.

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพคนไทยตามช่วงวัย

กลยุทธ์	เป้าหมาย	ซ่อม	เสริม	สร้าง	ตัวชี้วัด	ชุดนโยบาย/แผนงาน ขับเคลื่อนตาม Roadmap	ปี				หน่วยงานรับผิดชอบ	
							60-64	65-69	70-74	75-79	หลัก	สนับสนุน
กลยุทธ์ที่ 1.1: พัฒนาศักยภาพคนไทยทุกช่วงวัย	วัยเรียน วัยรุ่น/นักศึกษา: พัฒนากระบวนการเรียนรู้ และทักษะศตวรรษที่ 21 (ต่อ)	✓	✓	✓	<ul style="list-style-type: none"> ผลสำรวจทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคมมากขึ้น สัดส่วนปัญหาวัยรุ่นลดลง (เช่น ตั้งครรภ์ไม่พร้อม ยาเสพติด) 	<ul style="list-style-type: none"> New Gen 4.0 Lifelong Learning 21st Century Skill 					ศธ. พม. สธ.	วท.
			✓	✓	<ul style="list-style-type: none"> สัดส่วนการเรียนรู้ อาชีวศึกษาเพิ่มขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> New Gen 4.0 Lifelong Learning 21st Century Skill 						
			✓	✓	<ul style="list-style-type: none"> มหาวิทยาลัยไทยติด 100 อันดับแรกของโลกจำนวน 3 สถาบัน 	<ul style="list-style-type: none"> New Gen 4.0 Lifelong Learning 21st Century Skill 					ศธ.	วท

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพคนไทยตามช่วงวัย (ต่อ)

กลยุทธ์	เป้าหมาย	✓	✓	✓	ตัวชี้วัด	ชุดนโยบาย/แผนงาน ขับเคลื่อนตาม Roadmap	ปี				หน่วยงานรับผิดชอบ	
							60-64	65-69	70-74	75-79	หลัก	สนับสนุน
กลยุทธ์ที่ 1.1: พัฒนาศักยภาพคนไทยทุกช่วงวัย	วัยทำงาน: ยกระดับ ศักยภาพและทักษะศตวรรษ ที่ 21	✓	✓	✓	<ul style="list-style-type: none"> พัฒนาสู่แรงงาน 4.0 หรือ แรงงานฝีมือคุณภาพทักษะ สูงเพิ่มขึ้นมากกว่า 500,000 คน กล่าวคือ มีแรงงานมี ทักษะสูง 7,000 – 8,000 คนต่อประชากรหนึ่งล้านคน (จากปัจจุบันมีแรงงานมี ทักษะสูง 1,000 คนต่อ ประชากรหนึ่งล้านคน) ผลสำรวจคนไทยมีทักษะแห่ง ศตวรรษที่ 21 เพิ่มผลิตภาพแรงงานไทย เป็น 40 ดอลลาร์ต่อคนต่อ ชั่วโมง 	<ul style="list-style-type: none"> ยกระดับศักยภาพ ผลิตภาพ และทักษะศตวรรษที่ 21 สร้างโปรแกรมพัฒนาทักษะ อาชีพ พัฒนาศูนย์ฝึกอบรมสมรรถนะ แรงงาน ศูนย์ฝึกอบรมพัฒนา ผู้ประกอบการและอาชีพต่างๆ 					รง. ศธ.	พม. กค. มท.
						<ul style="list-style-type: none"> อบรมทักษะเฉพาะทาง (Re- training) เพิ่มขึ้นให้กับแรงงาน ไร้ฝีมือทั่วประเทศ 					รง. ศธ.	พม. กค. มท.
						<ul style="list-style-type: none"> ลงทุนทางเทคโนโลยีเข้มข้น และยกระดับคนผ่านการ ฝึกอบรมต่างๆ รวมถึงภาครัฐ ต้องสนับสนุนให้ระบบคุณวุฒิ วิชาชีพแห่งชาติ เกิดขึ้นและ สามารถใช้ประโยชน์ได้จริง 					รง. ศธ.	พม. กค. มท.
						<ul style="list-style-type: none"> ขยายระบบคุณวุฒิวิชาชีพ แห่งชาติที่สามารถใช้ประโยชน์ ได้จริงให้ครอบคลุมทุกวิชาชีพ 					รง. ศธ.	พม. กค. มท.
						<ul style="list-style-type: none"> ยกระดับความรู้และทักษะ บุคลากรเพื่อรองรับการทำงาน ในรูปแบบดิจิทัล พร้อมกับการ พัฒนาระบบบริการเรียนรู้ด้าน ดิจิทัลเพื่อเพิ่มช่องทางการ เรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ 					รง. ศธ.	พม. กค. มท.

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพคนไทยตามช่วงวัย (ต่อ)

กลยุทธ์	เป้าหมาย	✓ ✓ ✓	✓ ✓ ✓	✓ ✓ ✓	ตัวชี้วัด	ชุดนโยบาย/แผนงาน ขับเคลื่อนตาม Roadmap	ปี				หน่วยงานรับผิดชอบ	
							60-64	65-69	70-74	75-79	หลัก	สนับสนุน
		✓	✓	✓	•ตลาดแรงงานดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพในการสร้างสมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทานแรงงานอันนำมาซึ่งอัตราค่าจ้างที่จูงใจให้แรงงานปรับปรุงประสิทธิภาพของตนเอง	<ul style="list-style-type: none"> สร้างกลไกในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารตลาดแรงงานให้ครอบคลุมและทันสมัย พัฒนาฐานข้อมูลอุปสงค์ให้เชื่อมโยงกับฐานข้อมูลด้านอุปทานแรงงานในสาขาอาชีพต่างๆ พร้อมกับการพยากรณ์แนวโน้มของตลาดแรงงาน 					รง. ศธ.	พม. กค.มท.
		✓	✓	✓	• เกษตรกรใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่า • จำนวน Smart Farmer เพิ่มขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> ร่วมมือกับสถานประกอบการและสถาบันการศึกษา ในการร่วมพัฒนาสมรรถนะและทักษะของแรงงานให้ตรงกับความต้องการของสถานประกอบการในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ 					รง. ศธ.	พม. กค.มท.
		✓	✓	✓	• เกษตรกรใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่า • จำนวน Smart Farmer เพิ่มขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> บ่มเพาะทักษะด้านการเกษตรเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตรกรใหม่สำหรับกลุ่มที่เตรียมพร้อมเข้าสู่อาชีพภาคเกษตร 					กษ	วท รง
						<ul style="list-style-type: none"> การพัฒนาแนวคิดสู่การเป็นผู้ประกอบการเกษตรกรรุ่นใหม่ 					กษ	วท รง
						<ul style="list-style-type: none"> ยกระดับผู้ประกอบการเกษตรกรรุ่นใหม่สู่ความเป็นมืออาชีพในระดับสากล 					กษ	วท รง.

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพคนไทยตามช่วงวัย (ต่อ)

กลยุทธ์	เป้าหมาย	✓ ซ่อม	✓ เสริม	✓ สร้าง	ตัวชี้วัด	ชุดนโยบาย/แผนงาน ขับเคลื่อนตาม Roadmap	ปี				หน่วยงานรับผิดชอบ	
							60-64	65-69	70-74	75-79	หลัก	สนับสนุน
		✓	✓	✓	• อันดับความสามารถของ ประเทศในการรักษา บุคลากรผู้มีศักยภาพสูง (Country capacity to retain talent)จำนวน Talent โดย World Economic Forum ปรับ เพิ่มขึ้น	• เปิดโอกาสให้นักเรียนทุน รัฐบาลได้ร่วมงานกับ ภาคเอกชน Talent					รง ศธ	
					• อันดับความสามารถของ ประเทศในการดึงดูด บุคลากรผู้มีศักยภาพสูง (Country capacity to attract talent) ปรับเพิ่มขึ้น	• สร้างแรงจูงใจและเส้นทาง อาชีพนักวิจัยให้มีความน่า ดึงดูดและมีความก้าวหน้า					รง ศธ	
					• อันดับแรงจูงใจของ คนทำงาน (Worker Motivation) โดย IMD (International Institute for Management Development) ปรับ เพิ่มขึ้น • อันดับอัตราสมองไหล (Brain Drain) โดยIMD ปรับ เพิ่มขึ้น	• ส่งเสริมให้บุคลากรผู้มีศักยภาพ สูงได้ร่วมงานกับภาคส่วนต่างๆ ได้อย่างไม่จำกัด • ศึกษาความต้องการใช้นักวิจัย และพัฒนาของสถาน ประกอบการที่อยู่ใน อุตสาหกรรมยุทธศาสตร์					รง ศธ	
											รง ศธ	

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพคนไทยตามช่วงวัย (ต่อ)

กลยุทธ์	เป้าหมาย	ซ่อม	เสริม	สร้าง	ตัวชี้วัด	ชุดนโยบาย/แผนงาน ขับเคลื่อนตาม Roadmap	ปี				หน่วยงานรับผิดชอบ	
							60-64	65-69	70-74	75-79	หลัก	สนับสนุน
						<ul style="list-style-type: none"> ขยายผลทุนการศึกษาที่เป็น การลงทุนร่วมระหว่างภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อผลิต นักวิจัยระดับปริญญาโท เอก เข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม จัดสรรงบประมาณสนับสนุน การจัดตั้ง Talent Mobility Unit ในสถาบันอุดมศึกษาที่มี ระเบียบ Talent Mobility และมีข้อกำหนดในการขอ ตำแหน่งทางวิชาการ ให้รวม การทำผลงานวิจัยและพัฒนา ร่วมกับภาคอุตสาหกรรม สังคม ชุมชน เพิ่มสัดส่วนการจัดสรรทุนวิจัย แก่นักวิจัยรุ่นใหม่สำเร็จ การศึกษาระดับสูงสุดมาแล้วไม่ เกิน 5 ปี 					รง ศธ	
											รง ศธ	
											รง ศธ	

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพคนไทยตามช่วงวัย (ต่อ)

กลยุทธ์	เป้าหมาย	ซ่อม	เสริม	สร้าง	ตัวชี้วัด	ชุดนโยบาย/แผนงาน ขับเคลื่อนตาม Roadmap	ปี				หน่วยงานรับผิดชอบ	
							60-64	65-69	70-74	75-79	หลัก	สนับสนุน
	วัยผู้สูงอายุ: พัฒนากิจกรรมดำรงชีวิตและการเรียนรู้พัฒนาตลอดชีวิต	✓	✓	✓	<ul style="list-style-type: none"> ผู้สูงอายุที่ต้องการมีศักยภาพ จำนวนผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงลดลง 	ส่งเสริมสังคมผู้สูงอายุแบบมีพลัง (Active Aging)					พม. สศช.	สธ. ศธ. มท.
	- การสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ		✓	✓	<ul style="list-style-type: none"> ผู้สูงอายุที่ต้องการมีงานทำสามารถมีงานทำและรายได้เหมาะสมกับศักยภาพ 	ตลาดแรงงานคนสูงวัย					พม. รง.	พม, กค, , มท
	- การพัฒนานวัตกรรมอุตสาหกรรมและบริการเพื่อผู้สูงอายุ			✓	<ul style="list-style-type: none"> มีสินค้านวัตกรรมสำหรับผู้สูงอายุ อุตสาหกรรมและบริการสำหรับผู้สูงอายุขยายตัว 	นวัตกรรม และ Ageing Industry					วท	กค
	- การพัฒนาที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตในสังคมสูงวัย	✓	✓		<ul style="list-style-type: none"> สัดส่วนบ้านสำหรับผู้สูงอายุ การออกแบบสภาพแวดล้อมและบริการสาธารณะด้วยอารยสถาปัตยกรรม 	Universal Design					พม.	คค
	คนไทยทุกช่วงวัยมีหลักคิดที่ถูกต้อง	✓		✓	คนไทยมีหลักคิดและปรับใช้	<ul style="list-style-type: none"> สร้างหลักคิดที่ถูกต้อง (อาทิ พอเพียง จิตสาธารณะ มีวินัย ซื่อสัตย์) 					วธ. ศธ.	ทุกหน่วยงาน

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพคนไทยตามช่วงวัย (ต่อ)

กลยุทธ์	เป้าหมาย	ซ่อม	เสริม	สร้าง	ตัวชี้วัด	ชุกนโยบาย/แผนงาน ขับเคลื่อนตาม Roadmap	ปี				หน่วยงานรับผิดชอบ	
							60-64	65-69	70-74	75-79	หลัก	สนับสนุน
กลยุทธ์ที่ 1.2:สร้าง และส่งเสริมโอกาส ทางสังคม	สร้างแต้มต่อ เพื่อให้คนจน คนด้อยโอกาส (ร้อยละ 40 สุดท้ายของประชากรไทย) สามารถมีโอกาสพัฒนา	✓			<ul style="list-style-type: none"> มีการกำหนดเกณฑ์ และ "การสร้างแต้มต่อ" เพื่อช่วยเหลือคนจน คนด้อยโอกาส 	กำหนดแต้มต่อให้แก่ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม					พม. กค.	มท. DE
		✓	✓		<ul style="list-style-type: none"> มีมาตรการช่วยเหลือคนด้อยโอกาสให้สามารถเลื่อนระดับจากที่พอยู่รอดในสังคม 	<ul style="list-style-type: none"> การจัดสวัสดิการเพื่อผู้มีรายได้น้อยและเติมเต็มศักยภาพทักษะอาชีพ (Quick Win ปี 2561) จัดหาที่อยู่อาศัยให้กับผู้มีรายได้น้อย (Quick Win ปี 2561) เร่งรัดการจัดตั้งธนาคารที่ดิน (Quick Win ปี 2561) 				พม. กค.	มท. DE	
		✓	✓		<ul style="list-style-type: none"> มีมาตรการช่วยเหลือคนด้อยโอกาสให้สามารถเลื่อนระดับจากที่พอยู่รอดในสังคม มีการประสานงานให้เกิดมาตรการที่ช่วยเพิ่มมาตรฐานการครองชีพให้กับประชาชน 	มาตรการช่วยเหลือ หรือ พัฒนาศักยภาพแบบให้แต้มต่อ					พม. กค.	มท. DE
		✓	✓		<ul style="list-style-type: none"> มีมาตรการช่วยเหลือคนด้อยโอกาสให้สามารถเลื่อนระดับจากที่พอยู่รอดในสังคม มีการประสานงานให้เกิดมาตรการที่ช่วยเพิ่มมาตรฐานการครองชีพให้กับประชาชน 	มาตรการเพิ่มมาตรฐานการครองชีพและเสริมสร้างสวัสดิการ					พม. กค.	มท. DE

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพคนไทยตามช่วงวัย (ต่อ)

กลยุทธ์	เป้าหมาย	ซ่อม	เสริม	สร้าง	ตัวชี้วัด	ชุดนโยบาย/แผนงาน ขับเคลื่อนตาม Roadmap	ปี				หน่วยงานรับผิดชอบ	
							60-64	65-69	70-74	75-79	หลัก	สนับสนุน
กลยุทธ์ที่ 1.2:สร้าง และส่งเสริมโอกาส ทางสังคม	เสริมสร้างขีดความสามารถ ของคนในการช่วยเหลือ ตนเองในการดำรงชีวิต การ มีอาชีพ รายได้ และ สนับสนุนส่งเสริมสังคมให้ เปิดโอกาสแก่ชีวิต		√	√	<ul style="list-style-type: none"> ผู้ด้อยโอกาสในกลุ่มที่มี ศักยภาพได้รับการส่งเสริม การประกอบอาชีพและสร้าง รายได้ด้วยตนเอง จำนวนการให้เงิน สงเคราะห์ลดลง ความสำเร็จในการ สนับสนุนการประกอบอาชีพ 	โครงการเสริมขีด ความสามารถ พัฒนาตนเอง ของกลุ่มเป้าหมาย					พม. กค.	มท. DE

หมายเหตุ: ซ่อม : การเยียวยา รักษา แก้ไขหรือป้องกันเพื่อแก้ไขปัญหา หรือสิ่งที่มีอยู่

เสริม : เสริมความเข้มแข็งจากรากฐานสิ่งที่มีให้เข้มแข็งขึ้น

สร้าง : สร้างสิ่งใหม่ๆ เพื่อเสริมความเข้มแข็งเตรียมการสู่อนาคต

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์การสร้างความมั่นคงในชีวิต

กลยุทธ์	เป้าหมาย	ซ่อม	เสริม	สร้าง	ตัวชี้วัด	ชุดนโยบาย/แผนงาน ขับเคลื่อนตาม Roadmap	ปี				หน่วยงานรับผิดชอบ	
							60-64	65-69	70-74	75-79	หลัก	สนับสนุน
กลยุทธ์ 2.1: ยกระดับ หลักประกันความ มั่นคงให้กับชีวิต และตาข่ายความ ปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net)	คนไทยตลอดทุกช่วงวัย มี ระบบสวัสดิการสังคมเป็น หลักประกันความมั่นคง ให้กับชีวิต		√	√	<ul style="list-style-type: none"> มีระบบสวัสดิการสมบูรณที่มีคุณภาพ ครอบคลุมประชาชนคนไทย และมีสมดุลระหว่างสวัสดิการแบบถ้วนหน้า (universal) และแบบมุ่งเป้า (targeted) ประเทศไทยมีระดับรายได้สูง 	<ul style="list-style-type: none"> ระบบสวัสดิการที่สมบูรณ 					กค. พม.	DE
			√	√	<ul style="list-style-type: none"> เตรียมการวางระบบฐานข้อมูลเพื่อจัดสวัสดิการ มีการทำ MoU เชื่อมโยงฐานข้อมูลร่วมกับกระทรวงหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งส่วนกลางและท้องถิ่น ผลสำเร็จการร่วมพัฒนากลไก เครื่องมือเสริมความช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมาย 	<ul style="list-style-type: none"> พัฒนาระบบความคุ้มครองทางสังคมพื้นฐานขั้นต่ำ จัดสวัสดิการพื้นฐานและจัดสวัสดิการตามกลุ่มเป้าหมาย โดยอิงระบบฐานข้อมูล 				กค. พม.	DE	
	ปฐมวัย วัยเรียน วัยรุ่น/ นักศึกษาได้รับการศึกษา เรียนรู้ที่ดี มีคุณภาพเท่า เทียม	√	√		<ul style="list-style-type: none"> สัดส่วนนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาทุกระดับผ่านเกณฑ์ร้อยละ 50 และความแตกต่างระหว่างคะแนนระหว่างพื้นที่ลดลง การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการหาความรู้และเรียนรู้เพิ่มขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> นโยบายเรียนฟรีที่มีคุณภาพ (Good Education for All) 					ศธ.	DE

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์การสร้างความมั่นคงในชีวิต

กลยุทธ์	เป้าหมาย	ซ่อม	เสริม	สร้าง	ตัวชี้วัด	ชุดนโยบาย/แผนงาน ขับเคลื่อนตาม Roadmap	ปี				หน่วยงานรับผิดชอบ	
							60-64	65-69	70-74	75-79	หลัก	สนับสนุน
กลยุทธ์ 2.1 (ต่อ)	วัยทำงานและผู้สูงอายุมีหลักประกันรายได้ (การออม) ระบบบำนาญ	✓	✓		• คนไทยทุกคนมีหลักประกัน	<ul style="list-style-type: none"> มาตรการส่งเสริมการออมและสร้างหลักประกัน มาตรการรองรับสังคมผู้สูงอายุ 						
	- การพัฒนาระบบบริการและระบบบริหารจัดการสุขภาพ	✓	✓		ระบบสุขภาพมีคุณภาพทั่วถึงได้มาตรฐานทั้งประเทศ	<ul style="list-style-type: none"> การพัฒนาระบบประกันสุขภาพ 					สธ	พม
	- การพัฒนาระบบหลักประกันรายได้และส่งเสริมการออม	✓	✓		<ul style="list-style-type: none"> จำนวนผู้มีหลักประกัน สัดส่วนการออม 	<ul style="list-style-type: none"> ขยายความคุ้มครองทางสังคม การออมแห่งชาติ 					กค	
กลยุทธ์ 2.2: สร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่มีความเข้มแข็งสำหรับคนไทยและกลุ่มเสี่ยง	สร้างภูมิคุ้มกัน (Immunity) และส่งเสริมการเลื่อนไหลขั้นพื้นฐานทางสังคม (Social Mobility)		✓	✓	<ul style="list-style-type: none"> ประชากรเป้าหมายได้รับการป้องกันและคุ้มครองจากปัญหาการค้ามนุษย์ คนเร่ร่อน ขอทาน และกลุ่มเสี่ยงต่างๆ ได้รับการป้องกัน ความสำเร็จในการรณรงค์สร้างความตระหนักและสร้างภูมิคุ้มกัน 	<ul style="list-style-type: none"> โครงการเสริมสร้างความรู้ สร้างภูมิคุ้มกันลดความเสี่ยง โครงการเสริมสร้างป้องกัน คุ้มครองผู้ได้รับผลกระทบและผู้อยู่ในภาวะเสี่ยง แคมเปญรณรงค์เสริมสร้างค่านิยมที่ดีของสังคม 					พม.	มท.วธ.
			✓	✓	ประชาชนมีที่ดินทำกินให้ชุมชน(Quick Win ปี 2561)	<ul style="list-style-type: none"> การเร่งรัดการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชน(Quick Win ปี 2561) 					กษ. กค.	มท.

หมายเหตุ: ซ่อม : การเยียวยา รักษา แก้ไขหรือป้องกันเพื่อแก้ไขปัญหา หรือสิ่งที่มีอยู่

เสริม : เสริมความเข้มแข็งจากรากฐานสิ่งที่มีให้เข้มแข็งขึ้น

สร้าง : สร้างสิ่งใหม่ๆ เพื่อเสริมความเข้มแข็งเตรียมการสู่นาคต

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคม ส่งเสริมบทบาทครอบครัว ความเข้มแข็งชุมชนและองค์กรด้านการพัฒนาคนไทย

กลยุทธ์	เป้าหมาย	ช่อม	เสริม	สร้าง	ตัวชี้วัด	ชุดนโยบาย/แผนงาน ขับเคลื่อนตาม Roadmap	ปี				หน่วยงานรับผิดชอบ	
							60-64	65-69	70-74	75-79	หลัก	สนับสนุน
กลยุทธ์ที่ 3.1: การสร้างความเข้มแข็งให้กับทุนทางสังคมในครอบครัวและเครือข่าย (Bonding Social Capital)	ปฏิรูประบบส่งเสริมคุณภาพชีวิตและเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ครอบครัว เน้นการสร้างครอบครัวเข้มแข็ง ร่มเย็น และ เป็นสุข และลดปัญหาความรุนแรง		√	√	<ul style="list-style-type: none"> ดัชนีครอบครัวอบอุ่นอยู่ในระดับดีมาก เข้มแข็งเพิ่มขึ้นทุกภาค ปัญหาครอบครัวมีจำนวนลดลง จำนวนครอบครัวและชุมชนที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพ จำนวนการสร้างองค์ความรู้ จำนวนการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ 	<ul style="list-style-type: none"> โครงการเสริมศักยภาพครอบครัว โครงการพัฒนา “โมเดลต้นแบบ” ครอบครัวเข้มแข็ง 					พม. สธ. มท.	สทวิชาชีพ ท้องถิ่น ท้องถิ่น
กลยุทธ์ที่ 3.2: การสร้างความเข้มแข็งให้กับทุนทางสังคมระหว่างครอบครัวในชุมชน (Bridging Social Capital) เพื่อหนุนเสริมความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน	เพื่อกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งทุนทางสังคมระหว่างครอบครัวในชุมชน (Bridging Social Capital) เพื่อหนุนเสริมความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จ		√	√	<ul style="list-style-type: none"> จำนวนโครงการพัฒนาสวัสดิการชุมชน จำนวนสวัสดิการชุมชน ผลการประเมินความพึงพอใจ ความสำเร็จในการพัฒนาโลกและความเข้มแข็งระดับชุมชน ความสำเร็จในการออกกฎหมาย มีกลไกอาสาสมัครและปฏิบัติการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> โครงการพัฒนาสวัสดิการชุมชน โครงการสวัสดิการชุมชนต้นแบบ สร้างกลไกการเฝ้าระวังในชุมชน ผลักดันการออกกฎหมาย พัฒนาอาสาสมัครและปฏิบัติการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน 					มท. พม.	สทวิชาชีพ ท้องถิ่น ท้องถิ่น
						สนับสนุนระบบการเงินฐานราก/สถาบันการเงินชุมชน (Quick Win ปี 2561)					กค	มท

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคม ส่งเสริมบทบาทครอบครัว ความเข้มแข็งชุมชนและองค์กรด้านการพัฒนาคนไทย

กลยุทธ์	เป้าหมาย	ช่อม	เสริม	สร้าง	ตัวชี้วัด	ชุดนโยบาย/แผนงาน ขับเคลื่อนตาม Roadmap	ปี				หน่วยงานรับผิดชอบ	
							60-64	65-69	70-74	75-79	หลัก	สนับสนุน
กลยุทธ์ที่ 3.3: การสร้างความเข้มแข็งให้กับทุนทางสังคมในองค์กรและเครือข่ายด้านการพัฒนาคนไทย (Linking Social Capital)	สร้างเครือข่ายทุนทางสังคม		√	√	<ul style="list-style-type: none"> จำนวนโครงการสร้างเครือข่าย จำนวนเครือข่าย ร้อยละเครือข่ายที่เพิ่มขึ้น ความสำเร็จการพัฒนา ระบบอาสาสมัคร ความสำเร็จการพัฒนา ระบบเครือข่าย ความหลากหลายของเครือข่ายที่เพิ่มขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> โครงการสร้างเครือข่าย พัฒนาระบบอาสาสมัคร ออกแบบระบบเครือข่าย 					พม. สธ. มท.	สหวิชาชีพ ท้องถิ่น
			√	√	กฎหมายภาคประชาสังคม	สนับสนุนวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprises) และองค์กรภาคประชาสังคม (Quick Win ปี 2561)					พม. นร.	กค.
	สร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรและเครือข่าย		√	√	<ul style="list-style-type: none"> จำนวนกิจกรรมการสร้าง ความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย ร้อยละของภาคีเครือข่ายที่ได้รับการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพ ความสำเร็จของกิจกรรมการสร้าง ความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย มีโครงการพัฒนาชุมชน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย ผลการประเมินความพึงพอใจโครงการเสริมความรู้และพัฒนาทักษะองค์กรรวม และประเด็นพัฒนาเฉพาะ กลุ่มเป้าหมาย 	<ul style="list-style-type: none"> โครงการเสริมความรู้และพัฒนาทักษะองค์กรรวม และประเด็นพัฒนาเฉพาะ กลุ่มเป้าหมาย โครงการพัฒนาชุมชน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย 					พม. สธ. มท.	สหวิชาชีพ ท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคม ส่งเสริมบทบาทครอบครัว ความเข้มแข็งชุมชนและองค์กรด้านการพัฒนาคนไทย

กลยุทธ์	เป้าหมาย	ซ่อม	เสริม	สร้าง	ตัวชี้วัด	ชุดนโยบาย/แผนงาน ขับเคลื่อนตาม Roadmap	ปี				หน่วยงานรับผิดชอบ	
							60-64	65-69	70-74	75-79	หลัก	สนับสนุน
	ผนึกกำลังทางสังคมจากทุกภาคส่วน สร้างการมีส่วนร่วมให้กับภาคประชาชนเพื่อมีโอกาสในการตัดสินใจ ประเด็นต่างๆ สร้างสำนึก ความรับผิดชอบทางสังคม		√	√	<ul style="list-style-type: none"> ความสำเร็จการบูรณาการกับกระทรวงต่างๆ 	<ul style="list-style-type: none"> ผลักดันเรื่องสังคมเป็นวาระแห่งชาติ (National Agenda) ปฏิรูประบบราชการ 					พม. กพร.	ทุกหน่วยงาน
			√	√	<ul style="list-style-type: none"> ร้อยละของภาคีเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ ร้อยละของภาคประชาชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ความสำเร็จของโครงการสร้างเสริมพลังให้กับจังหวัดจัดการตนเอง ความสำเร็จในการส่งเสริมสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม 	<ul style="list-style-type: none"> โครงการสร้างเสริมพลังให้กับจังหวัดจัดการตนเอง โครงการสร้างเสริมพลังให้กับประชาชน 					พม. มท.	ทุกหน่วยงาน

หมายเหตุ: ซ่อม : การเยียวยา รักษา แก้ไขหรือป้องกันเพื่อแก้ไขปัญหา หรือสิ่งที่มีอยู่

เสริม : เสริมความเข้มแข็งจากรากฐานสิ่งที่มีให้เข้มแข็งขึ้น

สร้าง : สร้างสิ่งใหม่ๆ เพื่อเสริมความเข้มแข็งเตรียมการสู่อนาคต

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนานวัตกรรมทางสังคม และกลไกการขับเคลื่อน

กลยุทธ์	เป้าหมาย	ซ่อม	เสริม	สร้าง	ตัวชี้วัด	ชุดนโยบาย/แผนงาน ขับเคลื่อนตาม Roadmap	ปี				หน่วยงานรับผิดชอบ	
							60-64	65-69	70-74	75-79	หลัก	สนับสนุน
กลยุทธ์ที่ 4.1: การพัฒนานวัตกรรมทางสังคม	มีกลไกส่งเสริมการพัฒนาทุนมนุษย์และการพัฒนาสังคมผ่านนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation)		√	√	•จำนวนแคมเปญส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมทางสังคม •จำนวนนวัตกรรมทางสังคม	พัฒนานวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation)					กค. พม	นร. (วช.) มท. สธ. ศธ. วธ.
			√	√	•จำนวนการสร้างพื้นที่สร้างสรรค์ •การประเมินผลสำเร็จจากการมีพื้นที่สร้างสรรค์ หรือการวัดความพึงพอใจประชาชน •มีแคมเปญส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรม/ไอเดียเพื่อสังคม	สร้างพื้นที่สร้างสรรค์ แคมเปญส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรม/ไอเดียเพื่อสังคม					วท. DE พม	นร. (วช.) มท. สธ. ศธ. วธ. หน่วยงานส่วน จังหวัด และ ท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนานวัตกรรมทางสังคม และกลไกการขับเคลื่อน

กลยุทธ์	เป้าหมาย	ช้อม	เสริม	สร้าง	ตัวชี้วัด	ชุดนโยบาย/แผนงาน ขับเคลื่อนตาม Roadmap	ปี				หน่วยงานรับผิดชอบ	
							60-64	65-69	70-74	75-79	หลัก	สนับสนุน
กลยุทธ์ที่ 4.2: การส่งเสริมกลไกการขับเคลื่อน	บูรณาการงานและการขับเคลื่อนการพัฒนาคนไทยและสังคม		√	√	<ul style="list-style-type: none"> มีการใช้งบประมาณมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เกิดประโยชน์กับประชาชน ระดับ Outcome และ Impact คุณภาพชีวิตคนทุกช่วงวัยดีขึ้น มีตัวชี้วัดร่วม (Joint KPIs) ระหว่างกรม และผลักดันร่วมกับกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ระดับความสำเร็จของตัวชี้วัดยุทธศาสตร์ด้านต่างๆ ของกระทรวง 	<ul style="list-style-type: none"> บูรณาการงบประมาณ จัดทำตัวชี้วัดร่วม (Joint KPIs) ระหว่างกรม และ ผลักดันร่วมกับกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ระบบฐานข้อมูล Big Data เพื่อการตัดสินใจเชิงนโยบาย 					กพร. สำนักงบประมาณ	ทุกกระทรวงและหน่วยงานส่วนจังหวัดและท้องถิ่น
			√	√	<ul style="list-style-type: none"> มีประสิทธิภาพในการบริการ การช่วยเหลือ และพัฒนางานด้านการเสริมสร้างศักยภาพ (Empowerment) ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ และภาคีเครือข่าย 	<ul style="list-style-type: none"> ออกแบบระบบการทำงานเชิงยุทธศาสตร์ บูรณาการงาน พัฒนารูปแบบการบริการ การช่วยเหลือ และพัฒนางานด้านการเสริมสร้างศักยภาพ (Empowerment) พัฒนาสมรรถนะและเสริมสร้างศักยภาพบุคลากร (Capacity Building) 					กพร. สำนักงบประมาณ	ทุกกระทรวงและหน่วยงานส่วนจังหวัดและท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนานวัตกรรมทางสังคม และกลไกการขับเคลื่อน

กลยุทธ์	เป้าหมาย	ซ่อม	เสริม	สร้าง	ตัวชี้วัด	ชุดนโยบาย/แผนงาน ขับเคลื่อนตาม Roadmap	ปี				หน่วยงานรับผิดชอบ	
							60-64	65-69	70-74	75-79	หลัก	สนับสนุน
	การเสริมศักยภาพและกลไกขับเคลื่อนในพื้นที่			√	<ul style="list-style-type: none"> ความสำเร็จของโครงการสร้างเสริมพลังให้กับจังหวัดจัดการตนเอง ความสำเร็จในการส่งเสริมสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม 	โครงการสร้างเสริมพลังให้กับจังหวัด/ท้องถิ่นจัดการตนเอง					มท. พม.	สธ. ศธ. วธ. หน่วยงานส่วนจังหวัดและท้องถิ่น
	การเสริมศักยภาพเพื่อเพิ่มความสามารถในการจัดสวัสดิการ			√	<ul style="list-style-type: none"> จำนวนหุ้นส่วนการพัฒนา งบประมาณ หรือแหล่งเงินทุน ความสำเร็จการพัฒนาการระดมทรัพยากร ความร่วมมือ เช่น Social Impact Bond, งานอาสาสมัคร 	พัฒนาการระดมทรัพยากรความร่วมมือ เช่น Social Impact Bond, งานอาสาสมัคร					กค. พม	หน่วยงานส่วนจังหวัดและท้องถิ่น

หมายเหตุ: ซ่อม : การเยียวยา รักษา แก้ไขหรือป้องกันเพื่อแก้ไขปัญหา หรือสิ่งที่มีอยู่

เสริม : เสริมความเข้มแข็งจากรากฐานสิ่งที่มีให้เข้มแข็งขึ้น

สร้าง : สร้างสิ่งใหม่ๆ เพื่อเสริมความเข้มแข็งเตรียมการสู่นาคต

Quick Win ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคนไทยทุกช่วงวัย
และการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม
ปี พ.ศ. 2561

- 1) การเสริมสร้างหลักคิด (Mindset) และการสร้างพลเมืองที่ตื่นรู้ (Active Citizen)
- 2) ยกระดับภาษาอังกฤษของคนไทย
- 3) ส่งเสริมการศึกษาแบบ STEM Education
- 4) ส่งเสริมสังคมผู้สูงอายุแบบมีพลัง (Active Aging)
- 5) บูรณาการระบบประกันสุขภาพ
- 6) การจัดสวัสดิการเพื่อผู้มีรายได้น้อยและเติมเต็มศักยภาพทักษะอาชีพ
- 7) จัดหาที่อยู่อาศัยให้กับผู้มีรายได้น้อย
- 8) เร่งรัดการจัดตั้งธนาคารที่ดิน การเร่งรัดการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชน
- 9) สนับสนุนระบบการเงินฐานราก/สถาบันการเงินชุมชน
- 10) สนับสนุนวิสาหกิจชุมชนและวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprises) และองค์กรภาคประชาสังคม

เอกสารอ้างอิง

- Beck, W., Van der Maesen, L., and Walker, A (1997) **The Social Quality of Europe**. The Hague: Kluwer International.
- Daniel E. Barry and John D. Aram. (2002). **lesson from regional workforce development: East Asian Experience**. Economics development. Vol 16 NO2.
- Department of labor. (2017). **What we are & what we do**. [online] available from <http://www.dol.gov/dol/aboutdol/#whoweare> [25 march 2017].
- EEA (2007), “ **Research Foresight for Environment and Sustainability**” , European Environment Agency
- EEA (2011), “*The European Environment- State and Outlook 2010 Assessment of Global Megatrends*”, European Environment Agency, Copenhagen.
- Hans-Werner Sinn (1995) “The Future of the Welfare State.” **The Scandinavian Journal of Economics** Vol. 97, No. 4: 495-526
- IPCC (2013), “**Fifth Assessment Report**”, Intergovernmental Panel on Climate Change.
- Ken Dychtwald. (2007). **Capitalizing on the new mature workforce**. Public Personnel management. Vol.36 NO.4.
- Lathapipat, D. and C. Poggi (2016). From Many to One: Minimum Wage Effects in Thailand, PIER Discussion Papers, Puey Ungphakorn Institute for Economic Research.
- Mary Gatta.(2008). **Low skill workers, Technology, and Education: A new vision for workforce development policy**. The economic and labour relations reviews. Vol.19 NO.1.
- Ministry of Health, Labour and Welfare. (2013). **Overview of Human Resource Development Administration**. [online] เข้าถึงได้จาก <http://www.mhlw.go.jp/english/policy/employ-labour/human-resources/index.html> เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2560.
- Ministry of Health, Labour and Welfare. **For people, for life for the future**. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก <http://www.mhlw.go.jp/english/> เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2560.

Ministry of Manpower. MOM's Vision Mission and Values. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก <http://www.mom.gov.sg/about-us> เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2560.

NIC (2012), “**Global Trends 2030: Alternative Worlds**”, National Intelligence Council, United States.

NIC (2017), “**Global Trends: Paradox of Progress**”, National Intelligence Council, United States.

OECD (2009) Doing Better for Children. , OECD, Paris.

OECD (2011) Doing Better for Families. , OECD, Paris.

PRC (2015), “Spring 2015 Global Attitudes survey”, Pew Research Center

Shari Garmise. (2009). **Building a workforce development system as an economic development strategy: lessons from US program**. Local Economy. Vol 24 NO.3.

Social Security. (2017). About us. [online] available from <https://www.ssa.gov/agency/> [28 march 2017].

Social Security. (2017). **Introduction to vision 2025**. [online] available from <http://www.ssa.gov/vision2025/introduction.html> [19 march 2017].

UNDP (United Nations Development Programme). 2015. Human Development Report 2015: Work for Human Development.

UNDP (United Nations Development Programme). 2017. **Human Development Reports 2016**. Human development office. Available source: <http://hdr.undp.org/en/>, February, 11, 2017.

United Nations (2014), “**World Urbanization Prospects**”, Department of Economics and Social Affairs.

United Nations (2017) **The 2008 Revision of World Population Prospects** .Population Division. Available source: <https://esa.un.org/unpd/wpp/>, February, 14, 2017.

Van der Maesen, L., and Walker, A. (2001) “Indicators of Social Quality: Outcomes of the European” Scientific Network. **European Journal of Social Quality**.

van der Maesen, L., Walker, A., and Keiger, M., (2005) **European Network Indicators of Social Quality**. European Foundation on Social Quality.

Walker, A. (1998) “The Amsterdam Declaration on the Social Quality of Europe,” **European Journal of Social Work**. 1.

WEF (2015), “**Deep Shift Technology Tipping Points and Societal Impact**”, World Economic Forum,

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. **ประเทศญี่ปุ่น (Fact sheet)**. กระทรวงพาณิชย์. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก www.ditp.go.th/contents_attach/135727/135727.pdf เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2560.

กรมอเมริกาและแปซิฟิกใต้ กระทรวงการต่างประเทศ. (2560). **ภูมิภาคอเมริกาเหนือ**. available from http://aspa.mfa.go.th/aspa/th/information_country/north-america/detail.php?ID=376 [25 march 2017].

กฤตยา อาชวนิจกุล (2554) การจัดระบบคนไร้รัฐในบริบทประเทศไทย. ใน จุดเปลี่ยนประชากร จุดเปลี่ยนสังคมไทย. สุรีย์พร พันพิ่ง และมาลี สันภูวรรณ(บรรณาธิการ): 103-126 นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.กรุงเทพฯ

กลุ่มสถิติแรงงาน. (2556). **สรุปผลที่สำคัญ การทำงานของสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555**. สำนักงานสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

กลุ่มสถิติแรงงาน. (2560). **สรุปผลที่สำคัญ การทำงานของสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2559**. สำนักงานสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

กองแผนงานและสารสนเทศ กระทรวงแรงงาน. (2555). **รายงานผลการศึกษาวิจัย เรื่อง การศึกษาผลกระทบจากการทำ FTA ต่อแรงงานไทย**. กรมการจัดหางาน. กระทรวงแรงงาน.

ฉัตรชาญ ทองจับ. (2553) **รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะแรงงานในสถานประกอบการ**. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยและพัฒนาหลักสูตร ภาควิชาบริหารเทคนิคศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

ชื่นฤทัย กาญจนะจิตรา. (2551). **การศึกษาคุณภาพชีวิตคนทำงานในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ**. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. 2552. **สวัสดิการสังคม ในมิติกินดี อยู่ดี มีสุข มีสิทธิ**. ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

นภาพร อติวานิชยพงศ์ และคณะ. (2555). **แรงงานกับความไม่เป็นธรรม ปัญหาและทางออก**. โครงการพัฒนาความเป็นธรรมทางสังคมเพื่อสังคมสุขภาวะ. สถาบันวิจัยสังคม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิโคลัส เบอร์เนต อติตรองผู้อำนวยการใหญ่ยูเนสโก .2557. การประชุมปฏิรูปการเรียนรู้สู่การศึกษาเพื่อคนทั้งมวลครั้งที่ 29

- ประกาย อีระวัฒนากุล และคณะ . 2557. แนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยกับการเตรียมความพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21. Sasin Institute for Global Affairs (SIGA). สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- ปัทม์ อนันต์ภักตร์ (2555) **การปฏิรูประบบภาษีเพื่อสังคมไทยเสมอหน้า**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, กรุงเทพฯ.
- แผนกแรงงานและชั่วโมงการทำงานแห่งสหรัฐอเมริกา. (2017). แผนกแรงงานและชั่วโมงการทำงานแห่งสหรัฐอเมริกา. [online] available from www.wagehour.dol.gov [25 march 2017].
- พันธุ์ทิพย์ กาญจนาจิตรรา สายสุนทร (2550) **ความเป็นไปได้ที่จะขจัดความไร้รัฐให้แก่มนุษย์ในสังคมไทย: การถอดประสบการณ์ของรัฐไทย**. เอกสารเสนอในที่ประชุมสัมมนาวิชาการประจำปีของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 17 ธันวาคม 2550.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2552). **สวัสดิการมาตรฐานที่แรงงานนอกระบบพึงได้รับ : นโยบายและแนวทางการส่งเสริมสวัสดิการให้แรงงานนอกระบบ**. สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน กระทรวงแรงงาน.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2558). **โครงการศึกษาวิจัยฐานข้อมูลกลางด้านตลาดแรงงานในภูมิภาคอาเซียน**. สำนักปลัดกระทรวงแรงงาน.
- รักษ์พงศ์ วงศาโรจน์ ประกาย อีระวัฒนากุล และคณะ (2559) **โครงการพัฒนาการบริหารยุทธศาสตร์การพาณิชย์โดยใช้อาเซียนเป็นฐานสู่เวทีโลก**. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เสนอต่อกระทรวงพาณิชย์
- วรวิทย์ เจริญเลิศ. (2552). **รายงานวิจัยประเทศไทยกับแนวคิดรัฐสวัสดิการ : ก้าวข้ามประชานิยม**. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- วีระชาติ กิเลนทอง. (2560). สภาวะการศึกษาไทย ปี 2558/2559 ความจำเป็นของการแข่งขันและการกระจายอำนาจในระบบการศึกษาไทย.สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
- ศูนย์อาเซียน สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. (2559). **สาธารณรัฐสิงคโปร์**. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก <http://www.fact.fti.or.th/th> เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2560.
- สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน). (2560). **การพัฒนาฝีมือแรงงานในประเทศสิงคโปร์**. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก <http://tpqi-net.tpqi.go.th/tpqi/?page=gui/content/displayContent.php&contentID=2> เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2560.
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2560). **การพัฒนาคนในประเทศไทย**. สารประชากร 26(1).

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2551). **โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง ระบบคุ้มครองและสร้างความมั่นคงสำหรับแรงงานนอกระบบ. สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน.**

สถิติแรงงาน. (2559). **การสำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ. 2559.** สำนักสถิติเศรษฐกิจและสังคม, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2558) วาระปฏิรูปที่ 28 : ระบบเพื่อส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2558) รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2558

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2559) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2548). **โครงการศึกษาการเคลื่อนย้ายแรงงานและผลกระทบต่อตลาดแรงงานไทย หลังเปิดเสรีประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน.** จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2548). **ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมหลัก.** สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: บางกอกบลู๊ก.

สำนักงานประกันสังคม. (2558). **คู่มือนายจ้าง.** สำนักงานประกันสังคม กระทรวงแรงงาน.

สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน. (2557). **รายงานประจำปี 2557.** สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กลุ่มงานวิเคราะห์และประเมินผล, กระทรวงแรงงาน.

สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน. (2558). **สถิติแรงงานประจำปี 2558.** กระทรวงแรงงาน.

สำนักงานแรงงานระหว่างประเทศประจำภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก. (2551). **ILO คืออะไร ILO ทำอะไร.** International labor organization. กรุงเทพฯ: สำนักงานแรงงานระหว่างประเทศประจำภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก.

สำนักงานแรงงานระหว่างประเทศประจำภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. (2558). **องค์การแรงงานระหว่างประเทศกับประเทศไทย.** องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ไอแอลโอ)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2556) การดูแลและการศึกษาเด็กปฐมวัย.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2550). **การสำรวจความพิการ พ.ศ. 2550.** กลุ่มสถิติสังคม สำนักงานสถิติเศรษฐกิจและสังคมและประชาชาติ 2 สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2555). **การสำรวจความพิการ พ.ศ. 2555**. กลุ่มสถิติสังคม สำนักงานสถิติเศรษฐกิจ และสังคมและประชากรติ 2 สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2555). **สรุปผลที่สำคัญการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2554**. กลุ่มสถิติแรงงาน สำนักงานสถิติเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติพยากรณ์.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2559). **สรุปผลที่สำคัญการสำรวจความต้องการพัฒนาขีดความสามารถของประชากร พ.ศ. 2559**. กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2559). **สรุปผลที่สำคัญการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2558**. กลุ่มสถิติแรงงาน สำนักงานสถิติเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติพยากรณ์.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). **จำนวนผู้มีงานทำจำแนกตามอุตสาหกรรม ระหว่างเดือน พฤศจิกายน และ ธันวาคม พ.ศ. 2558 - พ.ศ. 2559**. กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก <http://service.nso.go.th/nso/web/survey/surpop2-2-1.html> www.mol.go.th/anonymouse/policy_vision_mision เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2560.

สำนักงานสถิติแห่งชาติและยูนิเซฟ (2555) รายงานสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555

สำนักงานสถิติแห่งชาติและยูนิเซฟ (2559) การสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2558-59

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กลุ่มพัฒนายุทธศาสตร์. (2558). **นโยบาย/วิสัยทัศน์/พันธกิจ. กระทรวงแรงงาน**. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก www.mol.go.th/anonymouse/policy_vision_mision เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2560.

สุวิทย์ เมษินทรีย์. 2559. **ทุนมนุษย์หัวใจของการขับเคลื่อนประเทศไทย 4.0**. ม.ป.ท.

สุวิทย์ เมษินทรีย์. 2560. **Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน**. กรุงเทพฯ

สุวิทย์ เมษินทรีย์. 2560. **การเตรียมการเพื่อการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารราชการแผ่นดินตามกรอบการปฏิรูปประเทศยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง**. สำนักงานบริหารนโยบายของนายกรัฐมนตรี . 12 มกราคม 2560 กรุงเทพฯ

สุวิทย์ เมษินทรีย์. 2560. **พิมพ์เขียว Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน** กรุงเทพฯ

สุวิทย์ เมษินทรีย์. ปรากฏ ธีระวัฒนากุล และคณะ . 2557. แนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยกับการเตรียมความพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21. Sasin Institute for Global Affairs (SIGA). สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

อรรวรรณ แก้วบุญชู, สำลี สาลีกุล และมัธนา ตอมพุดชา (2552). การพัฒนารูปแบบการลดความเครียดและการสร้างเสริมความสามารถในการทำงานของแรงงานไทย. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.).

คณะที่ปรึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รศ.ดร. โสมสกา เพชรานนท์ ที่ปรึกษาโครงการ

นายธราธร รัตนนฤมิตร ที่ปรึกษาโครงการ

ผศ. ดร.วิษณุ อรรถวานิช หัวหน้าโครงการ

นางสาวประกาย ธีระวัฒนากุล รองหัวหน้าโครงการ

ดร. สมหมาย อุดมวิทิต นักวิจัยอาวุโส

นายวรดุลย์ ตูลารักษ์ นักวิจัยอาวุโส

คณะทำงานกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

นายไมตรี อินทุสุต ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

นางนภา เศรษฐกร รองปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

นางธนาภรณ์ พรมสุวรรณ หัวหน้าผู้ตรวจราชการกระทรวง

นางสาวสรายุภัทร อนุมัติราชกิจ ผู้ช่วยปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

นางประภาวดี สิงห์วิชัย ผู้อำนวยการกลุ่มยุทธศาสตร์

นางลัดดา สุทนต์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ

นางสาวอัจฉริยา บ่อแร่ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ

นางสาวสุภาพร ทองมา นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ

นางสาวสุรีย์พร ภัฏฐคุณ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ

นายอัสนา การี เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน

